www.felsefeogretmeni.com

ORTAÖĞRETİM

TÜRK SOSYAL HAYATINDA AİLE

Ders Kitabı

Yazarlar
Dr. Begüm KÖSE
Dr. Canan COŞKUN CEYLAN
Abdullah TELİS
Aynur ÇİFTÇİ
Mehmet Sıtkı TEMUR

DEVLET KİTAPLARI

www.felsefeogretmeni.com

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI .....: 9609
DERS KİTAPLARI DİZİSİ .....: 2039

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Fatma BALCI ARVAS

Dil Uzmanı

Narin Mehtap GENÇ

Görsel Tasarımcı

Tahsin ÖZKAN

Temel YILMAZ

Program Geliştirme Uzmanı

Esra YAVUZ

Talip AYDEMİR

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı

Hülya ERDUL

Rehberlik Uzmanı

Mevlüt SELVİ

Baskı

Matbaa Adı ve

Ticari Ünvanı

Tel: (000) 000 00 00

ISBN 978-985-11-8043-8

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 03.07.2024 gün ve 105590972 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiştir.

www.felsefeogretmeni.com

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

www.felsefeogretmeni.com

GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

www.felsefeogretmeni.com

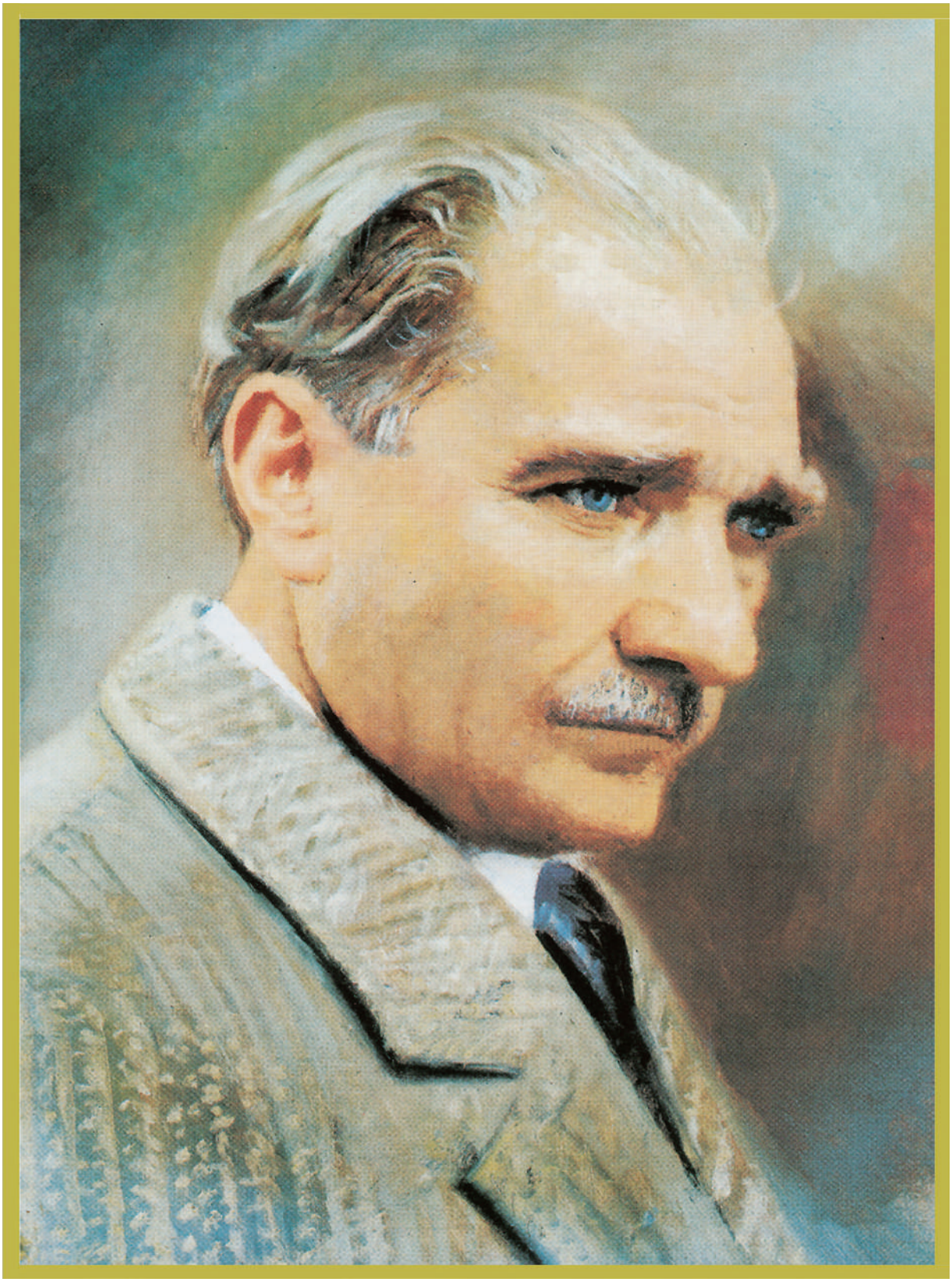

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

www.felsefeogretmeni.com

www.felsefeogretmeni.com

İÇİNDEKİLER

KİTAP TANITIMI 10

1. ÜNİTE: TOPLUMSAL BİR KURUM OLARAK AİLE

1.1. AİLEYİ TANIMAK 14
Aile Kurumu 15
Bireyin İhtiyaçlarının Karşılanmasında Ailenin Katkıları 17
Ailenin İşlevleri 19
1.2. AİLE TÜRLERİ VE AİLENİN ÖNEMİ 22
Aile Türleri 22
Ailenin Önemi 27
1.3. AİLE VE TOPLUMSAL YAPI İLİŞKİSİ 29
Aile Kültürünün Toplumsal Yapıya Etkisi 29
1. Ünite Ölçme ve Değerlendirme 33

2. ÜNİTE: TARİHSEL SÜREÇTE TÜRK AİLE YAPISI

2.1. İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK AİLESİ 40
İslamiyet Öncesi Türk Destanlarında Aile Yapısı 40
İslamiyet Öncesi Türk Toplumunda Aile Yapısı 42
İslamiyet Öncesi Dönem'de Atlı Göçebe Yaşam Tarzının Türk Aile Yapısına Etkileri 46
2.2. İSLAMİYET'İN KABULÜNDEN SONRAKİ DÖNEMDE TÜRK AİLESİ 48
İslamiyet Sonrası Türk Toplumunda Aile Yapısı 48
İslamiyet'in Kabulünün Türk Aile Yapısı Üzerindeki Etkileri 49
Geçiş Dönemi'nin Beş Büyük Eserinde Türk Aile Yapısı 55
Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Türk Aile Yapısı 60
2.3. BATILILAŞMA SÜRECİNDE TÜRK AİLE YAPISI 66
Batılılaşma Hareketinin Türk Aile Yapısına Etkileri 66
Batılılaşma Dönemi'ndeki Hukuki Düzenlemelerin Türk Aile Yapısına Etkileri 69
Batılılaşma Dönemi'ndeki Edebî Eserlerde Türk Aile Yapısı 70
Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Aile Yapısı 71
Cumhuriyet Dönemi'ndeki Hukuki Düzenlemelerin Türk Aile Yapısına Etkileri 72

www.felsefeogretmeni.com

İÇİNDEKİLER

Atatürk'ün Aile Kurumuna ve Türk Kadınına Verdiği Önem 74

2. Ünite Ölçme ve Değerlendirme 76

3. ÜNİTE: TÜRK AİLE YAPISINDAKİ DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM

3.1. SANAYİLEŞME VE KENTLEŞME SÜRECİNDE TÜRK AİLESİ 84

Modernleşme, Kentleşme ve Göç Sürecinin Türk Aile Yapısı Üzerindeki Etkileri 84

Modern Dünyada Değer Algısında Yaşanan Değişimin Aile Yapısı Üzerindeki Etkileri .. 88

3.2. MİLLÎ KÜLTÜRÜN AKTARICISI OLARAK TÜRK AİLESİ 92

Millî Kültürün Aktarıcısı Olması Bakımından Türk Ailesi 92

Ailede Sorumluluk ve Etkileri 96

Ebeveyn Tutumlarının Çocuklar Üzerindeki Etkileri 98

3.3. TÜRK AİLESİNDE AKRABALIK VE KOMŞULUK İLİŞKİLERİ 102

Türk Aile Yapısında Akrabalık İlişkileri 102

Türk Kültüründe Komşuluk İlişkileri 105

3. Ünite Ölçme ve Değerlendirme 108

4. ÜNİTE: TÜRK AİLE YAPISININ KARŞILAŞTIĞI GÜNCEL SORUNLAR

4.1. GÜNCEL SORUNLAR KARŞISINDA TÜRK AİLESİNİN KONUMU 116

Modernleşme ve Kentleşme Sürecinde Türk Ailesinin Karşılaştığı Sorunlar 116

Teknolojik Gelişmelerin Türk Ailesi Üzerindeki Etkileri 120

4.2. DAĞILAN AİLELERDE ORTAYA ÇIKAN PROBLEMLER VE BU PROBLEMLERE YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ 124

Boşanmaların Aile Bireylerine Etkileri 124

4.3. YALNIZLAŞAN YAŞLILAR VE AİLEDEKİ ENGELLİ BİREYLERİN DURUMU 128

Yalnızlaşan Yaşlıların Durumu ve Bu Durumla İlgili Çözüm Önerileri 128

Ailedeki Engelli Bireylerin Durumu ve Bu Durumla İlgili Çözüm Önerileri 131

4.4. DEĞİŞEN DEĞERLER KARŞISINDA TÜRK AİLE YAPISI 132

Değer, Anlayış ve Yaklaşım Farklılıklarından Kaynaklanan Kuşak Çatışmaları 132

Aile Kurumu İle İlgili Çalışan Ulusal Kurum ve Kuruluşlar 133

4. Ünite Ölçme ve Değerlendirme 135

www.felsefeogretmeni.com

İÇİNDEKİLER

SÖZLÜK 141
CEVAP ANAHTARI 145
KAYNAKÇA 146
GÖRSEL KAYNAKÇASI, E-İÇERİK KAYNAKÇASI, GENEL AĞ KAYNAKÇASI 151
TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI 152
TÜRK DÜNYASI HARİTASI 153

www.felsefeogretmeni.com

KİTAP TANITIMI

Ünite Kapakları

- Ünite sunumuna bu karekod üzerinden ulaşılır.
- Ünitenin numarası bu bölümde yer alır.
- Ünitenin adı bu bölümde yer alır.
- Ünitede neler öğrenileceği bu bölümde yer alır.
- Ünitede yer alan dijital içeriklerin listesine bu karekod üzerinden ulaşılır.
- Ünitenin anahtar kavramları bu bölümde yer alır.

Karekodlar

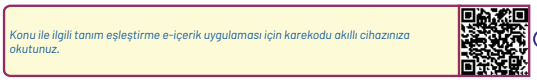

Bu kısımlarda yer alan karekod akıllı cihazlarla okutularak e-içerik uygulamalarına erişilebilir.

Bu kısımda yer alan karekod akıllı cihazlarla okutularak cevap anahtarına erişilebilir.

Bu kısımda yer alan karekod akıllı cihazlarla okutularak görsel, genel ağ ve e-içerik kaynakçasına erişilebilir.

www.felsefeogretmeni.com

KİTAP TANITIMI

Hazır mısınız?

Konuya hazırlık amaçlı soruların yer aldığı bölümdür.

Hazır mısınız?

1. **Çevrenizdeki aileleri sınıflandırmanız istense bunu ailenin hangi özelliklerine göre yapardınız?**
2. **Neslin devamının ve toplumun korunması noktasında ailenin önemi sizce nedir?**

Araştır-Paylaş

Öğrencilerin araştırma ve paylaşma becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmaların olduğu bölümdür.

Araştır-Paylaş

Türkiye'de 1950'lerden sonra köyden kente doğru yaşanan yoğun göç sonucunda gecekondu olgusu ortaya çıkmıştır. Büyük kentlerin fiziksel ve sosyal koşulları yetersiz olan bölgelerinde kendine özgü bir yaşam biçimi geliştiren insanların oluşturduğu yeni aile türüne "gecekondu ailesi" denilmiştir. "Geçiş dönemi ailesi" olarak da tanımlanan gecekondu ailesinin temel özelliklerini, köy ve kent ailesi ile olan benzerlik ve farklılıklarını araştırınız. Araştırma konunuzla ilgili sunum hazırlayarak arkadaşlarınızla paylaşınız.

Sıra Sizde

Öğrenilen bilgi ve becerileri ölçmek amacıyla bazı bölüm sonlarında yer verilen ve farklı soru tiplerini içeren bölümdür.

Sıra Sizde

Aşağıda verilen bilgilerden yararlanarak soruyu cevaplayınız.

Türkiye'de evlilik âdetlerinden biri de "kız isteme"dir. Tanışıp anlaşan veya görücü usulü ile tanıştırılan kız ve erkek, evlenme isteklerini aileleri ile paylaşır. Kızı istenecek aileye önceden haber gönderilir ve aile kabul ederse kız istemeye gidilir. Bir süre sohbet edildikten sonra asıl konu açılır ve kızı isteyecek aile büyüğü "*Allah'ın emriyle, peygamberin kavliyle kızınızı oğlumuza istiyoruz.*" der.

Kız isteme âdetinin ayrılmaz bir parçası olan "Allah'ın emri, peygamberin kavli" **ifadesinde vurgulanan nedir? Açıklayınız.**

Bilgi Kutusu

Anlatılan konulara ek olarak verilen bilgilerin yer aldığı bölümdür.

Bilgi Kutusu

İslam inancında eşler arasında açık bir iş bölümü yapılmamıştır. Bunun yerine karşılıklı sadakat, bağlılık, sevgi, güven, saygı, yardımlaşma, ilgi, fikir alışverişi ve hoşgörü gibi temel ilkeler bildirilmiştir. Aile fertleri arasında mutlaka yapılması gereken iş bölümü zamana, şartlara, aile bireylerinin karakter ve yeteneklerine göre belirlenmelidir. Hz. Peygamber, eşine güzel davranmayı Müslüman erkeğe (Ahmed bin Hanbel, Müsned, I, 378.), çocuklarına karşı adil olmayı anne babaya (Müslim, Hibat, 3.), anne babasına her zaman iyi davranmayı da çocuğa (Buhari, Mevakıt, 5.) tavsiye etmiştir. Kendisi de ev halkına işlerinde yardımcı olmuş, elbisesinin söküğünü dikmiş, ayakkabısını yamamıştır (Nesai, Nikâh, 14.). Hz. Peygamber, eş ve çocuklarının yalnızca maddi ihtiyaçlarıyla değil; sevgi, şefkat, ilgi gibi manevi ihtiyaçları ile de yakından ilgilenmiş, onlara zaman ayırmıştır. Çocuklarını, özellikle de kız çocukları ve torunlarını insanların önünde sevip öpmüş, kucağında ve omuzlarında taşımış, onlarla şakalaşıp oynamıştır.

Okuma Metni

Kazanımlara yönelik içeriği olan metin türlerinin bulunduğu bölümdür.

Okuma Metni

Ölçülü ve Dengeli Olmak

(...) Aristoteles (Aristoteles) için erdem, ahlâkın amacını oluşturan ve mutluluğun kazanılması için yegâne vasıtadır. Yani insanın fonksiyonunu en iyi biçimde yerine getirme halidir. Çünkü mutluluk erdeme uygun bir davranış sergilemekten ibarettir. Aristoteles'e göre ölçülü ve dengeli olmak, orta yoldan geçer. Yani biz, başkalarıyla olan ilişkilerimizde ancak erdemli olup olmadığımızı, değerlerimizi ortaya koyarız. Bu bağlamda tek başına yaşayan insanın daha az sayıda değerlerle iç içe olduğunu söyleyebiliriz. Değerlerin büyük bir çoğunluğu ancak insanlar arası ilişkilerde ortaya çıkar. Aristoteles'e göre mesela, kötülük haksızlıkla birlikte ortaya çıkar. Bu şekilde ortaya çıkan ve başkasına zarar vererek oluşan durum "adalet" değerinin olmadığına işaret eder. Aristoteles için değerler aşırılıklardan uzak olmalıdır. Sözgelimi, "adalet" değeri tamamen "orta" bir durumda olmayı gerektirir. Yani ifrat ve tefritten kaçınarak hikmeti ve adaleti bulabiliriz. Aristoteles'in erdemlerle ilgili orta anlayışı felsefe tarihinde "altın orta", İslam ahlâkında ise "itidal" şeklinde ifade edilmiştir. (...)

M. Demirtaş, *İslam Düşüncesinde "Ölçülü ve Dengeli Olmak" Bir Değer Olarak Nasıl Ele Alınmıştır?*
(Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

www.felsefeogretmeni.com

KİTAP TANITIMI

Bulmaca

Bulmaca

Aşağıda verilen bulmacayı çözünüz.

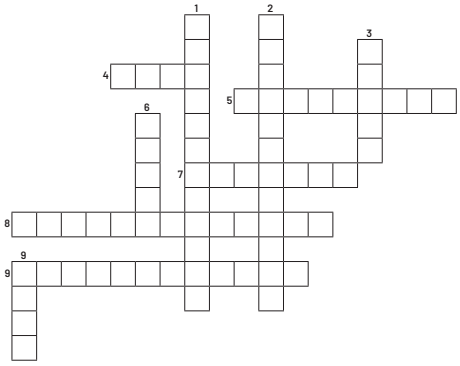

SOLDAN SAĞA

4. Ev, aile, soy.

5. Anne, baba, çocuklar ve evli çocuklarla onların eş ve çocuklarının bir çatı altında yaşadıkları yapı.

7. Dünyaevine girme durumu.

8. İçinde sosyal ilişkilerin, sosyal olayların meydana geldiği, sosyal grupların ve kurumların yer aldığı toplumun şekil ve çerçevesiyle ilgili dış görünüşe sahip olan bir sosyal varlık.

9. Akrabalık ilişkilerinin anne soyuna göre düzenlendiği, aile içi otoritenin annenin elinde bulunduğu yapı.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1. Anne, baba ve henüz evlenmemiş çocuklardan oluşan yapı.

2. Babanın en son otorite, karar verici ve tek geçim sağlayıcı olduğu yapı.

3. Bir kimsenin, bir kurum veya bir toplum içindeki durumu.

6. Evlilik, aile, ortaklık, mülkiyet gibi köklü bir yapıyı içeren, genellikle devletle ilişkisi olan yapı veya birlik.

9. Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik.

Ünitede yer alan bilgi ve terimlerin pekiştirilmesine yönelik olarak hazırlanmış çengel bulmacanın yer aldığı bölümdür.

Ölçme ve Değerlendirme

1. Ünite Ölçme ve Değerlendirme

1. sorudaki tabloda verilen tanımları kavramlarla eşleştiriniz. Eşleşen harfleri yay ayracın içine yazınız.

1.

		Tanımlar	Kavramlar
( )	I.	Çok eski zamanlardan beri var olan ve toplumun çekirdeğini oluşturan temel toplumsal kurumlardan biridir.	A) Aile
( )	II.	Yasal bir sözleşmeyle aile kurumunun oluşmasını sağlayan, tarafların hak ve yükümlülüklerinin kayıt altına alındığı birlikteliktir.	B) Çekirdek aile
( )	III.	İslamiyet Öncesi Dönem Türklerinde evliliği ifade eden bir deyimdir.	C) Eğitim
( )	IV.	Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın "Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları" başlığı altındaki 41. maddesi ile güvence altına alınan haklardan biridir.	Ç) Eşitlik
( )	V.	Bireyin aile tarafından karşılanan en temel ihtiyaçlarından biridir.	D) Evlilik
			E) Kültür
			F) Ocak kurmak

2-6. soruların cevaplarını kutucuklardaki numaraları kullanarak yazınız. (Aynı kutucuğu birden fazla soru için kullanabilirsiniz.)

1 Evlilik	2 Aile kültürü	3 Barınma	4 Köy ailesi
5 Kent ailesi	6 Toplumsallaşma ve kültürleme	7 Beslenme	8 Eğitim
9 Aile birliği	10 Toplumsal yapı	11 Güvenlik ve korunma	12 Toplumsal kurumlar

2. Aile kurumunun oluşmasını ve devamını sağlayan temel unsurlar hangileridir?

.....

3. Ailenin karşıladığı fiziksel ihtiyaçlar hangileridir?

.....

4. Ailenin işlevleri hangileridir?

.....

5. Yerleşim yeri esasına göre aile türleri hangileridir?

.....

6. Ailenin etkilediği toplumsal birimler hangileridir?

.....

31

Öğrenilen bilgi ve becerileri ölçmeye yönelik farklı soru tiplerini içeren ve ünite sonlarında bulunan bölümdür.

www.felsefeogretmeni.com

1. Ünite **sunumuna** bu arekoddan ulaşabilirsiniz.

1.ÜNİTE

TOPLUMSAL BİR KURUM OLARAK AİLE

Neler Öğreneceksiniz?

- Aile kavramını,
- Aile türlerini ve ailenin önemini,
- Aile ve toplumsal yapı ilişkisini öğreneceksiniz.

1. Ünitede yer alan **dijital içeriklere** bu karekoddan ulaşabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

- aile
- anaerkil aile
- anne
- ataerkil aile
- baba
- çekirdek aile
- çocuk
- eşitlikçi aile
- evlilik
- geçiş dönemi geniş ailesi
- geleneksel-geniş aile
- kurum
- ocak
- statü
- toplumsal yapı
- yeni geniş aile

www.felsefeogretmeni.com

1.1. AİLEYİ TANIMAK

Hazır mısınız?

Aşağıdaki görselde yer alan ve bireyin temel ihtiyaçlarını gösteren ikonları inceleyerek soruları cevaplayınız.

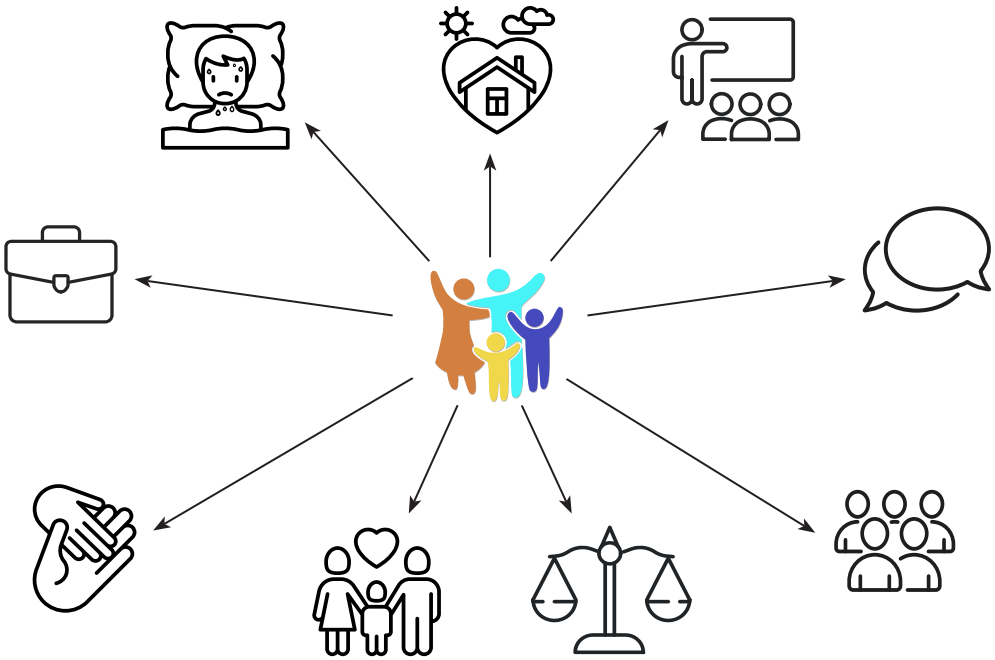

1. Toplum içinde yaşayan bireylerin hedefleri ve planları vardır. Bunları gerçekleştirebilmek için bazı ihtiyaçların karşılanması gerekir. Bu ihtiyaçlardan bazılarını bireyin kendisi karşılayabilirken bazı temel ihtiyaçların karşılanması ancak bir aileyle mümkün olur.
   Buna göre ailenin karşıladığı temel ihtiyaçların neler olabileceğini yazınız.

2. **Ailenin karşıladığı ihtiyaçlardan hareketle aile kavramının size neler çağrıştırdığını yazınız.**

Aile Kurumu

Toplumsal yapının işleyişini sağlayan; bireyin üreme, barınma, eğitim, inanç, sağlık, dayanışma, denetim, düzen, eğlenme gibi ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde oluşturulmuş, sürekliliği olan yapılara **kurum** denir. Köklü bir yapıyı içeren ve genellikle devletle ilişkisi olan aile, eğitim, din, ekonomi, siyaset, hukuk, sağlık gibi temel kurumlar bir toplumun norm ve değerlerinin oluşumunda rol oynar. Ayrıca toplumsal sorunların çözümüne, bireysel ve toplumsal ihtiyaçların karşılanmasına da yardımcı olur.

Aile, geçmişten günümüze kadar bütün toplumlarda var olan ve toplumun çekirdeğini oluşturan temel kurumlardan biridir. Bu bakımdan **aile** insan soyunun devamını sağlayan, toplumsallaşma (sosyalleşme) sürecinin ilk ortaya çıktığı, maddi ve manevi birikimlerin sonraki kuşaklara aktarıldığı; biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal yönleri bulunan toplumsal bir birim olarak tanımlanır (Görsel 1.1). Bir başka ifadeyle aile bireylerin psikolojik ve sosyal yaşamının şekillenmesi ile değerlerin, kültürün ve geleneklerin korunmasını ve aktarılmasını sağlayan en önemli kurumların başında gelir.

Görsel 1.1: *Aile toplumsal bir birimdir.*

Aile kurumunun oluşması, nikâh esasına dayanan evlilikler aracılığıyla gerçekleşmektedir (Görsel 1.2). Böylece evlenen çiftler yeni bir ailenin kurucusu olarak kabul edilir. Sevgi, saygı, dayanışma ve uyuma dayalı ilişkiler ideal bir aile yapısını ve toplumsal bir yaşamı beraberinde getireceğinden evlilik hayatı büyük bir öneme sahiptir. Bu sebeple aile birliği ve hayatı tüm toplumlarda çeşitli örfi kurallar veya yasalarla koruma altına alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda bu durum "Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları" başlığı altında düzenlenen 41. maddede *"Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar."* şeklinde vurgulanmıştır. Bu madde, eşler arasındaki eşitliği anayasal güvence altına almasının yanı sıra devlete ailenin huzur ve refahını koruma görevini de yüklemektedir. Böylece aile birliğinin devamı ve toplumsal hayatın huzur ve refah içinde sürdürülmesi sağlanmış olur.

Görsel 1.2: *Evlenen her çifte aile cüzdanı verilir.*

Türklerde aile kurumuna büyük değer verilmiş, evlenerek yuva kurmanın toplumun sürekliliği açısından hayati önem taşıdığı düşüncesi İslamiyet öncesi ve sonrası dönemde kabul görmüştür. Eski Türkler evliliği ve aileyi "ev" kavramı üzerinden ele alarak "ocak kurma" ifadesi ile de tanımlamışlardır. Eski Türkler ateşi kutsal kabul etmişler ve ocaklarını çadırlarının ortasına yerleştirmişlerdir. Bu yönüyle ocak, aile yaşamının merkezinde yer alan ve aile bireyleri arasındaki bağlılığı güçlendiren çok önemli bir unsur olarak görülmüştür. Ocak; aile fertlerini aydınlatması, soğuktan koruması, doyurması bakımından aileyle özdeşleşmiştir. Ocağa verilen bu önemin yansımalarını günümüze kadar ulaşan çeşitli ifadelerde ve deyim örneklerinde görmek mümkündür. Örneğin "aile ocağı" sözü bireylerin dayanışma, sevgi ve saygı içinde yaşadığı ortamı; "ocağına incir ağacı dikmek" birinin evini barkını dağıtmayı ifade eder. Aynı şekilde "baba ocağı" ifadesi insanın doğup büyüdüğü evi ve aileyi, "asker ocağı" vatanı koruma amacıyla bir araya gelmiş insanları ve "sağlık ocağı" sözü de bireyi bedensel ve ruhsal rahatsızlıklardan koruyan kurumu ifade etmektedir.

Sıra Sizde

Aşağıda verilen bilgi ve tablodaki örneklerden yararlanarak deyim ve atasözlerinin anlamlarını ilgili alanlara yazınız.

Atasözleri ve deyimler insan ve toplumla ilgili çeşitli olay, olgu ve durumlara yönelik gözlemlerin kısa ve edebî ifadesi olarak tanımlanabilir. Bu bakımdan atasözleri ve deyimlerde Türklerin aile kurumuna bakışı ile ilgili pek çok bilgiye ulaşmak mümkündür. Bu dil ürünlerinden bazıları ortaya çıktıkları dönemin değer yargılarını ve bakış açısını yansıtmakla birlikte büyük bir kısmı aşağıdaki örneklerde görüleceği üzere günümüzde de geçerliliğini koruyan tespitler içermektedir.

Deyim-Atasözü	Anlamı
Ocağını yeşertmek	
Ocağına düşmek	
Ocağı sönmek	
Ocağı tütmek	
Oğlan atadan öğrenir sofra açmayı, kız anadan öğrenir biçki biçmeyi.	Toplumsal davranış ve rollerin öğrenilmesinde anne ve babanın önemli etkisi vardır.
Ağlarsa anam ağlar, gerisi yalan ağlar.	
Baba koruk yer, oğlunun dişi kamaşır.	
Sen seversen yavrunu, o da sever yavrusunu.	
Kardeş kardeşi atmış, yar başında tutmuş.	
Evlenenle ev alana Allah yardım eder.	Evlenene ve ev yapana herkesin kolaylık göstermesi, onlara Allah'ın yardımının dolaylı olarak ulaşması demektir.

Konu ile ilgili tanım eşleştirme e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

Bireyin İhtiyaçlarının Karşılanmasında Ailenin Katkıları

Bireylerin fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılanmasında ailenin önemli bir katkısı vardır. Bireylerin barınma, beslenme, kendini güvende hissetme, sevme, sevilme, kabul görme gibi ihtiyaçları öncelikli olarak ailede karşılanır. Ailenin en temel görevlerinden biri aile bireylerinin temel fiziksel ihtiyaçlarını karşılayarak her bir bireyin sağlıklı bir yaşam sürmesini sağlamaktır. Bunun için de bireylerin barınma, sağlık, giyim, yeterli ve dengeli beslenme, sağlıklı gıdaya erişim, fiziksel güvenlik gibi ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir (Görsel 1.3).

Görsel 1.3: *Bireyin temel fiziksel ihtiyaçları ailede karşılanır.*

Fiziksel ihtiyaçların dışında kendini güvende hissetme, sevme, sevilme, kabul görme gibi psikolojik ve sosyal ihtiyaçlar da öncelikli olarak ailede karşılanır. Aile bunların yanı sıra güçlü sosyal ilişkiler kurma, topluma uyum sağlama ve aidiyet duygusunu geliştirme konularında da örnek olarak bireye katkı sağlar (Görsel 1.4). Aile içi iletişimin açık ve sağlıklı işlemesi; sevgi, saygı, empati, anlayış ve güvene dayalı ilişkileri geliştirerek bireylerin kendilerini güvende hissetmelerine ve sağlıklı bir psikolojik yapı geliştirmelerine imkân sağlar. Sağlıklı aile ilişkileri de aidiyet duygusunun gelişimini sağlayarak bireyin içinde yaşadığı toplumla uyumlu ve mutlu olmasını mümkün kılar. Ebeveynler çocukları çeşitli sosyal etkinliklere, toplum hizmetlerine, hayır işlerine ve gönüllülük esasına dayalı faaliyetlere teşvik edip onlara örnek olarak çocukların sorumluluk duygusu ve empati kazanmalarına; yardımlaşma ve dayanışma davranışları geliştirmelerine katkıda bulunur.

Görsel 1.4: *Güçlü aile bağları bireye psikolojik ve sosyal destek sağlar.*

Bireylerin ekonomik ihtiyaçlarını karşılama hususunda da aile çok önemlidir. Ev kirası, elektrik, ısınma, su, eğitim, sağlık gibi ortak giderler ebeveynler tarafından karşılanır. Çocuklar büyüyüp iş sahibi olunca ihtiyaç duyulması hâlinde ebeveynleriyle kardeşlerine maddi yardımlarda bulunurlar. Ailenin bireye sağladığı katkı ailenin yapısına ve bireylerin iş, gelir, eğitim durumlarına göre farklılık gösterebilir.

Bilgi Kutusu

Yaşam Memnuniyeti Araştırması: Bizi En Çok "Aile" Mutlu Ediyor.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2022 Yaşam Memnuniyeti Araştırması'na göre evli bireylerin evli olmayan bireylere göre daha mutlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mutlu olduğunu belirten evli bireylerin oranı %54,5 iken evli olmayanlarda bu oran %40,4 olarak gerçekleşmiştir. Evli olanların mutluluk düzeyi cinsiyete göre incelendiğinde; evli erkeklerin %51,0'inin, evli kadınların ise %57,9'unun mutlu olduğu gözlenmiştir.

18 ve yukarı yaştaki bireylere mutluluk kaynağı olan kişiler sorulduğunda; bireylerin %67,6'sı tüm ailesinin, %16,3'ü çocuklarının, %3,9'u ise eşlerinin kendilerini mutlu ettiğini belirtmiştir. Cinsiyete göre bireylerin mutluluk kaynağı olan kişiler incelendiğinde ise erkeklerin %72,5'i, kadınların %62,8'i mutluluk kaynağı olarak tüm aileyi belirtmiştir.

TÜİK, *Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2022*
(Metnin aslına sadık kalınarak düzenlenmiştir.)

Sıra Sizde

Aşağıda verilen metinden yararlanarak soruları cevaplayınız.

Bebeklik dönemi olarak tanımlanan 0-2 yaş arası, çocuğun, fiziksel, zihinsel ve duygusal yönden en hızlı geliştiği dönemdir. Bu nedenle bu dönemde çocuğun sadece fiziksel gereksinimlerinin giderilmesi yeterli değildir. Henüz becerilerinin yeterli derecede gelişmemiş olmasına bağlı olarak bebeğin, kendisine bakım veren kişiye bağımlı olduğu görülür, bu bağımlılık sürecinde bakım verenle kurduğu birebir ilişki ise, onun zihinsel ve duygusal gelişimi için son derece önemlidir. Bebeğin, biyolojik yetersizliği dikkate alındığında, bakım verenine karşı bir bağlanmanın oluşması kaçınılmazdır. Bağlanma terimi ise, bebeklerle anne-babaları ya da bakım verenleri arasında kurulan, duygusal olarak olumlu ve yardım edici bir ilişkinin varlığını ifade eder. Yenidoğanın bu dönemde sosyal gereksinimini karşılamak için başvuracağı kişi kendisiyle ilgilenen kişiden ibarettir ki, bu kişi genellikle anne olmaktadır. Anne, çocuğun bağlanma gereksinimini tatmin ettiği bir "öteki" olarak da adlandırılabilir. İlk yıllarda anne ile kurulan bu bağ, çocuğun kişiliğinin önemli bir kısmını oluşturmakta ve bu özellikler hayat boyu değişime karşı bir direnç göstermektedir. (...)

Bowlby'e (Bolbi) göre anne ve çocuk arasında kurulan güvenli bir bağlanma ilişkisi çocuğa sağlıklı psikolojik gelişim olanağı sağlar. (...) Bowlby, yanlış gelişmiş ya da dönem dönem kesintilere uğramış bağlanma ilişkilerinin kişilik problemlerine ve zihinsel hastalıklara yol açacağını iddia eder. (...)

O. Tüzün ve K. Sayar, *Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji*
(Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

1. **Çocuk ile ebeveyn arasında sağlıklı ve doğru bağlanmayı oluşturan etmenler nelerdir?**

2. **Çocuk ile ebeveyn arasında gerçekleşen güvenli ve güvensiz bağlanma ilişkisinin çocuğun geleceğini nasıl etkileyebileceğini metinden örnekler vererek açıklayınız.**

Güvenli bağlanma

Güvensiz bağlanma

Konu ile ilgili çoklu seçim e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

Ailenin İşlevleri

Aile kurumunun biyolojik, ekonomik, eğitimsel, psikolojik, dinî, koruyuculuk, toplumsallaşma, kültürleme gibi işlevleri bulunmaktadır. Bunlar bireylerin fiziksel, psikolojik, sosyal, ekonomik vb. ihtiyaçlarını karşılayarak toplumsal işleyişte önemli bir rol oynar. Aşağıdaki Tablo 1.1'de ailenin işlevlerine yer verilmiştir.

Tablo 1.1: *Ailenin İşlevleri*

Ailenin İşlevleri	
Biyolojik İşlev	Neslin devam etmesini sağlamak ailenin en temel işlevlerinden biridir. Evlilik hem biyolojik işlevin toplumsal normlara uygun şekilde gerçekleşmesini mümkün kılar hem de aile fertlerinin birbirlerine karşı hak ve yükümlülüklerini düzenler.
Ekonomik İşlev	Sanayi öncesi dönemde çoğu aile bir ekonomik üretim birimi konumundaydı. Aile bireyleri tarım, hayvancılık gibi alanlarda kendi üretimlerini gerçekleştirerek temel ihtiyaçlarını karşılardı. Sanayi dönemi ve sanayi sonrası dönemde ise ailenin ekonomik işlevi oldukça azalmış ve aileler üretimi büyük oranda ekonomik kuruluşlara devretmiştir.
Eğitim İşlevi	Her türlü eğitimin temeli ailede atıldığı için çocukların eğitiminden aile sorumludur. Ailede eğitimin ilk adımları atılır ve sonrasında eğitim süreci toplumsal diğer yapıların (okul, toplum vb.) katkısıyla devam eder.
Psikolojik İşlev	Aile ortamında yaşanan yoğun, samimi ve duygusal ilişkiler aile bireyleri arasındaki bağlılığı ve "biz" duygusunu güçlendirir. Sevgi, saygı, güven ve dayanışma aile bireylerinin psikolojik doyuma ulaşmalarını sağlar.
Dinî İşlev	Dinî alana ilişkin temel bilgilerin edinilmesi ve bunların duygu, düşünce ve uygulamalara yansıması ilk önce ailede gerçekleşir. Aile büyükleri, bu bilgi ve değerleri yeni nesle aktarmakla yükümlüdür.
Koruyuculuk İşlevi	Aile bireyleri, maddi ve manevi tüm olumsuzluklara karşı kenetlenerek birlikte mücadele eder. Akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin güçlü, birincil ilişkilerin gelişmiş olduğu geleneksel toplumlarda koruyuculuk görevi oldukça önemlidir.
Toplumsallaşma ve Kültürleme İşlevi	Kişilik ailede şekillenmeye başlar ve çocuk toplumsal normlara uygun davranış ve tutumları ailesinden öğrenir. Bunun yanında toplumsal rollere ilişkin bakış açısı ve topluma özgü kültürel kodlar ilk önce ailede oluşur.

Aile, sosyal ve hayati becerilerin kazandırılmasında önemli bir rol oynar. Çünkü çocuk çoğu şeyi başta anne babası olmak üzere aile büyüklerini gözlemleyerek öğrenir. Bu nedenle ebeveynler, olumlu sosyal davranışlar sergileyerek çocuklara doğru örnek olmalıdır. Günlük yaşamla ilgili bilgiler aktarmak ve bunları uygulama imkânı tanıyarak çocukların sosyal ve hayati beceriler geliştirmesini sağlamak öncelikle anne babanın görevidir. Örneğin yapılan ev işlerine ve alışverişe çocuğun da dâhil edilmesi bu becerilerin geliştirilmesine yardımcı olacaktır (Görsel 1.5).

Görsel 1.5: *Aile bireyleri ev işlerinde yardımlaşır.*

Aile içinde açık iletişim kurmak, iş birliği ve takım çalışmasında yer almak, empati kurmak, duygularını ifade etmek ve sorunlarla başa çıkma yöntemlerini kullanmak çocuğun genel iletişim ve problem çözme becerilerini güçlendirir. Bu beceriler bireyin bağımsızlık kazanmasına, yaşam kalitesini artırmasına, sorunları çözüp başarılı olmasına katkı sağlar. Aile; bu becerileri kazandırarak çocuğun bağımsız, sorumluluk sahibi, başarılı, uyumlu ve iletişime açık bir birey hâline gelmesine yardımcı olur.

Statü bireyin toplum içindeki konumunu ifade etmekte olup sosyal statü ve rollerin öğrenildiği ilk yer ailedir. Statü; genellikle bireyin eğitim düzeyi, ekonomik durumu, mesleği, aile geçmişi gibi faktörlere göre oluşur. Bireyin doğuştan sahip olduğu cinsiyet, ırk vb. "verilmiş statü"leri olduğu gibi meslek, eğitim vb. alanlardaki çaba, yetenek ve başarıları sonucu elde ettiği "kazanılmış statü"leri de bulunabilir. Sahip olduğu statüye bağlı olarak bireyden beklenen davranışlara **sosyal rol** denir. Aile, bireyin sosyal statüsünü şekillendiren ve buna uygun rolleri öğrenmesini sağlayan bir ortam hazırlar. Aile içerisinde de bireylerin yaş ve cinsiyetine göre şekillenen statü ve rolleri vardır. Çocuk, büyük ölçüde anne babasını gözlemleyerek onların ebeveynlik davranış ve rollerini model alır. Ailenin eğitim düzeyi, ekonomik ve mesleki durumu çocuğun ve gencin sosyal statüsü üzerinde etkisi olsa da sosyal statü çok boyutlu bir kavramdır. Bireyin sosyal statüsü ailenin yanı sıra bireysel yetenekleri, okul ortamı, arkadaş çevresi gibi çeşitli faktörlerden de etkilenir. Bununla birlikte anne babalar eğitim ve meslek seçimi konusunda yönlendirmeler yaparak çocuğun gelecekteki sosyal statüsünün şekillenmesinde belirleyici olurlar. Ayrıca aile büyükleri; ailenin tarihi, kökeni ve mirasını aktararak çocuğun ait olduğu toplumdaki konumunu kavramasına yardımcı olur.

Aile, toplumda var olan sosyal normların, değer ve beklentilerin neler olduğunu öğreterek çocuğa toplum içindeki davranış ve değerler konusunda yol gösterici olur. "Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi ögelerin bütünü." anlamına gelen değerleri öğretmek de ailenin sorumlulukları arasındadır. İyi bir kişiliğe sahip bireylerin ve sağlıklı bir toplumun oluşmasında çocuklara saygı, dürüstlük, yardımseverlik, adalet gibi değerlerin aktarılması önemlidir (Görsel 1.6). Değerleri ailesinden öğrenmeye başlayan çocuk, toplum tarafından kabul edilen davranışlar sergileme ve toplumun benimsemediği davranışlardan da kaçınma yönünde bir davranış geliştirir.

Görsel 1.6: *Millî ve manevi değerler toplumu güçlü kılar.*

Okuma Metni

Ölçülü ve Dengeli Olmak

(...) Aristoteles (Aristoteles) için erdem, ahlâkın amacını oluşturan ve mutluluğun kazanılması için yegâne vasıtadır. Yani insanın fonksiyonunu en iyi biçimde yerine getirme halidir. Çünkü mutluluk erdeme uygun bir davranış sergilemekten ibarettir. Aristoteles'e göre ölçülü ve dengeli olmak, orta yoldan geçer. Yani biz, başkalarıyla olan ilişkilerimizde ancak erdemli olup olmadığımızı, değerlerimizi ortaya koyarız. Bu bağlamda tek başına yaşayan insanın daha az sayıda değerlerle iç içe olduğunu söyleyebiliriz. Değerlerin büyük bir çoğunluğu ancak insanlar arası ilişkilerde ortaya çıkar. Aristoteles'e göre mesela, kötülük haksızlıkla birlikte ortaya çıkar. Bu şekilde ortaya çıkan ve başkasına zarar vererek oluşan durum "adalet" değerinin olmadığına işaret eder. Aristoteles için değerler aşırılıklardan uzak olmalıdır. Sözgelimi, "adalet" değeri tamamen "orta" bir durumda olmayı gerektirir. Yani ifrat ve tefritten kaçınarak hikmeti ve adaleti bulabiliriz. Aristoteles'in erdemlerle ilgili orta anlayışı felsefe tarihinde "altın orta", İslam ahlâkında ise "itidal" şeklinde ifade edilmiştir. (...)

M. Demirtaş, *İslam Düşüncesinde "Ölçülü ve Dengeli Olmak" Bir Değer Olarak Nasıl Ele Alınmıştır?*
(Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Sıra Sizde

Aşağıdaki bilgiler ve tablodaki örneklerden yararlanarak ilgili alanlara atasözlerinin açıklamasını ve hangi değerlerle ilişkili olduğunu yazınız.

Sevgi, saygı, vefa, adalet, dayanışma gibi değerlerin çocuğa aktarılmasında anne-babanın önemli rolü vardır. Ebeveyn-çocuk ilişkilerinde ise tarafların kendilerine düşen sorumlulukları bilmeleri ve bunları yerine getirmeleri gerekir.

Atasözü	Açıklaması	Değerler
Misafir kısmeti ile gelir.		
Oğlan doğur, kız doğur; hamurunu sen yoğur.	Önemli olan, çocuğun cinsiyeti değil; iyi özelliklere sahip olacak şekilde yetiştirilmesidir.	
Ağaç yaprağıyla gürler.	İnsanın ailesi, akrabası ve yakınlarından güç alarak iş yapması daha kolaydır.	Dayanışma
Ata dostu oğla mirastır.	Baba dostları, babadan çocuğa kalan miras gibidir. Onlar, dostlarının çocuklarına da dost olur ve her türlü yardımı yaparlar.	Dostluk Vefa
Meyve, ağacından uzak düşmez.		
Baba himmet, oğul hizmet.		Sorumluluk

Araştır-Paylaş

Öğretmeninizin rehberliğinde öğrenci sayısına göre dört grup oluşturunuz. İlk iki grup olarak Türk atasözlerinde değerler eğitimi açısından aile kurumunun işlevi, diğer iki grup olarak ise Türk atasözlerinde ebeveyn-çocuk ilişkisinin ele alınışı hakkında araştırma yapınız. Araştırma konularınızla ilgili sunumlar hazırlayarak arkadaşlarınızla paylaşınız.

Konu ile ilgili çoklu seçim e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

www.felsefeogretmeni.com

1.2. AİLE TÜRLERİ VE AİLENİN ÖNEMİ

Hazır mısınız?

1. **Çevrenizdeki aileleri sınıflandırmanız istense bunu ailenin hangi özelliklerine göre yapardınız?**
2. **Neslin devamı ve toplumun korunması noktasında ailenin önemi sizce nedir?**

Aile Türleri

Tarih boyunca toplumların kültürel değerlerine ve sosyal, ekonomik yapılarına bağlı olarak çok farklı aile türleri ortaya çıkmıştır. Aile türleri toplumdan topluma farklılıklar göstermekle birlikte aynı toplum içinde de zaman ve mekâna göre değişimler gösterebilir. Çoğu aile türü işlevsel açıdan benzer olsa da aile bireyleri arasındaki ilişki ve sorumluluklar, aile türüne göre farklılık gösterebilir. Aile türlerini yerleşim yeri, birey sayısı ve otorite figürü gibi faktörlere göre üç ana başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Aşağıdaki Tablo 1.2'de bu aile türlerine yer verilmiştir.

Tablo 1.2: *Aile Türleri*

Yerleşim Yeri Esasına Göre Aile Türleri	Birey Sayısına Göre Aile Türleri	Otorite Figürüne Göre Aile Türleri
Köy Ailesi Kent Ailesi	Geniş Aile Geçiş Dönemi Geniş Ailesi Çekirdek Aile Yeni Geniş Aile	Anaerkil Aile Ataerkil Aile Eşitlikçi Aile

a) Yerleşim Yeri Esasına Göre Aile Türleri: İçinde yaşanılan yerleşim yerinin temel özelliklerine göre aile türleri köy ailesi ve kent ailesi olmak üzere ikiye ayrılır.

Kırsal bölgede yaşayan, geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlayan aile türüne **köy ailesi** denir. Köy ailesi, evlenen çocukların ilk aileleriyle birlikte yaşamaya devam etmeleri nedeniyle geniş aile türündedir. Bu ailelerde genellikle tarım ve hayvancılık tüm aile bireylerinin ortak işidir (Görsel 1.7). Meslek babadan oğula geçmekte, baba otoritesi ve geleneksel roller kendini belirgin şekilde göstermektedir. Akrabalık ve komşuluk ilişkileri gelişmiştir. Ekonomik katkıları ve soyun devamı düşüncesiyle ailedeki çocuk sayısı genelde fazladır. Çocuklar, küçük yaşlardan itibaren tarlada çalışmak ve hayvanların bakımıyla ilgilenmek durumunda kalabilmektedir.

Görsel 1.7: *Köy ailesinin üyeleri tarlada birlikte çalışır.*

Kentlerde yaşayan ve çekirdek aile yapısındaki modern aile türü **kent ailesi** olarak adlandırılır (Görsel 1.8). Kent aileleri geçimlerini ağırlıklı olarak sanayi ve hizmet sektöründe çalışarak sağlar. Bu ailelerdeki çocuk sayısı ortalaması azdır. Akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin nispeten zayıfladığı, dayanışmanın azaldığı kent ailesinde temel ihtiyaçların temini başka insanların üretimiyle karşılanır.

Görsel 1.8: *Kentsel aileler çoğunlukla çekirdek aile türündedir.*

b) Birey Sayısına Göre Aile Türleri: Ailelerin birey sayısına bağlı olarak sınıflanması sonucu ortaya çıkan aile türleridir. Birey sayısına göre aileler; geniş aile, geçiş dönemi geniş ailesi, çekirdek aile ve yeni geniş aile olmak üzere dörde ayrılır.

Bazı toplumlarda tarımsal ve hayvansal üretim süreci, evlenip kendi ailelerini kuran çocukların anne babalarıyla birlikte yaşamaya devam etmesini gerektirir. Bu durum aralarında kan bağı bulunan birkaç ailenin bir arada yaşadığı **geniş aile** adı verilen bir aile türünü ortaya çıkarmıştır. Geniş aile genel olarak geleneksel toplumlarda görüldüğü için geleneksel aileyle özdeşleşmiştir. Anne, baba, evlenmemiş veya evlenmiş çocuklar ile diğer akrabalardan meydana gelen bu aileler kırsal bölgelerde yaşar ve geçimlerini tarım ve hayvancılıkla sağlar (Görsel 1.9). Geniş ailede cinsiyete, yaşa, evliliğe, doğurganlığa ve sağlık durumuna göre hiyerarşik bir iş bölümü söz konusudur. Bireyler, demografik özelliklerine göre birtakım görevler alarak aile içerisinde farklı şekillerde konumlandırılırlar. Aile hiyerarşisinin en tepesinde yer alan yaşlılar aileye ilişkin kararları alır ve denetler. Ailenin diğer bireyleri ise yönetici konumundaki bu yaşlıların belirlediği görevleri yerine getirmekle yükümlüdürler. Geniş aile; akrabalık bağlarının, aile ilişkilerinin, dayanışmanın, mahremiyetin güçlü ve ön planda olduğu, birden fazla kuşağın beraber yaşadığı çok işlevli bir özellik sergiler.

Görsel 1.9: *Geniş ailelerde de çocuklar farklı yaş gruplarında bulunan çocuklarla birlikte büyürler.*

Sanayileşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte yaşanan kırsaldan kente göç, geleneksel geniş aile yapısının çekirdek aileye evrilme sürecini başlatmıştır. **Geçiş dönemi geniş ailesi** olarak adlandırılan bu aile türünde kardeşlerin kurduğu yeni aileler aynı hanede değil, yakın mesafedeki konutlarda yaşar. "Kasaba ailesi" olarak da adlandırılan bu aile türü hem geleneksel geniş ailenin hem de çekirdek ailenin bazı özelliklerini taşımaktadır. Aile bireyleri arasında ilişkilerin hâlâ güçlü olduğu bu ailelerde kopma gerçekleşmemiştir ve gerekli durumlarda aileler aynı çatı altında yeniden bir araya gelebilir. Geniş ailenin aksine geçiş dönemi geniş ailesi ekonomik kararlarını kendisi alabilmektedir.

Sanayi Devrimi ile birlikte meydana gelen sosyal, siyasal, ekonomik dönüşümler sonucu anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan **çekirdek aile** yapısı ortaya çıkmıştır (Görsel 1.10). Bu aile türü, çoğunlukla kentlerde görülmesi nedeniyle "modern aile" ya da "kent ailesi" olarak da adlandırılır. Çekirdek aileyi geniş aileden ayıran en temel özellik, ailenin işlevlerinde ve birey sayısında yaşanan azalmadır. Ayrıca geniş aileden farklı olarak aileyi ilgilendiren konularda kararları çekirdek ailenin bireyleri birlikte alır. Bu anlamda daha eşitlikçi bir yapı söz konusudur. Çekirdek ailede ilişkiler daha yoğun ve doğrudandır. Bu durum, aile bireylerinin birbirleriyle daha fazla vakit geçirmelerini ve daha yakın duygusal bağlar kurmalarını mümkün kılar. Çekirdek aile bireyleri, dayanışma ve yardımlaşma hususunda da etkin olup maddi açıdan birbirlerine destek olurlar.

Görsel 1.10: *Türkiye'de çoğunluk çekirdek ailelerden oluşmaktadır.*

Konu ile ilgili tanım eşleştirme e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

Geleneksel geniş aile; neslin devamını ve aile bireylerinin psikolojik doyumunu sağlamak, bir üretim birimi olmak, eğitim vermek, dinî bilgi aktarmak, koruyuculuk yapmak, boş zamanları değerlendirmek, prestij sağlamak gibi işlevlere sahiptir. Çekirdek ailede bu işlevlerin bir kısmı devre dışı kalmış veya başka kurumlara devredilmiştir. Aşağıdaki Tablo 1.3'te geniş aile ile çekirdek ailenin işlevleri arasındaki benzerlik ve farklılıklara yer verilmiştir.

Tablo 1.3: *Geniş Aile ve Çekirdek Ailenin İşlevleri*

İşlevler	Geniş Aile	Çekirdek Aile
Biyolojik İşlev	Neslin devam ettirilmesini amaçlar.	Neslin devam ettirilmesini amaçlar.
Psikolojik İşlev	Duygusal bağ güçlü; sevgi, saygı ve güven hissiyatı fazladır. Akrabalık ilişkileri, dayanışma ve "biz" duygusu ön plandadır.	"Ben" duygusu daha belirgin olup bireyin ihtiyaç duyduğu samimi ilişkiler ağırlıklı olarak aile içerisinde karşılanır.
Eğitim İşlevi	Bireyin eğitiminde okulun rolü bulunmakla birlikte eğitim ağırlıklı olarak ailede verilir. Çocuk ailenin benimsediği norm ve değerlere göre yetiştirilir.	Bireyin eğitimi, toplumsal norm ve değerlerin aktarılması hem ailede hem de okullarda gerçekleşir.
Ekonomik İşlev	Elde edilen gelir ailedeki en yaşlı erkeğin denetiminde olup harcamalar da onun tarafından yapılır. Bireysel mülkiyet yerine ortak mülkiyet anlayışı söz konusudur.	Aile bir üretim birimi olmaktan uzaklaşmıştır. Anne baba evin giderlerini üstlenmiş, çocukların aile ekonomisine katkı sağlamasına gerek kalmamıştır.
Dinî İşlev	Geleneklere bağlılık söz konusudur, çocuğa temel dinî eğitimi aile büyükleri verir. Böylece dinî bilgi, değer ve uygulamaların sonraki nesillere aktarılması sağlanmış olur.	Modern çekirdek ailede geleneğe bağlılık nispeten etkisini yitirmiş, ailenin dinî işlevini daha çok örgün eğitim kurumları üstlenmiştir.
Koruyuculuk İşlevi	Yardımlaşma ve koruyuculuk ailenin önde gelen işlevlerinden olup aile bireylerini maddi ve manevi tehlikelere karşı korur.	Güvenlik ve koruma işlevi, ağırlıklı olarak kolluk güçlerine devredilmiş olup devlet, bireyi ve aileyi koruyucu politikalar geliştirir.
Boş Zamanların Değerlendirilmesi İşlevi	Bireyin eğlenme ve dinlenme ihtiyaçlarının karşılanmasıyla diğer aile fertleri de ilgilenir. Boş zamanın değerlendirilmesinde bireye yol gösterici olunur.	Birey eğlenme, dinlenme ve boş zaman geçirme ihtiyacının bir kısmını aile dışındaki ortamlarda gidermeye başlamıştır.
Prestij İşlevi	Aile bireylerinin statüleri ailenin toplumsal konumuyla bağlantılıdır.	Prestij, mülkiyet sahibi olmak ya da iyi bir mesleğe sahip olmakla elde edilir.

Yeni geniş aile boşanmış ve çocuklu bireylerin, yeni kurdukları ailede önceki evliliklerinden olan çocuklarıyla yaşaması şeklindeki aile türüdür (Görsel 1.11). Bu aile türü "eklemli aile" olarak da adlandırılır. İki haneye sahip yeni geniş ailelerde özellikle çocukların alışkanlıklarında, beklentilerinde ve hayata bakışlarında bazı zorluklar yaşanabilir. Bu aile modeli, Amerika'da ve İngiltere'de giderek yaygınlaşmaktadır.

Görsel 1.11: *Yeni geniş aile "eklemli aile" olarak da adlandırılır.*

c) Otorite Figürüne Göre Aile Türleri: Bu aile türü, karar alma ve bunları uygulama yetkisinin kadın ya da erkekte toplanmasına bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Otorite figürüne göre aile türleri anaerkil (matriarkal), ataerkil (patriarkal) ve eşitlikçi (egaliter) aile olmak üzere üçe ayrılır.

Anaerkil aile, otoritenin kadına ait olduğu aile türüdür (Görsel 1.12). "Avcı-toplayıcı" olarak adlandırılan ilk insan topluluklarının anaerkil bir yapıya sahip oldukları kabul edilmektedir. Bu topluluklarda erkeklerin avlanması, kadınların ise yiyecek toplamasına dayalı bir iş bölümü mevcuttur. Bu iş bölümünü ortaya çıkaran en önemli etken kadının doğurganlığıdır. Kadın; neslin devamının sağlanması, çocukların büyütülmesi ve korunması hususunda da hayati bir öneme sahiptir. Ayrıca kadının üretim sürecindeki önemli rolü de anaerkil aile yapısının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Anaerkil ailede kadınların çocukları, kız ve erkek kardeşleri ile diğer akrabaları aynı evde yaşam sürmüşlerdir.

Görsel 1.12: *Anaerkil halk olan Minangkabau kabilesi Endonezya'da yaşayan bir topluluktur.*

Ataerkil aile, otoritenin erkekte olduğu aile türüdür (Görsel 1.13). Yerleşik hayata geçilerek tarım tekniklerinin geliştirilmesi, hayvan sürülerinin yetiştirilmeye başlanması ve maden işleme tekniklerinin geliştirilmesi topluluğun düzenli bir kazanç elde etmesini mümkün kılmıştır. Bu durum toplumun her üyesinin üretime doğrudan katılması zorunluluğunu ortadan kaldırmıştır. Erkek, üretim araçlarının yapımıyla uğraşırken kadına ev eşyalarının yapımı kalmıştır. Kadının gıda üretiminden dışlanmaya başlandığı bu süreçte ortak mülkiyet de yerini özel mülkiyete bırakmıştır.Tüm bu gelişmeler kadının toplum içerisindeki konumu ve saygınlığını yitirmesine yol açmıştır. Ataerkil ailede bireyler babanın kurmuş olduğu ocağı devam ettirmekle yükümlüdür. Akrabalık ilişkisi artık anne soyuna göre değil, baba soyuna göre belirlenmeye ve miras da babadan oğula geçmeye başlamıştır. Ataerkil ailede erkek çocuk dünyaya getirmek soyun devamlılığını sağlamak bakımından oldukça önemlidir.

Görsel 1.13: *Ataerkil aile erkek otoritesine dayanır.*

Sanayi toplumunu karakterize eden çekirdek aile sanayi sonrasında varlığını korusa da bazı yapısal değişiklikler geçirmiştir. Kadının eğitim seviyesinin yükselmesi daha vasıflı işlerde çalışmasını beraberinde getirmiş, bu da aile ve toplumda kadın ile erkek rollerinin farklılaşmasına neden olmuştur. Bu bağlamda kadının "ev işlerini yerine getirme" erkeğin ise "evin geçimini üstlenme" rolünü üstlendiği geleneksel roller farklılaşmıştır. Kadının evin geçimini sağlama işinde rol oynamaya başlaması, kadın ile erkeğin eşitliğini önceleyen **eşitlikçi aile** yapısının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Bunun sonucu olarak ev içi iş bölümünde daha eşitlikçi bir anlayış ortaya çıkmıştır. Ev idaresi, çocuk bakımı gibi geleneksel anlayışta kadının temel görevi kabul edilen işlerde erkek daha aktif bir rol oynamaya başlamıştır (Görsel 1.14). Eşitlikçi bir ailede saygı ve empati kültürü teşvik edilerek aile bireylerinin duygu, düşünce ve ihtiyaçlarına saygı duyulur. Her birey aileyi ilgilendiren karar alma süreçlerine eşit şekilde katılır. Aile bireyleri arasında açık iletişim ve uzlaşma söz konusudur, bu da çatışmaların sağlıklı bir şekilde çözülmesini sağlar.

Görsel 1.14: *Eşitlikçi ailede ev içi iş bölümü adildir.*

Sıra Sizde

Aşağıdaki tabloda verilen aile türlerini karşılaştırarak aralarındaki benzerlik ve farklılıkları ilgili alanlara örnekteki gibi yazınız.

	Köy Ailesi Kent Ailesi	Geniş Aile Geçiş Dönemi Geniş Ailesi Çekirdek Aile Yeni Geniş Aile	Anaerkil Aile Ataerkil Aile Eşitlikçi Aile
Benzerlikler			
Farklılıklar			Bireylerin aile içindeki sosyal statü ve rolleri birbirinden farklıdır.

www.felsefeogretmeni.com

Araştır-Paylaş

Türkiye'de 1950'lerden sonra köyden kente doğru yaşanan yoğun göç sonucunda gecekondu olgusu ortaya çıkmıştır. Büyük kentlerin fiziksel ve sosyal koşulları yetersiz olan bölgelerinde kendine özgü bir yaşam biçimi geliştiren insanların oluşturduğu yeni aile türüne "gecekondu ailesi" denilmiştir. "Geçiş dönemi ailesi" olarak da tanımlanan gecekondu ailesinin temel özelliklerini, köy ve kent ailesi ile olan benzerlik ve farklılıklarını araştırınız. Araştırma konunuzla ilgili sunum hazırlayarak arkadaşlarınızla paylaşınız.

Konu ile ilgili infografik e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

Ailenin Önemi

Aile kurumu, dönem ve toplum fark etmeksizin günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir. Bunun nedeni ailenin ortaya çıkmasını zorunlu kılan etmenlerin günümüz için de geçerliliğini korumasıdır. Örneğin aile; bireyin fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayarak daha sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürmesine katkıda bulunur. Ayrıca bireyde kendi ailesi ve toplumuna karşı bir bağlılık ve aidiyet duygusu oluşturur. Neslin devamını ve korunmasını sağlayarak toplumun yok olmasına engel olur. Bunun yanında aile kurumunun varlığı ve güçlü olması; toplumsal hayatın huzurlu, istikrarlı ve sağlıklı bir şekilde işlemesi için de oldukça önemlidir.

Aile bireyin sosyal bir kimlik oluşturması ve bu kimliği güçlendirmesi, bir ferdi olduğu insan grubuyla kendisini özdeşleştirmesi bakımından çok önemli bir role sahiptir. Birey kendini üyesi olduğu sosyal grupları dikkate alarak tanımlar, değerlendirir ve sınıflandırır. Sosyal kimlik; bir kişinin kendisini hangi sosyal gruba ait hissettiğiyle, bu yapı içindeki konumu ve bireylerin birbirleriyle olan ilişkileriyle şekillenir. Aile, bireyin sosyal kimliğinin oluştuğu ilk ortamdır ve birey bu toplumsallaşma sürecinde ailesi ve toplumunun sahip olduğu kültürel miras ile manevi değerleri burada öğrenir (Görsel 1.15).

Görsel 1.15: *El öpme geleneği toplumumuzun büyük bir kısmında saygı ifadesi olarak kabul edilir.*

Aile, hangi toplumsal gruplara ait olduğunu anlamasına yardımcı olarak çocukta "biz" bilincinin oluşmasını sağlar. Birey sahiplenmesi ve benimsemesi beklenen dil, inanç, sanat, giyim tarzı, gelenek, görenek gibi unsurlarla ilk kez ailesi aracığıyla tanışır. Örneğin Müslüman bir Türk ailesi; Türk dilini, kültürünü, geleneklerini ve diğer millî-manevi değerleri aktararak çocuğun millî kimliğini geliştirmesine yardımcı olur. Sosyal kimliği geliştirmenin bir diğer önemli yolu da çeşitli sosyal topluluklara katılmaktır. Aile büyükleri, hangi sosyal yapılara katılması gerektiği hususunda bireye yol gösterici olur. Ayrıca akraba ziyareti, komşuluk ilişkisi gibi sosyal etkileşimler de bireyin sosyal çevresini genişletmesine imkân tanır.

Neslin devamı ve korunması, bir toplumun sürdürülebilirliği ve kültürel devamlılığı için aile temel bir öneme sahiptir. Ailenin bu süreçte oynadığı rol oldukça büyüktür. Gelecekteki toplumun temel taşını oluşturan aile, yeni nesillerin dünyaya gelmesini ve yetişmesini sağlar. Kültürel değerler, dinî inançlar, dil gibi toplumun en önemli unsurlarını nesilden nesile aktararak millî kimliği ve kültürü korur. Bireyler, toplumun norm ve değerlerine uygun davranışları ailesinden öğrenir. Bu, toplumdaki düzen ve istikrarın korunmasında işlevseldir.

www.felsefeogretmeni.com

Sıra Sizde

Aşağıda verilen metinden yararlanarak soruyu cevaplayınız.

Toplumsallaşma Sürecinde Ailenin Önemi

Toplumsallaşma süreci içerisinde dünya üzerinde çok az insan yardıma muhtaç olmadan büyümektedir. Normal süreçte bireyler birbirleriyle sürekli bir etkileşim içerisindedirler. Bireyin kendini topluma kabul ettirebilmesi için dünyayla ilgili birçok şey öğrenmesi gerekmektedir. Bunun içine değerler, toplumsal kurallar girmektedir ve bunu ona öğretecek yer öncelikle ailesidir ve çocuk doğduğu andan itibaren bir toplumsallaşma sürecine girmiş bulunmaktadır (...).

Sosyalleşme sürecinde aile en önemli kaynaktır. Çocuklarını büyütürlerken, ister istemez onlara kendi benimsedikleri hayat görüşünü de öğretmektedirler ve böylelikle onlara bir yol çizmektedirler. Birey, büyürken ve gelişirken ailesinin yanı sıra arkadaşlarıyla, öğretmenleriyle, komşularla ve diğer birçok insanla etkileşim içerisindedir. Bu şekilde oluşan doğrudan fiziksel etkileşimlerin yanı sıra birey, medyadan, televizyondan, magazinlerden, çizgi romanlardan ve kitaplardan da etkilenmektedir. Bu şekilde bireyler gelişirken içinde bulundukları çevrenin görüşlerini, sahip oldukları kalıp yargıları da edinmektedir (...). Birey, zaman içerisinde edindiği bu kalıp yargılara, kendi hayatını da uydurmaya çalışmakta, kendi kararlarını ve seçimlerini bu yargılara göre şekillendirmektedir. Bireyin kendi kalıp yargıları, insanlara bakışını ve en önemlisi kendine bakışını şekillendirdiği gibi ileride yetiştireceği çocuk da bunlarla yoğrulacak ve şekillenecektir. Bu doğrultuda ailelerin bol kitap okuyarak kendilerini geliştirmeleri, çocuklarının ve kendi vizyonlarını geliştirebilecek etkinliklerde yer almaları büyük önem taşımaktadır. Çocuklar duyduklarını değil gördüklerini model almaktadırlar. Bu yüzden aileyi evde araştırırken, okurken, sorgularken gördüğünde çocuklar da bu yönde uyarılacaktır.

Çocuklarımıza iyi, doğru, dürüst insanlar olmalarını öğütlerken, ebeveynler de iş arkadaşlarına, komşularına, yabancılara ve yaşlılara duyarlı, doğru ve dürüst olurlarsa ancak başarıya ulaşılabilmektedir. Çocuklar tam olarak ailede yoğrulmakta ve şekillenmektedirler.

N. Aslangiray, *Toplumsallaşma Sürecinde Ailenin Önemi*
(Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Çocukluk döneminde aileniz ve çevrenizdekilerden görüp öğrendiklerinizin sosyal kimliğinizin oluşumundaki etkisini açıklayınız.

Konu ile ilgili infografik e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

1.3. AİLE VE TOPLUMSAL YAPI İLİŞKİSİ

Hazır mısınız?

Çocuğun bakım, güvenlik, eğitim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasında aileye yardımcı olan hangi kurumlar bulunmaktadır?

Aile Kültürünün Toplumsal Yapıya Etkisi

İnsan ilişkilerinin sonucu olarak ortaya çıkan sosyal organizasyonlar **toplumsal yapı** olarak tanımlanır. Bu toplumsal yapının parçalarını ise norm, değer, inanç, sembol, dil gibi kültür unsurları ile toplumsal statüler, roller, gruplar, sınıflar ve kurumlar oluşturur. Toplumun sahip olduğu normlar, değer yargıları, inanç unsurları ve sembollerle bireyin ilk kez karşılaştığı ve toplumsallaşmanın ilk örneklerinin yaşandığı toplumsal yapı ailedir. Aile, bu bakımdan toplumun daha geniş ölçekteki karmaşık işleyişini örnekleyen küçük bir model olarak kabul edilebilir. Bu nedenle ailenin yapısı, işleyişi ve sahip olduğu kültürel özellikler toplumsal yapının ve bu yapıdaki ilişkilerin anlaşılmasına katkıda bulunur.

Aile kültürü; aile bireyleri arasındaki etkileşim, değer, norm ve alışkanlıklar ile iletişim tarzlarını içeren bir bütündür. Ailenin kendine özgü kültürü; bireyin kişiliğini, dünya görüşünü, diğer aile fertleri ve toplumla iletişim ve etkileşimini şekillendirir. Aile kültürünün toplumsal yapıyla benzeşmesi güçlü bir toplum yapısının ve sağlıklı sosyal işleyişin temelini oluşturur. Aile toplumun genel norm, değer, inanç ve beklentilerini yansıtır ve bu unsurları aktarırken bireyin toplum içindeki rolünü de belirler. Rolünün gereğini toplumsal beklentilere uygun şekilde yerine getiren bir aile ferdi toplumsal yapı içindeki rolüne de kolaylıkla uyum sağlar. Bu durum, ailenin toplumsal alandaki işlevini ve toplumun iç dinamikleri üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. Ailede var olan değerler, bireyin etik ve ahlaki anlayışını şekillendirerek toplumsal normlarla uyumlu bir kişilik oluşturmasına katkıda bulunur. Bu bağlamda aile kültürünün toplumsal norm, değer, inanç ve beklentileri etkileyebilecek güçlü bir rolü olduğu görülür. Aile bireylerinin arasındaki iletişim tarzları ve ilişkiler toplumsal alandaki iletişim ve ilişkilere de yansır. Bu bakımdan ailede oluşan sağlıklı iletişim modeli; bireyin toplumla doğru, etkili iletişim kurmasına yardımcı olur. Böylece toplumsal denge oluşur.

Aile, toplumda ve dünyada meydana gelen değişim ve dönüşümlerden en çok etkilenen toplumsal kurumlardan biridir. Ailenin yapısı ve işlevlerinde meydana gelen değişimler başta eğitim, ekonomi, siyaset, hukuk, sağlık ve güvenlik olmak üzere pek çok kurumu etkiler. Her kurumun kendine özgü bir yapısı, işleyişi ve işlevi olup kurumların birinde meydana gelen bir değişim diğerlerinde de değişimlerin yaşanmasına neden olur. Aynı amaca hizmet eden kurumlardan birinin, zamanla işlevlerini kısmen veya tamamen diğerine devretmesi de mümkündür. Örneğin Sanayi Devrimi ile birlikte çekirdek aile yapısının ortaya çıkması, geleneksel geniş aileye özgü işlevlerin zaman içinde azalmasını ve bazı işlevlerin diğer toplumsal kurumlarca üstlenilmesini beraberinde getirmiştir. Geleneksel geniş ailede tüm aile bireylerinin ekonomik üretim sürecine katkıda bulunmaları bir zorunluluk olduğu için çocuk eğitimi daha çok geleneksel mesleki becerilerin aile büyükleri tarafından kazandırılması şeklinde gerçekleşmiştir. Modern çekirdek ailenin ortaya çıktığı dönemde ise çocukluk döneminin birey ve toplumun geleceği açısından önemine ilişkin bir farkındalık oluşmuştur (Görsel 1.16). Bu dönemde kazandığı bilgi, beceri ve tutumlar bireyin gelecekteki yaşamını şekillendireceği için çocuğun bakım, güvenlik, sağlık, eğitim, boş vakitleri değerlendirme, eğlenme gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasında ailenin yanı sıra başka kurumlar da devreye girmeye başlamıştır.

Görsel 1.16: *Erken çocukluk dönemi önemlidir.*

Günümüzde çocuk yuvası, kreş ve gündüz bakımevi, çocuk evi, yetiştirme yurdu, özel çocuk kulübü, çocuk destek merkezi gibi sosyal hizmet kuruluşları çalışan ebeveynler ile korunmaya muhtaç çocuklara önemli bir destek sunmaktadır. Bu kurumlar, çocukların günlük bakım ihtiyacını karşılamanın yanında bilişsel, sosyal, duygusal beceriler ile motor becerilerin kazandırılmasında çocuğa destek olmaktadır. Ayrıca ilk ve ortaöğretim kurumlarında çocuğun toplum içinde etkili, yaratıcı ve sorumluluk sahibi bireyler olarak yetişmesine yönelik eğitim öğretim faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Buralarda akademik bilginin yanı sıra çocuğun sosyal-duygusal öğrenme becerilerinin de geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Herhangi bir kuruma gitme imkânı olmayan veya gittiği kurumda yeterli gelişim fırsatı elde edemeyen çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasında ise bazı kuruluşlar devreye girmektedir. Bunlar çocuğun ihtiyaçlarını karşılamak hususunda aileye maddi yardım, çocuk bakımı, eğitim bursu, spor ve sanat etkinlikleri gibi hizmetler sunmaktadır.

Ailenin bazı işlevlerinin toplumsal kurumlara devredilmesi hususundaki bir diğer örnek yaşlı bakımı ile ilgilidir. Geleneksel geniş ailede yaşlı bireyin bakımı aile tarafından gerçekleştirilirken günümüzde bu durumun değişmeye başladığı görülmektedir. Doğum oranlarının azalmasına bağlı olarak nüfus artışının yavaşlaması, ortalama yaşam süresinin artması gibi faktörler pek çok toplumdaki yaşlı nüfus oranını artırmıştır. Bu durum yaşlı nüfusun bakımını önemli bir konu hâline getirmiştir. Bu amaçla devletler, ekonomik ve sosyal desteğe ihtiyacı olan yaşlılara yönelik politikalar geliştirmiştir. Yaşlı bireyin bakımını üstlenen aile bireylerinin çalışma hayatına girmesi bakım hizmetlerinin kurumlarca devralınmasını bazen zorunlu kılmıştır. Devlet oluşumları veya özel oluşumlar; huzurevi, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi gibi kurumlarda veya "evde bakım" gibi sosyal hizmetler aracılığıyla yaşlı bakım hizmetini kısmen veya tamamen aileden devralmıştır (Görsel 1.17).

Görsel 1.17: *Bakım ve desteğe ihtiyacı olan yaşlılar çeşitli hizmetlerden yararlanır.*

Sıra Sizde

Aşağıda verilen metinden yararlanarak soruları cevaplayınız.

(...) Türk aile yapısında ve kültüründe tarihsel süreç içinde toplumsal değişmelere bağlı olarak birçok alanda dönüşümler meydana gelmiştir. (...) Özellikle küreselleşme olgusunun toplumsal yaşama tesirinin aile yapısı ve kültürüne önemli derecede etki ettiği olgusu neredeyse tüm sosyal bilimcilerin üzerinde mutabık kaldığı bir gerçekliktir. Toplumsal yapısındaki bu gelişmeler iç ve dış etkenlere bağlı olarak Türk ailesi ve kültürünü de etkilemektedir. Günümüz Türk aile yapısı zaman içinde dönüşüme uğrasa bile değişimin hızı, boyutu, aktörü ve neticesine göre Avrupa tipi aile yapısından farklılık gösterir. (...) Avrupa tipi çekirdek aile kültürel açıdan sekülerdir ve sınırlı akrabalık ilişkileri bu aile tipinin genel özellikleri arasındadır. Fakat Türk çekirdek ailesi mekânsal açıdan hanelere bölünse de akrabalık ilişkileri ve etkileşimleri açısından geniş aile özelliklerini taşır. Bu durum Türk toplumsal yapısının sosyal, kültürel ve dini özelliklerinin bir yansımasıdır.
Günümüz Türk ailesi post-modernizmin dayattığı bireyselleşmenin, küreselleşmenin etkisindeki tüketim kültürünün kıskacı altındadır. Buna bağlı olarak Türk ailesinde boşanmalar artmakta, doğum oranları azalmakta ve tek ebeveynli ailenin toplumda görülme sıklığı yükselmektedir. Dolayısıyla aileye yönelik yeni toplumsal problemler baş göstermektedir. Bu sosyal problemlerin nereye evrileceğini önceden tahmin etmek ve ona göre sosyal, ekonomik ve demografik güncel politikalar geliştirmek toplumsal yapıyı korumada etkili bir önleyici tedbir olacaktır.
(...)

A. Çobanoğlu, *Türk Aile Yapısında ve Kültüründe Yakın Gelecekte Önem Kazanacağı Öngörülen Değişimler*
(Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

www.felsefeogretmeni.com

1. Tablodaki başlıklarda istenilenleri metinden örneklerle destekleyerek ilgili alanlara yazınız.

Ailede Yaşanan Değişimler	Olumlu Etkileri	Olumsuz Etkileri

2. Aile kültüründe yaşanan olumsuz değişimlerin yol açabileceği sosyal problemleri metinden yola çıkarak açıklayınız.

3. Bu sosyal problemlerin çözümüne yönelik önerilerinizi metinden de faydalanarak arkadaşlarınızla paylaşınız.

Konu ile ilgili çoklu seçim e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

Bulmaca

Aşağıda verilen bulmacayı çözünüz.

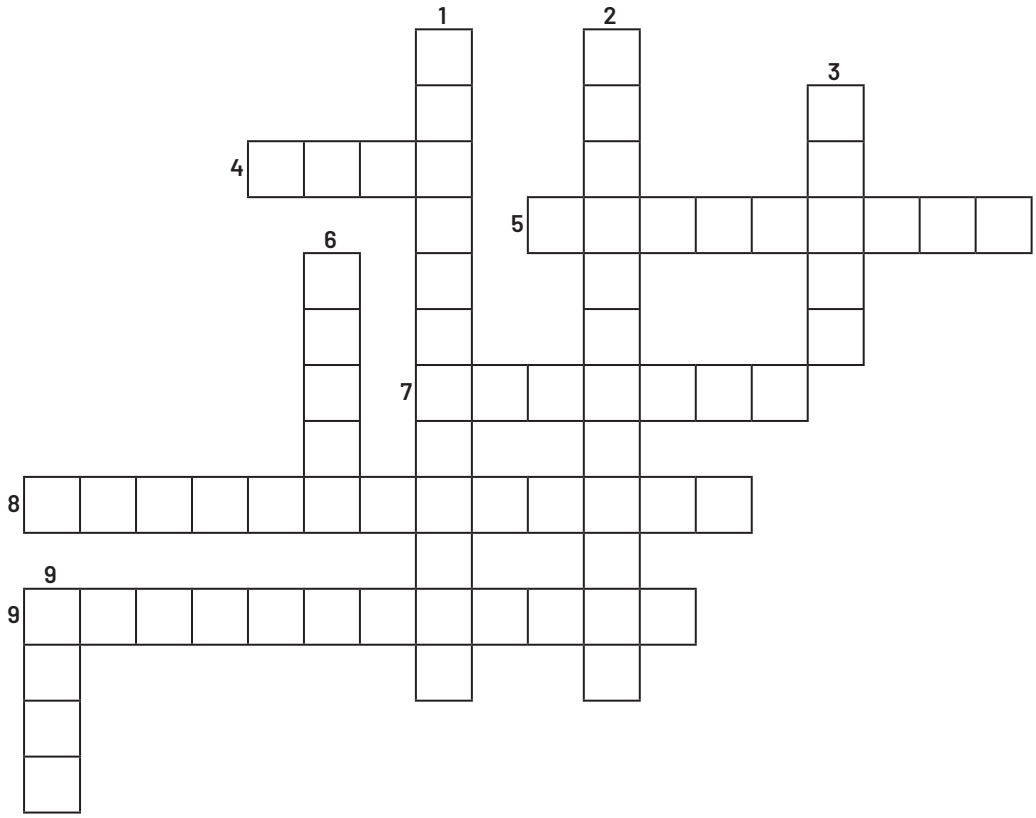

SOLDAN SAĞA

4. Ev, aile, soy.

5. Anne, baba, çocuklar ve evli çocuklarla onların eş ve çocuklarının bir çatı altında yaşadıkları yapı.

7. Dünyaevine girme durumu.

8. İçinde sosyal ilişkilerin, sosyal olayların meydana geldiği, sosyal grupların ve kurumların yer aldığı toplumun şekil ve çerçevesiyle ilgili dış görünüşe sahip olan bir sosyal varlık.

9. Akrabalık ilişkilerinin anne soyuna göre düzenlendiği, aile içi otoritenin annenin elinde bulunduğu yapı.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1. Anne, baba ve henüz evlenmemiş çocuklardan oluşan yapı.

2. Babanın en son otorite, karar verici ve tek geçim sağlayıcı olduğu yapı.

3. Bir kimsenin, bir kurum veya bir toplum içindeki durumu.

6. Evlilik, aile, ortaklık, mülkiyet gibi köklü bir yapıyı içeren, genellikle devletle ilişkisi olan yapı veya birlik.

9. Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik.

www.felsefeogretmeni.com

1. sorudaki tabloda verilen tanımları kavramlarla eşleştiriniz. Eşleşen harfleri yay ayracın içine yazınız.

1.

		Tanımlar	Kavramlar
( )	**I.**	Çok eski zamanlardan beri var olan ve toplumun temelini oluşturan temel toplumsal kurumlardan biridir.	**A)** Aile
( )	**II.**	Yasal bir sözleşmeyle aile kurumunun oluşmasını sağlayan, tarafların hak ve yükümlülüklerinin kayıt altına alındığı birlikteliktir.	**B)** Çekirdek aile
( )	**III.**	İslamiyet'ten önceki Türklerde evliliği ifade eden bir sözdür.	**C)** Eğitim
( )	**IV.**	Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın "Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları" başlığı altındaki 41. maddesi ile güvence altına alınan haklardan biridir.	**Ç)** Eşitlik
( )	**V.**	Bireyin aile tarafından karşılanan en temel ihtiyaçlarından biridir.	**D)** Evlilik
			E) Kültür
			F) Ocak kurmak

2-6. soruların cevaplarını kutucuklardaki numaraları kullanarak yazınız. (Aynı kutucuğu birden fazla soru için kullanabilirsiniz.)

1 Evlilik	**2** Aile kültürü	**3** Barınma	**4** Köy ailesi
5 Kent ailesi	**6** Toplumsallaşma ve kültürleme	**7** Beslenme	**8** Eğitim
9 Aile birliği	**10** Toplumsal yapı	**11** Güvenlik ve korunma	**12** Toplumsal kurumlar

2. Aile kurumunun oluşmasını ve devamını sağlayan temel unsurlar hangileridir?

.....

3. Ailenin karşıladığı fiziksel ihtiyaçlar hangileridir?

.....

4. Ailenin işlevleri hangileridir?

.....

5. Yerleşim yeri esasına göre aile türleri hangileridir?

.....

6. Ailenin etkilediği toplumsal birimler hangileridir?

.....

www.felsefeogretmeni.com

7-12. soruların cevaplarını altlarında yer alan boşluklara yazınız.

7. Aile kurumu, bireylerin toplumsal yaşamının şekillenmesine etki eden bir sosyal kurumdur. Bireyin kişisel gelişimi, sosyal hayata uyum sağlaması ve sosyal değerleri öğrenmesinde ailenin önemli rolü bulunmaktadır. Bunu anlamak için ailenin birey üzerindeki etkilerine ve bu etkilerin toplumsal dinamiklerle nasıl etkileşime girdiğine bakmak gerekir.

Buna göre aile kurumunun ve ailenin birey üzerindeki etkisinin şekillenmesine etki eden temel faktörler nelerdir? Açıklayınız.

8. Sosyal, ekonomik, psikolojik ve fiziksel ihtiyaçlar bireyin kendisi bunları karşılayacak duruma gelinceye kadar ailesi tarafından temin edilir. Reşit olan ve ekonomik bağımsızlığını kazanmış birey bundan sonraki yaşamında özgür iradesiyle çeşitli konularda tercihler yapabilir. Bu tercihler bireyin kişiliğinin, kimliğinin ve sosyal statüsünün şekillenmesinde etkilidir. Bireyin içinde bulunduğu durum büyük oranda kendi tercihlerinin bir sonucudur.

Yetişkin bireylerin herhangi bir konuda yaptığı bu tercihlerde ailelerinin etkisi var mıdır? Düşüncenizi gerekçesiyle açıklayınız.

9. Toplumsal yapının temel birimi kabul edilen aile, bireyleri arasındaki karşılıklı ilişkiler ve barındırdığı toplumsal dinamikler açısından önemli bir kurumdur. Aile bireyleri arasındaki ilişkiler toplumun birliği, bağlılığı, uyumu ve sürekliliği açısından da büyük bir rol oynar.

Buna göre aile bireyleri arasındaki ilişkilerin toplumun birlik, bağlılık, uyum ve sürekliliği üzerindeki etkileri neler olabilir? Kısaca açıklayınız.

10.

Yerleşim Yeri Esasına Göre Aile Türleri	Birey Sayısına Göre Aile Türleri	Otorite Figürüne Göre Aile Türleri
Köy Ailesi Kent Ailesi	Geniş Aile Geçiş Dönemi Geniş Ailesi Çekirdek Aile Yeni Geniş Aile	Anaerkil Aile Ataerkil Aile Eşitlikçi Aile

Yukarıdaki tabloda yerleşim yeri esası, birey sayısı ve otorite figürüne göre aile türleri verilmiştir. Farklı aile türlerinin ortaya çıkması bize insanlık tarihi ve toplumsal yapının gelişimi ve değişimi hakkında bilgiler verir. Bireylerin ihtiyaçları değiştikçe aile yapısında, toplumsal yapıda değişimler kaçınılmaz ve sürekli olur.

Buna göre geniş aile yapısından çekirdek aileye geçilmesinde etkili olan faktörler nelerdir? Kısaca açıklayınız.

11. Aile, toplumun temel birimi olarak kabul edilir ve toplumsal devamlılığın anahtarıdır. Aile, yeni nesillerin yetişmesini sağlar ve değerleri bir sonraki kuşağa aktarır. Sağlıklı aile dinamikleri; bireyin toplumsal normlara kolayca uyum sağlamasına, değerleri benimsemesine ve sorumluluk almasına olanak tanır. Bu durum toplumun sürekliliği ve gelişimi için hayati bir önem arz eder. Ayrıca aile, sosyal beceriler kazandırarak bireyin toplumsal ilişkilerinin güçlenmesine katkıda bulunur ve toplumda dayanışma duygusunu güçlendirir.

Buna göre toplumda yaşanan yapısal değişimlerin ailenin işlevi ve önemi üzerinde nasıl etkileri olur? Düşüncelerinizi gerekçesiyle açıklayınız.

12. Aile, bireyin ilk sosyal deneyimini yaşadığı; sevgi, dayanışma ve güvenin temelinin atıldığı yapıdır. Burada edinilen değer, norm ve sosyal beceriler bireyin toplumsal hayata uyumunu sağlar. Aile; dayanışmanın, sevgi ve saygının yaşandığı bir ortam sağlayarak bireyi psikolojik bakımdan destekler. Sorumluluk almayı, empati kurmayı ve iş birliği yapmayı bireye önce aile öğretir. Böylece aile sağlıklı ve güçlü ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunarak toplumsal yapıyı güçlendirir.

Buna göre ailenin yukarıdaki işlevlerini yerine getirmediği bir toplumsal yapı mümkün müdür? Nedenini kısaca açıklayınız.

13-22. çoktan seçmeli soruların doğru cevabını işaretleyiniz.

13. Aile kurumu, toplum içinde önemli bir rol oynayan ve bireylerin sosyal yaşantısını şekillendiren temel bir kurumdur.

Buna göre aşağıdaki ifadelerden hangisi aile kurumunu kavramsal olarak en iyi açıklar?

A) Bireyin sadece biyolojik akrabalarını içeren küçük bir topluluktur.

B) Belli bir coğrafi bölgede bir araya gelmiş insanların oluşturduğu sosyal bir birimdir.

C) Üretim alanında iş birliği yapan ve ortak bir mülkiyete sahip insanların oluşturduğu birliktir.

D) Eğitim ve iş hayatında yardımlaşmak amacıyla oluşturulmuş bir destek ağıdır.

E) Genellikle bir evde yaşayan ve duygusal bağlarla birbirine bağlı bireyler topluluğudur.

14. Aile ortamı içerisinde yoğun, samimi ve duygusal ilişkilerin yaşanması aile bireyleri arasındaki bağlılığı ve "biz" duygusunu güçlendirir.

Özellikleri açıklanan aile işlevi aşağıdakilerden hangisinde verilmiştir?

A) Biyolojik

B) Dinî

C) Ekonomik

D) Koruyuculuk

E) Psikolojik

15. Aşağıdakilerden hangisi ailenin önemini anlatan ifadelerden değildir?

A) Bireyler toplumsallaşma sürecinde toplumun sahip olduğu kültürel mirası ve inançları ailesinden öğrenir.

B) Aile, bir çocuğun hangi toplumsal gruplara ait olduğunu anlamasına yardımcı olur.

C) Birey kendini ait hissettiği dil, din, sanat, giyim tarzı, gelenek, görenek gibi unsurlarla ilk kez ailesi aracılığıyla tanışır.

D) Kişisel gelişim sürecinde ailesi tarafından belirlenen sınırlar dışına çıkmayan birey başarılı olur.

E) Aile, bireylerin hangi topluluklara veya gruplara katılması gerektiği noktasında yol gösterici olur.

16. Aile; üyeleri arasındaki etkileşimleri, değerleri, normları, alışkanlıkları ve iletişim tarzlarını içeren bir bütündür. Ailenin kendine özgü yapısı aile üyelerinin kişiliklerini, dünya görüşlerini, birbiriyle ve toplumla nasıl iletişim ve etkileşim içerisinde olacağını şekillendirir. Aile bu kültürel ögeleri aktarırken bireyin toplum içindeki rolünü de belirler.

Bu metinde ailenin hangi özelliği hakkında bilgi verilmektedir?

A) Aile ocağı

B) Aile birliği

C) Aile kültürü

D) Sosyal statü

E) Toplumsal yapı

17. Aile, fiziksel ihtiyaçları karşılayarak bireylerin sağlıklı bir yaşam sürmelerine katkıda bulunur. Bu temel ihtiyaçların giderilmesi bireylerin güvenliğini ve yaşam kalitesini artırmada önemli bir rol oynar.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi ailenin karşıladığı fiziksel ihtiyaçlardan biridir?

A) Barınma

B) Empati

C) İletişim

D) Saygı

E) Sorumluluk

18. Sanayileşmenin başlangıç döneminde kırsal bölgelerden kentsel bölgelere yaşanan göç ile birlikte ortaya çıkmıştır. Aileler aynı hane içinde olmasa da birbirlerine yakın mekânlarda yaşamlarını sürdürürler. "Kasaba ailesi" olarak da adlandırılır. Duygusal ilişkilerin yoğun olduğu bu ailelerde kopma gerçekleşmemiştir. Aileler gerekli durumlarda aynı çatı altında yeniden bir araya gelebilir. Ailelerin kendi ekonomik kaynakları üzerinde kontrolü vardır.

Yukarıda özellikleri açıklanan aile türü aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kent ailesi

B) Eşitlikçi aile

C) Çekirdek aile

D) Yeni geniş aile

E) Geçiş dönemi geniş ailesi

19. Bireylerin fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılanmasında ailenin önemli bir katkısı vardır. Bireylerin barınma, beslenme, kendini güvende hissetme, sevme, sevilme, kabul görme gibi ihtiyaçları aile içerisinde karşılanır. Aile, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayarak sağlıklı bir yaşam sürmelerine katkıda bulunur.

Buna göre aşağıdaki ifadelerden hangisi bireyin ihtiyaçlarının karşılanmasında ailenin rolünü en doğru ifade eder?

A) Sadece giyim ihtiyaçlarını karşılayarak diğer temel ihtiyaçları bireyin karşılamasını ister.

B) Bireylerin gıda dışındaki ihtiyaçlarını karşılar çünkü beslenme bireysel bir ihtiyaçtır.

C) Eğitim ihtiyacını karşılamaz çünkü eğitim, ailenin karşılaması gereken bir ihtiyaç değildir.

D) Güvenlik, barınma, temizlik, hijyen gibi ihtiyaçlarını karşılar ve sağlıklı beslenmeye teşvik eder.

E) Sosyal aktiviteler temel ihtiyaçlar olmadığından aile tarafından karşılanmaz.

20. Aile, toplumu oluşturan en küçük birimdir. Farklı kültürlerde ve coğrafyalarda, farklı aile türleri görülebilir. Geleneksel olarak çekirdek aile modeli; anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan bir yapıyı ifade eder. Ancak günümüzde bu geleneksel modelin yanı sıra tek ebeveynli aile, yeni geniş aile, evlat edinme yoluyla oluşan aile gibi aile türleri de giderek artmaktadır. Bu farklı aile türleri, toplumun değişimi ve kültürel çeşitliliğiyle birlikte şekillenir.

Bu metne göre aile türleri hakkında aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

A) Farklı kültürlerdeki aile türlerinin çeşitliliği vurgulanmıştır.

B) Sadece geleneksel aile türleri ele alınmıştır.

C) Sadece modern aile yapıları üzerinde durulmuştur.

D) Aile türleriyle ilgili hiçbir bilgi bulunmamaktadır.

E) Sadece çekirdek aile türleri ele alınmıştır.

21. Aile; bireylere sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerleri kapsayan maddi ve manevi ögeleri öğretmekle yükümlüdür. Değerleri ilk olarak ailesinden öğrenmeye başlayan birey bu sayede toplum tarafından kabul edilebilir davranışları sergileme, toplumsal olarak kabul görmeyen davranışlardan da kaçınma eğilimi gösterir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi bireyin kişiliğinin gelişimini desteklerken ailenin dikkat etmesi gereken hususlardan biri değildir?

A) Bireylerin örnek kabul edeceği davranışlar sergilemek

B) Değerlerin ve temel kuralların esnetilmesini sağlamak

C) Karakter eğitimini uygulamalı olarak göstermek

D) Konuşmalara dikkat etmek ve ahlaki bir dil kullanmak

E) Bireylerin eğitim ve okul hayatında etkili olmak

22. Aile, bireylerin ilk sosyal çevresidir ve kültürel değerlerin aktarıldığı önemli bir ortamdır. Aile kültürü, toplumsal yapı üzerinde çeşitli etkilere sahiptir. Toplumsal yapının şekillenmesi ve değişiminde aile kültürü en önemli etkendir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi aile kültürünün toplumsal yapıya etkilerinden biri değildir?

A) Aile içi iletişim toplumsal bağları güçlendirir.

B) Ailedeki geleneklere bağlılık, bireylerin toplumsal kimliğini güçlendirir.

C) Bireylerin eğitim ve mesleki seçimlerini yönlendirerek toplumsal yapıyı güçlendirir.

D) Toplumsal ilişkilerin belirlenmesinde bireyleri özgür bırakır.

E) Bireylerin toplumsal sorumluluklarının gelişmesini sağlar.

www.felsefeogretmeni.com

Notlarım

www.felsefeogretmeni.com

2. Ünite **sunumuna** bu arekoddan ulaşabilirsiniz.

2.ÜNİTE

TARİHSEL SÜREÇTE TÜRK AİLE YAPISI

Neler Öğreneceksiniz?

- İslamiyet öncesi Türk ailesini,
- İslamiyet'in kabulünden sonraki dönemde Türk ailesini,
- Batılılaşma sürecinde Türk aile yapısını öğreneceksiniz.

2. Ünitede yer alan **dijital içeriklere** bu karekoddan ulaşabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

- atlı göçebe
- bodun
- boy
- çeyiz
- destan
- devlet-il
- kang-kan-han-baba
- kitabe
- Köktürk (Göktürk) Yazıtları
- medeni kanun
- oguş
- otağ
- öğ-anne
- örf
- toy
- töre
- urug

www.felsefeogretmeni.com

2.1. İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK AİLESİ

Hazır mısınız?

1. **Eski Türklerdeki** "Devlet gider, töre kalır." **ve** "Töre konuşunca han susar." **atasözlerinde vurgulanmak istenen sizce nedir?**

2. "Bayramınız kutlu olsun.", "Doğum günün kutlu olsun." **gibi temenni cümlelerindeki** "kut" **kelimesinin sizdeki çağrışımları nelerdir?**

İslamiyet Öncesi Türk Destanlarında Aile Yapısı

Destanlar milletlerin en eski dönemlerinde oluşmuş edebî ürünlerdir. Bir milletin karşılaştığı büyük felaketler, yaptığı savaşlar, yaşadığı sevindirici olayların yanı sıra o milletin hayata, insana ve topluma bakışına ilişkin önemli bilgilere destanlardan hareketle ulaşmak mümkündür. Bu bağlamda İslamiyet Öncesi Dönem'e ait Türk destanları da oluştukları dönemin aile yapısına ilişkin önemli bilgiler içermektedir. Destanlarda aile kurumu tüm yönleriyle ele alınmamakla birlikte evliliğe, anne babaya ve çocuğa özgü roller ile ulusal ve insani değerlere dair bilgilerin yer aldığı görülmektedir. Bu bilgilere metinlerde yer alan rol modelleri, örtük ileti, sembol ve motifler aracılığıyla ulaşmak mümkündür.

Türklere ait *Oğuz Kağan Destanı*'nda aileyi konu alan bölümler ile aileye ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

Okuma Metni

Oğuz Kağan Destanı

(...)

Yine günlerden bir gün Oğuz Kağan bir yerde Tanrıya yalvarmakta idi. Karanlık bastı. Gökten bir gök ışık indi. Güneşten ve aydan daha parlaktı. Oğuz Kağan oraya yürüdü ve gördü ki: O ışığın içinde bir kız var, yalnız oturuyor. Çok güzel bir kızdı. (...) Oğuz Kağan onu görünce (...) sevdi, aldı. (...) Günler ve gecelerden sonra (gözleri) parladı ve üç erkek çocuk doğurdu. Birincisine Kün (Gün-Güneş) adını koydular, ikincisine Ay (Ay) adını koydular, üçüncüsüne Yultuz (Yıldız) adını koydular. (...) Sonra Oğuz Kağan büyük bir doy (ziyafet) verdi. (...) Ondan sonra sabah olunca büyük ve küçük oğullarını çağırttı ve "Benim gönlüm avlanmak istiyor (...) dedi. (...) Kün, Ay ve Yultuz çok av ve çok kuş avladıktan sonra, yolda bir altın yay buldular. (...) Oğuz Kağan çok sevindi, yayı üçe böldü ve 'Ey büyük (oğullarım) yay sizlerin olsun; yay gibi okları göğe kadar atın dedi. Kök (Gök), Tag (Dağ) ve Tengiz (Deniz) çok av ve çok kuş avladıktan sonra yolda üç gümüş ok buldular; aldılar ve babalarına verdiler. Oğuz Kağan sevindi, güldü, okları üçe üleştirdi ve "Ey küçük (oğullarım), oklar sizlerin olsun. Yay oku attı; sizler de ok gibi olun." dedi. (...) Sonra Oğuz Kağan oğullarına yurdu üleştirip verdi ve "Ey oğullarım; ben çok aştım, çok vuruşmalar gördüm, çok kargı ve çok ok attım; atla çok yürüdüm; düşmanları ağlattım; dostlarımı güldürdüm. Ben Gök Tanrıya (borcumu) ödedim. Şimdi yurdumu size veriyorum." dedi.

(...)

Oğuz Kağan ve oğulları (Temsili)

W. Bang ve G. R. Rahmeti, *Oğuz Kağan Destanı*
(Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

www.felsefeogretmeni.com

Oğuz Kağan Destanı'nda Aileye İlişkin Bilgiler

Evlilik ve Eş Seçimi
Oğuz Kağan, gökten ışık içerisinde inen bir kızla evlenmiştir. Bu ışık hem ailenin kutsallığını hem de evlenilecek kişinin saflığını simgelemektedir.

Neslin Devamına Verilen Önem ve Çocuğa İsim Verilmesi
Eşler çocuk sahibi olarak neslin devamını sağlamış, doğan çocuklara simgesel değeri ve güzel çağrışımları olan isimler verilmiştir.

Çocuk Sahibi Olmaya Verilen Önem
Çocuk sahibi olan anne baba büyük bir sevinç yaşamış, Tanrı'ya şükran duygularını dile getirmek amacıyla büyük bir ziyafet düzenlemiştir.

Babalık Rolü ve Çocuk Eğitimi
Oğuz Kağan bilgi ve tecrübe kazanmaları için çocuklarını ava göndermiş, yolda buldukları ok ve yaydan hareketle çocuklarından birlik ve dayanışma içerisinde yaşamalarını istemiştir.

Babalık Rolü ve Değerler Aktarımı
Oğuz Kağan yaptığı işleri ve kazandığı başarıları anlatarak çocuklarına örnek olmuş, Tanrı'ya borcunu ödediğini söyleyerek görev ve sorumluluklarını devretmiştir.

Sıra Sizde

Aşağıda verilen metinden yararlanarak soruyu cevaplayınız.

Türeyiş Destanı

Bu iki ırmağın arasında iki ağaç vardı. Bu iki ağaç, iki dağın arasında yetişip büyümüştü. Bir gün bu iki ağacın arasına gökten bir ışık indi. İki yandaki dağlar yavaş yavaş büyümeye başladı. Halk şaşırmıştı. İçlerinde büyük bir saygı duyarak oraya yaklaştılar. Ağaçların yanına vardıklarında kulaklarına çok tatlı ve güzel ezgiler gelmeye başladı. Her gece buraya bir ışık inmeye ve ışığın çevresinde otuz kez şimşek çakmaya başladı. Bir gün insanlar burada ayrı ayrı kurulmuş beş çadır gördüler. Çadırların her birinde bir çocuk oturuyordu. Her çocuğun karşısında da onları doyurmaya yetecek denli süt dolu emzikler asılı idi. Çadırın tabanı baştan ayağa gümüş ile döşenmişti. Bütün boyların beyleri ve halkı bu garip işi görmek için kalkıp geldiler. Manzarayı görünce saygı ile diz çöktüler, selam verdiler. Çadırlara girdiler, çocukları alıp dışarı çıktılar. Beslenip büyütülmeleri için çocukları sütanalarına, dadılara verdiler. Çocuklar büyüyüp konuşmaya başlayınca Uygurlara ana babalarını sordular. Uygurlar, o iki ağacı gösterdiler. Çocuklar ağaçları görünce bir çocuğun babasına gösterdiği saygıyı gösterdiler; ağaçların karşısında diz çöktüler, yeri öptüler. Bunun üzerine ağaçlar dile geldi ve şöyle dedi: "Güzel huy ve iyi özelliklerle bezenmiş çocuklar böyle olurlar, ana babalarına saygı gösterirler. Ömrünüz uzun, adınız büyük, ününüz sürekli olsun.

N. S. Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*
(Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Uygur Türklerine ait *Türeyiş Destanı*'ndaki aile yapısına ilişkin unsurlar nelerdir? Açıklayınız.

www.felsefeogretmeni.com

İslamiyet Öncesi Türk Toplumunda Aile Yapısı

Kadim zamanlardaki Türk kültürü, aile yapısı ile yaşam tarzı dönemin ve bölgenin şartlarına göre şekillenmiş olup Türk töresi bu yaşam tarzının en belirleyici unsurudur. Bu törenin temelini birlik, dayanışma, itaat ve disiplin anlayışı oluşturmaktadır. Töre, kişinin mensubu olduğu gruba ihanet etmesini ve birinci dereceden kan bağı bulunan akrabalarla evlenmesini yasaklar; miras, mülkiyet, ceza hukuku, devlet yönetimi gibi konuları düzenler. Hayatı düzenleyen sözlü hukuk kuralları anlamına gelen **töre**, örf ve âdetleri de kapsamakta olup **örf** kavramı yasayla belirlenmemiş ideal davranış şekillerini ifade eder.

Eski Türklerde hükümranlık yetkisinin kağana Göktanrı (Gök Tengri) tarafından verildiğine inanılmıştır. Bu yetki **kut** kavramıyla ifade edilmekte olup toplum üzerindeki otoritenin Tanrı'nın onayıyla gerçekleştiğini bildirmektedir. Hükümdar dönemin şartlarını göz önünde bulundurarak ve meclisin de (toy, kurultay, kengeş) onayını alarak törenin bazı kurallarında değişiklikler yapabilmiştir. Türk töresi zaman, mekân ve ihtiyaca göre değişmekle birlikte onun değişmez temel özellikleri de bulunmaktadır. Törenin değişmeyen kurallarından en önemlisi adalettir (Görsel 2.1).

Görsel 2.1: *Törenin değişmeyen kurallarından biri adalettir.*

Türk toplumunda aile, çocuğun millî ve manevi değerler ile yoğrulup güçlü bireyler olarak yetiştiği yuva olarak görülmektedir. Aile kavramının İslamiyet öncesi Türklerdeki karşılığı **oguş**tur. Aileler bir araya gelerek soyu (urug), soylar bir araya gelerek boyu (bod-ok), boylar birleşerek milleti (bodun-budun) ve nihayetinde budunlar birleşerek devleti (il-el) oluşturmuştur. Bu bakımdan aile Türk devletinin çekirdeği olarak kabul edilmekte ve Türk devlet yapısının karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Nitekim Türk düşüncesine göre çadır (keregü/otağ) ailenin, gök kubbe ise devletin örtüsüdür (Görsel 2.2).

Görsel 2.2: *Çadırın kubbesi devletin örtüsünü simgeleyen "gök kubbe" olarak anlamlandırılmıştır.*

Türk toplumunda aile evlilik yoluyla kurulmuştur. Evlenme, kadın ve erkek her birey için toplumsal bir sorumluluk olarak görülmüş, gerekli şartlara sahip bir insanın bekâr yaşaması hoş karşılanmamıştır. Evliliği anlatmak için "ev bark sahibi olmak" ifadesi de kullanılmakta olup bark kelimesi "mabet, sığınak" anlamlarına gelmektedir. Bu durum ailenin, eşleri ve çocukları koruyan kutsal bir sığınak olarak kabul edildiğini göstermektedir. Genç kızlar ve delikanlılar düğün, bayram, toy (ziyafet, şenlik) gibi vesilelerle bir araya gelmiş, burada birbirlerini görüp tanıma imkânı bulmuştur. Eş seçiminde bireylerin tercihi önemli olmuş fakat anne babanın rızasının alınması da gerekmiştir. Evlilik süreci kız isteme, söz, nişan ve düğün aşamalarından oluşmuştur. Erkek tarafı gelin adayını ailesinden istemiş ve bu merasimde ailelerin en yaşlıları ile toplumun saygın kişileri de bulunmuştur. Kız istenirken evliliğin kutsal yönünü vurgulamak amacıyla *"Gök Tengri'ye alkışlar olsun."* denmiştir. Alkış "övgü, hayır duası ve onay" anlamlarına gelmektedir. Kızın evlenmeye razı olduğunu gösteren sembol "mendil"dir (Görsel 2.3). *Dîvânu Lugâti't-Türk* adlı eserde belirtildiğine göre nişanda kız ve erkeğin ailelerinin yanı sıra savçı, yorıgçı, arkuçı gibi ünvanları olan; aileler arasında aracılık ederek evlilik sürecini kolaylaştıran kimseler de bulunmuştur.

Görsel 2.3: *Mendil, kızın evlenmeye razı olduğunu gösteren bir semboldü.*

www.felsefeogretmeni.com

Eski Türkler arasında tek eşli evlilikler (monogami) yaygındır. Erkeğin ikinci bir eşle evliliği çoğunlukla çocuğu olmaması durumunda ilk eşin rızası alınarak gerçekleştirilmiştir. Fakat hükümdarlar siyasi sebeplere dayalı olarak birden fazla kadınla evlilik (polijini) yapabilmiştir. Çocuk sahibi olamayan aileler evlatlık edinebilmiş ve bu çocuğa **tutunçu ogul** adı verilmiştir. İslamiyet öncesi Türk toplumunda pederî bir aile yapısı bulunmaktadır. Babanın ön planda olduğu bu aile türünün ataerkil aile yapısından farklı yönleri vardır. Örneğin pederî ailede kadın ve erkek arasında diğerine göre bir eşitlik durumu söz konusudur ve çocuklar aileyle ve kendisiyle ilgili konularda söz hakkına sahiptir. Baba, kızını evlendirirken onun da rızasını almak durumundadır ve kadın ile erkek mirastan eşit oranda pay alır. Eski Türklerde erkeğin ailesi, çeyiz hazırlanması amacıyla kız tarafına mal ve para yardımında bulunmuştur ki buna **kalın** (çeyiz) adı verilmiştir (Görsel 2.4). Kalın; at, deve, koyun gibi çeşitli ehlî hayvanlardan da oluşabilmiştir. Kadın ise baba ocağından **yumuş** adlı bir çeyiz getirmiştir. Çeyiz kadının ilk ailesinin mal varlığından aldığı paydır ve boşanma durumunda kadın, "kalın"ını kocasından isteme hakkına sahiptir.

Görsel 2.4: *Çeyiz geleneği günümüzde de devam etmektedir.*

Eski Türklerde cinsiyete bakılmaksızın çocuklara mümkün olduğunca eşit şekilde davranılmıştır. **Ogul** sözcüğü bugün sadece erkek evladı ifade etse de eski dönemlerde hem kız hem de erkek çocuk için kullanılmıştır. Erkek çocuk asıl ismini toplumdan kabul görecek bir yiğitlik veya erdemli bir davranış sergilemesi durumunda almış ve ailesinin mal varlığından pay almaya hak kazanmıştır. Bireyin üyesi olduğu grubun dışında biriyle evlenmesinin (egzogami) esas olduğu Türk toplumunda evlilik sonrası eşler yeni bir çadıra yerleşmiştir (Görsel 2.5). Böylece yeni bir çekirdek aile kurulmuştur.

Görsel 2.5: *Türk toplumlarının kültür hayatında çadırın önemli bir yeri olmuştur.*

Baba ocağının devamını sağlamak ailedeki en genç bekâr erkeğin görevidir. Soyun güvencesi olan ateşin eril olduğuna inanıldığı için en küçük erkek çocuğa **ot tigin** (ateş prensi, ocak beyi) lakabı verilmiştir. Töreye göre büyük erkek kardeş hükümdar olurken ülke bölünmesin diye küçük erkek kardeş hükümdar olamamış, ordu komutanı olarak hükümdarın yanında görev yapabilmiştir. Fakat babanın mirası küçük erkek kardeşe kalmıştır.

Eski Türklerde ateşin kutsal olduğuna ve insanı kötülüklerden koruduğuna inanılmıştır. Bu sebeple ateş aileyi, ocak ise yuvayı simgelemektedir. Bu anlayışın izleri Türkçedeki pek çok deyim ile *İstiklal Marşı*'nın "*Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak*" dizesinde açıkça görülmektedir.

Araştır-Paylaş

Töre sözcüğü ilk kez MS 8. yüzyıla tarihlenen *Köktürk Yazıtları*'nda "törü" şeklinde karşımıza çıkmaktadır. *"Ey Türk Oğuz beyleri, milleti, bunu işitin! Üstte mavi gök çökmedikçe, altta yağız yer delinmedikçe senin ilini (devletini) ve töreni kim bozabilir?"* ifadesinde devlet ve törenin eş değer olduğu görülmektedir. Yazıtların farklı bölümlerinde töre kelimesine on bir kez değinilmesi törenin Türk toplumu açısından önemini göstermektedir. Bu bilgilerden yararlanarak "töreli oturup kalkmak", "töreli aş ekmek yemek", "eski köye yeni âdet getirmek" deyimlerinin anlamlarını araştırınız. Araştırma konunuzla ilgili sunum hazırlayarak arkadaşlarınızla paylaşınız.

www.felsefeogretmeni.com

Okuma Metni

Köktürk Yazıtları'nda Türk Aile Yapısı

Köktürk Yazıtları Türk toplumunun karakteristik özellikleri, hükümdar ailesinin yapısı, bu ailedeki bireylerin birbirleriyle ilişkileri ve evlilik müessesesi konularında kapsamlı bilgiler içeren ilk metinler olma özelliği taşımaktadır. Aileye ilişkin olarak yazıtlarda yer alan bazı bilgiler aşağıda verilmiştir.

Köktürk Yazıtları'ndan Bilge Kağan Abidesi

Evlilik ve Düğün Merasimi

"Türgiş kağanının kızını fevkalade büyük törenle oğluma alıverdim." cümlesi ailenin bir kadınla erkeğin evlenmesi yoluyla kurulduğunu göstermektedir. Aile kurumuna verilen değer sebebiyle bu evlilik onuruna tören (düğün) yapılmakta, böylece gerçekleşen evlilikten herkesin haberdar olması sağlanmaktadır.

Hakan ve hatunu gösteren 6. yüzyıla ait Köktürk parası

Ad Vermeye, Anne-Babaya ve Kadına Gösterilen Önem

"Yukarıda Türk Tanrısı, Türk mukaddes yeri, suyu öyle tanzim etmiş. Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye, babam İltiriş Kağanı, annem İlbilge Hatunu göğün tepesinde tutup yukarı kaldırmış olacak. (...) Babam kağan uçtuğunda (öldüğünde) küçük kardeşim Kül Tigin yedi yaşında kaldı (...) Umay gibi annem hatunun devletine küçük kardeşim Kül Tigin er adını aldı. (...) O sözü işitip, kağanım, ben eve ineyim dedi. Hatun yok olmuştu. Ona yas töreni yaptırayım, dedi." ifadeleri eski Türklerdeki "kut" anlayışını yansıtmaktadır. Türk mitolojisindeki Tanrıça Umay'dan kut alan hatun, oğlu Kül Tigin'i de bu kutla dünyaya getirmiştir. Kül Tigin'in bir er olarak kabul edilmesi onun sayesinde mümkün olmuştur. Ayrıca Tanrı, Türk milletinin yok olmaması gibi yüce bir görev vererek kağanı ve eşini onurlandırmış, öldüğü zaman hatun için de yas töreni düzenlenmiştir. İlteriş (devleti derleyip toparlayan) ve İlbilge (devletin bilgesi) isimleri (lakap) hem insanın becerilerine göre isimlendirildiğini hem de kadına verilen değeri göstermektedir.

Kardeşler ve Akrabaların Birbirleriyle İlişkileri

"Küçük kardeş ve büyük kardeşi birbirine düşürdüğü için, bey ve milleti karşılıklı çekiştirttiği için, Türk milleti il yaptığı ilini elden çıkarmış, kağan yaptığı kağanını kaybedivermiş. (...) Küçük kardeş büyük kardeşini bilmezdi, oğlu babasını bilmezdi. (...) Küçük kardeşim Kültigin ile konuştuk. Babamızın, amcamızın kazanmış olduğu milletin adı sanı yok olmasın diye gece uyumadım, gündüz oturmadım. (...) Küçük kardeşim Kül Tigin vefat etti. Kendim düşünceye daldım. Görür gözüm görmez gibi, bilir aklım bilmez gibi oldu. (...) Gözden yaş gelse mâni olarak, gönülden ağlamak gelse geri çevirerek düşünceye daldım. İki şadın ve küçük kardeş yeğenimin, oğlumun, beğlerimin, milletimin gözü kaşı kötü olacak diyip düşünceye daldım. (...) Dokuzuncu ay, yirmi yedinci günde yas töreni tertip ettik." ifadelerine göre dış güçlerin kışkırtması sonucu kardeşler birbirine düşmüş ve Köktürk Devleti yok olmuştur. Fakat daha sonra kardeşler ile diğer akrabaların birlik ve dayanışma içinde hareket etmeleri sayesinde devlet tekrar toparlanıp güçlenmiştir. Kardeşlerden birinin ölümü diğeri üzerinde büyük bir etki yaratmış olup bu durum aile bireyleri arasındaki sevgi bağını ortaya koymaktadır.

M. Ergin, *Orhun Abideleri*
(Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

www.felsefeogretmeni.com

Sıra Sizde

Aşağıda verilen metin ve şiirde aileye ilişkin unsurları tespit ediniz. Tespit ettiğiniz bu unsurları tablodaki ilgili alanlara yazınız.

Uygur Türkleri Gök Tanrı inanışından sonra Budizm ve Manihaizm dinlerini kabul etmişlerdir. Bu dönemde kaleme alınan Uygurca metinlerde çoğunlukla dinî konular ele alınmıştır. Bunlar arasında yer alan *Ög Kang (Ana Baba)* adlı şiir, inanışlar değişse de Türklerde aileye daima önem verildiğini ortaya koymaktadır.

Ög Kang (Ana Baba)

Öcü kini giderip
Öfke gücünü durdurup
Anaya babaya hizmet ederek
Kendimizden büyükleri sayınız!

Anaya babaya karşı işlediğimiz
Kötü amellerimizi düşünüp
Saygıya değerlerin huzurunda
Tümünü itiraf, ikrar ederiz.

(Bizi) doğurmuş olan cancağızımız!
Sancı çekmiş anneciğimiz!
Doğum dünyasına vardığımızda,
Soğukta sıcakta eza çekip
Dokuz ay on gün (bizi) taşıyıp
Sancılar çekerek doğurdunuz.
Doğunca da, anneciğimiz,
Tozdan topraktan kaldırıp
(Ve) tüm vücudumuzu yıkayıp
Atlasa, ipeğe sardınız.
(...)
Taycağızım diye okşayıp
İnci gibi değerli anacığım
(...)
Yaramaz, kötü nesneler
Yapıcısı olmuş (bu) nefsim;
Minnet şükran bilmeden
Karşı geldim anacığıma.

T. Tekin, *İslam Öncesi Türk Şiiri, Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı (Eski Türk Şiiri)*
(Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Aile Yapısı	Aile Bireylerinin İlişkileri

Konu ile ilgili çoklu seçim e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

www.felsefeogretmeni.com

Bilgi Kutusu

Köktürk Yazıtları'ndaki Akrabalık Adları

ög: Anne, üvey anne.	**eçü:** Ecdat, büyük baba, ata.
kang: Baba.	**eçi:** Amca, ağabey.
eke: Abla.	**taygun:** Çocuk, torun.
ini: Küçük erkek kardeş.	**çıkan:** Yeğen, kuzen.
singil: Küçük kız kardeş.	**yigün/yegün:** Yeğen, küçük kardeş.
kız: Kız evlat.	**kelin:** Gelin.
ogul: Oğul ve kız evlat.	**atı:** Yeğen.
yotuz/yutuz: Kadın, eş.	**yurç:** Kayınbirader.

İslamiyet Öncesi Dönem'de Atlı Göçebe Yaşam Tarzının Türk Aile Yapısına Etkileri

Türklerin Orta Asya'daki hayat tarzı, aynı bölge içerisinde yaz ve kış mevsimlerine dayalı bir hareketlilik gösterir. Fakat bu hayat tarzı tam bir göçebe yaşamı olarak değerlendirilmemelidir. İklim ve bölge şartlarına göre şekillenen bu yaşam tarzını **atlı konargöçer Türk kültürü** veya **bozkır kültürü** şeklinde adlandırmak daha doğrudur. Hayvancılığın temel geçim kaynağı olduğu bu kültürde en çok at, koyun, sığır ve deve yetiştirilmektedir. Olumsuz iklim koşulları, tarımsal arazilerin azlığı, nüfus artışı, otlakların yetersiz oluşu, siyasi anlaşmazlıklar ve dış baskılar bu yaşam tarzının oluşumundaki diğer etmenlerdir.

At, Türklerin çok eski dönemlerde ehlîleştirdikleri hayvanların başında gelmektedir (Görsel 2.6). Eski Türklerde günlük hayat ağırlıklı olarak at üzerinde geçmiştir. Büyük sürüleri korumak, bir arada tutmak ve bir yerden başka bir yere sevk etmek, tehlike anında çabucak yer değiştirmek, savaşta galibiyete ulaşmak gibi konularda at büyük bir kolaylık ve üstünlük sağlamıştır. Siyasi ve coğrafi etmenler ile yaşam tarzı; dayanıklılık, fedakârlık, dayanışma, mücadele ruhu, iradeli olmak, emretmek ve emri uygulamak, teşkilatlanmak, hâkimiyet kurmak gibi davranış ve karakter özelliklerini zorunlu kılmıştır. Hayvanları evcilleştirmek, büyük sürüleri sevk ve idare etmek, değişken iklim ve çevre şartları içinde durmadan onlara yeni otlaklar bulmak büyük emek ve tecrübe isteyen işlerdir. Bu yaşam tarzı teşkilatçılık anlayışını ve becerisini, bağımsız yaşama duygusunu geliştirerek köklü bir Türk kültürünün ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Görsel 2.6: *Altın atlar (Ahal Teke atları) Türkler tarafından 3000 yıl önce evcilleştirilip geliştirilen bir at cinsidir.*

Yaşanılan bölgenin dış tehditlere açık olması kişinin hayatta kalmasını, ailesini ve malını korumasını öncelikli sorun hâline getirmiş; erkek, çocuk veya kadın herkesin iyi binici ve savaşçı olarak yetişmesini zorunlu kılmıştır. Bu durum Türklerde ordu-millet anlayışını ortaya çıkarmıştır. Türklerde devlet fikrinin çok erken çağlarda doğmuş ve gelişmiş olmasını sağlayan temel hususlar bunlardır. Çocuklar henüz küçükken koyun ve kuzu otlatmaya başlamış, silah kullanma ve zor şartlarda hayatta kalma tekniklerini öğrenmiştir. Hayvanların bakımından öncelikli olarak sorumlu olan erkekler madenleri işleyerek çeşitli silahlar ve araç gereçler, kadınlar ve genç kızlar ise hayvanlardan elde edilen yün ve derilerden çeşitli

www.felsefeogretmeni.com

giysiler ile keçeden çadırlar imal etmişlerdir. Yiyecek ve içeceklerin büyük bir kısmı hayvanlardan temin edilmiştir. Bunların üretimi ve uzun süre bozulmadan kalacak şekilde işlenmesi de ağırlıklı olarak kadınların görevidir.

Atlı konargöçer Türk toplumunun temelini aile oluşturmuştur. Çekirdek ailelerin kan ve soy bağına göre bir araya gelmesiyle de boy oluşmuştur. Ortak bir atadan türediklerine inanıldığı için aynı boydan olanların evlenmesi yasaktır. Boyların başında iç dayanışmayı sağlayan, adaletle hükmeden ve gerektiği zaman güç kullanmaya yetkili bir bey (beg) bulunmuştur. Türklerin çetin doğa şartları ve saldırılarla başa çıkabilmesi boylar arasındaki dayanışma ve birlikteliği sağlamaları ile mümkün olmuştur. Bunun için en uygun yöntem boylar arasında gerçekleşen evlilikler aracılığıyla akrabalık bağı kurmaktır.

Eski Türkler devleti "il" olarak adlandırmış ve devletin başındaki kağan sosyal, askerî, dinî ve hukuki alanlarda toplumu yönlendiren temel otoritedir. Milletini koruyup kollamak, doyurmak ve bir arada tutmak onun görevleri arasındadır. Kağan ile baba görev ve sorumluluklar bakımından büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Bu durum devletin eski Türklerce "baba" figürüyle özdeşleştirilmesini ve "devlet baba" anlayışını ortaya çıkarmıştır. *Köktürk Yazıtları*'nda Bilge Kağan *"Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye Gök Tengri Hakan olarak beni görevlendirdi, bana kut verdi. Varlıklı, zengin millet üzerine oturmadım. İçte aşsız, dışta elbisesiz perişan milletin üzerine hükümdar oldum. Türk milleti için gece uyumadım, gündüz oturmadım. (...) Az milleti çoğalttım. Dört yandaki milleti hep itaat ettirdim, düşmansız kıldım, hepsi bana tâbi oldu."* diyerek halkına karşı sorumlu bir baba gibi hareket ettiğini ifade etmiştir.

Sıra Sizde

Aşağıda verilen bilgilerden yararlanarak soruyu cevaplayınız.

Eski Türkçede "ög" anne demekti. Günümüzdeki öksüz kelimesinin kökeninde bu sözcük bulunmaktadır. Yusuf Has Hacip'in (1019 ?-1070 ?) *Kutadgu Bilig* adlı eserinde iyiyi ve kötüyü birbirinden ayırt edebilen (mümeyyiz) akıl anlamında ög, erdemi tercih eden akıl anlamında ise ögdülmiş kelimeleri geçmektedir. Ayrıca günümüz Türkçesindeki öğretmen, öğrenci, öğüt kelimelerinin kökeni de "ög" sözcüğüne dayanmaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938) "Türk, öğün, çalış, güven." **sözüyle ne anlatmak istemiştir? Açıklayınız.**

Konu ile ilgili infografik e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

www.felsefeogretmeni.com

2.2. İSLAMİYET'İN KABULÜNDEN SONRAKİ DÖNEMDE TÜRK AİLESİ

Hazır mısınız?

1. **İslamiyet'in kabulü Türk aile yapısını sizce nasıl etkilemiştir?**

2. Kayseri'deki Gevher Nesibe Şifahanesi'nin (hastane) giriş kapısının üzerinde bulunan kitabede "*Kılıçaslan oğlu, dinin ve dünyanın koruyucusu, Büyük Sultan Keyhüsrev zamanında, zamanı daim olsun, Kılıçaslan'ın kızı, din ve dünyanın ismeti Melike Gevher Nesibe'nin vasiyeti olarak H. 602 (1205) yılında yaptırılmıştır.*" ifadesi yer almaktadır.

   Buna göre İslamiyet'in kabulüyle birlikte Türk kadını nasıl yeni toplumsal görevler üstlenmiş olabilir?

İslamiyet Sonrası Türk Toplumunda Aile Yapısı

Türkler Hz. Ömer Dönemi'nden (634-644) itibaren İslam ile bireysel olarak tanışmaya başlasalar da Türklerin milletçe İslamiyet'i kabul etmesi birkaç yüzyılda gerçekleşmiştir. Bireysel olarak veya küçük topluluklar hâlinde gerçekleşen bu kabul süreci 9. yüzyılda başlamıştır. İslam dini Türklerin hayata, insan ve topluma, sosyal ilişki ve kurumlara bakışında bazı değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte Türkler yeni dinin ilkelerini benimseme ve bunlara uygun yaşama hususunda büyük bir sorunla karşılaşmamışlardır. Bunda İslam dininin ilke ve öğretileri ile Türk yaşam tarzı ve toplum yapısının pek çok açıdan benzeşmesi etkili olmuştur. Türkler, geleneklerini İslamiyet'in kabulünden sonra da büyük ölçüde uygulamaya devam etmiştir. Çünkü İslamiyet, temel ilkeleriyle çelişmemek kaydıyla kültürel ögelerin yaşamasına izin vermiştir. İslamiyet'in şehir merkezli bir din olması Türklerin yerleşik hayata geçmesi ve şehirler kurmasını hızlandırmıştır.

İslamiyet'te aile, kan veya evlilik bağı ile bağlanmış fertlerden oluşan bir sosyal kurum olarak görülmüştür. İnsan neslinin devamını sağlayacak çocuklar bu ailenin içine doğarlar. Aile devirlere, bölgelere, sosyal ve iktisadi yapılara göre değişiklikler gösterse de Müslüman toplumlarda ailenin genellikle anne, baba ve çocuklardan oluştuğu anlayışı kabul görmüştür. Sütanne, süt kardeşi vb. süt bağı ile bağlı olanlar ve evlat edinilen çocuklar bazı açılardan aileye dâhil edilse de kan veya evlilik bağı ile bağlı olanlardan farklı bir yerde konumlandırılmışlardır. Çocuğun ahlaki, dinî ve mesleki eğitimi ailenin en zor ve bir o kadar da önemli görevidir.

İslam inancına göre Hz. Âdem ve Hz. Havva aile kuran ilk insanlar ve ilk anne babadır. Kadının yaratılması ile insanın varlığı anlam kazanmış ve neslin devam etmesi mümkün olmuştur. İslamiyet'te kadın, Hristiyanlıkta olduğu gibi ilk günahın ve cennetten kovulmanın suçunu üzerinde taşımaz. Nitekim Kur'an'da Hz. Âdem ve eşinin cennetten çıkarılmalarına sebep olan kusuru beraber işledikleri vurgulanır. İslam inancında Hz. Âdem ile Hz. Havva dolayısıyla da kadın ve erkek birbirini tamamlayan parçalardır (Görsel 2.7).

Görsel 2.7: *Kadın ve erkek birbirlerini tamamlar.*

Araştır-Paylaş

İslamiyet'te aile reisi ile devlet başkanının hak ve sorumlulukları arasındaki benzerlikleri araştırınız. Araştırma konunuzla ilgili sunum hazırlayarak arkadaşlarınızla paylaşınız.

www.felsefeogretmeni.com

İslamiyet'in Kabulünün Türk Aile Yapısı Üzerindeki Etkileri

İslam inancında aile nikâh yoluyla kurulur. Nikâh, taraflar arasında bir akit yani sözleşmedir (Görsel 2.8). Bu sözleşme her şeyden önce birbirleriyle evlenmeleri dinen ve hukuken mümkün olan kişiler arasında yapılır. Kişiler iki şahit huzurunda açık ifadelerle bu evliliği kabul ettiklerini bildirirler. Nikâhta şahitlerin bulunması yapılan bu sözleşmeye açıklık kazandırma ve evliliğin gerçekleştiğini başkalarına duyurma amacına yöneliktir. Bu bakımdan başkalarından gizli tutularak kıyılan nikâh geçerli kabul edilemez. Ayrıca dinî nikâhın evlilik hukukunun korunması ve güvence altına alınması, kıyılan nikâhın ispatlanması, doğacak çocuğun soyunun (nesep) tespit edilmesi ve varsa evlenme engellerinin ortaya çıkması hususlarında sağladığı kolaylıklar sebebiyle erken dönemlerden itibaren devlet kontrolünde yapılmasına özen gösterilmiştir.

Görsel 2.8: *Nikâh karşılıklı rızaya dayanan bir sözleşmedir.*

Evlilik bağı devam eden ya da evliliği sona ermiş olsa bile yeniden evlenebilmesi için gereken süreyi (iddet) tamamlamayan bir kadınla evlenilmesi İslam hukukuna göre mümkün değildir. Müslüman bir erkeğin Müslüman bir kadın dışında yalnızca Yahudi veya Hristiyan bir kadınla evlenmesine izin verilmiştir. Müslüman bir kadın ise ancak Müslüman bir erkekle evlenebilir. Aklı yerinde, rüşde ermiş (akil baliğ olmuş), hür bir kişi evlenmeye hak kazanmakla birlikte evlenemeyeceği bazı kişiler vardır. Aşağıdaki Grafik Bilgi 2.1'de devamlı evlenme engeli olan üç gruba yer verilmiştir.

Kan Hısımları

Kişinin anne, baba, amca, dayı, teyze, hala, nine, dede, çocuk, torun ve yeğeniyle evlenmesi yasaklanmıştır.

Sıhri Hısımlar

Kişinin kayınvalide, kayınpeder, üvey olan anne, baba, çocuk, torun, nine ve dede ile evlenmesi yasaklanmıştır.

Süt Hısımları

Kişinin, bebekliğinde kendisini emziren kadın ve bu kadının evlat, kardeş vb. akrabaları ile evlenmesi yasaklanmıştır.

Grafik Bilgi 2.1: *Devamlı evlenme engeli olan üç grup*

İslam inancında aile kişinin huzur bulduğu bir ortam ve neslin devamını sağlayan bir kurum olarak görülmüş, evlilik pek çok ayet ve hadisle desteklenmiştir. Ayrıca evliliğin çeşitli fayda ve hikmetlerine işaret edilmiş, Hz. Peygamber'in bu konudaki tavsiyeleri aile kurumunu daha da güçlendirmiştir. Evlilik, İslamiyet'te eşlerin birbirine verdiği "sağlam bir teminat" olarak nitelendirilmiştir. Kadının kocası, kocanın da karısı üzerinde birtakım haklarının bulunduğu bildirilmekle birlikte bu hakların neler olduğu hususunda ayrıntıya girilmemiştir. Çünkü bu hak ve sorumluluklar; İslam toplumunun anlayış, ihtiyaç ve geleneği çerçevesinde oluşmaktadır. Bununla birlikte Kur'an-ı Kerim erkeğe kadınla iyi geçinmeyi

www.felsefeogretmeni.com

tavsiye ederek evlilik bağının korunması noktasında kocaya daha büyük sorumluluklar yüklemiştir. Aralarında sorun ortaya çıkması durumunda eşlere sabır ve hoşgörüyü öğütlemiş, topluma da aracılar (hakem) vasıtasıyla eşlerin arasını düzeltme görevi vermiştir. Fakat çabalara rağmen sorunu çözmek mümkün olmamışsa güzellikle ayrılmayı, karşılıklı olarak haklara saygı göstermeyi tavsiye etmiştir.

"Cennet annelerin ayakları altındadır." (Nesai, Cihad, 6.) hadisi Türk toplumunda kadına ve anneye verilen değeri pekiştirmiş, kadının ailedeki konumunu güçlendirmiştir. Kur'an'ın Hz. Peygamber'in eşlerini *"müminlerin anneleri"* (bk. Ahzab suresi, 6. ayet.) olarak nitelemesi göstermektedir ki bu "annelik" çocuk sahibi olmakla ilgili değildir. Hz. Aişe dâhil pek çok kadın, anne olmadığı veya olamadığı hâlde insanlara duyduğu merhamet ve şefkatle yine de annedir.

Sıra Sizde

Aşağıda verilen hadislerden yararlanarak soruyu cevaplayınız.

"Nikâhın hayırlısı, külfetsiz olanıdır." (Ebu Davud, Nikâh, 32.)

"Zenginlerin davet edilip fakirlerin çağrılmadığı düğün yemeği ne fena bir yemektir." (Buhari, Nikâh, 72; Müslim, Nikâh, 107. Ayrıca bk. İbni Mace, Nikâh, 25.)

Hadislere göre ideal bir nikâh ve evlilik töreni nasıl olmalıdır? Açıklayınız.

Hz. Peygamber'in Veda Haccı (10/632) sırasında Arafat, Mina, Akabe gibi yerlerde müminlere yaptığı kısa ve etkileyici konuşmalara **Veda Hutbesi** adı verilmiştir. Bu konuşmalarda Hz. Peygamber genel insan haklarının yanı sıra eşlerin birbiri üzerindeki haklarından da bahsederek şöyle buyurmuştur (Görsel 2.9): *"Ey insanlar! Kadınların haklarına riayet etmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allah'ın emaneti olarak aldınız. Onların namus ve iffetini Allah adına söz vererek helal edindiniz. Dikkat edin! Sizin kadınlar üzerinde hakkınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin onlar üzerindeki hakkınız iffet ve namuslarını korumalarıdır. Kadınların sizin üzerinizdeki hakları geleneklere uygun biçimde yiyecek ve giyeceklerini sağlamanızdır. Kadınlar hususunda Allah'tan korkun ve onlara en iyi şekilde davranın."* (Tirmizi, Rada, 11.)

Görsel 2.9: *"İmanı en mükemmel mümin, ahlakı en güzel olandır; en hayırlınız ise hanımlarına en güzel davranandır." (Tirmizi, Rada, 11.)*

www.felsefeogretmeni.com

İslam dinine göre ırk, ten rengi, kadın veya erkek fark etmeksizin tüm insanlar eşittir. Hz. Peygamber bu durumu Veda Hutbesi'nde *"Ey insanlar, dikkat ediniz, Rabb'iniz birdir, atanız birdir. Bütün insanlar Adem'den gelmiş, Adem de topraktan yaratılmıştır. Arap'ın Acem'e (Arap olmayana), Acem'in Arap'a; beyaz tenlinin siyaha, siyah tenlinin beyaza bir üstünlüğü yoktur."* (İbni Hanbel, V, 411.) buyurarak vurgulamıştır.

Hz. Peygamber, aileyi karşılıklı anlayış ve olgunlukla ayakta kalan bir kurum kabul etmiş ve bu nedenle aile fertlerinin hak ve görevlerini net çizgilerle belirlememiştir. Çünkü insanların karakterleri farklı olduğu gibi kurdukları aileler de farklıdır. Bu anlamda her evliliğin kendi iç dinamikleri vardır. Evlilik gibi kendine has yönleri, gizlilik ve mahremiyetleri bulunan bir kurumda oluşan sorunları dışarıdan müdahaleyle çözmek oldukça zordur. Sorunların çözümüne müdahalede etmede de genellikle geç kalınacağından olumlu sonuç alınamayacaktır. Bu nedenle sorunlar büyüdükten sonra çözülmeye çalışılmamalıdır. Bunun yerine sorunun doğmasına fırsat verilmemeli veya sorun ortaya çıktığı anda çözülmeye çalışılmalıdır. Bu da tarafların kişilikleri, insani ve ahlaki meziyetlerinin gelişmişliğiyle ilgili bir meseledir. Bunun için Hz. Peygamber'in tavsiyeleri hukuki durumlarla ilgili değil, tarafların gerekli sorumluluğu dengeli şekilde üstlenebilecek olgunluğa kavuşmasına yöneliktir. Tarih boyunca İslam toplumlarında hukuki kurallar ve toplumsal anlayışlar nasıl değişirse değişsin aile hayatının genelde sağlam temeller üzerine kurulması ve sağlıklı şekilde işlemesini sağlayan bu yaklaşım olmuştur.

Bilgi Kutusu

İslam inancında eşler arasında açık bir iş bölümü yapılmamıştır. Bunun yerine karşılıklı sadakat, bağlılık, sevgi, güven, saygı, yardımlaşma, ilgi, fikir alışverişi ve hoşgörü gibi temel ilkeler bildirilmiştir. Aile fertleri arasında mutlaka yapılması gereken iş bölümü zamana, şartlara, aile bireylerinin karakter ve yeteneklerine göre belirlenmelidir. Hz. Peygamber, eşine güzel davranmayı Müslüman erkeğe (Ahmed bin Hanbel, Müsned, I, 378.), çocuklarına karşı adil olmayı anne babaya (Müslim, Hibat, 3.), anne babasına her zaman iyi davranmayı da çocuğa (Buhari, Mevakıt, 5.) tavsiye etmiştir. Kendisi de ev halkına işlerinde yardımcı olmuş, elbisesinin söküğünü dikmiş, ayakkabısını yamamıştır (Nesai, Nikâh, 14.). Hz. Peygamber, eş ve çocuklarının yalnızca maddi ihtiyaçlarıyla değil; sevgi, şefkat, ilgi gibi manevi ihtiyaçları ile de yakından ilgilenmiş, onlara zaman ayırmıştır. Çocuklarını, özellikle de kız çocukları ve torunlarını insanların önünde sevip öpmüş, kucağında ve omuzlarında taşımış, onlarla şakalaşıp oynamıştır.

Sıra Sizde

Aşağıda verilen bilgilerden yararlanarak soruyu cevaplayınız.

Türkiye'de evlilik âdetlerinden biri de "kız isteme"dir. Tanışıp anlaşan veya görücü usulü ile tanıştırılan kız ve erkek, evlenme isteklerini aileleri ile paylaşır. Kızı istenecek aileye önceden haber gönderilir ve aile kabul ederse kız istemeye gidilir. Bir süre sohbet edildikten sonra asıl konu açılır ve kızı isteyecek aile büyüğü *"Allah'ın emriyle, peygamberin kavliyle kızınızı oğlumuza istiyoruz."* der.

Kız isteme âdetinin ayrılmaz bir parçası olan "Allah'ın emri, peygamberin kavli" **ifadesinde vurgulanan nedir? Açıklayınız.**

www.felsefeogretmeni.com

Aile kurumu İslamiyet'in kabulünden önce de sonra da Türk toplumundaki önemini korumuştur. Çünkü sağlam temeller üzerine oturmuş bir aile yapısının birey ve toplum açısından büyük önemi bulunmaktadır. Eski Türk toplulukları genelde çekirdek ailelerden oluşmuştur ve bu durum İslamiyet'in kabulü sonrasında da pek değişmemiştir. Türk toplumunda evlilik her iki tarafın karşılıklı ve açık rızasına dayanmaktadır (Görsel 2.10). Taraflar arasında yapılan anlaşma ile başlayan evlilik, gerçekleştirilen düğün merasimiyle herkese duyurulur. Bu anlamda evlilik konusundaki geleneksel anlayış ve işleyiş İslamiyet'teki ilke ve uygulamalarla büyük ölçüde uyumludur. Eski Türklerde aynı soydan olduğu kabul edilen insanlarla (akraba) evlenmeme yaklaşımı, İslamiyet'in kabulünden sonraki dönemde de etkisini büyük ölçüde devam ettirmiştir.

Görsel 2.10: *Evlilik, iki kişinin karşılıklı rızasına dayanır.*

İslamiyet öncesi Türk toplumundaki bazı uygulamaların İslami kurallarla benzeştiği görülmektedir (Görsel 2.11). Örneğin İslamiyet öncesinde de erkeğin ailesi, kadının ailesine "kalın" adlı bir miktar mal veya para vermiştir. Bu durum İslamiyet'teki "mihr" uygulaması ile benzerlik gösterse de mihr doğrudan kadına verildiği için ondan farklıdır. Kadının kendisine verilen mihri dilediğince kullanma yetkisi, boşanma durumunda da eşinden isteme hakkı bulunmaktadır. Böylece mihr hem kadını ekonomik bakımdan güvence altına almakta hem de erkek üzerinde boşanma konusunda caydırıcı bir etkisi olmaktadır. Mihrin tamamı peşin (mehr-i muaccel) ödenebileceği gibi tamamının veya bir kısmının ödenmesi daha sonraya (mehr-i müeccel) da bırakılabilir. Bu konuda daha çok mahallî örf ve âdetler belirleyicidir.

Görsel 2.11: *Düğün âdetleri, zengin kültürel miraslardan biridir.*

Türk toplumunda yaygın olan tek eşlilik, ailenin mahremiyeti ve kutsallığı anlayışı İslamiyet'ten sonra da büyük ölçüde devam etmiştir. İslam dini de tek eşliliği tavsiye etmekle birlikte erkeğin dörde kadar evlenmesine izin vermiştir. Ancak bu yalnızca zorunlu hâllerde uygulanabilecek bir ruhsat olup Müslüman toplumlarda çok eşlilik (poligami) genelde yaygın bir olgu hâline gelmemiştir. Eski Türklerde evlenen çift için bir çadır (ev) açılır ve genç çift yeni aile ocağını orada tüttürmeye başlardı. Evin giriş kapısının eşiği kutsal kabul edilir ve ev izinsiz girilmemesi gereken bir özel alan olarak görülürdü. Bu yaklaşım, İslamiyet'teki aile mahremiyeti anlayışına uygun olduğu için İslamiyet sonrasında da devam etmiştir. Zira İslam inancında da kapıyı çalmadan eve girmemek, kapıyı sadece üç kez çalmak ve kapı açılmadıysa ısrarcı olmamak, açılırsa doğrudan evin içine bakmamak, misafirliğe habersiz gitmemek ve misafirliği uzun tutmamak gerektiği ayet ve hadislerde vurgulanmıştır.

Eski Türk toplumunda kimsesiz çocukların evlat edinilmesi uygulaması bulunmaktaydı. Evlatlık kurumu; kimsesiz çocuğun şefkatli bir ortamda büyümesi, kendisini koruyup kollayacak bir aileye sahip olması, içinde yaşadığı topluma karşı bir sevgi ve aidiyet hissi geliştirmesi bakımından oldukça önemliydi. İslamiyet'in kabulünden sonra da kimsesiz çocuklara sahip çıkılması görevi hem bireye hem de devlete yüklenmiştir. İslam hukukuna göre çocuğa evlatlık olduğunun mutlaka bildirilmesi gerekmektedir. Evlat edinilen bebek ile mümkünse emzirme yoluyla süt bağı kurulmaya çalışılır. Süt bağı, çocukla aile arasında bu ilişkiyi güçlendirerek bir nikâh engeli oluşturmaktadır. Süt kardeşler, sütanne, süt teyze ile evlenmek İslam hukukunda olduğu gibi eski Türk topluluklarında da uygun görülmemiştir.

www.felsefeogretmeni.com

Seyahatnemelerde Türk Aile Yapısı

Seyahatnameler; gezilen bölgeler ve kaleme alındıkları dönemdeki günlük yaşam, insan ilişkileri, sosyal kurumlar, âdet, gelenek ve törelere ilişkin kapsamlı bilgiler içerir. Türk ve dünya edebiyatında gezi yazısı türünde çok sayıda eser bulunmakta olup İbni Fadlan (877-960), İbni Battuta (1304-1369) ve Evliya Çelebi (1611-1681) seyahatnameleri bu türün en tanınmış örnekleri arasındadır. Arap ülkelerinden yola çıkan İbni Fadlan ve İbni Battuta; Anadolu ve Orta Asya'daki Türklerin aile yapısı, aile fertlerinin birbirleriyle ilişkileri, kadın ve erkeğin toplumsal yaşamdaki konumu gibi konulara eserlerinde geniş yer vermişlerdir. Özellikle İbni Fadlan, Türk topluluklarının henüz Müslüman olmadıkları bir dönemde gerçekleştirdiği seyahatinde şahit olduğu ilginç pek çok olay ve duruma eserinde değinmiştir. Evliya Çelebi ise 17. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin farklı bölgelerindeki Türklerin gelenekleri, âdetleri, aile yapıları ve o dönemde konuşulan Türkçenin ağız özelliklerine eserinde yer vermiştir. Eser ayrıca gezilen yörelerdeki halklara ait türkü, efsane, masal ve mâni örnekleri içermektedir. Bu bakımdan Evliya Çelebi'nin *Seyahatname*'si sadece edebiyat alanında değil coğrafya, sosyoloji, sanat tarihi, etnografya bilimleri açısından da önemli kabul edilmektedir.

Bilgi Kutusu

10. yüzyılda yaşamış bir gezgin olan İbni Fadlan, Abbasi halifesi tarafından İdil Bulgar Devleti hükümdarı Almış Han'a gönderilen bir elçilik heyetinde yer almıştır. İbni Fadlan Seyahatnamesi, bu yolculukta karşılaşılan Bulgar, Oğuz, Peçenek, Başkurt gibi Türk boylarının dinî, sosyal, ekonomik ve siyasi durumları hakkında oldukça geniş ve çarpıcı bilgiler içermektedir.

Faslı bir aileye mensup olan İbni Battuta 1325'te hac vazifesini yerine getirdikten sonra daha uzak bölgelere yolculuk etmeye niyetlenmiştir. Yolculuğu 28 yıl boyunca sürmüş, bu süre zarfında aralarında Anadolu beyliklerinin de bulunduğu pek çok ülkeyi gezmiştir. Anadolu'da onu en çok şaşırtan, Türk kadınına gösterilen saygı olmuştur. Burada kadınlar akıncı gibi at koşturmakta, pazarda ticaret yapmaktadır.

17. yüzyılın en tanınmış seyyahlarındandır. Gördüğü bir rüya sebebiyle gezilerine başlayan Evliya Çelebi, elli yıldan uzun bir süre Avrupa, Batı Asya ve Mısır topraklarını gezmiş ve buralarda gördüğü, yaşadığı ve duyduklarını 10 ciltlik eserinde toplamıştır. Eser, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde veya dışında yaşamış pek çok milletin dil, tarih ve kültürlerine yönelik içerdiği bilgiler sebebiyle günümüzde de bilim insanları ve araştırmacılar için temel kaynak niteliğindedir.

İbni Fadlan (Temsilî)

İbni Battuta (Temsilî)

Evliya Çelebi (Temsilî)

İbni Fadlan, İbni Battuta ve Evliya Çelebi seyahatnamelerini konu alan okuma parçasında aile, evlilik, kadın, çocuk, ahlak, değerler gibi hususlara değinen örnek metinlere yer verilmiştir.

www.felsefeogretmeni.com

Okuma Metni

İbni Fadlan Seyahatnamesi

Mâverâünnehr ve Harezm

Buhara'da çok çeşitli paralar gördüm. Bunlar arasında ğıtrifiyye denen bakır, sarı bakırdan imal edilmiş dirhemler vardı. Tartılmadan 100 tanesi 1 gümüş dirheme satılıyordu. Onlar kadınlarına mihr verirken "Falan oğlu falan, falan kızı falanla şu kadar bir ğıtrifiyye dirhemine evlendi" derler.

Bulgarlar

Onların âdetine göre bir adamın erkek çocuğu doğarsa onu babası değil, dedesi alır. "Adam oluncaya kadar onu bakmaya babasından daha çok hak sahibiyim" der. İçlerinden biri ölürse ona çocukları değil kardeşleri mirasçı olurlar. Hükümdara, bunun caiz olmadığını, mirasın nasıl taksim edilmesi gerektiğini anlayıncaya kadar izah ettim. (...) Ölünün arkasından kadınlar ağlamaz. Erkekler ağlar. (...) İki sene matem yaparlar. İki sene sona erince (...) ölünün akrabaları bir davet verir. Böylece matemden çıktıkları anlaşılır.

R. Şeşen, *İbn Fadlan Seyahatnamesi ve Ekleri*
(Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

İbni Battuta Seyahatnamesi

Anadolu'ya Açılış

Anadolu'ya geldiğimizde hangi zaviyeye gidersek gidelim büyük alaka gördük. Komşularımız, kadın ya da erkek bize ikramda bulunmaktan geri durmuyorlardı. Burada kadınlar yüzlerini örtmezler. Yola çıkacağımız zaman akraba ya da ev halkındanmışçasına gözyaşı dökerek bizimle vedalaşırlar; üzüntülerini belli ederlerdi. Buranın adeti gereğince ekmek haftada bir gün öteki günlere yetecek kadar pişirilir. Ekmek günü, erkekler sıcak ekmekler ve nefis yemeklerle çevremizi doldurur, şöyle derlerdi: "Bunları kadınlar size gönderdi, sizden hayır dua bekliyorlar!

Aksaray, Niğde, Kayseri

Bu hatun Ertena'nın kadınları arasında iyi kalpliliği ve cömertliği ile tanınmıştır. Irak sultanı ile de akrabalığı var. Kendisine, ulu, yüce anlamına gelen "ağa" kelimesiyle hitap olunur ki padişahlarla ilişiği olan herkese ağa denilir. Kadının asıl adı Togay Hatun'dur. Huzuruna çıktığımızda bizi ayakta karşıladı; güzel sözler söyleyerek selam verdi, hemen yemek hazırlanmasını emretti. Böylece yemeğe kaldık. Ayrılırken bize koşum takımı eksiksiz hazırlanmış bir at, bir kat elbise ve para gönderdi; genç hizmetkarlarından biriyle. Ayrıca kendi gelemediği için de özür diledi!

Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*
(Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Evliya Çelebi Seyahatnamesi

Simav Kalesi'nin Özellikleri

Bizim gençlerimizin galip olduklarının aslı odur ki her biri birer büyük evliyânın soyundandır. Onun için sırtları yere gelmez ve bir yiğidimiz düşmandan yüz çevirmez. Cesur ve bahadır yiğitlerimiz vardır. Bizim şehrimizde yetişen kızlarımızı bu şehirden dışarı çıkarıp diğer köylerin halkına vermeziz, yine burada kefene veririz ve başka yerden kız da almazız. Onun için tüm şehrimizin halkı soylu soplu er oğlu erler pehlivan erenler" deyip bu şekilde güzel ahlâklarını tarif ettiler.

S. A. Kahraman, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*
(Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Konu ile ilgili çoklu seçim e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

www.felsefeogretmeni.com

Geçiş Dönemi'nin Beş Büyük Eserinde Türk Aile Yapısı

İslam dininin Türk edebiyatındaki ilk yansımaları "Geçiş Dönemi Eserleri" olarak bilinen *Dede Korkut Hikâyeleri, Kutadgu Bilig, Dîvânu Lugâti't-Türk, Atabetü'l-Hakayık* ve *Divan-ı Hikmet* adlı eserlerde görülür. Bu eserlerde evlilik kurumu, Türk aile yapısı, ailenin işlevleri, ebeveyn-çocuk ilişkileri, çocuk eğitimi gibi konularda çeşitli bilgiler yer almaktadır.

Dede Korkut; Türk geleneklerini, töresini iyi bilen ve bilgeliği, sazı, sözüyle halkının yardımcısı ve yol göstericisi olmuş efsanevi ozandır. Bir ön söz ve on üç hikâyeden oluşan Dede Korkut Hikâyeleri ağırlıklı olarak 10-11. yüzyıllar arasında şekilllenmiştir. Bununla birlikte hikâyelerin 15. yüzyılın ikinci yarısında yazıya geçirildiği kabul edilmektedir. Türk dilinin şaheserlerinden kabul edilen bu eserin önemini Prof. M. Fuat Köprülü (1890-1966) şu şekilde vurgulamıştır: *"Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar."* Eserde evlilik kurumu, Türk aile yapısı ve aile fertlerinin birbirleriyle ilişkilerinin canlı bir üslup ve edebî ifadelerle dile getirildiği metin örnekleri aşağıda verilmiştir.

Okuma Metni

Dede Korkut Hikâyeleri

Eserde yer alan bilgilere göre genç kızlar ve delikanlılar düğün yapılarak evlendirilmekte ve kurulan yeni aile sazlı sözlü eğlencelerle kutlanmaktadır. Örneğin düşmanlarını yenen Bayındır Han ve Kazan Han'ın çok sayıda genç kız ve delikanlıyı toplu düğün merasimiyle evlendirdikleri görülmektedir:
"Bu kırk yiğidin birkaçına Han Kazan, birkaçına Bayındır Han kızlar verdiler. Beyrek de yedi kız kardeşini yedi yiğide verdi. Kırk yerde otağ dikti. Otuz dokuz kız talihli talihine birer ok attı. Otuz dokuz yiğit okunun ardınca gitti. Kırk gün kırk gece toy düğün eylediler. (...) Dedem Korkut geldi, neşeli havalar çaldı, destan söyledi deyiş dedi."

Dede Korkut (Temsilî)

Eserde aile hayatının eşler arasındaki sevgi ve saygı çerçevesinde devam ettirildiği görülür. Örneğin Dirse Han ile eşi birbirine şöyle hitap ederler:

Dirse Han
Beri gel başımın bahtı evimin tahtı
Evden çıkıp yürüyünce servi boylum
Topuğunda sarmaşınca kara saçlım
Kurulu yaya benzer çatma kaşlım
Çift badem sığmayan dar ağızlım
Kavunum yemişim düvleğim
Görüyor musun neler oldu

Eşi
Beri gel başımın bahtı evimin tahtı
Han babamın güveyisi
Kadın anamın sevgisi
Babamın anamın verdiği
Göz açıp da gördüğüm
Gönül verip sevdiğim
A Dirse Han

Neslin devamını sağlayan unsur olmaları sebebiyle *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde çocuğa büyük değer verildiği görülür. Çocuksuz aileler çocuk sahibi olabilmek için hayır hasenat yapmakta ve geniş katılımlı şölenler düzenlemektedirler. Ziyafete katılanlar hep birlikte dua etmekte ve ev sahiplerine bir çocuk bağışlaması için Allah'a (cc) yalvarmaktadırlar. Örneğin bir çocuğu olmasını çok arzulayan Dirse Han'a eşi şu tavsiyede bulunur:
"Hey Dirse Han (...) yerinden kalk, alaca çadırını yer yüzüne diktir, attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kes, İç Oğuzun Dış Oğuzun beylerini başına topla, aç görsen doyur, çıplak görsen donat, borçluyu borcundan kurtar, tepe gibi et yığ göl gibi kımız sağdır, büyük ziyafet ver, dilek dile, olur ki bir ağzı dualının hayır duası ile Tanrı bize bir topaç gibi çocuk verir."

www.felsefeogretmeni.com

Evlat sevgisi, gittiği avdan dönemeyen oğlu Uruz için annesi Burla Hatun'un dilinden dökülen şu dizelerle aktarılır:
"Oğul oğul ay oğul
Mürüvvetim oğul
Karşı yatan kara dağımın yükseği oğul
Karanlıklı gözlerimin aydını oğul"

Eserde aile üyeleri arasında güçlü bir sevgi ve bağlılık olduğu görülmektedir. Örneğin Basat, esir düşen kardeşi Kara Göne'ye yönelik duygularını şöyle dile getirmektedir:
"Güvencimle getirdiğim gelinciğini
O zalim senden ayırdı demek kardeş
Ak sakallı babamı oğul diye ağlattın demek kardeş
Akça yüzlü anamı sızlattın demek kardeş
Karşı yatan kara dağımın yükseği kardeş
Akıntılı güzel suyumun taşkını kardeş
Güçlü belimin kuvveti kardeş."

Çocuğun, anne babasına karşı saygısına Basat'ın, kardeşini kurtarmaya gitmeden önceki sözü ve davranışı örnek verilebilir:
"Basat der: Elbette varırım. Kazan der: Sen bilirsin. Babası ağladı, der: Oğul ocağımı sahipsiz koyma, kerem eyle, varma dedi. Basat der: Yok ak sakallı aziz baba varırım dedi (...) babasının anasının elini öptü, helâllaştı, hoşça kalın dedi."

Hikâyelerin oluştuğu dönemde, kadının Türk sosyal hayatında oldukça aktif olduğu görülmektedir. Gelen misafiri en iyi şekilde ağırlayıp uğurlayan kadınlar eserde şu sözlerle yüceltilir:
"(...) kırdan yabandan eve bir misafir gelse, kocası evde olmasa, o onu yedirir içirir, ağırlar azizler gönderir. O Âyişe, Fâtıma soyundandır hanım. Onun bebekleri yetişsin. Ocağına bunun gibi kadın gelsin."

M. Ergin, *Dede Korkut Kitabı*
(Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Sıra Sizde

***Dede Korkut Hikâyeleri*'nden alınan aşağıdaki özlü sözlerin anlamlarını tablodaki ilgili alanlara yazınız.**

Özlü Söz	Anlamı
Atasının adını yaşatan devletli oğul iyidir.	
Ana hakkı, Tanrı hakkı.	
Kız anadan görmeyince öğüt almaz, oğul babadan görmeyince sofra çekmez.	
Oğul babanın yerine yetişenidir, iki gözünün biridir.	
Devletli oğul olsa ocağının korudur.	

www.felsefeogretmeni.com

Dîvânu Lugâti't-Türk

Geçiş Dönemi eserlerinden bir diğeri Kaşgarlı Mahmut [Görsel 2.12 (1008-1090)] tarafından yazılan *Dîvânu Lugâti't-Türk*. "Türk Dilinin Sözlüğü" anlamına gelen ve Türkçenin bilinen ilk sözlüğü olan bu eser Türk edebiyatı, tarihi ve folkloruyla (halk bilimi) ilgili zengin bilgiler içermektedir. Kitapta kelimelerin açıklaması yapılırken şiir parçaları ile atasözlerine de yer verilmiştir. Eserde çocuk ve değerler eğitimi konularını ele alan bazı şiir ve atasözü örnekleri aşağıdaki Tablo 2.1'de verilmiştir.

Görsel 2.12: *Kaşgarlı Mahmut (Temsilî)*

Tablo 2.1: *Çocuk ve Değerler Eğitimiyle İlgili Şiir ve Atasözü Örnekleri*

	Şiirler ve Atasözleri	Günümüz Türkçesi
Değerler Eğitimi ile İlgili Beyitler	*algıl ögüt mendin oğul erdem tile boyda uluğ bilge bolup bilginğ ula*	Oğul; benden öğüt al, fazilet dile. Ulus arasında büyük bilgin ol, bilgini yay.
	uluglukuğ bolsa sen edhgü kılın bolgıl kişiğ begler katın yaxşı ulan	Büyüklüğe eriştiğin zaman iyi huylu ol, Beyler yanında iyiliğe araç olan kişi ol.
	eştip ata anağnınğ sawlarını kadırma nenğ kut bulup köwezlik kılnıp yana kuturma	Ana babanın sözlerini işit, öğütlerini reddetme, Mala ve talihe eriştiğinde şımararak kudurma.
Çocuk ile İlgili Atasözleri	*Oglak yiliksiz, oglan biligsiz.*	Oğlak iliksiz, çocuk bilgisizdir.
	Tay atatsa at tınur, ogul eredhse ata tınur.	Tay yetişirse at, oğul yetişirse baba dinlenir.
	Ata oglı ataç togar.	Çocuk babasına çeker.

Kutadgu Bilig

İslamiyet sonrası ilk Türk şairi ve düşünürü kabul edilen Yusuf Has Hacip'in *Kutadgu Bilig* adlı kitabı da geçiş dönemi eserlerindendir (Görsel 2.13). "Mutluluk Veren Bilgi" anlamına gelen bu eserde huzur, mutluluk ve başarıyı getirecek doğru davranış ve yaklaşımlar anlatılmaktadır. Bunlar, farklı kavram ve değerleri sembolize eden şu kişiler aracılığıyla aktarılmıştır: Küntogdı (kanun-adalet), Aytoldı (mutluluk-saadet), Odgurmış (akıbet-hayatın sonu) ve Ögdülmiş (akıl-zekâ). Mesnevi tarzında kaleme alınan eserde aileyi konu alan bazı beyitler Tablo 2.2'de verilmiştir.

Görsel 2.13: *Yusuf Has Hacip (Temsilî)*

www.felsefeogretmeni.com

Tablo 2.2: *Kutadgu Bilig'de Aileyi Konu Alan Bazı Beyitler*

	Beyitler	Günümüz Türkçesi
Evliliğin Önemi	*oğulka kisi al kızı erke bér* *sakınçsız tirilgil ayâ kutluğ er*	Oğula kız al, kızı ere ver ki Sorunsuzca yaşa, ey mutlu insan.
Çocuğun Önemi	*yéme yakşı aymış bu Türk buyrukı* *körür köz yarukı oğul kız okı*	Yine doğru söylemiş bu Türk veziri Gören gözün nurudur, oğul ile kız demiş.
Çocuk Eğitimi	*oğul kız sebebi ata ol ana* *kılınç artasa ya itilse yana*	Oğulla kızın sebebidir baba ile ana İyi olmaları da kötü olmaları da.
	oğul kızka ögretgü erdem bilig *bu erdem bile bolsu kılkı silig*	Oğula kıza öğret erdemi, bilgiyi Bu erdemle olsun davranışları iyi.
	kısa tutsa oğlın ata ögretü *uluğ bolsa sewnür oğul kız yetü*	Sıkı terbiye verse oğluna babası öğreterek Büyük insan olsa sevinir oğlu kızı yetişerek.
	kimiñ oğlağu bolsa oğlı kızı *añar yiğlağu boldı muñluğ özi*	Kimin nazlı olsa oğlu kızı Ona ağlamak ve keder düşer.
Adalet ve Miras	*kalı ölmiş erse ağırlap kötür* *oğul kız bar erse añar hak yitür*	Eğer ölen olursa hürmetle kaldır, Oğlu kızı varsa onlara haklarını ver.

Okuma Metni

Divan-ı Hikmet

Türk tasavvufunun kurucusu ve Türk dünyasının manevi mimarlarından Hoca Ahmet Yesevi (?-1166) tarafından kaleme alınmıştır. Dinî-tasavvufi içeriğe sahip *"hikmet"* adlı şiirlerin yer aldığı bu eserde doğrudan aileyi konu alan şiir bulunmamakta olup bazı şiirlerde aileye ilişkin hususlar yer almaktadır. Örneğin eserde *"Ey babamız, şimdi bizi kolla"* dizesiyle babanın ailedeki rolü vurgulanmış, babasını kaybetmiş çocuklara sahip çıkılması gerektiği ise şöyle dile getirilmiştir:

"Garip, fakir yetimleri her kim sorar,
Razı olur o kulundan Rahîm Allah."

Hoca Ahmet Yesevi (Temsilî)

Nitekim Hz. Muhammed de bir yetim idi ve babasını kaybedince ona amcası sahip çıkmıştı:

"Babası yedi yaşında ölmüştür,
Rasûlü amcasına vermiştir."

www.felsefeogretmeni.com

Bu durum, aile fertleri dışındaki birinci derece yakınların önemini ortaya koymakta olup Türkçedeki *"Amca baba yarısıdır."* yaklaşımıyla da örtüşmektedir. Amcası da vefat edince devreye koruyucu olarak dedesi girmiştir:
"Muhammed'i dedesi korumuştur,
Çıplak ve açları yoklayandır."

Çocuk sahibi olmak, çeşitli sorumluluk ve zorlukları beraberinde getirse de sorumluluklarını yerine getiren anne babayı Allah (cc) karşılıksız bırakmayacaktır:
"Çoluk-çocuk için çeken sıkıntı ve külfet;
O kuluma ben vermem asla zahmet."

Kardeşler arasındaki sevgi, bağlılık ve dayanışmanın önemi ancak kardeşten uzak düşünce anlaşılır:
"Sebep ile uzak yere gidince
Kardeş kadrini bilen garipler."

H. Bice, *Günümüzün Aşk Yolcusuna, Divan-ı Hikmet*
(Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Sıra Sizde

Aşağıdaki metin ve dörtlükten yararlanarak soruyu cevaplayınız.

12. yüzyılda yaşamış şairlerden Edip Ahmet Yükneki tarafından yazılan *Atabetü'l-Hakayık* manzum bir eser olup "Hakikatlerin Eşiği" anlamına gelmektedir. Ayet ve hadislerle desteklenen ahlaki içerikli şiirlerin yer aldığı kitapta aileye ilişkin unsurlar da yer almaktadır. Örneğin aşağıdaki dörtlükte insanın başkalarına karşı nasıl davranması gerektiği vurgulanmaktadır.

Şiir	Günümüz Türkçesi
Küdezgil aya dost uluglar hakın *Asıgsız cedel hem mizahdın sakın* *Uluglarnı buşrup sanga bu mizah* *Kiçiglerni kustah kılur bil yakin*	*Ey dost, büyüklerin hakkını gözet,* *Yararsız tartışma ve mizahtan kaçın,* *Büyüklerini kızdırır sana bu mizah.* *Küçüklerini küstah kılar, buna inan.*

Edîb Ahmed Yüknekî, *Atebetü'l-Hakâyık*
(Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Büyüklere ve küçüklere nasıl davranılması gerektiği yönündeki düşüncelerinizi metin ve şiirdeki bilgilerle destekleyerek açıklayınız.

Konu ile ilgili kavram eşleştirme e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

www.felsefeogretmeni.com

Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Türk Aile Yapısı

Selçuklu Devleti Dönemi'nde Türk Aile Yapısı

Türklerin Anadolu'da kurduğu ilk büyük siyasi yapı Anadolu (Türkiye) Selçuklu Devleti'dir (Görsel 2.14). Bu dönemde (1037-1157) Türk toplumu, İslamiyet Öncesi Dönem'deki geleneksel aile yapısını kısmen devam ettirmiştir. Bununla birlikte konargöçer yaşam tarzından yerleşik hayata geçilmesi aile yapısında yaşanan bazı değişimleri beraberinde getirmiştir. Aile, Selçuklularda milleti ayakta tutan en önemli unsur olup aile ve toplum ilişkileri İslamiyet'in belirlediği esaslar, töreler ve geleneklere göre şekillenmiştir. İslamiyet Öncesi Dönem'de Atilla ile Bleda, Bumin Kağan ile İstemi Yabgu, Bilge Kağan ile Kültigin arasında gerçekleşen kardeş dayanışmasının bir örneği de Selçuklu Devleti zamanında Tuğrul ve Çağrı beyler arasında yaşanmıştır. Bu durum hükümdar ailesindeki dayanışmanın devlet ve millet açısından önemini ve sürekliliğini göstermektedir.

Görsel 2.14: *Doğu ve Batı'yı temsil eden çift başlı kartal, Selçuklu Devleti'nin hâkimiyet alanını simgelemektedir.*

Türk toplumunda evin direği olarak görülen, saygın ve etkin bir konumda olan kadın, Selçuklu Dönemi'nde de bu özelliğini devam ettirmiştir. Türk sultanlarının tahta önce hatunu oturtup daha sonra kendisinin oturması kadının toplum içindeki saygın konumuna bir örnektir. Selçuklu Dönemi'nde kadın sadece ev işleriyle ilgilenmemiş; av, savaş, siyaset, ticaret gibi alanlarda da etkin olmuştur. İslamiyet Öncesi Dönem'den itibaren "katun/hatun" ünvanı ile devlet yönetimi ve protokolünde yer alan kadın, bu dönemde de eşinin vekili olarak görülmeye devam etmiştir. Bu anlayışın izlerini günümüz Türkçesindeki "kadın" ve "hanım" kelimelerinde görmek mümkündür. Çünkü bunların kökeninde katun ve han ünvanları bulunmaktadır. Kadının ailedeki ve devlet yönetimindeki rolünü yansıtması bakımından Selçuklu Devleti'nin ilk hükümdarı Tuğrul Bey'in eşi Altuncan Hatun iyi bir örnektir. Altuncan Hatun; güzel ahlakı, kültürel birikimi ve siyasi zekâsıyla eşinin en büyük yardımcısı olmuş, Tuğrul Bey siyasi kararlar alırken çoğu zaman ona danışmıştır. Selçuklularda sosyal hayat içerisinde de oldukça etkin olan kadınlar, çeşitli alanlarda halka hizmet verecek pek çok müessesenin kurulmasına önayak olmuş ve katkıda bulunmuştur. Örneğin Anadolu'da pek çok örneği bulunan ve "bimaristan, darüşşifa ve darüssıhha" adlarıyla bilinen hastanelerin en eskisi Gevher Nesibe Hatun'un vasiyetiyle ve onun adına Kayseri'de yaptırılmıştır (Görsel 2.15).

Görsel 2.15: *Gevher Nesibe Şifahanesi, Anadolu'nun ve dünyanın ilk tıp fakültesi olarak kabul edilmektedir.*

Selçuklu Dönemi'nde çocuğun zamanın gerektirdiği donanım ve becerilerle yetiştirilmesine oldukça önem verilmiştir. Çocuk temel eğitimini ailede ve ağırlıklı olarak annesinden alırdı. Erkek çocuklar ayrıca bedensel bakımdan güçlü, iyi bir savaşçı olmaları için okçuluk, binicilik, avcılık, yüzme, güreş gibi alanlarda eğitilirdi. Erkek veya kız fark etmeksizin çocuklara ve gençlere yetenekleri ölçüsünde bilimsel eğitim de verilirdi. Örneğin Kirman Selçuklu Sultanı II. Turan Şah'ın oğlu olan Evhadüddin-i Kirmani, kızı Fatma'nın eğitimi ile kendisi ilgilenmiş ancak başarılı olamayınca onu dokuma, örgü gibi becerilere yönlendirmiştir. Diğer kızı Amine ise bilimsel alanda başarı göstermiş ve sanat eğitimi de almıştır. Ebeveynler yetersiz kaldıklarında çocukları için özel hoca da tutmuştur. Örneğin Mevlânâ'nın eğitiminde lalası Şerefeddin-i Semerkandi'nin önemli rolü bulunmaktadır.

Selçuklu toplumunda "ev" kadın için bir yuva, temel yaşam ve üretim alanı, çocuklarının eğitim aldığı ilk mektep olma özelliği taşımıştır. Kadın bir eş ve anne olarak bu yuvanın sorumluluklarını erkekle iş bölümü

www.felsefeogretmeni.com

yapıp yardımlaşarak yerine getirmiştir. Bu sorumlulukların başlıcaları çocuk bakımı, evin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak ve misafir ağırlamaktır. Kadın bunların yanı sıra yaptığı el işi ürünlerle hem evini dayayıp döşemiş hem de aile bireylerini giydirip donatmıştır. Kilim, halı, kumaş, keçe, çadır gibi ürünler çoğunlukla evin hanımı ve genç kızları tarafından imal edilmiştir. Bu dönemde esnaflar tarafından dayanışma, eğitim ve üretim amaçlı kurulan "Ahilik Teşkilatı"nın bir kolu da kadınların oluşturduğu "Baciyan-ı Rum" yani Anadolu Bacıları'dır (Görsel 2.16). Bu durum, kadının sosyal ve ekonomik yaşamın içerisinde de yer aldığını göstermektedir.

Görsel 2.16: *Anadolu Bacıları, Ahilik teşkilatı içerisinde yapılanmış olan Anadolu'daki Türkmen hanımlardan oluşmaktadır.*

Sıra Sizde

Aşağıda verilen bilgilerden yararlanarak soruyu cevaplayınız.

Selçuklularda sadece kadınlardan oluşan muhafız birliklerinin bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca yapılmasına kadınların öncülük ettiği veya katkıda bulunduğu darüşşifalar (hastane) ve çeşitli vakıfların sayısı oldukça fazladır.

Buna göre İslamiyet Sonrası Dönem'de Türk kadınının toplumsal hayattaki rolünü açıklayınız.

Araştır-Paylaş

Arap seyyah İbni Cübeyr (1145-1217), görüp tanıdığı diğer toplumlara kıyasla Selçuklu toplumunda kadına büyük bir saygı gösterildiğini dile getirmektedir. İbni Cübeyr, bu konudaki gözlemlerini "*Türk ülkelerinde kadına gösterilen saygıyı gezdiğim hiçbir ülkede görmedim.*" diyerek bildirmiştir. Verilen bilgilerden hareketle Türk kadınının toplumsal hayattaki saygınlığının oluşmasına etki eden faktörleri araştırınız. Araştırma konunuzla ilgili sunum hazırlayarak arkadaşlarınızla paylaşınız.

www.felsefeogretmeni.com

Osmanlı Devleti Dönemi'nde Türk Aile Yapısı

Selçukluların kültür ve gelenek mirasını büyük ölçüde devralan Osmanlı Devleti (1299-1922), bu mirası insan ilişkileri dâhil her bakımdan geliştirip incelik ve zarafetle donatarak örnek bir kültürel yapı ve yaşam tarzı ortaya koymuştur (Görsel 2.17). Osmanlı Devleti'nde İslamiyet'in ilkeleriyle çelişmeyen Türklere özgü örf, âdet ve gelenekler yaşatılmaya devam edilmiştir. Varlığını yaklaşık altı yüzyıl devam ettirmiş bir devlette bireyin, aile yapısının, toplumun ve sosyal işleyişin değişimler yaşaması kaçınılmazdır. Dolayısıyla Kuruluş Dönemi'ndeki Osmanlı toplum yapısıyla hâkimiyet alanının genişlediği, pek çok farklı kültürle etkileşime geçildiği, imparatorluk dönemi ve Batı etkisinin iyice hissedildiği son dönemdeki yapı arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Elbette ki bu değişim aile yapısı ve fertlerinin birbiriyle ilişkilerinde de yaşanmıştır.

Görsel 2.17: *Osmanlı Devlet armasında sorguç, hilal içindeki tuğra ve ay yıldızlı sancaklar ön plandadır.*

Osmanlı Devleti'nin kurulduğu ilk dönemde Türk toplumunun büyük çoğunluğu konargöçer yaşam tarzını devam ettirmiştir. Bu bakımdan çoğu ailenin geçimi hayvancılığa dayanmaktaydı, esnaflık ve büyük çapta üretim faaliyeti yok denecek kadar azdı. Bu durum ailedeki iş bölümü ve rollerin şekillenmesinde de etkili olmuştur. Örneğin Kuruluş Dönemi'nde eski Türklerdeki tek eşli çekirdek aile yapısı hâkimken daha sonra genişletilmiş çekirdek aile ve pederî aile yapısı görülmeye başlanmıştır.

Kırsal bölgelerde tarımın temel geçim kaynaklarından biri olması ve henüz tarım makinelerinin icat edilmemiş olması sebebiyle üretimde insan gücüne yoğun ihtiyaç duyulmuştur. Bu durum Osmanlı toplumunda şehirlerde ağırlıklı olarak çekirdek aile, kırsal alanlarda ise daha çok geleneksel geniş aile yapısının görülmesini zorunlu kılmıştır. Ayrıca kırsalda dış tehlikelere karşı korunma düşüncesi de bu aile türünün ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Geleneksel geniş ailede konutlar, evlenen çocuklar dâhil tüm aile bireylerinin birlikte yaşamasına uygun yapıdadır. Osmanlıda evlerin en temel özelliği muhakkak bir avlu ve bahçeye sahip olmasıdır. Yüksek ve kalın duvarlarla çevrilen avlu ile bahçe, ailenin gündelik ev işlerini rahat yapmasını ve mahremiyeti mümkün kılmıştır.

Genel olarak Osmanlı ailesinde ataerkil bir yapı görülmekle birlikte kadın, çocukların ilk eğitimi başta olmak üzere aileyle ilgili hemen her konuda söz sahibidir. Kırsal kesimde yaşayan ailedeki Türk kadını evde, tarlada, otlakta yapılması gereken çeşitli işlerde sorumlulukları erkekle paylaşmıştır. Şehirde yaşayan, belli bir servete ve yüksek sosyal statüye sahip ailelerdeki kadınlar ise toplumsal alanda daha çok hayır işleriyle ve vakıflar aracılığıyla etkin olmuşlardır. Örneğin sultanların anne ve eşleri ile sadrazam ve vezir hanımları görkemli mimari eserler yapılmasına önayak olmuşlar, şahsi servetlerini hayır işleri için sarf etmişlerdir (Görsel 2.18). İnşa ettirdikleri bu eserlerdeki, kullandıkları günlük eşya ve takılardaki süslemeler onları yapan ustaların maharetini olduğu kadar bu hanımların rafine zevklerini de ortaya koymaktadır.

Görsel 2.18: *Bezmiâlem Valide Sultan Camisi (Dolmabahçe Camisi) hayırseverlik hizmetlerinden biridir.*

Geleneksel olarak Türklerde rastladığımız evlilik törenleri, aile yapısıyla ilgili örf ve âdetler İslamiyet'in kabulüyle varlığını devam ettirmiş ve topluma özgü niteliklerini korumuştur. Osmanlı toplumunda da evlilik İslam hukukuna göre yapılmıştır. Evlenecek kadın ve erkeğin şahitler huzurunda kadı veya imam tarafından nikâhları yapılmış, nikâh kadılar tarafından kaydedilerek hukuki açıdan güvence altına alınmıştır. Osmanlı Devleti'nde nikâhlanacak olan her Müslüman erkek, eşine mihr yani bir miktar para veya

www.felsefeogretmeni.com

mal vermek zorundadır. Evlenecek çiftlerin kendi aralarında kararlaştırmasına bağlı olarak mihr, nikâh anında veya nikâhtan belirli bir süre sonra verilebilirdi. Ayrıca mihr; kadınlara verildikten sonra asla geri alınmaz, artık bu paranın tasarruf hakkı yalnızca kadına ait olurdu. Osmanlı mahkemeleri erkeklerin hayattayken eşine vermediği ya da veremediği mihri vefat eden erkeğin borcu olarak görmüş, miras dağılımı yapılacağı zaman ilk olarak kadına mihrinin verilmesini sağlamıştır. Ayrıca eski Türk geleneğinden kalma "kalın" adı altında kadına verilen evlilik hediyesi, yeni kurulan ailenin güvencesi olarak uygulanmaya devam etmiştir.

Çocuklar aileyi oluşturan unsurlardan ve evliliğin önemli gayelerinden biridir. Aynı zamanda ailenin huzuru ve mutluluğunu bütünleyen, toplumun geleceğinde önemli roller üstlenen bir öneme sahiptir. Bu önemin yanında çocuk, bulunduğu toplumu ve onun niteliğini artıran ve neslin devamını sağlayan yegâne varlıktır. Osmanlı toplum yapısında aileler, kimsesiz çocukları da içine alacak şekilde kapsayıcıdır. Kimsesiz, yetim ve öksüz çocuklar, fakir ve zor durumda olan ailelerin çocukları çeşitli adlar altında evlatlık edinilmiştir.

Osmanlı ailesi Tanzimat Dönemi'ne kadar çocuğun temel eğitiminde önemli bir rol üstlenmiştir. Gelenekler, âdetler ve din konusundaki temel bilgileri çocuk aile büyüklerinden öğrenmiştir. Ayrıca her çocuk dört beş yaşından itibaren ata binmeyi ve güreşmeyi öğrenerek spor eğitimine başlamıştır. Yedi yaşından sonra ok atmayı, biraz daha büyüyünce de ava gitmeyi, kılıç kullanmayı ve gürz sallamayı öğrenen çocuklar savaş eğitimini tamamlayarak savaşacak düzeye gelmiş olurdu. Yöneticiler tarafından desteklenen bu sporlar arasında güreş, koşu, cirit, avcılık, atıcılık, okçuluk (kemankeşlik), binicilik (cündilik), kılıç kullanma, ağırlık kaldırma, gürz ve topuz kullanma gibi savaş öncesi idmanı olarak değerlendirilen spor etkinlikleri bulunmaktadır. Gençlere verilen spor eğitiminde dinî ve millî gelenekler öğretilmiş, spor etkinlikleri ve yarışmalar yapılmıştır.

Selçuklu ve Osmanlı toplumunda dinî bayramlar ile Nevruz Bayramı'nda insanların birbirini ziyaret ederek tebrikleşmesi önemli sosyal etkinliklerdendir. Ramazan ayı boyunca düzenlenen iftar davetleri, aile ve sülale büyüklerinin ziyaret edilerek ellerinin öpülmesi, toplumun her kesiminden insanın kaynaşması ve gelenek göreneklerle dinî değerlerin genç nesle aktarılması bakımından çok önemlidir. Ayrıca iftarlarda misafirlere ve özellikle de yoksul insanlara yemekten sonra "diş kirası" adıyla para ve çeşitli hediyeler verilmiştir. İftar sonrası çocuklar için çeşitli eğlenceler düzenlenmiş, Karagöz gösterisi yapılmıştır (Görsel 2.19). Ailenin çocuklarıyla komşu çocuklarına bayram harçlığı verilmesi ve mendil hediye edilmesi toplumda neşeyi, sevgi ve saygıyı pekiştiren önemli unsurlardır.

Görsel 2.19: *Karagöz oynatan kişiye "hayalî" denir.*

Osmanlı Devleti'ndeki sübyan mektepleri, çocuğun aile dışında eğitim ve öğretim gördüğü ilk kurumdur. Bu okullar genellikle mahalle camisinin yakınında bulunduğu için mahalle mektebi olarak da bilinir. Sübyan mektebinde beş altı yaşındaki çocuklara okuma yazma, dört işlem, Kur'an-ı Kerim ve ilmihâl bilgileri öğretilmiştir. Disiplinin esas olduğu bu okullarda eğitim, medresede yetişmiş hocalar tarafından verilmiştir. Bu okuldaki eğitimini tamamlayan erkek çocuklar yetenekleri doğrultusunda medreseye veya bir mesleğe yönlendirilmiştir (Görsel 2.20). Osmanlı Devleti'nde zanaata dayalı eleman ihtiyacı, küçük yaştaki çocukların Lonca Teşkilatında yetiştirilmesiyle karşılanmıştır. Meslek öğrenmesi için bir ustanın yanına çırak olarak

Görsel 2.20: *İstanbul Üniversitesinin temelini Sahn-ı Seman Medresesi oluşturur.*

verilen çocuk, işi öğrendikçe önce kalfa sonra da usta ünvanı almıştır. Çırağın, ustasına itaat etmesi ve ilgili meslek dalının geleneklerine uyması şarttır. Çırak bu süreçte sadece mesleğin inceliklerini öğrenmekle kalmamıştır. Lonca, çırağın okuma yazma öğrenmesi ve dinî eğitimiyle de ilgilenmiş; ona alçak gönüllülük, sosyal dayanışma, özveri gibi değerleri de kazandırmıştır. Mesleğin inceliklerini öğrenince çırağın yaptığı ürünler ustalara gösterilir. Ürünleri beğenilirse genç "şed (kuşak) bağlama" adı verilen bir törenle usta ünvanını alır.

Medrese eğitiminin yanında -özellikle Osmanlı ordusunda teşkilatlanmayla başlayan yenileşme girişimleri ile birlikte- askerî eğitim veren kurumlar da vardır. Örneğin II. Mahmut Dönemi'nde askerî tıp okulu açılmış ve devletin doktor ihtiyacı bu şekilde karşılanmıştır. Askerî tıp okuluyla birlikte muvazzaf asker yetiştirmek amacıyla harp okulu, harp okuluna öğrenci yetiştirmek amacıyla da bugünkü ortaokul (rüştiye) ve liselerin (idadi) yerini tutan askerî rüştiye ve idadiler açılmıştır.

Osmanlı toplumunda fertlerin birbirleriyle ilişkilerinin ve yöneticilerin halka bakışının temelinde Yunus Emre'nin *"Yaratılanı severiz Yaradan'dan ötürü."* anlayışı yatmaktadır (Görsel 2.21). Bu anlayıştan hareketle yoksullara ve öğrencilere yiyecek dağıtmak için imarethaneler ve aşevleri kurulmuştur. Devletin son döneminde ise Sultan II. Abdülhamit kimsesiz çocuklar ile engelli ve muhtaç insanları himaye etmek amacıyla 1895 yılında Darülacezeyi kurmuştur.

Görsel 2.21: *Yunus Emre'nin öğretileri, insanları yaradılışa sevgi ve saygıyla yaklaşmaya teşvik eder. (Temsilî)*

Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısından dolayı her ailenin kültürü ve dinine göre (Müslim ve gayrimüslim) şekillenen bir aile yapısı vardır. Bu nedenle Osmanlı ailesi şeklinde geneli örnekleyecek bir aile yapısından bahsetmek mümkün değildir. Bununla birlikte Osmanlı Dönemi'ndeki Türk aile yapısı İslamiyet öncesi, sonrası ve Selçuklu Dönemi Türk aile yapısının devamı ve sentezi niteliğindedir. Selçuklularda olduğu gibi Osmanlı hukuk düzeni de şeri ve örfi hukuk olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Örfi hukuk, Türk düşünce ve yaşam tarzının eski dönemlerde şekillendirdiği geleneksel uygulamalara dayanmaktadır. Yönetim, maliye ve askerlik alanlarında ağırlıklı olarak örfi hukuk kuralları geçerlidir. Şeri hukuk kuralları Kur'an, sünnet, icma, kıyas aracılığıyla şekillenmiştir ve şeri mahkemelerin en üst karar merci "Kadilkudat"tır (Kadıların Kadısı). Evlenme, boşanma, miras gibi aileye ilişkin konular şeri hukukun alanına girmektedir. Aile hukukuna dair işlemlerde şeyhülislamın verdiği fetvalar da göz önünde bulundurulmuştur. Bu fetvalarda gayrimüslimlerin birçok konuda özgür bırakıldığı ve buna dayanarak kendi örfi hukuk kurallarına göre hareket ettikleri görülmektedir. Bu anlamda gayrimüslimler; nikâh, boşanma gibi hususlarda kendi hukukuna göre davranabildikleri gibi Osmanlı şeri mahkemelerine de başvurabilmişlerdir. Mahkemelerin İslamiyet'in hukuk ilkelerine göre verdikleri kararları içeren mahkeme kayıtları (şeriyye sicilleri) Osmanlı Devleti'ndeki sosyal yapı ve aile yaşantısı hakkında önemli bilgiler içermektedir. Bu kayıtlarda bazı gayrimüslim kadınların evlilik, boşanma, miras gibi konularda şeri mahkemeleri tercih ettikleri görülmektedir.

Türklerde toplumun en temel kurumunun aile ve aileyi bir arada tutan esas unsurun da kadın olduğu düşüncesi genel kabul görmüştür (Görsel 2.22). Türk toplumunda kadın her zaman erkekle yan yana düşünülmüştür. Bu sebeple Türk hakanları, Çin imparatoruna yazdıkları mektuba *"Gökle yerin tahta geçirdiği, Güneş'le Ay'ın koruduğu Türk hakanı ve hatunu der ki..."* diye başlardı. Gök ve Güneş hatunu, yer ve Ay ise hakanı simgelemektedir. Türk kadınının toplum içindeki konumu ve saygınlığı İslamiyet öncesinde de sonrasında da yüksek olmuştur. Türkler günümüzden 1300 yıl kadar önce

Görsel 2.22: *Türklerde kadın aileyi bir arada tutan en temel unsurdur ve kız çocuklarının eğitimine ailede ayrı bir önem verilir.*

www.felsefeogretmeni.com

kabul ettikleri İslam dinini kendi kültürleriyle ve Türk töresi ile sentezlemeyi bilmişlerdir. Türk-İslam kültür ve medeniyetinde aile ve toplumda kadının önemli bir yeri olmuştur. Kur'an-ı Kerim'de kadının hem yaratılış hem de hak bakımından erkekle eşit haklara sahip olduğundan bahsedilmektedir. Türkler; millî kültürlerini İslamiyet ile birleştirerek, Türk ailesinin mevcut özelliklerine yeni değerler katarak toplum yapısını güçlendirmişlerdir.

Sıra Sizde

1. **Selçuklu ve Osmanlı dönemi Türk aile yapısı arasındaki benzerlik ve farklılıkları tablodaki ilgili alanlara yazınız.**

	Selçuklu ve Osmanlı Dönemi Türk Aile Yapısı
Benzerlikler	
Farklılıklar	

2. **Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nin önemli âlimlerinden olan Kınalizade Ali Çelebi'nin aile ve ahlak konusunda önemli tespitler içeren *Ahlak-i Alâî* (Üstün Ahlak) adlı eserindeki** "Evde mutlaka hanımla istişare edilmelidir." **sözünü Müslüman Türk aile yapısını da göz önünde bulundurarak açıklayınız.**

Konu ile ilgili tanım-kelime eşleştirme e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

www.felsefeogretmeni.com

2.3. BATILILAŞMA SÜRECİNDE TÜRK AİLE YAPISI

Hazır mısınız?

1. Doğu (Şark) derken bir coğrafi bölge kastedilmediği gibi Batı (Garp) derken de belli bir mekândan söz edilmemektedir. Doğu ve Batı kavramları daha çok bir dünya görüşüne, dünyanın kendisine göre şekil alması gereken bir idealler bütününe, insan zihninin nihai yetkinliğini teşkil eden bir perspektife atıf yapan tabirleri içermektedir. *"Işık doğudan yükselir."* sözü ile *"İlim Çin'de de olsa gidip onu alıp geliniz."* hadisinde kastedilen, ilim ve medeniyet olup Batı'nın ileri teknolojisinden yararlanma anlamına gelen "Batılılaşma" ifadesinde de amaçlanan aynı şeyler olmalıdır. Bu nedenle *"Türk münevveri (aydını) pergel gibi bir ayağını yaşadığı topraklara sabitleyip diğer ayağıyla dünyayı dolaşmalıdır."* derken Mevlânâ'dan esinlenen Cemil Meriç, pergelin sabit ayağını nereye koymamız gerektiğini de ifade etmiştir.

   Yukarıdaki bilgilerden de yararlanarak Batılılaşma kavramının sizdeki çağrışımlarını ve kendi Batılılaşma tarifinizi ifade ediniz.

2. *"Bir toplum, bir millet, erkek ve kadın denilen iki cins insandan oluşur. Mümkün müdür ki bir kitlenin bir parçasını ilerletelim, diğerine gözümüzü kapatalım da kitlenin hepsi yükselme şerefine erişebilsin? Şüphe yok yükselme adımları iki cins tarafından beraber atılması ve ilerleme ve yenilik alanında birlikte yol alınması gerekir. Ancak böyle olursa inkılap başarılı olacaktır."*

   Atatürk'ün bu sözünde vurgulanan sizce nedir?

Batılılaşma Hareketinin Türk Aile Yapısına Etkileri

Osmanlı Devleti 18 ve 19. yüzyıllarda yaşanmaya başlanan ekonomik ve siyasi sorunları ortadan kaldırmakta zorlanmıştır. Bazı yönetici ve aydınlar, bu sorunların gelişmiş Batı ülkeleri örnek alınarak çözülebileceğini düşünmüştür. Sultan Abdülmecit Batı kültürünü iyi bilen Mustafa Reşit Paşa'yı bu işle görevlendirmiş ve Paşa, Tanzimat Fermanı olarak bilinen Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nu hazırlamıştır (Görsel 2.23). Böylece "Batılılaşma" olarak adlandırılan modernleşme süreci fiilen başlamıştır. **Batılılaşma hareketi** Osmanlı Devleti'nin askerî, idari ve kültürel alanlarda Batı Avrupa'nın gelişmiş ülkelerini örnek alarak giriştiği yenilikleri ifade etmektedir. Tanzimat (1839-1876) ve Meşrutiyet (1876-1878/1908-1920) Dönemlerinden itibaren eğitim, dil, aile hayatı, kadın hakları gibi alanlarda yenileşme adımları atılmaya başlanmıştır.

Görsel 2.23: *Tanzimat Fermanı 3 Kasım 1839'da, Gülhane Parkı'nda Mustafa Reşit Paşa tarafından okunarak ilan edilmiştir.*

Batılılaşma hareketi, toplumun farklı kesimlerinden farklı tepkiler almıştır. Batılıların hayat anlayışı ve yaşam tarzını benimseyenler "alafranga", Türklerin hayata bakışı ve yaşam tarzını devam ettirenler ise "alaturka" kabul edilmiştir. Aydınların bir kısmı değişimi ve Batılılaşmayı kaçınılmaz görmekle beraber bunun hangi alanlarda ve ne kadar olması gerektiği hususunda fikir birliğine varamamışlardır. Bazıları Batı'nın her yönüyle örnek alınması gerektiğini savunurken bazıları kısmi değişiklikler yapılmasını yeterli görmüştür. Bir kesim ise bireyde, ailede ve toplumda yaşanan değişimi büyük bir "yozlaşma" (dejenerasyon) olarak değerlendirmiştir. Batılılaşma hareketinin Osmanlı Dönemi'ndeki temel gayesi yaşanan sorunları gidermek, toplumu huzur ve refaha kavuşturmaktır.

Batılılaşma sürecine Türk toplumundan önce giren gayrimüslim azınlıklar ile İstanbul'da yaşayan ve "levanten" olarak bilinen Batılı insanlar da Batılı hayat ve düşünce tarzının yaygınlaşmasında etkili olmuştur.

www.felsefeogretmeni.com

Yayımlanan fetva, ferman ve kararnamelerle yasal ve hukuki düzenlemelere gidilmiş, devlet desteğiyle Batı ülkelerine öğrenci gönderilmeye başlanmıştır. İlköğretim zorunlu hâle getirilip yaygınlaştırılmaya çalışılmış, kız çocuklarının eğitimine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bütün bunlar zihinsel değişimleri beraberinde getirmiş, bu durumdan gündelik yaşam ve aile hayatı da etkilenmiştir. Bu etkiler öncelikle Osmanlı başkentinde yaşayan ailelerde kendini göstermiştir. Bunun bir sonucu olarak toplumun eğitimli ve üst gelir grubuna mensup ailelerinde geleneksel aile yapısı hızla dönüşmeye başlamıştır. Bu ailelerin bireyleri giyim kuşam, yeme içme, konuşma, kadın erkek ilişkileri gibi konularda çağdaş ve Avrupai olarak nitelendirilen tarzı benimsemişlerdir. Zengin ailelerin köşk, konak ve yalıları Avrupa tarzı eşyalarla donatılmaya ve bu evlerde Batılı veya azınlık mensubu mürebbiye, hizmetçi ve dadılar çalıştırılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte Osmanlı toplumunun büyük bir bölümünde geleneksel aile yapısı yaşanan değişimlere rağmen varlığını devam ettirmiştir.

Batılılaşma Dönemi'nde Namık Kemal (Görsel 2.24), Ahmet Mithat, Ahmet Cevat gibi bazı aydınlar Şemsettin Sami'nin kadının ailedeki önemini vurgulayan *"Aile demek kadın demektir."* sözünü benimsemiş, kadına değer vermeyen bir toplumun temelden sarsılacağını öne sürmüşlerdir. Namık Kemal, aile içindeki rol çatışmasının ailedeki mutsuzluğun ana sebebi olduğunu savunmuştur. Bu durumun genişleyerek toplumsal mutsuzluk ve huzursuzluğa yol açacağını bir yazısında şöyle dile getirmiştir: *"Bir memleketin evleri bir evin odalarına benzer. Her odasında bir nefret, her gün bir kavga olan evlerde rahat mı olur? Huzur mu kalır? Dirlik düzen mi kalır? Mutluluk mu meydana gelir?"*

Görsel 2.24: *Namık Kemal*

Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Kadınların Eğitim Hayatına Girmesi

Batılılaşma Dönemi'nde kadının eğitimi konusunda önemli değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Tanzimat'tan önce kız çocuklarının eğitimi çoğunlukla sübyan mektepleri ile sınırlıyken Tanzimat Dönemi'yle birlikte başlayan eğitim hamlesi kız çocuklarının daha üst kademelerde eğitim almasının önünü açmıştır. Sultan Abdülmecit'in annesi Bezmiâlem Valide Sultan eğitim alanında gerçekleştirilen yeniliklere büyük katkıda bulunmuş, rüştiye (ortaokul) kademesi üstündeki ilk sivil mektebin kurulmasına öncülük etmiştir. Rüştiye mektepleri, Osmanlı eğitim sisteminde ilkokul düzeyinden sonra gelen ve genellikle 12-16 yaş arası çocukların eğitim aldığı kurumlardır. Kız öğrencilerin eğitime teşvik edilmesi amacıyla ağırlıklı kız rüştiyeleri açılmıştır. Hanedan üyesi bir kadının böyle bir eğitim kurumunun açılmasına öncülük etmesi ve bizzat katkıda bulunması, bu süreçte kız çocuklarının eğitimine verilen önemi göstermektedir. 1870 yılında ise kız rüştiyelerinde eğitim verecek kadın hocaları yetiştirmek için İstanbul'da Darülmuallimat (Kız Öğretmen Okulu) açılmıştır. Kız ebelik okulu, sanat okulu ve öğretmen okullarının yanı sıra genç kızların eğitimi için 1913-1914'te İstanbul İnas Sultanisi (Kız Lisesi) açılmıştır. 1915'te İstanbul Darülfünununda (Üniversite) kadınlar için haftada dört gün olmak üzere konferanslar verilmeye başlanmıştır. Aynı yıl İnas Darülfünunu adı ile kızlara modern anlamda üniversite eğitimi veren bir yükseköğretim kurumu açılmıştır (Görsel 2.25). Bu eğitim kurumu kadınların akademik alanda ilerlemeleri ve meslek sahibi olmalarına imkân tanımıştır. Tüm bu eğitim hamleleri eğitimin devlet ve toplum açısından önemini ve eğitim alanındaki cinsiyet eşitliği çabasını ortaya koymaktadır.

Görsel 2.25: *Türkiye'nin kadın hukukçuları, hekimleri ve bilim insanları Darülfünundan diplomalarını almışlardır.*

www.felsefeogretmeni.com

Batılılaşma Dönemi'nde eğitim olanaklarından kadının büyük ölçüde faydalanmaya başlaması, toplumsal ve ekonomik bakımdan daha etkin roller üstlenmesine ve kadın haklarının genişlemesine imkân sağlamıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak Osmanlı kadını 1897'de ücretli işçi ve 1913'te ise devlet memuru olma hakkı elde etmiştir. Bu durum, toplumun kadına yönelik bakış açısında ve kadının sosyal statüsünde olumlu bazı değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Kadın artık bilim, sanat, basın-yayın, edebiyat gibi alanlarda adından daha fazla söz ettirmeye başlamıştır. Dönemin çeşitli dernek, gazete, dergi ve kitapları aracılığıyla kadın haklarının gündemde tutulmasının bu değişimde önemli payı bulunmaktadır. Başta Fatma Aliye (Görsel 2.26), Şair Nigar, Fatıma Fahrunnisa ve Nuriye Ulviye hanımlar olmak üzere bu dönemin kadın yazarları kadının aile ve toplumda daha aktif roller alması için çalışmışlardır. Ayrıca kadının kişisel, siyasal, sosyal ve ekonomik haklarının genişlemesi için uğraşmış ve yazılar kaleme almışlardır. Bu çabalar olumlu sonuç vermiş ve kadınlar yapılan yeni hukuksal düzenlemelerle bu alanda reform niteliğinde değişikliklerin gerçekleşmesine önayak olmuşlardır.

Görsel 2.26: *Fatma Aliye Hanım, Türk edebiyatının ilk kadın romancısı ve Türk toplumundaki ilk kadın düşünürlerdendir.*

Sıra Sizde

1. **Türk dili ve edebiyatı ile tarih derslerinde öğrendiğiniz bilgilerden de yararlanarak Batılılaşma Dönemi aydın ve yazarlarının günümüz Türk aile yapısı üzerindeki etkilerini açıklayınız.**

2. **Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde kadınların eğitim imkânlarına erişiminin artmasının aile yapısı üzerindeki etkisini açıklayınız.**

www.felsefeogretmeni.com

Batılılaşma Dönemi'ndeki Hukuki Düzenlemelerin Türk Aile Yapısına Etkileri

Batılılaşma Dönemi'nde yaşanan hızlı değişim ve dönüşümden Türk aile yapısı büyük ölçüde etkilenmiştir. Özellikle hukuk alanında yapılan düzenlemeler, geleneksel Türk aile yapısındaki bazı değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Bu dönemde medeni kanunun ya Fransa'dan alınması ya da İslam hukukuna dayanan yeni bir kanun hazırlanması şeklinde iki farklı yaklaşım ortaya çıkmıştır. Sonunda Ahmet Cevdet Paşa başkanlığında bir komisyon oluşturularak İslamiyet'in hukuk ilkeleri ile Türk-İslam kültüründeki uygulamalara dayanan yeni medeni kanun "Mecelle" (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye) adıyla hazırlanmıştır (Görsel 2.27). 1869'da uygulanmaya başlanan Mecelle 1917 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Kişi, vakıf, aile ve miras hukukuna ilişkin hükümler bulunmadığı için Mecelle gerçek bir medeni kanun niteliği taşımamaktadır. Bunda Osmanlı toplumundaki inanç farklılıklarından dolayı herkesi kapsayacak bir aile hukukunun hazırlanmasındaki zorluklar etkilidir.

Görsel 2.27: *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye, İslam dünyasının ilk Medeni ve Borçlar Kanunu'dur.*

Bilgi Kutusu

Bireyin hayatı boyunca başkalarıyla kurduğu ilişkiler ve yaptığı işler büyük ölçüde medeni hukukun kapsamı içinde yer almaktadır. Örneğin doğum, erişkin oluncaya kadar ebeveyn velayeti altında bulunma, reşit olma, ikamet etme, nişanlanma, evlenme, mal mülk edinme gibi konular medeni hukuk alanına girmektedir. Hatta medeni hukukla ilişkisi kişinin ölümünden sonra da devam eder. Çünkü kişinin mirasçılarına kalan mal varlığının (miras) paylaştırılması medeni hukukun alt dallarından olan miras hukukuna tabidir. Medeni hukukun alt dallarını aile hukuku, kişiler hukuku, miras hukuku, eşya hukuku ve borçlar hukuku oluşturur. Aile hukuku ise nişanlılık, evlilik, boşanma, eşlerin sahip olduğu malların yönetimi, aile konutu, evlat edinme, velayet ve nafaka konularını kapsamaktadır.

Aile hukuku alanında Mecelle ile başlayan çalışmalar yaklaşık elli yıl kadar sonra gerçek manada bir yasal çerçeveye oturmuştur. Aile hukukunu düzenleyen "Hukuk-ı Aile Kararnamesi" (Aile Hukuku Kararnamesi) 1917 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kararnamenin hazırlanmasında İslam hukuku esas alınmakla birlikte çağın gerekleri ve toplum yapısındaki değişimler de göz önünde bulundurulmuştur. Aile Kararnamesi'ne en düşük evlenme yaşının kadında 17, erkekte 18 olması gerektiğine yönelik bir hüküm konulmuştur. Ayrıca kararnameye göre evlenme ehliyetine sahip kadının nikâh akdinin gerçekleşebilmesi için velisinin yanı sıra hâkimin de izni gerekmektedir. Nikâh, hâkim tarafından kıyılmalı ve mahkemece onaylanmalıdır. Kararname ile eşler arasında ortaya çıkan geçimsizliğin giderilememesi durumunda eşlere boşanma hakkı tanınmıştır. En yoğun tartışmalar çok eşliliğin sınırlandırılması konusunda yaşanmış olup kocanın ikinci bir eşle evlenmesinin yasaklanmasına yönelik bir maddenin evlilik akdinde yer alabileceği kararnamede belirtilmiştir. Dönemin siyasi koşullarından dolayı Hukuk-ı Aile Kararnamesi 1919 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.

Araştır-Paylaş

Batılılaşma Dönemi'nde aile hukuku alanında yapılan reformların kadın ve çocuğun korunması hususundaki katkıları ve sınırlılıkları üzerine araştırma yapınız. Araştırma konunuzla ilgili sunum hazırlayarak arkadaşlarınızla paylaşınız.

Batılılaşma Dönemi'ndeki Edebî Eserlerde Türk Aile Yapısı

Batılılaşma Dönemi'nde aile yapısında yaşanan değişimler hikâye, roman, tiyatro gibi edebî eserlerde de ele alınmıştır. Dönemin sanatçıları evlilik, aile kurumu, kadının toplum hayatındaki yeri, çocuk eğitimi, Batılılaşma gibi konularda doğru ve yanlış buldukları yaklaşımları eserlerindeki kişiler üzerinden örneklendirmiştir. Mesela ilk Türk tiyatro eseri olan *Şair Evlenmesi*'nde görücü usulü evliliğin neden olabileceği sorunlara mizahi üslupla değinilmiştir. Alafrangalık, alaturkalık, yozlaşma, dönemin aile yapısı gibi konular da eserlerde yer almıştır. Yazarların eserlerinde bu konuları nasıl ele aldıkları; *Felatun Bey ile Rakım Efendi* (1875), *Araba Sevdası* (1896) ve *Kiralık Konak* (1922) romanlarından alınan örneklerle Grafik Bilgi 2.2'de verilmiştir.

Batılılaşmanın Yanlış Anlaşılması: Modernliği Batı kültürüne ve yabancı dile hayranlık, çocukların eğitimi için yabancı öğretmenler tutma, Batılı tarzda giyim kuşam, ev dekorasyonu ve eğlence düşkünlüğü olarak görme ve taklitçilik şeklinde kendini gösterir.

Felatun Bey ile Rakım Efendi

"Bizim Mustafa Meraki Efendi alafranga yaşama tarzını seven bir adamdı. Hani şu on beş yirmi sene öncesinin İstanbul alafrangaları var ya, onlar gibi severdi. Hem de nasıl severdi? Ekonomik durumu fazlasıyla iyi olduğundan Üsküdar'da bulunan konağı, bağı, bahçeyi ucuz pahalı demeden alafranga yaşamak için satmıştı. Tophane'nin Beyoğlu'na yakın bir mahallesinde yeni, güzel bir ev inşa ettirip buraya yerleşmişti. Alafrangaya olan merakının derecesini kâgir tarzda yaptırdığı evden anlayınız."

Ahmet Mithat Efendi, *Felâtun Bey İle Râkım Efendi* (Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Araba Sevdası

"Bihruz Bey ilk heyecanla beş altı ay kadar "Kalem" e devam ederek daha Fransızca bir kelime okumayı başaramadan, ağızdan bellediği bir hayli sözler deyimler ile alafranga genç beylerin davranışlarını, kıyafetlerini hal ve hareketlerini taklitte gerçekten büyük bir kabiliyet gösterdi. Bihruz Bey, annesinin tek çocuğu olduğu için zaten hep şımartılarak büyümüştü. Babasının serveti, oğlunun her arzu ettiği şeyi kolayca elde edebilmesine müsait olduğu gibi, gençliğinden kaynaklanan eğilimleri hiçbir şekilde, bir gün bile engellenmediği için Bihruz Bey sonraları kaleme gidip gelmeyi pek seyrekleştirmişti. Kaleme gitmediği günler ise terziye kıyafet ısmarlamak, kunduracıya ölçü vermek, saçlarını kestirmek gibi ardı arkası kesilmeyen bahanelerle Beyoğlu'nda, öte-de beride vakit geçirir; cumaları ve pazarları da sabahleyin hocalarıyla yarımşar saat ders müzakeresinden sonra evinden çıkar, akşamlara kadar seyir yerlerinde dolaşırdı."

Recaizade Mahmut Ekrem, *Araba Sevdası* (Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Batılılaşmanın Doğru Anlaşılması (İdeal Yaklaşım): Bilim, teknoloji ve eğitimi önemseme; çalışkanlık, tutumluluk, millî ve manevi değerlere saygı şeklinde kendini gösterir.

Felatun Bey ile Rakım Efendi

"Alafrangada kızlar iyi bir eğitim, öğretim görürler. Zavallı kızcağız öksüz büyüdüğünden pek çok şeyde olduğu gibi bundan da nasibini alamadı. Babası mızıka öğretmek için iyi bir piyano öğretmeni getirmişti. Fakat madam kendisi çalıp babası dinlediği için Mihriban Hanım "taş altında bir yılan, kaşları durur divan" şarkısından başka bir şey öğrenemedi." (...)

"Fakat Rakım'ın cep harçlığına o kadar ihtiyacı yoktu. Sabahleyin Süleymaniye medresesine gidip saat dörtte oradan ayrılır, kaleme gider, sonra kalemde aldığı Fransızca dersini takip eder, kendisini biraz daha geliştirmek için de Galata'da bir hekime gidip akşam saat birde evine dönerdi. Yemekten sonra Kazancılar mahallesinden Beyoğlu'na çıkıp yine Hariciye kaleminden arkadaşı olan bir Ermeniye Türkçe okutur, bunun karşılığında da Fransızca kitaplarını karıştırmak için söz alır, vaktini böyle geçirmiş olurdu. Bu şekilde vakit geçiren bir çocuğun parayla alâkası olur mu ki? "

"Hatta Rakım, cuma günleri bile, yukarıda bahsedilen Ermeni arkadaşının kütüphanesinden çıkmazdı. O kadar ki aile fertleri Rakım'a güven duymuşlar, kendileri Pazar günleri bir yerlere gitseler bile evin kütüphanesini ona bırakır olmuşlardı. Bu, Rakım'ın en mutlu günlerinden biri olurdu." (...)

Ahmet Mithat Efendi, *Felâtun Bey İle Râkım Efendi* (Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

www.felsefeogretmeni.com

Yozlaşma: Dinî ve millî değerlere, geleneksel hayat tarzına karşı çıkarak bireyin özgürlüğünü yanlış alanlarda arama; mirasyedilik, israf, hovardalık, cehalet ve tembellik şeklinde kendini gösterir.

Kiralık Konak

"Bunların elinde İstanbul'da konak hayatı birdenbire köşk hayatına intikal ediverdi. Ne yaşayışın, ne düşünüşün, ne giyinişin üslubu kaldı; her şey gelenek dışına çıktı; her beyni tatsız ve soysuz bir Arnuvo ve bir Rokoko merakı sardı; binalarımız, eşyalarımız, elbiselerimiz gibi ahlâkımız, terbiyemiz de rokokolaştı. Abdülmecit devrinin o ağır, zarif ve için için gelenekçi Osmanlılığından eser kalmadı." (...)

"Naim Efendi'nin damadı Düyunu Umumiye müfettişlerinden Servet Bey, Müslümanlıktan ve Türklükten nefret eden bir kazasker oğludur. Aldığı terbiye ile yaşadığı muhit birbirinin aksi olan her insan gibi Servet Bey de daimî bir ihtilâç [çarpıntı, çırpınma], daimi bir isyan içinde yaşar."

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Kiralık Konak* (Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Grafik Bilgi 2.2: *Felatun Bey ile Rakım Efendi, Araba Sevdası ve Kiralık Konak adlı eserlerden alınan metin örnekleri*

Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Aile Yapısı

Cumhuriyet Dönemi, Atatürk'ün önderliğinde 29 Ekim 1923'te ilan edilen Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve sonrasında yaşanan tarihsel süreci ifade eder (Görsel 2.28). Bu dönem yeni Türk devletinin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal alanda gerçekleştirdiği reformlarla tanımlanır. Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleştirilen reformlar ile sanayileşme hamleleri sosyal, siyasi ve kültürel alanlar ile ekonomi alanında etkisini kısa sürede göstermeye başlamıştır. Bu alanlarda ortaya çıkan gelişmeler ise Türk aile yapısında ve aile içi rollerde bazı değişimlerin yaşanmasını beraberinde getirmiştir.

Görsel 2.28: *Cumhuriyetin ilanı ile egemenlik kayıtsız, şartsız milletin olmuştur.*

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren çocukların eğitim hizmetinden yeterince yararlanmasına yönelik çabalar hız kazanmıştır. Bu bağlamda köylere varıncaya kadar okullar açılmış ve temel eğitim kız-erkek tüm bireyler için zorunlu hâle getirilmiştir. Ayrıca eğitimin daha üst kademelerinde okuyan öğrenci sayısı artmış ve Ankara Üniversitesinin çekirdeğini oluşturan Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi kurulmuştur. Kadının eğitim seviyesinin yükselmesi sosyal statüsüne yansımış ve uzun vadede kadının aile içi ve dışı karar alma sürecine katılımını artırmıştır. Çalışma hayatında daha fazla yer almaya başlaması da aile bütçesi, harcamalar ve çocukların eğitimi gibi konularda kadının daha belirleyici bir rol oynamasına olanak sağlamıştır.

Türk Medeni Kanunu ile evlenme, boşanma, miras, mal paylaşımı, velayet gibi konularda düzenlemeler yapılarak kadın ve erkeğin bu haklardan eşit ölçüde yararlanması sağlanmıştır. Kadına seçme ve seçilme hakkının verilmesi kadın-erkek eşitliğine yönelik önemli bir adım olup kadınların siyasal yaşama daha aktif katılımını sağlamıştır. Ayrıca aile planlamasına yönelik politikalar ile çocuk yetiştirmeye yönelik bilinçlendirme çalışmaları, ailelerdeki çocuk sayısı üzerinde etkili olmuştur. Bu çalışmalar aile yapısının daha bilinçli ve planlı bir şekilde şekillenmesine olanak sağlamıştır.

Özet olarak söylemek gerekirse aile kurumu, bu dönemde daha eşitlikçi bir yapıya bürünmeye başlamıştır. Bu durum ise aile içi rollerin yeniden tanımlanmasına zemin oluşturmuştur. Yasal düzenlemelerle kadının eğitim, çalışma ve sosyal hayata katılımının artması aile içindeki geleneksel rollerde değişiklikler meydana getirmiştir. Geleneksel olarak "kadına özgü" kabul edilen ev işleri ve çocuk bakımı konusunda daha dengeli bir iş bölümü sağlanmış ve erkeğin de bu alanlardaki katılımı gittikçe artmıştır. Ayrıca kadın ile erkeğin ev içi ve dışı sorumlulukları yerine getirmesinde daha aktif roller üstlenmesi sağlanmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında başlayan bu değişimler, aile kurumunun ve aile bireyleri arasındaki ilişkilerin günümüzdeki hâlini almasına temel oluşturmuştur.

www.felsefeogretmeni.com

Konu ile ilgili sınıflandırma e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

Cumhuriyet Dönemi'ndeki Hukuki Düzenlemelerin Türk Aile Yapısına Etkileri

Türk aile yapısı ile kadının aile ve toplumdaki konumu hususlarında Cumhuriyet Dönemi'nde yaşanan değişim ve dönüşümün en temel etmeni bu konularda yapılan yasal düzenlemelerdir. Kurulan yeni devlet, hukuk alanında da muasır medeniyet seviyesini yakalamak amacıyla kapsamlı yeniliklere girişmiştir. Ancak bu amaçla oluşturulan komisyonlar nitelikli ve kapsayıcı bir medeni kanun hazırlanmasında başarılı olamamıştır. Bunun üzerine Batı'da kabul edilen son medeni kanun olması, açık ve anlaşılır bir dille kaleme alınması sebebiyle İsviçre Medeni Kanunu'nun alınması kararlaştırılmıştır. Bu kanun üzerinde yapılan küçük değişikliklerle şekillenen Türk Medeni Kanunu 17 Şubat 1926 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilmiştir.

Türk Medeni Kanunu'nun 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe girmesiyle birlikte medeni haklar bakımından kadın ve erkek hiçbir ayrım gözetilmeksizin eşit sayılmıştır (Görsel 2.29). İlgili yasa uyarınca evlenme akdinin belediyelerde ve şahitler önünde kıyılan resmî nikâhla gerçekleştirilmesi zorunlu kılınarak erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi engellenmiştir. 1917'deki Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde olduğu gibi evlilik yaşı kadınlarda 17, erkeklerde ise 18 olarak belirlenmiştir. Mirastan kız ve erkek çocuklarının eşit oranda pay alması, mülk edinmede kadının erkekle eşit konuma gelmesi ve şahitlik konusunda her iki cinsin eşit kabul edilmesi de bu kanunla gerçekleşmiştir. Ayrıca kadına istediği işte çalışma hakkı tanınmış, kadının kendisiyle aynı işi yapan erkekten daha düşük bir ücret almasının önüne geçilmiştir. Çocukların gözetimi anne ve babanın ortak görevi kabul edilmiş, ölüm hâlinde çocuğun velayetinin diğer eşe verilmesi hükme bağlanmıştır. Bununla birlikte erkeğin aile reisi olarak kabul edilmesi, evli kadının çalışabilmesinin kocasının iznine bağlanması ve kocasının ikametgâhının kadının da ikametgâhı sayılması konularında geleneksel anlayış devam ettirilmiştir.

Görsel 2.29: *"Her insanın hak ehliyeti vardır. Buna göre bütün insanlar, hukuk düzeninin sınırları içinde, haklara ve borçlara ehil olmada eşittirler." (Türk Medeni Kanunu, Madde 8)*

Bilgi Kutusu

Yaklaşık 75 yıl yürürlükte kalan 743 sayılı Türk Medeni Kanunu, 721 sayılı Medeni Kanun'un 2002 yılında kabul edilmesiyle yürürlükten kalkmıştır. Yeni Medeni Kanun'da yer alan bazı maddeler şu şekildedir:

- *Madde 19-Yerleşim yeri bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir.*
- *Madde 124-Erkek veya kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez.*
- *Madde 188-Eşlerden her biri, ortak yaşamın devamı süresince ailenin sürekli ihtiyaçları için evlilik birliğini temsil eder.*
- *Madde 192-Eşlerden her biri, meslek veya iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunda değildir.*

Türk Medeni Kanunu ile Türk kadını sosyal ve ekonomik haklara kavuşmakla birlikte kadının siyasal hakları noktasında bir düzenlemeye gidilmemişti. Bu konudaki eksiklikleri gidermek amacıyla 1930'lu yıllarda

www.felsefeogretmeni.com

kadının siyasal haklarına yönelik Atatürk önderliğinde bir dizi reform gerçekleştirilmiştir. Bu reformlar kadının toplumsal statüsünde olumlu değişiklikler sağlamış olup Grafik Bilgi 2.3'te kadının seçme ve seçilme haklarına yer verilmiştir.

1930 — Belediye Yasası çıkarılarak kadınlara yerel seçimlerde oy kullanma ve seçilme hakkı verilmiştir.

1933 — Köy Kanunu'nda yapılan değişiklik ile kadınlara köylerde muhtar ve ihtiyar meclisi seçimlerinde oy kullanma ve seçilme hakkı tanınmıştır.

1934 — İlk kadın milletvekilleri Türkiye Büyük Millet Meclisinde yerlerini almıştır.

Grafik Bilgi 2.3: *Kadınlara verilen seçme ve seçilme hakları*

Sıra Sizde

Aşağıda verilen metinden yararlanarak soruları cevaplayınız.

Birleşmiş Milletler Kadın Birimi ve Parlamentolar Arası Birlik tarafından "*Siyasette Kadın 2023*" adıyla bir harita hazırlanmıştır. Buna göre kadının kamusal hayata katılımı tüm dünyada artsa da seçim ya da atama yoluyla gelinen makamlardaki kadın oranı eşitlikten çok uzaktır. Devlet başkanlığından bakanlığa, milletvekilliğinden belediye meclis üyeliğine ve memuriyete kadar her kademede kadının katılımı ve temsili noktasındaki eşitsizlik devam etmektedir. Bu konuda Türkiye'nin de benzer bir durumda olduğu görülmektedir.

1. **Buna göre kadının siyasal yaşama eşit katılımının önündeki engellerin neler olduğunu ve bu engellerin nasıl aşılabileceğini tartışınız.**
2. **Kadının siyasete aktif katılımının aile kurumuna ve toplumsal yaşama katkıları neler olabilir? Açıklayınız.**

Konu ile ilgili bulmaca e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

www.felsefeogretmeni.com

Atatürk'ün Aile Kurumuna ve Türk Kadınına Verdiği Önem

Mustafa Kemal Atatürk, Türk toplumunun modernleşme sürecinde aile kurumuna ve kadınının sosyal hayat içindeki rolüne büyük önem vermiştir. Onun döneminde hayata geçirilen ekonomik, siyasi, sosyal ve hukuki politikalar günümüz Türk aile yapısının oluşması ve kadının toplumsal konumunun şekillenmesinde kilit rol oynamıştır.

Atatürk, güçlü bir aile yapısının bireyin ve dolayısıyla toplumun gelişimine katkıda bulunacağına inanmıştır. Onun aileye verdiği değer, toplumsal yenilik ve modernleşme politikalarının temelini oluşturmuştur. Atatürk bu nedenle çocukların ailede iyi bir eğitim almasına, sağlıklı ve müreffeh bir ortamda büyümesine çok önem vermiştir. Çocukların ilk eğitim yuvasının aile olduğunu ve bu yüzden eğitimin ailede başlaması gerektiğini vurgulamıştır. Eğitimli ebeveynlerin özellikle de kadınların millî ve manevi değerlere sahip, ülkenin gelişmesine katkıda bulunacak bireyleri yetiştirmesindeki rolünün farkındadır. Atatürk, bu konunun önemini şu sözlerle ifade etmiştir: *"Milletimiz güçlü bir millet olma kararlılığı içerisindedir. Günümüzün gereklerinden birisi de kadınlarımızın her bakımdan yükselmelerinin sağlanmasıdır. Bu sebeple kadınlarımız da bilgili ve eğitimli olacak ve erkeklerin geçtiği bütün eğitim kademelerinden geçeceklerdir. Sonra kadınlar toplumsal yaşamda beraberce yürüyerek birbirinin yardımcı ve destekçisi olacaktır."* Kadınların eğitimine büyük önem veren Atatürk 1924 yılında yürürlüğe konan Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Öğretim Birliği Yasası) ile kız-erkek çocuklarının eğitim hakkından eşit olarak yararlanmasını sağlamıştır (Görsel 2.30).

Görsel 2.30: *Atatürk, kız çocuklarını eğitmeyen bir toplumun yükselemeyeceğine inanmıştır.*

Türk kadınının toplumdaki konumunu güçlendirmek isteyen Atatürk, toplumsal ve ekonomik hayatta kadının daha aktif olması için pek çok reform gerçekleştirmiştir. Aile hukukunun temeli olan Türk Medeni Kanunu'nun 1926 yılında yasalaşması ile kadın ve erkek eşit haklara sahip olmuş, kadına istediği işte çalışma hakkı verilmiştir. Bu durum kadınların iş hayatında daha aktif olmalarını, ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarını ve toplumsal hayatta güçlü birer birey olarak yer almalarını sağlamıştır. Türk kadını seçme ve seçilme hakkını Batılı birçok ülkedeki hemcinslerinden önce kazanmıştır. İlgili kanunun görüşülmesi sırasında Atatürk'ün dile getirdiği *"Siyasal ve toplumsal hakların kadın tarafından kullanılmasının insanlığın saadeti ve prestiji açısından gerekli olduğuna eminim."* şeklindeki görüşü konuya bakış açısını yansıtmaktadır. Gerçekleştirilen reformlar, kadının aile içindeki konumunu güçlendirmiş; siyasi ve sosyal hayatta daha aktif rol almasının önünü açmıştır. Türk tarihi incelendiğinde de kadınların sosyal hayatta oldukça aktif ve başarılı oldukları görülmektedir. Atatürk *"Dünya yüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir."* diyerek kadının toplumdaki yerini takdir etmiş ve onlara her zaman güvenmiştir.

Araştır-Paylaş

Öğretmeninizin rehberliğinde öğrenci sayısına göre yedi grup oluşturunuz. Atatürk'ün manevi kızları Afife, Zehra (Zühre) Aylin, Sabiha Gökçen, Ayşe Afet İnan, Rukiye Erkin, Nebile İrdelp ve Ülkü Adatepe'nin yoksul ve kimsesiz çocukların eğitimine yönelik çabalarını görev paylaşımı yaparak araştırınız. Araştırma konularınızla ilgili sunumlar hazırlayarak arkadaşlarınızla paylaşınız.

Konu ile ilgili çoklu seçim e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

Bulmaca

Aşağıda verilen bulmacayı çözünüz.

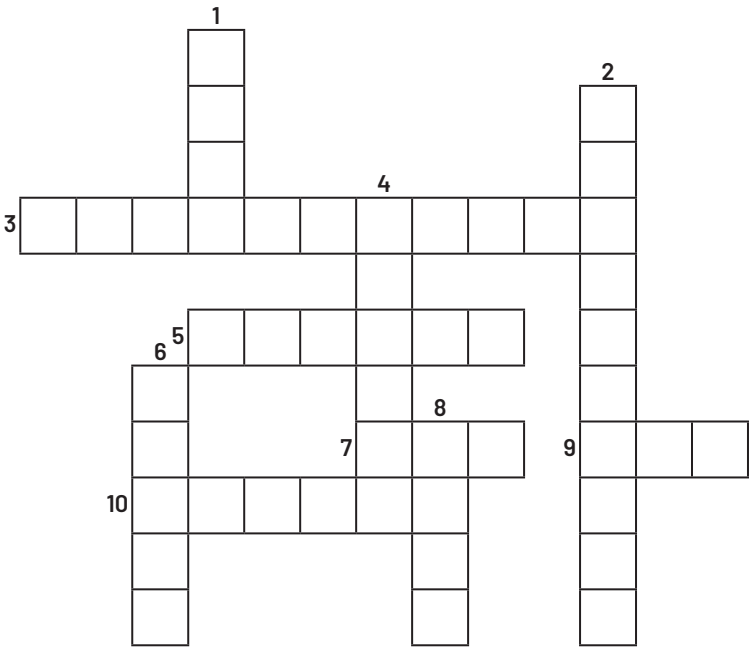

SOLDAN SAĞA

3. Şahıs, aile, eşya ve miras hukukuyla ilgili ilişkileri düzenleyen yasa.

5. Bir kahramanlık hikâyesini veya bir olayı anlatan, koşma biçiminde, ölçüsü on bir hece olan halk şiiri.

7. Ortak bir atadan türediklerine inanılan, toplumsal ve ekonomik ilişkilerinde anaerkil, ataerkil anlayışı uygulayan geleneksel topluluk.

9. Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar.

10. Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1. Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü.

2. Göçebe bir hayat süren, bir yere sürekli yerleşmeyen.

4. Bir kimse veya bir olayın anısını yaşatmak için bir şey üzerine kazılan yazı.

6. Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu.

8. Büyük ve süslü çadır.

www.felsefeogretmeni.com

1. sorudaki tabloda verilen tanımları kavramlarla eşleştiriniz. Eşleşen harfleri yay ayracın içine yazınız.

1.

		Tanımlar	Kavramlar
( )	I.	Türk sosyal hayatı ve aile yapısıyla ilgili bilgiler içeren en eski edebî ürünlerdir.	**A)** Çekirdek aile
( )	II.	İslamiyet öncesi Türklerde bozkır sosyal hayatının temelini oluşturan aile türüdür.	**B)** Destan
( )	III.	İslam hukukunda evlenilmesi yasaklanan birinci derece akrabaları ifade eden kavramdır.	**C)** Geniş aile
( )	IV.	Osmanlı Devleti Dönemi'nde yaygın olarak görülen aile türüdür.	**Ç)** Kan hısımları
( )	V.	Osmanlı Dönemi'nde hazırlanan ve 1917 yılına kadar yürürlükte kalan hukuki düzenlemelerin genel adıdır.	**D)** Mecelle
( )	VI.	Atatürk'ün büyük çabaları sonucunda 1926 yılında kabul edilen ve aile hukukunun da temelini oluşturan yasal düzenlemelere verilen addır.	**E)** Oguş
			F) Siyasal haklar
			G) Türk Medeni Kanunu

2-6. soruların cevaplarını kutucuklardaki numaraları kullanarak yazınız. (Aynı kutucuğu birden fazla soru için kullanabilirsiniz.)

1 Aile yapısı	2 Büyük felaketler	3 İklim koşulları	4 Geniş aile
5 Araba Sevdası	6 Kan hısımları	7 Otlak yetersizliği	8 Sıhri hısımlar
9 Savaşlar	10 Çekirdek aile	11 Süt hısımları	12 Kiralık Konak

2. İslamiyet Öncesi Dönem'e ait Türk destanlarında değinilen konular hangileridir?

.....

3. İslamiyet öncesi Türklerin konargöçer yaşam tarzını benimsemesinin nedenleri hangileridir?

.....

4. İslam hukukuna göre devamlı evlenme engeli olan gruplar hangileridir?

.....

5. Selçuklu ve Osmanlı devletlerinde görülen aile türleri hangileridir?

.....

6. Batılılaşma Dönemi'nin Türk aile yapısı üzerindeki etkilerini ele alan edebî eserler hangileridir?

.....

7-12. soruların cevaplarını altlarında yer alan boşluklara yazınız.

7. Türklerde bugünkü aile yapısının temelleri İslam Öncesi Dönem'e kadar uzanmakta olup aile, akrabalık bağları üzerine kurulmuştur. Devlet yapısının en temel taşı olması nedeniyle aile kurumu, yazılı olmayan iç sosyal hukuk (töre) ile korunmuştur. Eski Türklerde eğitim harsa (kültüre) dayalı bir şekilde aile içinde gelişmiştir. Okul ve benzeri kurumlar bulunmadığından aile eğitimi temeldir. Aileler; büyüklerinden devraldıkları gelenek, erdem ve becerileri mutlaka çocuklarına kazandırmayı amaçlamış ve bu konuda hem anneler hem de babalar sorumluluk üstlenmişlerdir. Birey; çocukluk döneminde yemek, içmek, çadır işleri, hayvan bakıcılığı, giysi üretimi, ev eşyası ve silah yapmak, göçmek, yerleşmek, yarışma, spor, müzik vb. bilgi ve beceri gerektiren durumları ailesinden öğrenmiştir. Bir ailenin gücü devletin gücü demektir. Aile yapısında dağılma söz konusu olduğunda devletin gücünü kaybedeceğine inanılmıştır.

Eski Türklerde çocuğun hem aile hem de toplumdaki iş bölümüne katılarak sorumluluk almasının önemini metinden örneklerle açıklayınız.

8. İslam dini temel inanç, ibadet ve ahlak ilkelerini açık bir şekilde orta koymuş ancak toplum hayatında gelenekleri de dikkate almıştır. Örneğin evlilikte nikâh şartını koymakla birlikte düğünün veya aile içindeki iş bölümünün nasıl olması gerektiği konusunda net sınırlar çizmeyerek kişisel ve toplumsal farklılıklara alan açmıştır. Dolayısıyla yaşam tarzı ile gelenek ve görenekleri İslam inancı ile çatışmayan Türklerin İslamiyet'e geçiş süreci diğer toplumlara nazaran daha kolay olmuştur.

Buna göre İslamiyet'in kabulü sonrası Türk aile yapısında köklü değişiklikler yaşanmamasının sebeplerini kısaca açıklayınız.

9. "*Hey Dirse Han, yerinden kalk, alaca çadırını yeryüzüne diktir, attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kes, İç Oğuz'un Dış Oğuz'un beylerini başına topla, aç görsen doyur, çıplak görsen donat, borçluyu borcundan kurtar, tepe gibi et yığ göl gibi kımız sağdır, büyük ziyafet ver, dilek dile, olur ki bir ağzı dualının hayır duası ile Tanrı bize bir çocuk verir.*" Dede Korkut Hikâyeleri'nden alınan bu parçada çocuğu olmayan bir anne babanın çocuk sahibi olma arzusu dile getirilmektedir. Aynı arzu İslamiyet öncesi ve sonrasındaki pek çok Türk destanı ve halk hikâyesinde de vurgulanmaktadır.

Eski Türk topluluklarında çocuk sahibi olmak aile ve toplum açısından neden önemliydi? Metinden de yararlanarak açıklayınız.

10. Batılılaşma Dönemi'nde kız çocuklarının daha fazla eğitim imkânı bulması Osmanlı toplumunda önemli bir dönüşümü başlatmıştır. Bu dönemde kız çocukları için çeşitli kademelerde okulların açılması, eğitimde cinsiyet eşitliğine doğru atılan önemli bir adım olmuştur. Ayrıca lise ve üniversite eğitimi alan kadınların toplumsal konumu yeniden şekillenmiştir.

Buna göre Batılılaşma Dönemi'nde kız çocuklarının orta ve yüksek kademeli okullarda eğitim almaya başlaması Cumhuriyet Dönemi'ndeki eğitim politikaları ve aile yapısını nasıl etkilemiştir? Kısaca açıklayınız.

11. Cumhuriyet Dönemi'nde, özellikle medeni hukuk alanında önemli değişiklikler yapılmıştır. 17 Şubat 1926'da, TBMM'de kabul edilerek 4 Ekim 1926'da yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu bu değişikliklerin en önemlisidir. Bu kanunla getirilen bazı önemli hukuki düzenlemeler şu şekildedir:

- Kadın ve erkek arasında medeni haklar açısından tam eşitlik sağlanmıştır.
- Evlilik yalnızca resmî makamlarca yapılabilir hâle gelmiştir.
- Miras hukukunda kadın ve erkek eşit haklara sahip olmuştur.
- Çocukların mirastan pay alma hakları eşitlenmiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan bu hukuki düzenlemelerin aile yapısı üzerindeki uzun vadeli etkileri neler olabilir? Kısaca açıklayınız.

12. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk kadınların eğitim, siyaset ve çalışma hayatında aktif rol almasını teşvik eden bir dizi politikalar uygulamıştır. Kız ve erkek çocuklar için eğitimde fırsat eşitliği sağlanması, Türk Medeni Kanunu ile kadınlara erkeklerle eşit haklar tanınması, kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi, kamusal alanda kadınların üst düzey görevlere atanmalarının teşvik edilmesi bunlardan bazılarıdır.

Atatürk'ün kadınların sosyal hayatta aktif rol almasını teşvik eden bu politikaları Türk kadınının bugünkü toplumsal konumunu nasıl şekillendirmiştir? Kısaca açıklayınız.

13-25. çoktan seçmeli soruların doğru cevabını işaretleyiniz.

13. "Burada Kıyan ve Nüküz'ün oğulları çoğaldı. Kıyan'ın oğulları daha çok oldu. Kıyan'ın oğullarına Kıyat dediler. Nüküz'ün oğullarının bir nicesine Nüküzler, bir nicesine Dürlügin dediler. Kıyan diye, dağdan şiddetle ve hızla inen sele derler. İl Han'ın oğlu güçlü ve tez bir kişi olduğundan ona bu adı vermişlerdi. Kıyat, Kıyan'ın çokluğudur. Bu ikisinin soyları uzun bir süre Ergenekon'da kaldı. Çoğaldıkça çoğaldılar. Boy boy oldular. Her aile uruk adıyla bir oymak teşkil etti."

***Ergenekon Destanı*'ndan alınan parçaya göre eski Türklerle ilgili hangi sonuca ulaşılamaz?**

A) Doğan çocuklara iyi ve güzel anlamı olan isimler verilmektedir.

B) Çocuklara belirgin özelliklerine göre isimler verilmektedir.

C) Ailelerin bir araya gelmesiyle çeşitli toplumsal yapılar oluşmaktadır.

D) Çocuk doğar doğmaz kendisine bir ad verilmektedir.

E) Soylar, adlarını bilinen ilk atalarından almaktadır.

14. İslamiyet öncesi Türk toplumundaki aile yapısı ile ilgili

I. Geniş aile tipi benimsenmiştir.

II. Pederî aile yapısı görülür.

III. Tek eşle evlilik yaygındır.

yargılarından hangileri söylenemez?

A) Yalnız I

B) Yalnız II

C) I ve II

D) I ve III

E) II ve III

15. Eski Türk siyasi düşüncesinde en yüksek kavram olan ilin (devlet) sahip olması gereken şartlar aşağıdakilerden hangisinde verilmiştir?

A) Ülke, ordu, geniş otlaklar, yaylalar

B) Bağımsızlık, ülke, halk, kanun (töre)

C) Bağımsızlık, konargöçerlik, su kaynakları

D) Halk, kanun (töre), göçebe yaşam, otağ kurmak

E) Kanun (töre), boylardan oluşan toplumsal yapı, ordu

16. Eski Türklerde var olan

I. ataerkil aile yapısı,

II. gelinin ailesine "kalın" adı ile para veya mal verilmesi,

III. çekirdek aile yapısı

durumlarından hangileri İslamiyet'in kabulünden sonra değişmeden devam etmiştir?

A) Yalnız I

B) I ve II

C) I ve III

D) II ve III

E) I, II ve III

17. "Buhara'da çok çeşitli paralar gördüm. Bunlar arasında 'gıtrifiyye' denen bakır, sarı bakırdan imal edilmiş dirhemler vardı. Tartılmadan 100 tanesi 1 gümüş dirheme satılıyordu. Onlar kadınlarına mihr verirken 'Falan oğlu falan, falan kızı falanla şu kadar bir gıtrifiyye dirhemine evlendi.' derler."

***İbni Fadlan Seyahatnamesi'nd*en alınan bu parçada adı geçen "mihr" İslamiyet öncesi Türk toplumundaki hangi kavramın karşılığıdır?**

A) Bark

B) Kalın

C) Oguş

D) Savçı

E) Yumuş

18. Türk edebiyatının en eski ve tanınmış örneklerinden olan *Dede Korkut Hikâyeleri, Kutadgu Bilig, Dîvânu Lugâti't-Türk, Atabetü'l-Hakayık ve Divan-ı Hikmet*'te yazıldıkları dönemin Türk aile yapısı ve toplumsal değerleri hakkında önemli bilgiler yer almaktadır.

Aşağıdakilerden hangisi bu eserlerde değinilen konulardan biri değildir?

A) Adalet ve mutluluk

B) Kahramanlık ve yiğitlik

C) Toplum-mimari ilişkisi

D) Ahlaki unsurlar

E) Dil unsurları

19. Türkler, İslamiyet ile kendi kültürlerini harmanlayıp Türk ailesine yeni değerler katarak toplum yapılarını güçlendirmişlerdir. Osmanlılarda şeri hükümlerin yanında evlenme, boşanma ve miras konularını düzenleyen kanunnameler de bulunmaktadır. Osmanlı aile yapısı ve çocukların eğitimi ailenin şehirde veya köyde yaşamasına göre şekillenmiştir. Çeşitli etnik yapılardan kadın ve erkekler eş, dadı, lala gibi sıfatlarla şehirli Türk aileleriyle birlikte yaşamaya başladılar. Evlerde kadın ve erkeğin sosyal alanlarının farklılaştığı harem selamlık bölümleri oluştu.

Bu metinden Osmanlı ailesi ile ilgili aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Aileyi ilgilendiren konular kanunnameler aracılığıyla düzenlenmiştir.

B) Şehirlerde sosyal hayatın farklı olduğu yeni bir yaşam düzeni oluşmuştur.

C) Eğitim ve kültür, İslam dininin çevrelediği bir alanda gelişmiştir.

D) Köy ve kasabalarda saf, öze ve inanca yönelik eğitim devam etmiştir.

E) Toplumsal yaşamda cinsiyete göre belirlenen özel alanlar oluşturulmuştur.

20. 19. yüzyılda Batılılaşma hareketi ile birlikte Osmanlı Devleti'nde siyasi ve hukuki alan ile eğitim, aile düzeni, yaşam tarzı gibi konularda değişim yaşanmaya başlanmıştır. Osmanlı toplumunda evlilik işlemleri, aile içi roller, miras hukuku gibi konularda modernleşme çabaları ortaya çıkmıştır. Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde yapılan reformlarla aile hukuku ve kadın haklarında önemli adımlar atılmıştır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi Batılılaşma Dönemi'nde ortaya çıkan değişimlerden biri değildir?

A) Eğitim alanındaki reformlarla birlikte kızların eğitimi konusunda önemli adımlar atılmıştır.

B) Kadın, eşinin ikinci bir eşle evlenmesini yasaklayan maddenin evlilik akdinde yer almasını isteme hakkına sahip olmuştur.

C) Dönemin kadın dergilerindeki yazılar sayesinde kadın hakları konusunda ilerlemeler kaydedilmiştir.

D) Evlenme ehliyetine sahip kadının nikâh akdinin gerçekleşmesi hâkimin de onayına bağlanmıştır.

E) Kadınlara siyasi haklar verilerek seçme ve seçilme hakkı tanınmaya başlanmıştır.

21. Aşağıdakilerden hangisi Cumhuriyet Dönemi Türk aile yapısında meydana gelen değişikliklerdendir?

A) Kadınların aile içinde ve toplumsal yaşamda yasal haklarının genişletilmesi

B) Aile içindeki roller ve karar alma mekanizmalarında geleneksel değerlerin benimsenmesi

C) Miras hukukunun erkeğin lehine düzenlenmesi

D) Ailelerin ekonomik kararlarının tamamen devlet tarafından belirlenmesi

E) Çocuğun yasal velisinin baba olarak kabul edilmesi

22. Batılılaşma Dönemi sanatçıları; evlilik, aile kurumu, çocuk eğitimi, Batılılaşma gibi konulardaki doğru ve yanlış yaklaşımları eserlerindeki kişiler aracılığıyla örneklendirmiştir.

Buna göre aşağıda kısaltılarak verilmiş olan *Felatun Beyle Rakım Efendi* (1875), *Araba Sevdası* (1896) ve *Kiralık Konak* (1922) adlı eserlerden alınan metin örneklerinin hangisi "ideal davranışı" anlatmaktadır?

A) Bizim Mustafa Meraki Efendi alafranga yaşam tarzını seven bir adamdı. Tophane'nin Beyoğlu'na yakın bir mahallesinde yeni, güzel bir ev inşa ettirip buraya yerleşmişti. Alafrangaya olan merakının derecesini kâgir tarzda yaptırdığı evden anlayınız.

B) Hemen şunu hatırlatalım ki bu çocukların giyim kuşamları son derece iyiydi. Beyoğlu'nda çocuk elbisesi olarak ne moda olduysa Meraki Efendi herkesten önce onu alıp çocuklarına giydirmeye kendisini mecbur hissederdi.

C) Fakat Rakım'ın cep harçlığına o kadar ihtiyacı yoktu. Sabahleyin Süleymaniye Medresesine gidip saat dörtte oradan ayrılır, kaleme gider, sonra kalemde aldığı Fransızca dersini takip eder, kendisini biraz daha geliştirmek için de Galata'da bir hekime gidip akşam saat birde evine dönerdi.

D) Alafranga hayat namına sabahtan akşama kadar bin türlü garabet yapan bu adam, Büyük Hanım'ın vefatını müteakip evi kendi heveslerine göre esasından değiştirmeye kalktı, her odayı Avrupa'dan gelmiş mobilya kataloglarına göre ayrı bir üslupta döşetti.

E) Bihruz Bey Fransızca bir kelime okumayı başaramadan Türkçe cümleler arasında Fransızca sözcükler kullanmada; alafranga genç beylerin davranışlarını, kıyafetlerini, hâl ve hareketlerini taklitte gerçekten büyük bir kabiliyet gösterdi.

23. Aşağıdakilerden hangisi Cumhuriyet Dönemi'nde kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olmasına yönelik yapılan belirleyici hukuki düzenlemedir?

A) 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitimde birlik sağlanması

B) 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu ile aile hukukunda modernleşmenin sağlanması

C) 1934 yılında kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkının verilmesi

D) 1925 yılında Şapka Kanunu'nun kabulü ile kılık kıyafette modernleşmenin getirilmesi

E) 1934 yılında Soyadı Kanunu'nun kabulü ile sosyal hayattaki karışıklıkların önüne geçilmesi

24. Cumhuriyet'in ilanından sonra Atatürk önderliğinde aile yapısını ve Türk kadınının toplumdaki yerini güçlendirmeye yönelik önemli adımlar atılmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi bu yönde atılan adımlardan biri <u>değildir</u>?

A) 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu ile kadın ve erkek arasında hukuki eşitliğin sağlanması

B) 1930'da yerel seçimlerde, 1934'te ise genel seçimlerde kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi

C) Medeni Kanun ile boşanma konusunda erkeğe tanınan hakların kadına da tanınmasının sağlanması

D) 1924 Anayasası ile kadınlara ev işlerinde çalışma zorunluluğunun getirilmesi

E) 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim alanında kız ve erkek çocuklara eşit fırsatların sunulması

www.felsefeogretmeni.com

Notlarım

www.felsefeogretmeni.com

3. Ünite **sunumuna** bu arekoddan ulaşabilirsiniz.

3.ÜNİTE

TÜRK AİLE YAPISINDAKİ DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM

Neler Öğreneceksiniz?

- Sanayileşme ve kentleşme sürecinde Türk ailesini,
- Millî kültürün aktarıcısı olarak Türk ailesini,
- Türk ailesinde akrabalık ve komşuluk ilişkilerini öğreneceksiniz.

3. Ünitede yer alan **dijital içeriklere** bu karekoddan ulaşabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

- aile hukuku
- dijitalleşme
- eğitim
- gelenek
- göç
- görenek
- iletişim araçları
- kadının statüsü ve rolü
- kentleşme
- küreselleşme
- millî kültür
- modernleşme
- okullaşma
- tampon kurum

www.felsefeogretmeni.com

3.1. SANAYİLEŞME VE KENTLEŞME SÜRECİNDE TÜRK AİLESİ

Hazır mısınız?

1. Amerika'da bir adam diyelim Kızılderili kabilelerinden birine konuk olmuş. Bir gün kabile reisi atına binerek uzayıp giden ovaya doğru atını sürmüş, kabilenin erkekle de aynı şekilde onu izlemişler ve at koşturmuşlar. Başta reis olmak üzere grup, atlarını hızlı biçimde sürerek uzunca bir süre yol almış. Ovanın ortalarına gelince birdenbire reis atını durdurmuş, inip toprağa bağdaş kurarak oturmuş. Diğerleri de atlardan inerek yanına gelmişler. Adam reise yaklaşarak "*Ne oldu da aniden durup yere oturdunuz*?" diye sormuş. Reis, "*Çok hızlı gittik, ruhlarımız geride kaldı.*" diye cevap vermiş.

   Günümüzde yaşanan teknolojik ve ekonomik gelişmelerin bireye, aileye ve topluma yansımaları hakkındaki düşüncelerinizi metinden yararlanarak paylaşınız.

2. **Giyim kuşam, yeme içme, yaşam tarzı, düşünüş bakımından dünya toplumlarının gittikçe birbirine benzemesinin nedenleri neler olabilir?**

Modernleşme, Kentleşme ve Göç Sürecinin Türk Aile Yapısı Üzerindeki Etkileri

Bireysel ve toplumsal değişimlerin kaçınılmaz oluşunu Herakleitos [Heraklitos (MÖ 535-475)] "Aynı nehirde iki defa yıkanılmaz." sözü ile dile getirmiştir. İnsanlık tarihini tecrübelerin, alışkanlıkların veya yeniliklerin kısacası yaşamı sürdürme çabasının tarihi olarak değerlendirmek mümkündür. İnsan türünün hayatta kalması, hayat şartlarındaki her türlü farklılaşmaya uyum sağlama yeteneği sayesinde gerçekleşmiştir. Değişimlere uyum sağlama süreci toplumsal yapı ve kurumlar için de geçerlidir. Özellikle 18 ve 19. yüzyıllarda Batı Avrupa'da sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel anlamda köklü değişimler yaşanmaya başlanmış ve geleneksel toplumdan modern topluma doğru bir değişim süreci gerçekleşmiştir. **Modernleşme** toplumların yaşam tarzlarında, kurumlarında, değerlerinde, inanışlarında ve üretim ilişkilerinde yaşanan değişimi ifade eder. Bu süreçte makine teknolojilerindeki gelişmelere paralel gelişen sanayileşme ve kentleşme süreci gerçekleşmiştir. **Sanayileşme** üretimde makineleşmeye geçilerek seri üretim yapılmasıdır. Buhar gücü ve elektrik gibi enerji kaynaklarının kullanımı ile endüstriyel üretim yöntemlerinin değişmesi ve üretimdeki verimliliğin artması sanayileşme sürecine hız kazandırmıştır (Görsel 3.1). Sanayi üretimindeki teknolojik gelişmeler, tarım sektörünü de etkilemiş ve tarımsal üretimde büyük değişiklikler ortaya çıkmıştır. Tarımda makineleşme ve tarımsal makinelerin kullanımı, geleneksel el işçiliğiyle yapılan tarım faaliyetlerinin azalmasına yol açmıştır. İnsan iş gücüne olan ihtiyacın azalması ile birlikte tarımla uğraşan nüfusun bir kısmı, fabrikaların ve endüstriyel tesislerin kurulmaya başlandığı kentlere göç etmeye başlamıştır. Böylece sanayileşmenin bir sonucu olarak endüstriyel üretime dayalı ekonomik merkezler kentleşme sürecini hızlandırmıştır. **Kentleşme** ekonomik gelişmeye bağlı olarak kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunda toplumsal örgütlenmenin, iş bölümü ve uzmanlaşmanın, kentlere özgü insan davranışları ve ilişkilerinin, nüfus birikiminin oluşma sürecidir.

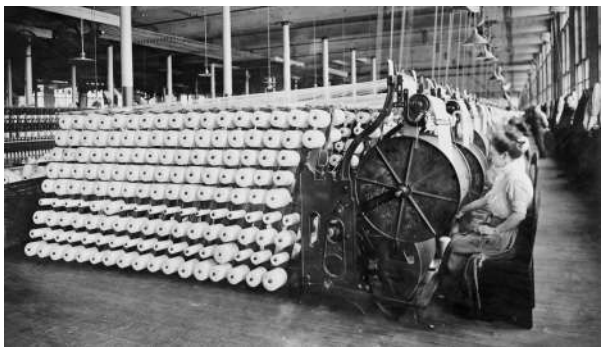

Görsel 3.1: *18. yüzyılda başlayan sanayileşme süreci neredeyse tüm dünyaya yayılmıştır.*

Batı Avrupa'da ortaya çıkan modernleşme, sanayileşme ve kentleşme süreçleri birçok faktörün de etkisiyle dünyaya yayılmış ve modern dünyanın şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Modernleşme, sanayileşme ve kentleşme süreci Türkiye özelinde Batı'dan farklı olmuştur. 1950'li yıllar ekonominin hâlâ tarım odaklı olduğu ve sanayileşme sürecinin daha yeni başladığı yıllardır. Sanayi sektörü henüz

www.felsefeogretmeni.com

kentleşmeyi ve göçü büyük ölçüde etkileyecek boyutta değildir. Bu dönemde tarım sektöründe modernleşmeyle birlikte makineli tarıma geçilmesi ve sağlık, eğitim, ulaşım gibi imkânların kırsal alanda kısıtlı olması köyden kente göçü ortaya çıkaran ana faktörlerdendir (Görsel 3.2). Yine bu yıllarda yol, köprü, otoyol yapımı gibi altyapı yatırımlarının artmasıyla köy ve kent arasındaki mesafenin kısalması gibi durumlar da kırsaldan kente göçü hızlandırmıştır.

Görsel 3.2: *Tarımda traktör kullanılması Türkiye'de kentlere göçü artıran bir etken olmuştur.*

1950'li yıllarda Türkiye'nin farklı bölgelerinden değişik kültürel özelliklere sahip kırsal nüfusun büyük kentlere göç etmeleriyle birlikte Türk ailesinde toplumun genel ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde değişimler ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda aile; değeri, yapısı, topluma katılımı, üretim ilişkileri, birey sayısı, yerine getirdiği işlevler vb. bakımdan önemli ölçüde değişmeye başlamıştır. Modernleşme, sanayileşme ve kentleşme ile birlikte kırsal bölgelerde daha çok geçerli olan gelenek ve göreneklerin yerini yazılı hukuk kuralları almaya başlamıştır. Aile içi sorunların çözümünde aile hukuku ön plana çıkmıştır. Göç süreci geniş aile yapısının çözülerek çekirdek aile yapısının yaygınlaşmasına yol açmıştır. Kırsaldan kente göç ile birlikte geniş aile artık günümüzde yeni bir aile yapısını da ifade etmeye başlamıştır. **Geniş aile ile bağlantılı çekirdek aile** olarak adlandırılan bu aile türünde, çalışan ebeveynler çocuklarını aile büyüklerine bırakmaktadır. Bu aileler bazen ebeveynleriyle birlikte kalmakta ve yemeklerini onlarla birlikte yemekte, iki evde devam eden bir hayat yaşamaktadır. Ayrıca önemli günler, hastalık, doğum veya benzeri durumlarda çekirdek aile bireyleri ailenin büyükleri ile bir araya gelip gerekli görevleri üstlenmekte ve önemli kararları alırken onlara danışmaktadır.

Kentleşme süreci ile birlikte ortaya çıkan bir diğer aile türü ise gecekondu ailesidir. **Gecekondu ailesi** genellikle ekonomik olarak zor durumda olan ve kentsel alana yeni göç etmiş aileleri ifade eder. Kente yeni göç etmiş aileler genellikle uygun konut bulmakta zorlandıkları için kısa sürede ve maliyeti düşük bir çözüm olarak gecekonduları tercih etmişlerdir. Gecekondular plansız ve izinsiz olarak çoğunlukla devlet arazileri veya özel mülkiyete ait alanlara genellikle gece vakti yapılan evlerdir (Görsel 3.3). Bazı gecekondu aileleri, geniş aile yapısına sahip olabilmektedir. Gecekondu ailelerinde işsizlik ve geçici işlerin yaygın olduğu görülür. Aile bireyleri genellikle düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışırlar. Gecekondu bölgelerinde yaşayan aileler genellikle eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde zorluklar yaşarlar. Çocukların eğitimine ve aile bireylerinin sağlık sorunlarının çözümüne yönelik yeterli kaynak ve imkânlara sahip olmayabilirler. Ekonomik ve sosyal zorluklarla mücadele eden bu ailelerin ihtiyaçlarını karşılamak ve yaşam koşullarını iyileştirmek için genellikle sosyal yardım programları ve kentsel dönüşüm projeleri gibi çeşitli müdahaleler gerekebilir.

Görsel 3.3: *Gecekondular ilk olarak 1950'lerin başında İstanbul'da ortaya çıkmıştır.*

Kentin kenar bölgelerindeki gecekondularda yaşamlarını sürdüren gecekondu ailelerinin, köy ve kent ailesi ile örtüşen ve onlardan ayrılan yönleri bulunmaktadır. Gecekondu aileleri köye ait bazı değer ve alışkanlıkları sürdürmekle birlikte kent ailesinin bazı maddi ve manevi değer ve alışkanlıklarını da benimsemiştir. Ailedeki iş gücünün değişmesi ve kentsel koşullar bu aileyi kent ailesine yaklaştırmıştır. Gecekondu ailesi, köy ailesi ile kent ailesi arasında geçiş sürecini içerir. Gecekondu ailesi otorite bakımından köy ailesine, birey sayısı bakımından kent ailesine benzer. Gecekondu ailesi, köy ailesinin kentteki koludur. Köy ailesine göre daha etkin ve canlı bir özellik gösterir.

www.felsefeogretmeni.com

Kırsaldan kente göçün aile kurumuna ve aile türlerine yansıyan bir başka boyutu da enformel (resmî olmayan) ilişkiler ağıdır. Kente göç etmiş küçük aileler, zorluklarla baş edebilmek ve kente uyum sağlayabilmek için akraba ve hemşehrilerden oluşan geniş aile ilişkiler ağından faydalanmışlardır. Daha önce göç etmiş tanıdık ailelerden göç etmeden önce bilgiler alınmış ve genellikle bu tanıdık akraba veya hemşehrilerin bulunduğu veya tavsiye ettikleri gecekondu bölgelerine yerleşmişlerdir. Gecekondular modern sanayi toplumuna geçişte tampon kurum görevi görmüştür. **Tampon kurum** eski ve yeni toplumsal formlar arasında köprü görevi görerek toplumsal yapının geçici bütünlüğünü sağlayan ara mekanizmalardır (Görsel 3.4). Göç edenler de gecekondu bölgelerine yerleşerek geleneksel yaşamdan modern yaşama geçmiş, benzer durumda olan diğer insanlarla iletişim kurmuş ve dayanışma içinde olmuşlardır. Böylece gecekondu olgusu, toplumsal değişim süreçlerinde tampon bir rol oynamış ve bazı sorunları hafifletici etkiye sahip olmuştur.

Görsel 3.4: *Sosyolog Mübeccel Belik Kıray'a göre tampon kurumlar kentleşme ve göç süreçlerinde toplumsal değişim sürecini dengelemeye yarar.*

Sıra Sizde

1. **Yaşamak için tercihiniz köy mü kent mi olurdu? Açıklayınız.**

2. **1950'li yıllardan itibaren Türk aile yapısında meydana gelen değişimleri modernleşme, sanayileşme, kentleşme ve göç süreciyle ilişkilendirerek kısaca açıklayınız.**

Kadının Eğitim ve Çalışma Hayatına Katılmasının Ailenin Değişimine Etkileri

Türkiye'de 1950'li yıllarda yaşanan modernleşme, sanayileşme, kentleşme ve göç süreçleri kadınların eğitim ve çalışma hayatına katılımında önemli bir artışın ve dönüşümün yaşanmasını sağlamıştır. Bu durum aile yapısında da değişimleri beraberinde getirmiştir. Kentlerde eğitim imkânlarının ve okullaşma oranlarının artması ile kadınların eğitim seviyeleri de yükselmiştir. Böylece kadınlar iş gücüne daha nitelikli olarak katılabilmiştir. Sanayileşme ile birlikte kente göç eden kadınlar, ailelerine ekonomik anlamda destek olabilmek için iş gücüne katılmışlardır. Özellikle kentlerdeki fabrikaların ve diğer işletmelerin artması, kadınların fabrika işçisi olarak istihdam edilmesine olanak sağlamıştır. Böylece kadınlar da çalışma hayatında aktif görev alarak aile bütçesine katkıda bulunmaya başlamıştır. Çalışan kadınların ekonomik olarak aile bütçesine katkı sağlaması, çocukların eğitim, sağlık gibi hizmetlerden daha iyi yararlanmalarını sağlamıştır.

www.felsefeogretmeni.com

Kadınların ekonomik olarak daha fazla aile bütçesine katkı sağlaması, aile içindeki güç dinamiklerini etkilemiş ve kadınların karar alma süreçlerinde daha fazla söz sahibi olmalarına olanak tanımıştır. Kadın, çalışma hayatına girerek bağımsız ve üretken bir konuma gelmiştir. Kadının farklı sosyal çevreler içinde yer almaya başlaması sosyal bir bilince kavuşmasını ve kendine yetebilen bir birey hâline gelmesini sağlamıştır. Eşitliğe dayalı haklar ve hukuksal kazanımlar elde etmesi, kadını hem ailede hem de toplumda daha güçlü bir konuma yükseltmiştir. Kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi ve çalışma hayatına katılmasıyla birlikte geleneksel aile yapısında da değişimler gerçekleşmiştir. Aile bireylerinin özellikle de kadının statü ve rollerinde kısmen değişiklikler yaşanmıştır. Geleneksel olarak ev içindeki işler, market alışverişi, çocuk bakımı gibi rolleri üstlenen kadınlar artık ev dışında çalışarak geleneksel rollerinin dışına çıkmıştır. Bu, aile içinde daha adil bir paylaşımı sağlamakla birlikte aile bireyleri arasındaki ilişkileri güçlendirmiştir (Görsel 3.5).

Görsel 3.5: *Günümüzde aile kurumunda kadın ve erkeğin yetki ve sorumluluğu eşittir.*

Çocukların, eğitim ve çalışma hayatına aktif katılan bir anne modeli görmeleri onların kendi eğitim ve kariyer hedeflerinde de olumlu bir etki yaratmaktadır. Özellikle genç kızlara ve diğer kadınlara rol modeli olunması, onların kendilerini ve çevrelerini daha iyi anlamalarına olanak sağlayarak hayattan beklentilerini artırır. Kadınların kendilerini gerçekleştirmesi; meslekleri yoluyla kendilerini ifade etmelerini sağlar. Tüm bunlar gelecek nesillerde daha iyi bir eğitim alma isteği oluşturur.

Sıra Sizde

Modernleşme, sanayileşme, kentleşme ve göç gibi sosyokültürel değişim ve bütünleşme süreçlerinin kadının eğitim ve çalışma hayatına katılımında nasıl bir etkisi vardır? Bu etkinin aile yapısında nasıl bir değişim ortaya çıkardığını açıklayınız.

Konu ile ilgili çoklu seçim e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

www.felsefeogretmeni.com

Modern Dünyada Değer Algısında Yaşanan Değişimin Aile Yapısı Üzerindeki Etkileri

Her toplumun kendine ait kültürü vardır. **Kültür** bir toplumun paylaştığı gelenek, görenek, inanç, norm ve değerler bütünüdür. Doğuştan itibaren toplumun kültürüne katılan kişi; yurt sevgisini ve üyesi olduğu toplumun dilini, dinini, örflerini, âdetlerini, ahlak ve davranış kurallarını öğrenip buna göre şekillenir. Bu kültürel ögelere toplumun üyelerinin katılıp bunları benimsemesi toplumsallaşma yoluyla olur. Kültürün bir parçasını değerler oluşturur. **Değer**, bir toplumdaki bireyler ve gruplar tarafından benimsenen duygu, düşünce ve davranışların şekillenmesine etki eden kurallar bütünüdür. Bir toplumun oluşumunda maddi unsurlar kadar millî ve manevi değerler de büyük önem taşır. Örneğin Çanakkale Şehitler Abidesi Türk milleti için büyük bir manevi değere sahiptir (Görsel 3.6).

Görsel 3.6: *Çanakkale Şehitler Abidesi, Türk milletinin birlik ve beraberliğinin en güzel örneklerinden biridir.*

Bilgi Kutusu

Çok eski bir medeniyet olan Türk toplumuna ait bazı bireysel ve toplumsal insani değerler şunlardır: Bireysel insani değerler; cömertlik, doğruluk, fedakârlık, iyilikseverlik, merhametlilik, kanaatkârlık, mütevazılık, vefakârlık, namusluluk, tatlı dillilik, dürüstlük ve temizliktir. Toplumsal insani değerler; barışsever, ahlaklı, adaletli olmak; konuksever, yardımsever olmak; insana, özel gereksinimli bireylere, yaşlı ve çocuklara, kadına değer vermek, çevre temizliğine önem vermek, bağımsızlığa düşkün olmak ve vatanını sevmektir.

Toplumsal yapıyı oluşturan temel kurumlar; değerlerin benimsenmesinde, yaşatılmasında ve yaygınlaştırılmasında önemli roller üstlenir. İnsanın toplumsal hayatını sağlıklı sürdürebilmesi için bir eğitim sürecinden geçmesi gerekmektedir. Eğitimin ailede başladığı düşünüldüğünde ailenin değer aktarımındaki rolü açıkça görülmektedir. Türk toplumunda aile, insani değerlerin ve kültürün devamlılığını sağlayan öncü ve belirleyici bir role sahiptir. Aile; milletlerin ayırıcı vasıflarının, değer yargılarının, inanç ve düşünce kalıplarının aktarılmasını ve kuşaklar arası bağın sürdürülmesini sağlar. Bireyin toplumsal hayata uyumunu mümkün kılacak temel bilgi, değer ve davranış örüntülerini edinmesinin başlangıç yeri ailedir. Çocuk, büyük ölçüde ailesinden aldığı bu değerler eğitimiyle karakterini şekillendirmekte, ayrıca formel (resmî) eğitimin gerçekleştirildiği okullarda bu değerleri iyice pekiştirmektedir (Görsel 3.7).

Görsel 3.7: *Kültürel değerler hem aile içerisinde hem de eğitim yoluyla edinilir.*

Teknolojik gelişmelerin iletişim ve bilgiye erişimi kolaylaştırması, küreselleşmenin farklı kültürler arasındaki etkileşimi artırması; popüler kültürün, sosyal medya ve dijital iletişim araçlarının yaygınlaşması gibi faktörler insanların yaşam tarzlarını, alışkanlıklarını, değerlerini ve aile yapısını değiştirmiştir.

Modern dünyanın değer algısında değişim yaratan önemli faktörlerin başında küreselleşme ve popüler kültür olgusu yer almaktadır. **Küreselleşme**, dünyanın tek bir mekân olarak algılanabilecek ölçüde sıkışıp küçülmesi anlamına gelen bir süreci ifade eder. Bu süreçte bireyler yaşam biçimleri, tüketim alışkanlıkları ve beklentileri ile belli bir kültüre olan aidiyetlerinden kopartılarak küreselleşmenin tek bir mekâna dönüştürdüğü "küresel köy"ün bireyleri hâline gelmektedir. Toplumların kendilerine özgü yeme

www.felsefeogretmeni.com

içme, düşünme, selamlaşma, kutlama vb. şekilleri de bu süreçte tek tipleşmeye başlamıştır. İnsanlar ve toplumlar ülkelerin sınırlarını aşan faaliyetlere girmiştir. Seyahat, iletişim, finansman, ticaret, spor müsabakaları, meslekler ve popüler kültür artık tek bir ülkenin sınırları içine indirgenemez olmuştur. İletişim teknolojilerinin gelişmesi ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, popüler kültürün hızla yayılmasına neden olmuştur. **Popüler kültür** kitlelerin çoğunluğu tarafından benimsenen kültürü ifade etmektedir. Popüler kültür, çabuk kullanımı ve hızlı tüketimi ön plana çıkaran gündelik hayatın kültürüdür. Popüler kültür ögeleri; müzik, film, televizyon, moda, yemek, dil, edebiyat, sanat, spor gibi çeşitli alanları kapsayabilir. Küreselleşme, popüler kültürün yayılmasını hızlandırırken popüler kültür de küreselleşmenin bir sonucu olarak farklı kültürler arasında etkileşimi ve benzerlikleri artırmaktadır.

Günümüzde cep telefonu, tablet, bilgisayar gibi kitle iletişim araçlarının ve sosyal medyanın yaygın kullanımı popüler kültürün daha hızlı yayılmasına yol açmaktadır. Popüler kültürün ön plana çıkarttığı bireysellik, maddi değerler ve tüketim kültürü sosyal medyanın yaygın kullanılmasıyla bireyleri etkisi altına almaya başlamıştır. Yardımseverlik, misafirperverlik, cömertlik gibi değerlerde değişimler ortaya çıkmış ve bu durum Türk aile yapısındaki değer algısını çeşitli şekillerde etkilemiştir. Popüler kültürün aile yapısındaki değer algısına etkileri aileler arasında farklılık gösterebilir. Bazı aileler, popüler kültürün etkilerine direnç gösterip geleneksel değerlerini koruyabilirken bazı aileler ise popüler kültüre uyum sağlayarak yaşamlarını şekillendirebilir.

Popüler kültür genellikle bireysel istek ve tercihleri ön plana çıkarmıştır. Sosyal medya platformları bireylere kendilerini ifade etme ve düşüncelerini paylaşma özgürlüğü sunmaktadır. Bu durum bireyin kendini keşfetme arayışına, kendi duygu ve düşüncelerini paylaşmasına katkı sağlamakla birlikte bazı durumlarda sadece kendi isteklerine, hedeflerine, düşüncelerine odaklanmasına ve aile içi duygusal bağların, iletişimin, dayanışmanın zayıflamasına yol açar. Özellikle bireysel başarı ve kariyer odaklı bir yaşam tarzının benimsenmesi aile bireylerinin birbirlerine olan desteğini azaltabilir. Ayrıca aile içindeki geleneksel değerlerin sorgulanması, farklı düşünce ve yaşam tarzlarının benimsenmesi bireyler arasındaki ilişkileri ve iletişimi olumsuz yönde etkileyebilir (Görsel 3.8).

Görsel 3.8: *Bireyselleşme bireylerin kişisel özgürlüklerini ve kimliklerini oluşturmasına olanak tanımakla birlikte aile içerisinde ve yaşadığı toplumda çatışmalara yol açabilir.*

Popüler kültür, maddi değerleri ve tüketimi öne çıkarmıştır. Reklamlar, sosyal medya ve diğer iletişim araçları sürekli olarak tüketimi teşvik ederek bir tüketim kültürü oluşturmuştur (Görsel 3.9). Tüketime alıştırılmış bireyler hem popüler kültür hem medya ve dijital mecralar aracılığıyla sürekli olarak her şeyin en iyisine layık olduğu mesajlarıyla karşılaşmaktadır. Bu nedenle de toplumda kendi istek ve çıkarlarını ön planda tutan, az maliyetle çok fayda kazanmaya çalışan tüketim odaklı insanlar yaygınlaşmaktadır. Yeni ürünlerin, teknolojilerin medya araçlarıyla sürekli olarak sunulması ailelerin tüketim alışkanlıklarının değişmesine, tüketim odaklı bir yaşam tarzını benimsemelerine ve maddi değerleri ön plana çıkarmalarına yol açmıştır. Aileler, popüler kültürün etkisiyle tüketime daha fazla yönelerek sürekli olarak yeni ürünler satın alma eğiliminde olmaktadır.

Görsel 3.9: *Popüler kültür tüketim alışkanlıklarına yön verebilmektedir.*

www.felsefeogretmeni.com

Günümüz dünyasında bazı bireyler yalnızca ihtiyaçlarını karşılamak için değil, prestij ve statü elde etmek için de tüketim yapmaktadır. Lüks araba veya ev satın almanın ailenin statüsünü yükseltmek için önemli bir adım olarak görülmesi de tüketimin bir prestij ve statü göstergesi olmaya başladığının kanıtıdır. Ailelerin harcama alışkanlıklarını etkileyen bu durum, kazanılan gelirden daha fazlasının tüketilmesine, maddi sıkıntılar yaşanmasına ve gösterişçi tüketime neden olabilir. Örneğin misafirperverlikte önemli olan husus; misafire güler yüz göstermek, sohbet etmek, birlikte bir şeyler paylaşmaktır. "Misafir umduğunu değil bulduğunu yer." ifadesinde de belirtildiği gibi gösterişten uzak, ölçülü bir şekilde misafire ikramda bulunmak gerekir. Oysa günümüzde gösterişçi tüketimin ön plana çıkması misafirlikte abartılı sunumları da beraberinde getirmiştir. Genellikle dostluk, saygı ve hatır ile ilişkilendirilen Türk kahvesi geleneği değişmeye başlamıştır (Görsel 3.10). Türk kahvesi ikramı geleneğinin benimsenmesi kahveye eşlik eden sohbet, paylaşım, dostluk gibi gelenekle kurulan bir sürekliliğe işaret etse de kahve ikramının sunumunun görselliği, sunumda kullanılan nesnelerin biçimi, modaya uygun tarzları yakalama gayretleri kahve ikramının en önemli ögeleri olmaya başlamıştır.

Görsel 3.10: *Türk kültüründe bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı olduğu düşünülür.*

Sosyal medya, yardımseverlik ve cömertlik duygularını yaymada etkili bir araç olabilmektedir. Aile bireylerinin sosyal medya üzerinden çeşitli yardım kampanyaları başlatmaları veya bunlara katılmaları yardımseverlik, cömertlik gibi değerlerin günlük yaşamla bütünleşmesini sağlar. Aile bireyleriyle birlikte herhangi bir ihtiyaç durumu oluştuğunda yardım toplama girişimlerine katılmak veya hayvanlar için oluşturulan kampanyalara destek olmak, aile içi iletişimin artmasını ve dayanışma duygusunun güçlenmesini sağlar. Ayrıca ailelerin toplumsal sorunlara duyarlılık göstermesi, çocuklarına toplumsal sorumluluk bilinci aşılamalarına ve çocukların toplumsal olaylar karşında farkındalık geliştirmelerine yardımcı olacaktır. Bazı bireyler sosyal medyayı yardımseverlik, cömertlik gibi değerleri destekleyici bir araç olarak kullanırken bazı bireyler de gösteriş amaçlı kullanmaktadır. Örneğin yardımseverlik yapıp bunu sosyal medyada paylaşarak takdir toplamaya çalışan kişiler olabilir. Bu durum, gerçek yardımseverlik niyetini sorgulatıp değerleri yüzeyselleştirerek değer algısında birtakım değişikliklerin yaşanmasına sebep olabilir. Oysa "bir elin verdiğini öbür elin görmemesi gerektiği" ve "israf etmenin yasaklanması" ile ilgili dinî kurallar, örf ve âdetlerimiz bulunmaktadır. Sadaka taşı bunlardan biridir (Görsel 3.11).

Görsel 3.11: *Sadaka taşı kimseyi incitmeden yardım etmenin tarihimizdeki en güzel örneklerinden biridir.*

Yaşanan bazı olumsuzluklara rağmen Türk toplumunda değerler büyük ölçüde korunmuştur. 2011 yılında yapılan Dünya Değerler Araştırması Türk insanının ve ailesinin değerlerini çoğunlukla devam ettirdiğini ortaya koymaktadır. Meydana gelen hızlı ve büyük değişimlere rağmen toplumlarda hiçbir kurum veya örgütün ailenin işlevlerini tam olarak yürütmesi mümkün değildir. Çünkü aile sadece hukuki bir yapı ve kurum değildir. Aile aynı zamanda annelik, babalık, sevgi, ilgi, şefkat, koruma gibi birtakım duyguları barındırır. Bu bakımdan aile, en temel sosyal kurumlardan biri olma özelliğini hiçbir zaman yitirmemiştir. Aile, sosyal bir varlık olan insanın yalnızlığıyla baş etmesinin en temel ve etkili yoludur. Türk ailesi hâlâ büyük oranda dayanışma, güven, samimiyet, sevgi ve şefkate dayalı şekilde varlığını sürdürmektedir. Tarihî köklere sahip olması, ailevi değerlere ve geleneksel yapıya önem vermesi, "biz" bilinciyle hareket etmesi, bireylere manevi gereksinimlerini doyurabilecekleri bir ortamı sunuyor olması ailenin güçlü yönlerini oluşturmaktadır.

www.felsefeogretmeni.com

Sıra Sizde

1. Dünyada ve Türkiye'de mobil medya uygulamalarına paralel olarak akıllı telefon kullanımı da hızla artmaktadır. Akıllı telefonlar Türkiye'de özellikle genç kullanıcılar arasında yaygındır. Günümüzde yeni statü sembollerinden biri olma özelliğiyle diğer markalardan ayrılan bazı akıllı telefonlar bir statü göstergesi olarak algılanabilmektedir.

   Kişinin statüsü ile kullandığı cep telefonu arasında bir ilişki olabilir mi? Açıklayınız.

2. **Günümüzde bireyciliğin, tüketim kültürünün, maddiyatın ön plana çıkması Türk ailesindeki yardımlaşma, dayanışma, cömertlik, sorumluluk gibi geleneksel değerlerde hangi değişimlere yol açmıştır? Açıklayınız.**

3. **Sosyal medya üzerinden yapılan yardım çağrıları Türk ailelerinin toplumsal sorunlar karşısındaki farkındalık ve duyarlılık düzeyini nasıl etkilemektedir? Açıklayınız.**

Araştır-Paylaş

Popüler kültür; kitle iletişim araçları aracılığıyla kitlelere ulaşma, yayılma ve nüfuz etme olanağı bulmuştur. Bir kültür tipi olan popüler kültürün aileyi ve ailenin yaşam tarzını ne yönde ve nasıl etkilediğini araştırınız. Araştırma konunuzla ilgili sunum hazırlayarak arkadaşlarınızla paylaşınız.

Konu ile ilgili bilgi küpü e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

www.felsefeogretmeni.com

3.2. MİLLÎ KÜLTÜRÜN AKTARICISI OLARAK TÜRK AİLESİ

Hazır mısınız?

1. **Aile büyüklerinizin millî bayramlara, anma günlerine ya da geleneksel ritüellere ilişkin duygu ve düşünceleri sizin bu konulara ilginizi şekillendirmekte midir?**
2. Ailenin diğer bireyleriyle birlikte yaşamak herkes için bazı sorumluluklar getirir. **Sizlerin aile içerisinde üstlendiğiniz veya üstlenmeniz gerektiğini düşündüğünüz sorumluluklar nelerdir?**
3. **Ebeveynlerinizin aile içerisindeki otoriter, demokratik, ilgisiz vb. tutumları günlük yaşamınızı nasıl etkilemektedir?**

Millî Kültürün Aktarıcısı Olması Bakımından Türk Ailesi

İnsanı diğer canlılardan ayıran en temel özelliklerden biri toplum tarafından oluşturulan bir kültüre sahip olmasıdır. Toplumun üyeleri tarafından paylaşılan değerler, inançlar, normlar, örf ve âdetler, semboller, dil, sanat, ahlak, hukuk, yaşam tarzı gibi unsurların bütünü **kültür** olarak ifade edilir. Kültürü oluşturan bu çeşitli ögeler maddi ve manevi kültür ögeleri şeklinde birbirlerinden ayrılabilir. **Maddi kültür** bir toplum tarafından üretilen veya oluşturulan, insanların temel ihtiyaçlarını karşılamaya yarayan nesnelerdir. Maddi kültür ögeleri araç gereç, bina, sanat eserleri, teknoloji gibi fiziksel ürünleri kapsar (Görsel 3.12).

Görsel 3.12: *Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası (1935-1999) maddi bir kültür ögesidir.*

Manevi kültür ise bir milleti diğer milletlerden ayırt eden dil, din, tarih, örf ve âdetler, inanışlar, davranışlar, değerler, ahlak gibi somut olmayan ögeleri içerir (Görsel 3.13). Manevi kültür ögeleri insanların dünyayı nasıl algıladıklarını, kendi yaşamlarını nasıl anlamlandırdıklarını ve çevreleriyle etkileşime nasıl girdiklerini şekillendiren soyut ögeleri kapsar. Bazı durumlarda bir toplumun kültürel ögeleri diğerlerine göre daha yavaş bir şekilde değişebilmektedir. Maddi kültür ögeleri manevi kültür ögelerine göre daha hızlı değişebilir ve bu değişimler arasında uyumsuzluk ortaya çıkabilir. Benzer şekilde manevi kültürün de maddi kültüre uyum sağlayamaması veya maddi kültürü onaylamaması durumu söz konusu olabilir. Bu durum kültürel gecikme kavramı ile ifade edilir. Örneğin geleneksel aile yapısı ve değerlerinin ön planda olduğu bir toplumda teknolojik ilerlemeler ile ortaya çıkan yeni iletişim araçları veya yeni yaşam tarzları toplumda kültürel gerginliğin veya uyumsuzluğun ortaya çıkmasına ve kültürel gecikmenin yaşanmasına neden olabilir.

Görsel 3.13: *Mevlevi Sema Töreni 2008 yılında İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi'ne kaydedilmiştir.*

Maddi ve manevi kültür ögeleri bir bütün olarak millî kültür ögelerini meydana getirir. **Millî kültür**, belirli bir millete özgü olan ve o milletin üyeleri tarafından paylaşılan dil, tarih, gelenekler, sanat, edebiyat, müzik, yemek, hukuk, inançlar, sosyal normlar, değerler gibi çeşitli kültürel ögelerin bütününü ifade eder. Millî kültür, bir milletin varlığını ayakta tutan; millî birliğini, bütünlüğünü ve sürekliliğini sağlayan

www.felsefeogretmeni.com

unsurlardır. Millî kültürün yaşatılması ve sonraki kuşaklara aktarılmasında aile önemli bir rol oynar. Aile, bireyin ilk sosyal çevresi olduğu için dil, din, gelenek ve görenek, sanat, dünya görüşü, tarih gibi ögelerin öğrenildiği, pratik edildiği, kültürün canlı tutulduğu ve çocuklara aktarıldığı ana mekândır. Bu bağlamda aile hem maddi hem de manevi kültürel ögelerin bireyler arası ve kuşaklar arası iletişimini sağlayan temel birimdir.

Sıra Sizde

1. "Bir toplumda teknolojik ve kültürel değişim aynı anda yaşanmalıdır." **sözünden ne anlıyorsunuz? Tartışınız.**
2. **Kültürel yapının değişen koşullara uyum sağlamakta yaşadığı zorluklara kendi toplumunuzdan örnekler veriniz.**

Türk millî kültürünün yaşatılması ve sonraki kuşaklara aktarılmasında aile yapısının rolü ve önemi günlük yaşamda pek çok farklı şekilde kendini gösterir. Millî kültürün korunması ve geliştirilmesinde hayati bir öneme sahip olan dil; bir ulusun kimliğini, kültürel mirasını, değerlerini yansıtan o topluluğa özgü sözlü ve yazılı iletişim aracıdır. Dil; bir milletin değerleri, tarihi, sanatı, edebiyatı, gelenekleri, görenekleri, inançları, dünya görüşü gibi unsurları kuşaktan kuşağa aktarır. Bireylerin birbiriyle etkileşimde bulunmasını sağlayarak toplumsal bağların oluşmasına katkıda bulunur. Aile içinde kullanılan dil ile çocuklar ana dillerini öğrenmelerinin yanı sıra o dille ilişkili atalarından kalan deyimleri, atasözlerini, ninnileri, tekerlemeleri, şiirleri, hikâyeleri, masalları, destanları, fıkraları, efsaneleri de öğrenerek kültürel mirası sürdürmüş ve korumuş olur. Tarihî olaylar ve bu olaylardaki millî kahramanlara ilişkin anlatılar ile tarihî yerler, anıtlar ve müzelerin ziyaretleri millî tarihin öğrenilmesinde önemli rol oynar. Aile büyükleri tarafından anlatılan *Dede Korkut Hikâyeleri*, Nasreddin Hoca fıkraları, Kurtuluş Savaşı Destanı ve Çanakkale Savaşı çocukların dil becerilerini geliştirir; onlara Türk kültürünün zengin sözlü ve yazılı edebiyatını öğretir, ayrıca millî kimliklerini ve tarihlerini öğrenmelerine de yardımcı olur (Görsel 3.14).

Görsel 3.14: *Nasreddin Hoca fıkraları Türk kültürünü yansıtan edebî ürünlerdendir.*

Aile içerisinde millî bayramların kutlanması ve anılması büyük bir öneme sahiptir. Millî bayramlar ve anmalar; Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, bağımsızlığı ve tarihindeki önemli dönüm noktalarını hatırlatan özel günlerdir. Bu özel günler millî birlik, beraberlik ve kimlik duygusunu pekiştirir; çocukların geçmişlerini daha iyi anlamalarını, millî kimlik ve aidiyet duygusu kazanmalarını sağlar. Ayrıca çocukların tarih bilincini geliştirir, topluma karşı sorumluluklarını ve topluma katkıda bulunmanın önemini onlara öğretir. Çocuklara kendi kültürel mirasını, değerlerini tanıma ve bu mirası, değerleri gelecek nesillere aktarma şansı verir. Millî bayramlar, ailelerin ve toplumun bir araya gelmesini sağlayan özel zamanlardır. Bu günlerde yapılan etkinlikler, çocuklara birlik ve beraberlik duygusunu yaşatır ve sosyal bağları güçlendirir. Aile içerisinde çocuklara bu değerlerin aktarılması resmî törenler ve kutlamaların yanı sıra sohbetler, hikâyeler, kitaplar ve diğer eğitici materyaller kullanılarak da yapılabilir (Görsel 3.15).

Görsel 3.15: *19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı Atatürk tarafından Türk gençliğine armağan edilmiştir.*

Aile içindeki dinî uygulamalar ve manevi öğretiler millî kültürün dinî yönünün korunmasına katkıda bulunur. Türk ailesi dinî inançların ve pratiklerin öğrenilip sürdürülmesinde de önemli bir rol oynar. Örneğin aile büyükleri tarafından çocuklara öğretilen namaz kılma, oruç tutma ve dinî hikâyeler millî kültürün manevi yönünü pekiştirerek nesilden nesile aktarılmasını sağlar. Ramazan ve Kurban Bayramı gibi dinî bayramlar ailelerin bir araya geldiği ve geleneklerin uygulandığı zamanlardır (Görsel 3.16). Bayram zamanları yapılan aile ziyaretleri, verilen hediyeler, paylaşılan yemekler ve içecekler yardımlaşma, dayanışma gibi millî değerlerin yanı sıra aile bağlarını da pekiştirir.

Görsel 3.16: *Ramazan Bayramı, İslam dünyasında ramazan ayının sona ermesiyle kutlanan önemli bir dinî bayramdır.*

Aileler tarafından aktarılan geleneksel Türk el sanatları, halk müziği ve oyunları çocukların kültürel mirasa olan bağlarını güçlendirir. Örneğin geleneksel Türk el sanatlarından kilim dokuma, ebru, çini yapımı gibi sanatlar aileler tarafından çocuklara öğretilir ve bu sayede el sanatları kuşaktan kuşağa aktarılır. Türk halk müziği ve oyunları; aile toplantılarında, düğünler ve bayramlarda canlı tutulan önemli kültürel ögelerdir. Aile büyükleri gençlere çeşitli halk oyunları öğreterek ve geleneksel müzik aletlerini çalarak bu kültürü aktarır. Türk kültürüne özgü giysiler ve aksesuarlar; özellikle millî ve dinî bayramlarda, halk oyunlarında ve düğünlerde görülür (Görsel 3.17).

Görsel 3.17: *Halk oyunlarında giyilen yöresel giysiler millî kimliğin bir yansıması olarak önemlidir.*

Türk mutfağına özgü yemeklerin hazırlanışı ve bu yemeklerin aile içindeki özel günlerde, bayramlarda ve aile toplantılarında sunulması da Türk millî kültürünün önemli bir parçasını oluşturur. Maddi kültürün bir parçası olan Türk mutfağına ait yemek tariflerinin çocuklara ve gençlere öğretilmesi millî mutfak kültürünün devamlılığı açısından önemlidir (Görsel 3.18). Ramazan ve Kurban bayramları gibi dinî bayramlarda yapılan özel yemekler ve tatlılar toplumun maddi ve manevi yönlerini birleştirerek kültürün aktarılmasında önemli bir yere sahip olur. Aile içerisinde geleneksel yemek pratiklerinin yanı sıra Türk mutfağında sıklıkla kullanılan tahta kaşık, kazan, kevgir, oklava, cezve gibi tamamen yerel malzemelerden üretilen geleneksel el yapımı mutfak aletleri de çocuklara öğretilir. Ayrıca Türk toplumunda sofra adabı önemli bir yer tutar. Sofraya oturulurken, yemek yenirken veya yemekten sonra belirli geleneksel uygulamalar ve kurallar küçük yaşlardan itibaren çocuklara aktarılır. Örneğin aile bireyleri yemeğe başlamadan önce "Afiyet olsun." ya da yemek bittikten sonra yemeği hazırlayan kişiye yönelik "ellerine sağlık" gibi güzel ifadeler kullanılır.

Görsel 3.18: *Anadolu'nun yöresel yemekleri,tatlıları ve içeceklerinin hazırlanması aile büyükleri tarafından çocuklara ve gençlere öğretilir.*

Konu ile ilgili tanım eşleştirme e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

www.felsefeogretmeni.com

Sıra Sizde

Aşağıdaki bilgiler ve tablodaki örneklerden yararlanarak ilgili alanlara atasözleri ve deyimlerin açıklamasını ve hangi değerlerle ilişkili olduğunu yazınız.

Değer üretme ve aktarım merkezi olarak aile; bireylerin davranış kurallarını, toplumun kültürünü ve ahlaki değerlerini öğrendiği ilk sosyal kurumdur. Aile içindeki sohbetler, ortak yemekler, bayram ve özel gün kutlamaları gibi etkinliklerle saygı, yardımlaşma, dürüstlük gibi değerler aile içinde öğrenilir ve pekiştirilir.

Atasözü-Deyim	Açıklaması	Değerler
Damlaya damlaya göl olur.		Tasarruf
Ağaç yaşken eğilir.	Çocukların küçük yaşlarda öğrendikleri davranış ve değerlerin ileride değiştirilmesi zordur. Bu nedenle kültürel değerlerin ve geleneklerin erken yaşta aile tarafından aktarılmasının önemi büyüktür.	
(birine) kol kanat olmak		
Su küçüğün, söz büyüğün.		
Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.		
doğru bildiği yoldan ayrılmamak (veya şaşmamak)		Doğruluk Dürüstlük
büyüklerin ellerinden, küçüklerin gözlerinden öpmek		

www.felsefeogretmeni.com

Ailede Sorumluluk ve Etkileri

Kişinin kendi davranışlarının veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi **sorumluluk** olarak ifade edilir. Her bireyin aile içerisinde sorumlulukları bulunmaktadır. Ailenin kültürüne, geleneklerine, değerlerine ve yaşam tarzına bağlı olarak bireylerin aile içerisinde üstlendikleri görevler farklılık göstermektedir. Sorumlulukların yerine getirilmesinde aile bireylerinin kendi aralarında iş bölümü yapmaları oldukça önemlidir. İş bölümü, ailenin ortak yaşamına tüm bireylerin katkıda bulunmasını sağladığı gibi aile bireylerinin sorumluluklarını net bir şekilde belirleyerek zaman kaybını da önler. Bu sayede işlerin daha düzenli ve verimli yapılması sağlanmış olur. İş bölümü aile içindeki görevlerin daha adaletli bir şekilde gerçekleştirilmesi açısından da oldukça önemlidir.

Bireylerin aile içerisindeki sorumluluklarına aşağıdaki Tablo 3.1'de yer verilmiştir.

Tablo 3.1: *Aile Bireylerinin Sorumlulukları*

Ebeveynler	Çocukların bakımını üstlenmek, onlara sevgi, güven ve destek sağlamak Eğitim ve öğretimleriyle ilgilenmek, onları hayata hazırlamak Aile içindeki düzeni sağlamak, mali sorumlulukları üstlenmek Ev içinde ve dışında sağlıklı bir yaşam sürmeleri için gerekli ortamı hazırlamak
Çocuklar	Ebeveynlerine ve diğer aile bireylerine saygı göstermek Ev işlerinde yardımcı olmak, kendi yaşlarına ve yeteneklerine uygun görevler almak Eğitimlerine önem vermek ve kendilerine verilen sorumlulukları yerine getirmek
Genç Yetişkinler	Kişisel sorumluluklarını bilmek ve bağımsızlık kazanma yolunda adımlar atmak Daha küçük kardeşlere örnek olmak, onlara rehberlik etmek Aile bütçesine katkıda bulunmak veya kendi mali sorumluluklarını almak
Yaşlı Aile Bireyleri	Aileye yaşam tecrübeleriyle rehberlik etmek Genç bireylere gelenekleri aktarmak Kendi ihtiyaçları için öz-yeterli olmaya çalışmak

Aile bireylerinin sorumluluklarını yerine getirmesi, aile içindeki düzenin korunması ve sağlıklı ilişkilerin sürdürülmesi açısından son derece önemlidir. Aile içi sorumlulukların yerine getirilmesinde iş bölümü yapmak bireyler arasındaki iletişimi ve aile bağlarını güçlendirmekle birlikte aile bireylerinin daha mutlu ve huzurlu olmasına katkı sağlar. Her bireyin belirli görevleri üstlenmesi, ailenin birlik ve beraberliğini güçlendirir ve aile bireyleri arasındaki sevgi bağını pekiştirir. Aile içinde sağlıklı bir iletişim ve uyumun devam etmesini sağlar. Bu sayede aile bireyleri arasında güven, saygı ve dayanışma duyguları güçlenir. Aile bireylerinin sorumluluklarını yerine getirmesi aynı zamanda çocukların kişilik gelişimine de olumlu katkı sağlar. Adaletli bir iş bölümü çerçevesinde sorumluluklarını yerine getiren yetişkin bireyler, görevlerini zamanında ve düzenli bir şekilde yaparak çocuklarına örnek teşkil etmiş olurlar. Disiplin ve düzen konusunda olumlu alışkanlıklar kazanan çocukların hem öz güveni artar hem de başkalarına yardım etme ve iş birliği becerileri gelişir (Görsel 3.19).

Görsel 3.19: *Sorumluluk duygusunun gelişmesi başkalarına yardım etme becerisini güçlendirir.*

Bu durum çocukların gelecekteki iş ve sosyal hayatlarında da daha başarılı bireyler olmalarını sağlar. Ailedeki tek bir kişinin sorumlulukların çoğunu yüklenmesi, bireylerin sorumluluklarını yerine getirmemesi ve adaletli bir iş bölümünün olmaması aile içindeki dengenin bozulmasına, huzursuzlukların ve çatışmaların artmasına, düzensizlik ve karmaşanın oluşmasına, bireyler arasındaki iletişimin olumsuz etkilenmesine yol açar. Bu durum saygı ve sevgi duygularının azalmasına neden olabilir. Bununla birlikte çocukların model alacakları olumlu davranışları aile içinde görememeleri sorumluluk bilincinin gelişmemesi ve öz güvenlerinin zedelenmesi ile sonuçlanabilir.

www.felsefeogretmeni.com

Sıra Sizde

Aşağıdaki grafikte TÜİK tarafından 2021 yılında yapılan Türkiye Aile Yapısı Araştırması sonuçlarında ailedeki ev işlerinin genellikle kim tarafından yapıldığına yer verilmiştir.

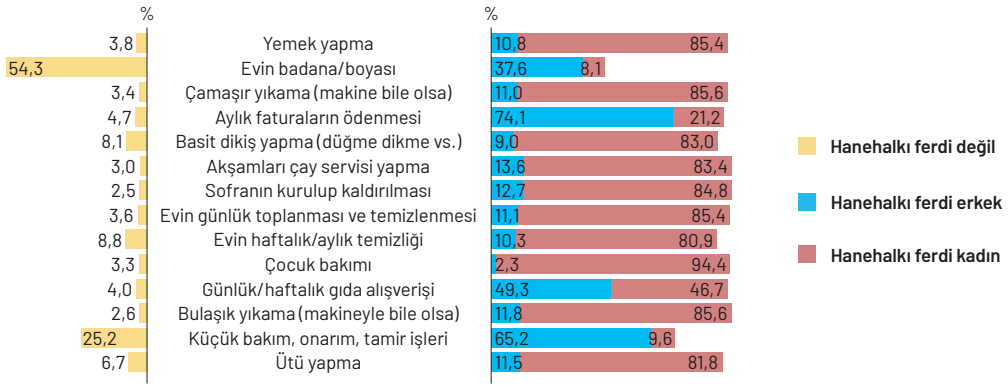

1. **Grafiğe göre hane halkı fertleri tarafından en fazla üstlenilen ilk beş ev işini sıralayınız.**

2. **Grafikte verilen işlerden hane halkı ferdi tarafından yapılanların cinsiyete göre dağılımını açıklayınız.**

3. **Cinsiyete göre aile içi sorumlulukların bu şekilde dağılımının nedenlerini gerekçeleriyle açıklayınız.**

4. **Aile içi sorumlulukların dağılımındaki eşitsizliklerin azaltılması veya giderilmesi için neler yapılabilir? Açıklayınız.**

Konu ile ilgili çoklu seçim e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

Ebeveyn Tutumlarının Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Ebeveyn tutumları, çocuk yetiştirme sürecinde ebeveynlerin çocuklarına karşı benimsedikleri yaklaşımları ve davranış biçimlerini ifade eder. Bu tutumlar çocukların fiziksel, duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimlerini etkileyen önemli faktörlerdendir. Ebeveyn tutumları genellikle otoriter, demokratik, ilgisiz-kayıtsız, mükemmeliyetçi, aşırı hoşgörülü ve tutarsız anne baba tutumları olmak üzere altı ana kategoride incelenir. Her bir ebeveynlik tutumu ve bu tutumların çocuklar üzerindeki etkileri değişiklik gösterir.

Otoriter ebeveyn tutumu çocuktan yüksek düzeyde itaat bekleyen; buna karşın çocuğun talep, görüş ve ihtiyaçlarına yönelik düşük düzeyde duyarlılık içeren bir ebeveyn yaklaşımıdır. Bu ebeveynlik tarzı, katı kuralların sıkı bir şekilde uygulanmasını içerir, aksi durumda otoriter ebeveynler çocuklarını çoğunlukla cezalandırırlar ya da suçlarlar. Bu durum çocukta yüksek kaygı, düşük öz saygı ile sonuçlanabilir. Otoriter ailelerde çocukların fikirleri ve tercihleri nadiren dikkate alınır. Çocuklar ebeveynlerinin koyduğu kuralları sorguladıklarında ya da itiraz ettiklerinde bu durum genellikle hoş karşılanmaz, o nedenle çocuklar sıklıkla nedenlerini bilmedikleri yasaklarla karşı karşıya kalırlar. Bu durum kendi kararlarını alabilme ve bu kararların değerli olduğuna inanma konusunda çocukları olumsuz etkiler. Ayrıca kendilerini ifade etme ve etkili iletişim kurma becerileri, ebeveynlerinin onların görüşlerini sürekli olarak reddetmesi nedeniyle gelişemeyebilir. Ebeveynlerin koyduğu kuralları sorgulamak veya itiraz etmek genellikle olumsuz bir tepkiyle karşılandığından bu durum, çocuklarda duygusal bastırma veya içe kapanma gibi sorunlara yol açabilir. Otoriter ebeveynlikte genellikle ebeveyn ve çocuk arasında bir diyalogdan çok, ebeveynlerden çocuklara doğru tek yönlü bir iletişim vardır (Görsel 3.20). Bu durum ebeveyn ve çocuk arasındaki sevgi ve bağlanma ilişkisini olumsuz etkiler.

Görsel 3.20: *Otoriter ebeveyn tutumunda çocuklar nedenlerini bilmedikleri yasaklarla karşı karşıyadır.*

Demokratik ebeveyn tutumu otorite ve özgürlük arasında dengeli bir ilişki kurarak çocukların hem bağımsızlıklarını hem de sorumluluk duygularını geliştirmelerine yardımcı olan; onların görüşlerine ve ihtiyaçlarına değer vermeyi ve karşılıklı saygıyı temel alan ebeveynlik tutumlarını içerir. Otoriter ebeveynliğin aksine, aile içinde kuralların belirlenmesinde çocukların da fikirleri alınır. İletişim tek taraflı değildir; ebeveynler ve çocuklar arasında duygular, düşünceler ve beklentiler hakkında karşılıklı konuşmalar gerçekleşir. Bu, çocukların kendi duygularını tanımlama ve ifade etme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur (Görsel 3.21). Çocukların fikirlerine ve tercihlerine saygı duyulan bir aile ortamı olduğu için çocuklar kendi görüşlerinin değerli olduğunu ve dikkate alındığını hisseder, bu da onların öz saygılarını ve öz güvenlerini geliştirir. Demokratik ebeveynler; kurallara değer verir, kuralların nedenlerini açıklar ve çocukların bu kurallara uyum sağlamalarını bekler ancak kurallar tartışmaya ve gerektiğinde değişikliğe açıktır. Çocuklar, ebeveynleri tarafından karşılaştıkları sorunlara çözüm bulma ve kendi kararlarını alma konusunda teşvik edilir. Bu durum, onların kritik düşünme ve problem çözme yeteneklerini geliştirir; çocukların duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimlerini destekler.

Görsel 3.21: *Demokratik ebeveyn tutumunda aile içinde açık iletişim görülür.*

İlgisiz-kayıtsız ebeveyn tutumu baskın olan anne babalar, çocuklarının sınırlarını belirlemek ve davranış kurallarını tanımlamak konusunda genellikle gevşek davranırlar. Bu tarza sahip ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimleri zayıftır ve etkileşimleri düşüktür. Bu tip anne babalar, çocuklarını kendi kararlarını alma ve kendi davranışlarının sonuçlarıyla yüzleşme konularında teşvik eder ve onların yaşamlarına doğrudan

www.felsefeogretmeni.com

müdahalede bulunmaktan kaçınırlar. Bu durum çocuğa kendi deneyimlerini öğrenme fırsatı ve geniş bir özgürlük alanı verse de ilgisiz-kayıtsız ebeveynlik tutumu pek çok açıdan da eleştirilmektedir. Örneğin sınırların ve kısıtlamaların olmadığı ailelerde çocuklar öz disiplin geliştirmekte zorlanırlar, bu da beraberinde bir çok alanda başarısızlığı getirir. Ebeveynler sosyal beklentiler konusunda rehberlik etmediği için çocuklar sosyal ilişkilerinde de sıkıntı yaşayabilir. Ebeveynlerin aşırı serbestliği nedeniyle çocuklar kendilerini boşlukta ve ihmal edilmiş hissedebilir. Çocuklar sınırlar ve kurallar hakkında -örneğin günlük ekran kullanımı süresi, beslenme alışkanlıkları, sosyal ortamlarda genel davranım kuralları gibi- ebeveynleriyle konuşup tartışmaya ve rehberlik edilmeye ihtiyaç duyarlar (Görsel 3.22). İlgisiz-kayıtsız ebeveynlik tutumu çocukların bu ihtiyacını karşılamaz.

Görsel 3.22: *İlgisiz-kayıtsız ebeveyn tutumunda çocukların ihtiyaçları göz ardı edilir.*

Mükemmeliyetçi ebeveyn tutumu çocuklarından sürekli olarak yüksek performans bekleyen, hatalara karşı toleransı düşük olan ebeveyn tutumudur. Mükemmeliyetçi ebeveynler, çocuklarının her zaman en iyi performansı göstermelerini bekler (Görsel 3.23). Mükemmeliyetçi ebeveyn tutumlarının çocukların disiplinli, planlı, hedefe dönük davranış alışkanlıkları geliştirmelerini teşvik eden bir yanı olsa da çocukların sosyal-duygusal gelişimini olumsuz etkileyen yanları da vardır. Çocuklar sürekli olarak ebeveynlerinin yüksek beklentilerini karşılama çabasına girebilir ve bu beraberinde başarısız olma korkusu ya da aşırı hırs getirebilir. Mükemmeliyetçi ebeveynler, çocuklarının hatalarını kabul etmedikleri için çocuklar yeni şeyler denemekten, risk almaktan korkmaya başlarlar. Sıklıkla eleştiri alan çocuklar kendi olumlu özelliklerini görmekte zorlanmaya başlar ve bu da çocukların yetersizlik hissi yaşamalarıyla sonuçlanabilir. Ebeveynlerin koşulsuz sevgisi ve desteği, çocukların sağlıklı bir öz saygı geliştirmeleri ve sevildiklerini hissetmeleri için temeldir. Ancak çocuklar sevgi ve kabulün mükemmeliyetçi ailelerde olduğu gibi yalnızca belirli başarılar gösterildiğinde veya davranışlar sergilendiğinde verildiğini düşünmeye başlarlarsa bu durum çocuk ile ebeveyn arasındaki ilişkide derin yaralar açabilir.

Görsel 3.23: *Mükemmeliyetçi ebeveyn tutumunda çocuktan her şeyi mükemmel yapması beklenir.*

Aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumu çocukların istek ve ihtiyaçlarını neredeyse sınırsız bir şekilde karşılayan ebeveyn tutumudur. Bu tutuma sahip ebeveynler çocuklarına karşı çok az sınır ve kural koyar. Kural koysalar bile çocuğun itirazı karşısında bu kuralları esnetirler. Genellikle çocuklarının davranışlarına karşı düşük disiplin uygularlar. Çocuklarının ihtiyaçlarına ve taleplerine karşı yüksek derecede duyarlıdırlar ancak yeterli sınır koyma konusunda eksiklik gösterirler. Çocuğun talebini uygun bulmasalar bile "hayır" demekten kaçınırlar. Bu tarz bir ebeveyn tutumunda her ne kadar çocuğun mutluluğu merkeze alınmış gözükse de aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumunun çocuğun gelişimi üzerinde olumsuz etkileri vardır. Çocuklar sürekli esnetilen ve geçersiz kalan kurallar yüzünden disiplin, sorumluluk ve kendini kontrol etme becerileri geliştirme konusunda zorluk yaşayabilir (Görsel 3.24).

Görsel 3.24: *Aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumunda esnetilen kurallar yüzünden çocuklar odalarını toparlama sorumluluğunu yerine getirmekten kaçınabilirler.*

www.felsefeogretmeni.com

Bu tür zorluklar ise akademik başarı için gerekli olan düzenli çalışma, iş bölümünde görev alma, zamanlı hareket edebilme gibi becerilerde çocukların zayıf kalacağı anlamına gelir. Çocuklar isteklerini yerine getiremeyecekleri durumlarla karşılaştıklarında uzun vadede hayal kırıklıklarıyla başa çıkmak konusunda ve sosyal ilişkilerde zorlanırlar.

Tutarsız ebeveyn tutumu ebeveynlerin çocuklara karşı tutum ve davranışlarında sürekli değişiklikler gösterdiği bir durumdur. Bu tür bir ebeveynlik yaklaşımında kurallar, disiplin yöntemleri ve çocuklara gösterilen sevgi ve ilgi düzeyi günden güne ya da duruma göre değişebilir. Ebeveyn bir gün çok destekleyici ve sevgi dolu olabilirken başka bir gün soğuk ve mesafeli olabilir. Bir gün belli bir davranışı kızgınlıkla karşılarken başka bir gün aynı davranışa hoşgörü gösterebilir. Bu durum, çocuğun neyin kabul edilebilir ve neyin kabul edilemez olduğunu anlamasını zorlaştırır. Tutarlılık olmadığı için çocuğun güven duygusu sarsılabilir ve çocuğun dünyayı güvenilir bir yer olarak algılama yeteneği zedelenir. Evde aynı durum karşısında günden güne değişen farklı disiplin yöntemleri uygulandığı için çocuklar davranışlarının sonuçları hakkında net bir anlayış geliştirmekte zorlanırlar. Böylece ebeveynlerinin tepkilerini öngöremeyen çocuklar, onlarla güvenli ve destekleyici bir ilişki geliştirmekte güçlük çeker. Ebeveyn davranışlarındaki tutarsızlık, çocukların sürekli diken üzerindeymişçesine duygusal tepki vermelerine yol açabilir. Çocuklar, ben merkezci oldukları için ebeveynlerinin tutarsız davranışları ile karşılaştıklarında kendilerini suçlayabilir ve bu durum öz saygılarını olumsuz etkileyebilir.

Sıra Sizde

1. **Ebeveyn tutumlarının çocukların başarıları üzerindeki etkilerinin neler olabileceğini tablodaki ilgili alanlara yazınız.**

Ebeveyn Tutumları	Çocukların Başarısı Üzerine Etkisi
Otoriter	
Demokratik	
İlgisiz-kayıtsız	
Mükemmeliyetçi	
Aşırı hoşgörülü	
Tutarsız	

www.felsefeogretmeni.com

2. **Aşağıdaki tabloda verilen özelliklerin karşısına hangi ebeveyn tutumuna ait olduğunu ve bu tutumlar karşısında çocuklarda ortaya çıkabilecek tepkiyi yazınız.** (Bir özellik birden fazla ebeveyn tutumunu yansıtabilir.)

Özellikler	Ebeveyn Tutumları	Çocukların Tepkileri
Çocuklarının davranışlarına neredeyse hiç müdahale etmezler veya onlara rehberlik sunmazlar.		
Çocuklarının kendilerine itaat etmesini beklerler.		
Çocuklarına karşı yüksek derecede duyarlıdırlar.		
Çocuklarının eğitim ve mesleki alanda sürekli olarak yüksek performans göstermelerini beklerler.		
Çocuklarının bir davranışını bazen olumlu görürken bazen aynı davranışı ceza sebebi olarak görürler.		
Disiplin uygulamakta ve sınırlar koymakta tereddüt ederler.		
Kendi ulaşamadıkları başarılara çocuklarının ulaşmasını isterler.		
Çocuklarının sevgi ve saygı ihtiyacını koşulsuz bir şekilde karşılarlar.		
Çocuklarının duygusal ve sosyal ihtiyaçlarına karşı duyarsızdırlar.		
Tüm aile bireyleri ile birlikte kurallar belirlenir.		
Çocuklarının davranışlarına müdahale ederler ve çocuklarına katı cezalar uygularlar.		
Bir ebeveyn tarafından olumlu görülen bir davranış diğer ebeveyn tarafından olumsuz kabul edilir.		

Konu ile ilgili tanım eşleştirme e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

www.felsefeogretmeni.com

3.3. TÜRK AİLESİNDE AKRABALIK VE KOMŞULUK İLİŞKİLERİ

Hazır mısınız?

1. **Yardımlaşma ve dayanışmanın arttığı özel günlerde akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin önemine dair örnekler veriniz.**
2. **Akrabalık ilişkileri ile ilgili bildiğiniz atasözü, hadis, özdeyiş vb. bir sözü sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.**
3. **Komşulukla ilgili aklınıza gelen atasözü ve deyimler nelerdir?**

Türk Aile Yapısında Akrabalık İlişkileri

Akraba kavramı, aralarında soy bağı bulunan kişileri; akrabalık ise bunların birbirleriyle insani, ekonomik, kültürel ilişkilerini ve birbirlerine karşı yükümlülüklerini ifade eder. Medeni Kanun soy bağının nasıl oluştuğunu şöyle açıklar: Çocuk ile anne arasında soy bağı doğum ile kurulur. Çocuk ile baba arasında soy bağı; anne ile evlilik, tanıma ve hâkim hükmüyle kurulur. Bunların dışında soy bağı evlat edinme yoluyla da kurulabilir. Türkiye nüfus yapısı hızla değişen bir ülkedir. Ortalama ömür uzamakta, böylece akraba zenginliği ortaya çıkmaktadır (Görsel 3.25). Günümüzde genç neslin "akraba zenginliği" yaşadığı söylenebilir. Hem yatay yani amca, hala, dayı, teyze, kuzen hem dikey anne, baba, nine, dede, torun, yeğen vb. zenginliği yaşanmaktadır. Gençlerin hemen hepsi hem yatay hem dikey akraba bağlarına sahiptir.

Görsel 3.25: *Gençlerin çoğu akraba zenginliğine sahiptir.*

Akrabalık ilişkilerini arkadaşlık, hemşehrilik gibi diğer sosyal ilişkilerden ayıran bazı unsurlar bulunur. Bunlardan biri akrabalık ilişkilerinin ev hayatıyla daha yakından ilgili olmasıdır. Bu sebeple bu ilişkilerde kadın ön planda yer alır. İyi ilişkilerin sürdürülmesi ve anlaşmazlıkların giderilmesinde kadınlar daha etkilidir. Akrabalığı diğer ilişkilerden ayıran bir başka unsur yasalarla belirlenmiş çıkar ilişkilerini de içermesidir. Akrabalar arasında mirasın bölüşümü, anne babanın çocuklarına karşı sorumlulukları gibi konular yasalarla belirlenmiştir.

Türkçede akrabalık ilişkilerini detaylı bir şekilde ifade eden kelimeler bulunur. Dünyada birçok dilde doğrudan karşılığı olmayan; bacanak, baldız, elti, görümce, kayın gibi akrabalık ifade eden kelimelerin Türkçede bulunması dikkat çekicidir. Türkçenin ilk metinleri olan *Köktürk Yazıtları*'ndan itibaren kan, ög, ini, eçi, ogul gibi akrabalık belirten kelimelerin oldukça sık şekilde kullanıldığını görmek mümkündür. Türk dilinin akrabalık ifade eden kelimeler bakımından zengin oluşu Türk dili ve kültürü için oldukça önemli bir eser olan *Dîvânu Lugâti't-Türk*'te de kendisini göstermektedir. Kaşgarlı Mahmut eserinde akrabalık bildiren kelimelere de yer vermiş ve bu tür kelimelerin zenginliğini ortaya koymuştur. Türkçede oldukça çeşitli olan akrabalık isimleri eş anlamlılarıyla birlikte daha da zenginleşmiştir. Örneğin baba için "peder", amca için "emmi", hala için "bibi", kız kardeş için "bacı, hemşire" ve ağabey için "abi, ağa, ede, efe" kelimeleri eş anlamlı olarak kullanılmaktadır.

Halk arasında akrabalığın önemine ilişkin yaygın kullanılan sözler mevcuttur. "Akrabalık bir ağaç gibidir. Dallar ne kadar birbirinden uzağa da gitseler, her zaman aynı kökün üstünde dururlar." sözü akrabalık bağlarının sarsılmaz oluşuna vurgu yapar. Buna göre aile bireyleri farklı yerlerde yaşasalar veya farklı yaşam tarzı sürseler de aynı kökten gelen ortak değerleri ve geçmişi paylaştıkları için bağları devam edecektir. "Akraba insanın her zaman en yakınında olan, acısında acısını paylaşan, mutluluğunda mutluluğu ile neşelenendir." sözü akrabalık ilişkilerinin sadece kan bağından değil, derin duygusal bağlardan da

www.felsefeogretmeni.com

beslendiğini ve akrabalar arasındaki sevgi, saygı ve dayanışmanın önemini vurgular. "Akarsuya inanma, eloğluna dayanma." atasözünde de akrabalar dışında kalanlara bel bağlanmaması gerektiğinin öğütlendiği söylenebilir. Çünkü "el olmak" çoğu durumda akraba olmamak anlamına gelir. Soy, olumlu niteliklerin kaynağı olabileceği gibi olumsuz niteliklerin de kaynağı olabilir. "Katrandan olmaz şeker, olsa da cinsine çeker." şeklindeki atasözü, bu konudaki katı yargıları sanatsal bir tarzda ifade eder.

Ebeveyn-çocuk ilişkisi de atasözlerine yansımıştır. "Akıllı evladın var, neylersin malı; akılsız evladın var, neylersin malı." atasözünde eğitimli, bilgili ve erdemli bir çocuğa sahip olmanın anne-babanın malından daha değerli olduğu belirtilir. Baba ve evlat arasındaki ilişki "Baba koruk (veya erik) yer, oğlunun dişi kamaşır." atasözünde vurgulanmıştır. Annelik ise atasözlerinde genellikle merhamet ile ilişkilendirilmiştir. "Ağlarsa anam ağlar, gayrısı yalan ağlar." sözü, bu ilişkinin akla gelen ilk ifadelerindendir. Yine de atasözlerinin genellemelere dayandığı ve bunların her zaman gerçeği yansıtmayacağı unutulmamalıdır.

Eski Türk kültüründe ve geleneklerinde önemli bir yeri olan akrabalık ilişkileri İslam inancında da son derece önemlidir. Bu noktada ilk dikkat çeken unsur Türk atasözleri ve deyimleri ile hadislerin iç içe geçmiş olmasıdır. Öyle ki bazı hadisler zaman içerisinde aynı ifadelerle atasözü olarak kullanılmıştır. "*Teyze, anne konumundadır.*" (Tirmizi, Birr, 6.) hadisi kültürümüze "Teyze, anne yarısıdır." şeklinde geçmiştir. İslam inancında hadislerde sıklıkla işlenen "sılayırahim" kavramı ile ifade edilen; akrabalarla ilişkiyi kesmemek, iyi ilişkiler kurmak ve hatta tek taraflı da olsa iyi duygular beslemektir (Görsel 3.26). "*Allah'a ve ahirete inanan, misafirine ikramda bulunsun. Allah'a ve ahiret gününe inanan, akrabalık ilişkilerini sürdürsün...*" (Buhari, Edeb, 85.) hadisinde bu husus vurgulanmaktadır. Hatta Hz. Peygamber akraba ile ilişkisini kesenin cennete giremeyeceğini belirtmiş (Müslim, Birr, 19; Buhari, Edeb, 11.), akrabası kendisine kötü davransa bile onlarla iyi ilişkiler sürdürmeyi tavsiye etmiş (Buhari, Edeb, 15.), bir yardım yapılacağı zaman önce akrabadan başlanmasını emretmiş (Nesai, Zekât, 82.) ve soyu tanımanın önemini vurgulamıştır (Tirmizi, Birr ve Sıla, 49.).

Görsel 3.26: *İslam inancında akrabaları ziyaret etmek tavsiye edilmiştir.*

Bilgi Kutusu

(...) İslam akrabalar arasında iyiliklerin paylaşılmasında din farkı gözetmemektedir. Müslüman kişinin akrabası başka bir dinden olsa veya İslam inanç ve yaşam ilkelerine aykırı bir hayat sürse bile, onunla ilişkilerini kesmemesi gerekir. Ancak İslam' da büyük önem verilen adalet ve doğruluk ilkeleri, akrabalık bağı sebebiyle çiğnenemez. Müslüman en yakın akrabası aleyhinde de olsa, doğruluktan ve adaletten ödün veremez. Ahiret hayatında da akrabalık ilişkisi bir fayda sağlamayacaktır. Hz. Peygamber'in kızı Fatıma'ya eğer dünyada İslam'a göre doğru ve güzel davranışlarda (salih ameller) bulunmamışsa, ahirette bir peygamber olarak kendisinin bile onu kurtaramayacağını ifade etmesi bu gerçeği vurgulamaktadır (Buhari, "Vesaya", 11.). (...)

Temel İslam Ansiklopedisi, "Akraba", 216.
(Metinlerin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Konu ile ilgili kavram eşleştirme e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

www.felsefeogretmeni.com

Sıra Sizde

1. **Aşağıda Türkçede akrabalık ifade eden kelimeler verilmiştir. Bunların tanımlarını tablodaki ilgili alanlara kısaca yazınız.**

Akrabalık	Tanımı	Akrabalık	Tanımı
bacanak		**enişte**	
bacı		**görümce**	
baldız		**kayın**	
dünür		**kaynata**	
elti		**yeğen**	

2. **Aşağıda verilen tablodaki akrabalık terimlerinin karşısına bu terimlere uygun atasözleri yazınız. Atasözlerini araştırırken arkadaşlarınıza ve büyüklerinize danışabilirsiniz.**

Akrabalık Terimleri	Atasözü
amca/emmi	Amca baba yarısıdır.
anne/ana	
baba/ata	Koruğu babası yer, sancıyı oğlu çeker.
evlat/çocuk	
gelin	Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla.
kardeş	
kız	Anası uyumuş, kızı büyümüş.
koca/herif/er/erkek/bey	
oğul	Oğlan babaya, kız anaya yarar.
teyze	

www.felsefeogretmeni.com

Türk Kültüründe Komşuluk İlişkileri

Komşu, yakın hatta bitişik konutlarda oturan kimselerin birbirine göre durumuna denir. **Komşuluk** ise komşu olma hâli ve komşularla olan ilişkidir. Komşuluk; belirli bir çevre içinde birbirlerini ziyaret eden, şahsen veya ismen tanıyan, karşılıklı yardımlaşan, ödünç alan ve ödünç veren, sıkı sosyal ilişkiler kuran ve sayı bakımından çok fazla olmayan ailelerden kurulu küçük yerel yapıdır. Komşuluk hemen hemen her coğrafi bölge üzerinde görülen toplumlaşma şeklidir (Görsel 3.27). Komşuluğu ortaya çıkaran faktör, ortak ihtiyaçlar karşısında doğan ortak duygu ve düşüncelerdir. Bu duygu ve düşünceler, insanlar arası komşuluk bağlarının kuvvetlenmesine yardımcı olur.

Görsel 3.27: *Komşuluk neredeyse her toplumda var olan bir olgudur.*

İnsanlık tarihinin başlangıcından beri insanlar arasında yardımlaşma, güven duyma ve kaynaşma isteği söz konusudur. Komşuluk ilişkilerinin de temeli yardımlaşma ve güven duygusuna dayanır. İnsanlar komşuluğa bu iki sebepten dolayı daima önem vermişlerdir veya ihtiyaç duymuşlardır. Komşuluğun kendini daha fazla gösterdiği ve yardımlaşma duygusunun ön plana çıktığı anlar, dönemler vardır. Bayramlar, düğünler, doğumlar, cenazeler, kutlamalar, yolculuklar, iftarlar; askere, hacca, eğitim almaya, işe, yurt dışına uğurlamalar ve karşılamalar komşuluğun öneminin arttığı zamanlardır. Bu bağlamda komşular, bazen yakın akrabalardan bile öncelikli duruma gelebilmektedir. Komşuluğun güven inşa edici ve kaynaştırıcı işlevi de hayatın her alanında farklı komşuluk türlerini ortaya çıkmıştır. Öncelikle ev komşuluğu olmak üzere iş yeri, yazlık, esnaf; bağ, bahçe, tarla komşuluğu gibi hayatın farklı noktalarına temas eden komşuluk türleri vardır (Görsel 3.28). Öyle ki komşuluk dünya hayatıyla da sınırlı görülmemiş ve mezar komşuluğundan veya ahirette birbirine komşu olmaktan bahsedilmiştir.

Görsel 3.28: *Komşuya çay içmeye gitmek ülkemizde yaygın bir ziyaret şeklidir.*

Komşuluğun toplumsal hayatta ne kadar önemli bir yeri olduğunu konuyla ilgili atasözü ve deyimlerden anlamak mümkündür. Kaynaklarda komşulukla ilgili hatırı sayılır ölçüde atasözü ve deyim bulunmaktadır. Örneğin "Ev alma komşu al." atasözünde her şeyden önce komşuluğun güven boyutu ön plana çıkarılmıştır. "Komşu hakkı, Tanrı hakkı gibidir." atasözü ile komşular arasında yakın ve kaçınılmaz ilişkilerin olduğu vurgulanmış; komşuların birbirlerini incitmemesi, birbirlerinin hatırını sayması ve birbirlerine yardımcı olmaları tavsiye edilmiş ve bu ödevleri yerine getirenler Tanrı'ya karşı da ödevlerini yapmış gibi kabul edilmiştir. "Komşu iti komşuya ürümez." atasözünde ise komşular arasında bulunabilecek problemli kişilerin başkalarını incitse de komşusunu rahatsız etmeyeceği ifade edilmiştir. Komşu kızını gelin almak "Komşu kızı almak, kalaylı kaptan su içmek gibidir." atasözü ile güvenli ve doğru bir davranış olarak nitelendirilmiştir. "Komşu komşunun külüne muhtaçtır." sözü komşulukla ilgili belki de en çok bilinen atasözüdür. Bu sözde en küçük ihtiyaçlarda bile komşunun imdada yetiştiği dile getirilmiştir. "Komşu hatırı" (komşular arası saygı), "komşu kapısı" (birbirine çok yakın iki yerden biri), "komşu kapısına çevirmek" (yakın olmayan bir yere sık sık gidip gelmek), "kapı komşu" (yan yana kapılardan veya aynı kapıdan işleyen komşular) gibi ifadeler de dilimizde sıklıkla kullanılır.

Türklerin İslamiyet'i kabulü ile şehirleşmenin hızlanması komşuluk ilişkilerini artırmıştır. Hz. Peygamber'in komşulukla ilgili emir ve tavsiyeleri zamanla atasözlerini de şekillendirmiş, komşuluğun manevi boyutu sosyal hayatı da etkilemiştir. "Ev almadan önce komşu, yola çıkmadan önce de arkadaş arayın." (Taberani, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, 4/268.) hadisi "Ev alma komşu al." şeklini almış ve muhtemelen "Komşusu açlıktan

www.felsefeogretmeni.com

kıvranırken tok yatan kimse iman etmiş olamaz." (İbni Ebi Şeybe, *Musannef*, İman ve Rüya, 6.) hadisinin etkisi ile "Komşuda pişer bize de düşer." atasözü söylenmiştir. Hz. Peygamber "Cebrail bana komşu hakkında o kadar tavsiyede bulundu ki onu mirasçı kılacak sandım." (Müslim, Birr ve Sıla, 42.) hadisinde komşuluğun önemini etkili bir şekilde ifade etmiş, Allah'a (cc) ve ahirete inananları komşusunu rahatsız etmekten menetmiş (Buhari, Rikak, 23.), ziyaret ve hediye vermede en yakın komşudan başlanmasını tavsiye etmiş (Ebu Davud, Edeb, 122-123.) ve hanımlara çok küçük ve önemsiz bir şey bile olsa komşusunun ikram ettiğini küçümsememeyi emretmiştir (*Muvatta*, Sıfatü'n-nebi, 10.) (Görsel 3.29).

Görsel 3.29: *Komşularla iyi geçinmenin en önemli şartı komşulara rahatsızlık vermemektir.*

Özellikle şehirleşme ile değişen çalışma hayatı ve ekonomik imkânlar, medya ve eğlence alışkanlıkları geleneksel komşuluk anlayışında, algısında, beklenti ve ilişkilerinde ciddi değişimlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Komşuluğun değişime uğramasının temel nedenleri arasında kentleşmenin ve göçlerin artması, kuşak farkının olması, teknolojinin gelişmesi, bireyselleşmenin hızlanması ve güven ortamının azalması sayılabilir.

Sıra Sizde

Aşağıda yazılı kültüre de aktarılmış olan bazı komşuluk ritüelleri sıralanmıştır. Siz de özellikle apartman yaşantısı ile hayatınıza yeni giren komşuluk ritüellerini aşağıda verilen boş alana yazınız.

- Yeni taşınan komşuya "hoş geldin"e gitmek ve bir ihtiyacının olup olmadığını sormak,
- Yeni taşınan komşunun yalnızlık duymamasına yardımcı olmak,
- Komşu, evine yerleşince duruma göre onu sabah çayı, akşam kahvesi vb.ne davet etmek,
- Çocuklar aynı yaşta iseler onları tanıştırıp birlikte oynamalarını veya çalışmalarını teşvik etmek,
- Komşuda hasta varsa yoklamak, yardım etmek, yalnızsa bir çorba pişirmek, küçük çocuğu varsa ona bakmak, komşusunun yakınlarına hastalığını haber vermek,
- Komşulardan birinin evinde cenaze varsa onu yalnız bırakmamak, cenaze evine yemek vb. şeyler göndermek; düğün, davet gibi durumlarda gerekli eşya ve kap kacak yardımı yapmak,
- Komşu bir şey ikram ettiğinde tabağı boş göndermemek,
- Komşu dedikodusuna meydan vermemek, katılmamak.

Konu ile ilgili çoklu seçim e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

www.felsefeogretmeni.com

Bulmaca

Aşağıda verilen bulmacayı çözünüz.

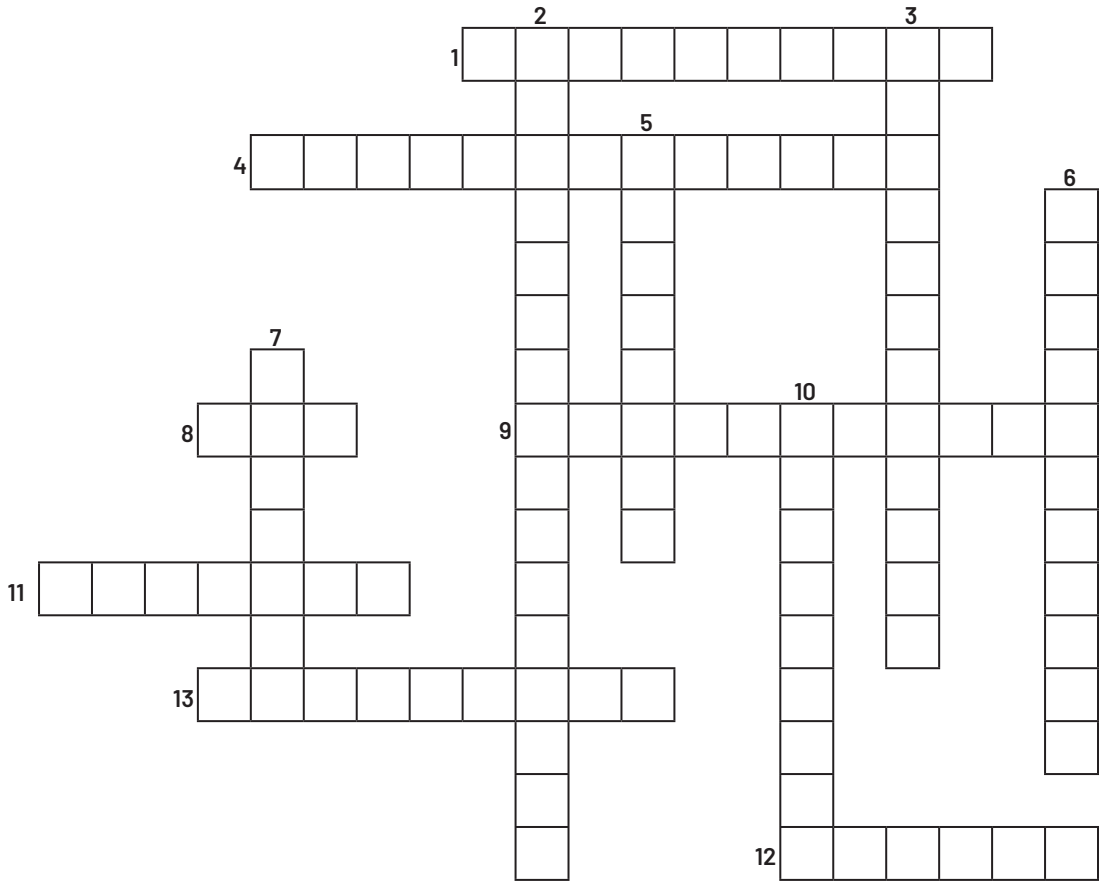

SOLDAN SAĞA

1. Haneyi oluşturan kişilerin karşılıklı hak ve görevlerini düzenleyen hukuk dalı.
4. Belli bir dönem için geçerli olan, hızlı üretilen ve hızlı tüketilen ögelerin bütünü.
8. Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi.
9. Bir milletin yüzyıllar boyunca oluşturduğu maddi ve manevi değerlerinin tümü.
11. Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar.
12. Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine yardım etme.
13. Birbirlerine karşı birtakım toplumsal, ekonomik, kültürel ilişki ya da yükümlülükleri olan kan bağıyla birbirine bağlı kişilerin oluşturdukları düzen.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

2. Toplumda sözlü veya yazılı haber alma imkânını sağlayan aletler.
3. Dünya milletlerini ekonomi, siyaset ve iletisim bakımlarından birbirine yaklaşmaya ve bir bütün olmaya götürme.
5. Belirli bir yerde, bir mahallede yaşayan ailelerin doğum, evlenme, sünnet, yıkım ve ölüm sırasında; ev yapımı, ekip biçme, araç gereç sağlanması vb.nde birbirlerine yardım etmeleri.
6. Çağın tutumuna, anlayışına, gereklerine uyma, çağdaş duruma gelme.
7. Birkaç kuşak süren, kimisi giderek gelenekler arasında yer alan, karşı çıkıldığında direnme gücü zayıf toplumsal davranış örneği.
10. Özellikle sanayinin gelişmesi sonucu nüfusun şehirlerde toplanması ve şehir alanlarının genişlemesi süreci.

www.felsefeogretmeni.com

1. sorudaki tabloda verilen tanımları kavramlarla eşleştiriniz. Eşleşen harfleri yay ayracın içine yazınız.

1.

		Tanımlar	Kavramlar
( )	I.	Özellikle sanayinin gelişmesi sonucu nüfusun şehirlerde toplanması ve şehir alanlarının genişlemesi sürecidir.	**A)** Akrabalık
( )	II.	Bir toplumdaki bireyler ve gruplar tarafından benimsenen ortak duygu, düşünce ve davranışların şekillenmesine etki eden kurallar bütünüdür.	**B)** Değer
( )	III.	Bir toplumun somut varlıkları, üretim biçimleri, teknolojik gelişimleri ve tüketim alışkanlıklarını kapsayan kültürel unsurların bütünüdür.	**C)** Ebeveyn tutumu
( )	IV.	Kişinin kendi davranışlarının veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesidir.	**Ç)** Kentleşme
( )	V.	Çocuk yetiştirme sürecinde anne ile babanın çocuklarına karşı benimsedikleri yaklaşım ve davranış biçimidir.	**D)** Komşuluk
( )	VI.	Bireyleri, kan bağı, evlilik ya da evlat edinme yoluyla birbirine bağlayan sosyal ilişkidir.	**E)** Maddi Kültür
			F) Otorite
			G) Sorumluluk

2-6. soruların cevaplarını kutucuklardaki numaraları kullanarak yazınız. (Aynı kutucuğu birden fazla soru için kullanabilirsiniz.)

1 Teknoloji	2 Sanat eserleri	3 Gelenek	4 Otoriter
5 Ebeveyn	6 Yaşam tarzı	7 Görenek	8 Değerler
9 Araç gereç	10 Demokratik	11 İnanışlar	12 Genç yetişkin

2. Modernleşmenin ortaya çıkabilmesi için gerçekleşmesi beklenen değişimleri ifade eden kavramlar hangileridir?

.....

3. Kültürü oluşturan temel ögeleri ifade eden kavramlar hangileridir?

.....

4. Maddi kültür ögelerini ifade eden kavramlar hangileridir?

.....

5. Aile bireylerini ifade eden kavramlar hangileridir?

.....

6. Çocukların gelişimini etkileyen ebeveyn tutumlarını ifade eden kavramlar hangileridir?

.....

7-14. soruların cevaplarını altlarında yer alan boşluklara yazınız.

7. 1960'lı yıllarda alan araştırmalarının yoğunlaşmasıyla kent ve aileyi konu alan saha araştırmaları öne çıkmaya başlamıştır. Bu alan çalışmalarında son yıllarda Türkiye'de hızlanan toplumsal değişme eğilimleri özellikle köyün sosyal yapısı ve aile kurumu üzerinden belirlenmeye çalışılmıştır. İbrahim Yasa ve Mübeccel B. Kıray başta olmak üzere pek çok sosyolog bu konuya yönelmiş; bu konu ülkedeki toplumsal değişmenin boyutları, yönelimleri, eğilimleri ailedeki değişme, dönüşme, çatışma ve yeniden yapılanma üzerinden okunmaya çalışılmıştır.

Mübeccel Belik Kıray ve İbrahim Yasa'nın literatüre kazandırdığı bir kavram olan "gecekondu ailesi" **nedir? Kısaca açıklayınız.**

8. Marshall McLuhan (Marşal Maklıhın) 1962'de yayımladığı Gutenberg Galaksisi başlıklı kitabında iletişim teknolojileri sayesinde insanlar ile toplumlar arasındaki zaman ve mekân engellerinin yok olduğunu, farklılıkların ortadan kalktığı ve benzerliklerin öne çıktığı küresel ölçekte bir köy oluştuğunu belirtir. Diğer bir deyişle başta televizyon olmak üzere elektronik medyanın dünyayı küresel bir köye dönüştürdüğünü öne sürmektedir. Alman Filozof Martin Heidegger'in (Martin Haydeger) ünlü deyişiyle "Teknoloji hiç teknik bir olgu değildir."

Buna göre bugünün küresel dünyasında internet kitle iletişim araçları başta olmak üzere dijital teknolojinin ve onu ortaya çıkaran bilgi, algı, tasavvur, üretim ve değerlerin aile yapısı üzerindeki uzun vadeli etkileri neler olabilir? Kısaca açıklayınız.

9. Yerleşik hayata ilk geçen Türk boyu Uygurlar olmuştur. Uygurlar, matbaa kurarak kendi alfabeleriyle kitaplar basmışlardır. Araplar ve Avrupalılar kâğıt yapımını Uygur Türkleri aracılığıyla öğrenmiştir. Uygurlar; minyatür, çinicilik, mimari ve tiyatro sanatında da oldukça ileriydiler.

Günümüz Türkçesindeki "uygar" **ve** "uygarlık" **kelimelerinin bu durumla ilişkisi nedir? Kısaca açıklayınız.**

www.felsefeogretmeni.com

10. Aşağıdaki tabloda A ve B ailelerinin sorumlu birey yetiştirmeye ilişkin farklı tutumlarına yer verilmiştir.

A AİLESİ	B AİLESİ
Bugün benim çok işim var. Yatağını toplayarak, ödevlerini yaparak, çöpleri atarak ve sofrayı kurarak bana yardımcı olabilirsin. Eğer yardım edersen aylardır istediğin kazağı sana alacağıma söz veriyorum.	Yatağını toplamak, ödevlerini yapmak gibi işler senin kişisel sorumluluğunken çöpleri çıkarmak, sofranın kurulmasına yardımcı olmak da ailevi sorumlulukların arasında yer alır. Bunları yapmak için karşılık beklemek uygun bir davranış olmayacaktır.
Sen daha çocuk olduğun için aile içindeki kararlarda söz hakkına sahip olman mümkün değil. Sana sorulmadığı sürece fikir beyan etmenden hoşlanmıyoruz.	Birazdan birlikte alacağımız bu karara ilişkin senin görüşlerin bizim için önemli. Hatta bu kararın yerine getirilmesi görevini sana bırakabiliriz.

Aile içeresinde çocuklarda sorumluluk bilincinin oluşması konusunda ailelerin tutumu önemli bir yer tutmaktadır. Bazı aileler çocuklarının görev ve sorumluluklarını kendileri yerine getirirken bazı ailelerse bu görev ve sorumlulukları çocuklarının yerine getirmesini ve böylece davranışlarının sonuçlarını sahiplenmesini ister.

A ve B ailelerinin yaklaşımlarını çocukların sorumluluk bilinci kazanması açısından karşılaştırınız. Bu ailelerin hangisinde yetişen bireylerin sorumluluk sahibi olabileceğini gerekçeleriyle açıklayınız.

11. Ebeveyn tutumları çocuğun ilerleyen yıllardaki ilişkilerini etkilemektedir. Otoriter tutumu benimseyen ailelerde aşırı bir kontrol söz konusuyken demokratik tutumu benimseyen ailelerde destekleyici ve güven verici bir ortam söz konusudur. İlgisiz tutumun bulunduğu aileler çocuğun beklentilerine sınırlama getirmezken mükemmeliyetçi ebeveynler kendi ulaşamadıkları başarılara çocuklarının ulaşmasını isterler. Aşırı hoşgörülü aileler çocuğun bütün yaptıklarını normal karşılar, tutarsız tutumu benimseyen aileler çocuğun davranışlarını kimi durumlarda normal karşılarken aynı davranışları kimi durumlarda hoş karşılamaz.

Bu ebeveyn tutumlarının çocuğun ilerleyen yaşlardaki sosyal ilişkilerine etkileri nasıl olur? Metinde verilen tutumlara göre gerekçeleriyle kısaca açıklayınız.

12. İnsanın ortalama yaşam süresinin uzaması ile genç nesilde akraba zenginliği görülmeye başlanmıştır. Ortalama yirmi beş yaşındaki bir insanın anne babasının yanı sıra nine ve dedeleri de hayatta olabilmektedir. Aynı zamanda kardeş, kuzen ve yeğenleri, amca, hala, dayı ve teyzeleri de bulunabilmektedir. Evli ise bunlara ek olarak eş tarafından akrabalara da sahip olabilmektedir.

Buna göre akraba zenginliğinin kişiye ne gibi faydaları olabilir? Kısaca açıklayınız.

13. Aşağıdaki görselde Karabük'ün tarihî ilçesi Safranbolu'daki eski bir mahalle bulunmaktadır.

Görseldeki gibi eski mahallelerde kurulan komşuluk ilişkileri ile apartmanların yoğunlukta olduğu yerlerdeki komşuluk ilişkilerini olumlu ve olumsuz yönleri ile değerlendiriniz.

14. Aile içerisindeki gelenekler, örf ve âdetler, ahlaki ve dinî değerler; dil, hukuk, sanat gibi kültür ögeleri yaşlılardan gençlere aktarılır. Büyüklerden öğrenilen bu bilgiler ve deneyimler kültürel değerlerin korunmasına katkıda bulunur.

Buna göre aileniz içinde maddi ve manevi kültürün çocuklara ve gençlere öğretimi konusunda en etkili bulduğunuz yöntemler nelerdir? Kısaca açıklayınız.

15-24. çoktan seçmeli soruların doğru cevabını işaretleyiniz.

15. Eğitim düzeyi, kentleşme, iş gücüne katılım, kişi başına düşen gelir gibi çeşitli etkenler Türkiye'de hem nüfusu hem de aile yapısını etkilemiştir. 1950'li yıllardan itibaren Türkiye'de kentleşme hız kazanmaya başlamış, kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru büyük ölçekli göçler yaşanmış ve günümüzde nüfusun çoğu, kentlerde yaşar hâle gelmiştir.

Bu duruma neden olan etken aşağıdakilerden hangisi değildir?

A) Küreselleşme sürecinin başlaması
B) Kırsal kesimde iş gücü fazlalığı oluşması
C) Kırsal kesimdeki nüfusun artması ve toprağın verimsizleşmesi
D) Nüfus yoğunluğu ile birlikte hane başına düşen toprağın azalması
E) Traktör kullanımı ve makineli tarım nedeniyle tarım alanlarının daralması

16. Toplumsal değerler genellikle kuşaktan kuşağa aktarılan, toplumdaki bireylerin ortak duygu düşünce ve beklentilerini ifade eden ve toplumsal normlara temel oluşturan ölçüt ve ilkelerdir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi toplumsal bir değer değildir?

A) Dürüstlük
B) Eşitlik
C) Hoşgörü
D) Menfaat
E) Saygı

17. Aile bireylerinin birbirlerine karşı sorumluluklarını yerine getirmesi ve bunu çocuklarına da öğretmesi onlarda hangi özelliği ortaya çıkarabilir?

A) Rekabetçi davranışlarda bulunulmasını
B) Aile içi etkinliklere katılımın azalmasını
C) Bağımsız karar alma becerilerinin gelişmesini
D) Yaratıcı düşünme becerilerinin körelmesini
E) Akran ilişkilerinde zorluklar yaşanılmasını

18. Türk ailelerindeRamazan ve Kurban Bayramı kutlamaları özellikle çocuklara, gençlere değer ve gelenekleri aktarmanın bir yoludur. Bayram namazı, özel bayram yemekleri, şeker toplama, aile ziyaretleri gibi âdetler toplumun kültürüne ve değerlerine uygun bireylerin yetişmesinde önemli rol oynar.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi Türk aile yapısında dinî bayramların kutlanmasının millî kültürün aktarılmasındaki rolünü açıklar?

A) Aile dışı sosyal bağları zayıflatır.
B) Bireysel bağımsızlığı teşvik eder.
C) Toplumsal hiyerarşiye saygıyı öğretir.
D) Dinî bilgi sağlarken maneviyat üzerinde etkisi olmaz.
E) Kuşaklar arası bağları güçlendirir ve kültürel mirası aktarır.

19. Aile içeresinde çocuklara ve gençlere tarihî kahramanlar; atasözleri, deyimler, türküler, şiirler ve hikâyelerle zenginleştirilmiş bir şekilde aktarılır.

Bu durumun çocuklar ve gençler üzerindeki etkisi nedir?

A) Modern dünya ile bağlarını güçlendirir.
B) Yabancı dil öğrenme becerilerini geliştirir.
C) Gerçek dışı kahramanlık beklentileri oluşturur.
D) Yaşıtlarıyla sağlıklı ilişkiler kurmalarını sağlar.
E) Tarih bilincini arttırır ve kültürel köklerle bağlılık sağlar.

20. Ebeveynlerin sergiledikleri demokratik tutumlar çocuklarda hangi davranışın ortaya çıkmasında etkili olur?

A) Hoşgörü
B) Sabırsızlık
C) İsyankârlık
D) Hızlı karar verme
E) Koşullu saygı ve sevgi

21. Aile içinde ebeveynlerin çocuklarına karşı düzenli sağlık kontrollerini sağlama, bütçe yönetiminde bulunma, aile toplantıları düzenleme, eğitimleri ile ilgilenme, birbirlerine karşı sevgi ve saygı gösterme gibi sorumlulukları bulunmaktadır.

Buna göre ebeveynlerin yerine getirdikleri bu sorumluluklarda çocukların hangi gelişim alanına etkisinden bahsedilmemiştir?

A) İletişim becerilerinin gelişmesi

B) Aile dışındaki etkinliklere olan ilginin artması

C) Çocukların genel fiziksel sağlıklarının iyileşmesi

D) Çocukların tasarruf ve harcama konusunda bilinçlenmeleri

E) Okulda ve sınavlarda daha yüksek performans sergilemeleri

22. Ebeveynlerin aşırı otoriter tutumları; çocukların problem çözme becerilerinin gelişimini, kendini ifade etmelerini, risk alma davranışı geliştirmelerini ve öz güven gelişimini olumsuz etkileyebilir.

Bu metinde ebeveyn tutumlarının çocuklarda neden olabileceği hangi sorunlardan bahsedilmemiştir?

A) Kişisel fikirlerini açıkça ifade etme konusunda zorlanırlar.

B) Sosyal ortamlarda rahat ve kendinden emin olamazlar.

C) Kendi başlarına karar alamaz ve inisiyatif kullanamazlar.

D) Öğretmenlerinin geri bildirimlerine açık olmakta zorlanmazlar.

E) Zor durumlar karşısında hızlı ve etkili çözümler üretemezler.

23. Türk kültüründe ve İslam inancında akrabalık bağlarının korunması, güçlenmesi için yardımlaşma ve dayanışmada akrabalara öncelik verilmesi tavsiye edilmiştir. Ancak akrabalık bağı sebebiyle adalet ve doğruluk ilkelerinin çiğnenmemesi gerekir. Akrabaları gözetmek için başka insanların hakları ihlal edilemez. Akrabalık, soyla övünme, başkalarına karşı üstünlük sağlama ve çıkar elde etme yoluna dönüşmemelidir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi metinde bahsedilen olumsuz davranışa örnek niteliğindedir?

A) Bayramlarda önce akrabaları ziyaret etmek

B) Desteğe ihtiyaç duyulduğunda önce akrabalardan yardım istemek

C) Bir tartışma esnasında durum ne olursa olsun akrabayı korumak

D) Akrabalarla önemli günlerde bir araya gelerek durumlarından haberdar olmak

E) Maddi bir yardım yapılacaksa en yakın ihtiyaç sahibi akrabadan başlamak

24.
- "Komşusu açlıktan kıvranırken tok yatan kimse iman etmiş olamaz." (İbni Ebi Şeybe, *Musannef*, İman ve Rüya, 6.)
- "Komşu komşunun külüne muhtaçtır."

Bu hadis ve atasözünün vurguladığı ortak değer aşağıdakilerden hangisidir?

A) Güven

B) Misafirperverlik

C) Sadaka

D) Vefa

E) Yardımlaşma

www.felsefeogretmeni.com

Notlarım

www.felsefeogretmeni.com

4. Ünite **sunumuna** bu arekoddan ulaşabilirsiniz.

4.ÜNİTE

TÜRK AİLE YAPISININ KARŞILAŞTIĞI GÜNCEL SORUNLAR

Neler Öğreneceksiniz?

- Güncel sorunlar karşısında Türk ailesinin konumunu,
- Dağılan ailelerde ortaya çıkan problemleri ve bu problemlere yönelik çözüm önerilerini,
- Yalnızlaşan yaşlıların ve ailedeki engelli bireylerin durumunu,
- Değişen değerler karşısında Türk aile yapısını öğreneceksiniz.

4. Ünitede yer alan **dijital içeriklere** bu karekoddan ulaşabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

- boşanma
- çocuk yuvası-kreş
- dijital-sanal kültürel ortam
- evlenme
- genel ağ
- göç
- kuşaklar arası ilişki-çatışma
- kültürel yozlaşma
- miras
- sanal arkadaşlık
- tek ebeveynli aile
- velayet
- yalnızlık
- yaşlılık-yaşlı bakımı

www.felsefeogretmeni.com

4.1. GÜNCEL SORUNLAR KARŞISINDA TÜRK AİLESİNİN KONUMU

Hazır mısınız?

1. **Henry Fielding'in (Henri Filding)** "Bir toplumun içinde geçmişin kalıntıları, geleceğin filizleri ve güncelin egemenliği birlikte yaşar." **sözüyle ilgili düşüncelerinizi paylaşınız.**

2. Aile içi iletişim, aile bağlarını güçlendiren önemli bir unsurdur. Ancak günümüzde teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte aile bireyleri arasındaki iletişimde bazı zorluklar yaşanmaktadır. **Sizce aile içi iletişimi güçlendirmek için hangi yöntemler ve stratejiler kullanılabilir?**

Modernleşme ve Kentleşme Sürecinde Türk Ailesinin Karşılaştığı Sorunlar

Modernleşme, sanayileşme ve kentleşme üçgeninde toplumların refah seviyeleri ve yaşam standartları her alanda hızla yükselmiştir. Kentler ticaretin yapıldığı, ekonomik anlamda güçlü merkezlerin olduğu yerler konumuna gelmiştir. Kentlerde konfor ve refahın artması, toplumlar arasında sosyal ve kültürel etkileşimin daha fazla olması, temel ihtiyaçların giderilmesine yönelik hizmetlerin daha hızlı çözüme kavuşturulması da kent nüfusunun artmasında belirleyici faktörlerdendir. Ancak kentlerin aşırı göç alması; sınırlı kaynağı bulunan kentin kaynak sıkıntısı çekmesine, çevresel ve toplumsal bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Barınma, altyapı, ulaşım sorunları; işsizlik, çevre kirliliği, suç oranlarındaki artış; kentlileşememe gibi kentsel normların oluşamaması bu sorunlardan bazılarıdır. Örneğin kentlerde kalabalık nüfustan dolayı konut krizleri oluşmaktadır. Bu durum ev kiraları ve arsa fiyatlarının dengesiz bir şekilde artmasına neden olur. Kayıt dışı yapılaşma ve gecekondulaşma kentin estetik görünümüne gölge düşürmektedir. Kentlerdeki arz talep dengesinin bozulması hemen her şeyin maliyetini yükselttiği için kentte yaşayan insanların harcamalarında da artışlar yaşanır. Ayrıca hızlı kentleşmeyle kalabalıklaşan şehirlerde ulaşım insanlar için problem hâline gelmektedir (Görsel 4.1).

Görsel 4.1: *Trafik sıkışıklığı kentlerde yaşanan en büyük problemlerden biridir.*

Kentleşme süreciyle birlikte Türk aile hayatında birtakım değişimler meydana gelmiştir. Kırdan kente yoğun bir göç sürecinin yaşanması ve bunun sonucunda kentleşmenin hızla artmasıyla Türk aile yapısında, geniş aileler toplumun en küçük örgütlü yapısı olan çekirdek aileye dönüşmeye başlamıştır. Türkiye Aile Yapısı Araştırmalarının (TAYA) istatistiksel verilerine göre 1968 ve 2018 yılları arasındaki son 50 yıllık süreç içerisinde çekirdek aile oranı %11, dağılmış aile oranı %57 artmıştır. Geniş aile oranında ise %138 azalış olduğu tespit edilmiştir. Bu verilerden yola çıkarak geniş ailenin hızla çekirdek aileye, çekirdek ailenin ise hızla tek ebeveynli aileye dönüştüğü sonucuna ulaşmak mümkündür. Ancak Türkiye'de aile yapısı Batı'daki gibi keskin bir şekilde birbirinden ayrılmamıştır. Çekirdek aile sayısı artmasına rağmen Batı'dan farklı olarak doğal afetler ve olağanüstü durumlarda aileler, geniş aile düzenine geçmiş ve hızlı bir şekilde bir araya gelmiştir. Bu durum Türkiye'deki aile modelinde geniş aile ile bağlantılı çekirdek aile yapısının olduğunun göstergelerinden biridir. Tek ebeveynli aileler ise eşin ölümü veya boşanma sonucu oluşur. Kentlerdeki boşanma oranları, kırsal bölgelere kıyasla daha yüksektir. Kentleşmeyle birlikte etkili olmaya başlayan bireyselleşme, aile üzerindeki geleneksel dengeleyici unsurların etkisini yitirmesine ve boşanmaların artmasına neden olabilmektedir. Bu durumun sonucunda da toplumda tek ebeveynli ailelerin sayısı artmaktadır.

TÜİK verilerine göre aile yapısında meydana gelen değişiklikler sonucunda ailelerdeki çocuk sayısı da zamanla değişmiştir. Toplam doğurganlık hızı, 2001 yılında 2,38 çocukken 2022 yılında 1,62 çocuk olarak gerçekleşmiştir. Bir kadının dünyaya getirdiği ortalama çocuk sayısı 2022 yılında 1,62 olmuştur. Bu

www.felsefeogretmeni.com

durum, doğurganlığın nüfusun yenilenme düzeyi olan 2,10'un altında kaldığını göstermektedir. Aşağıdaki Grafik 4.1'de 2001-2022 yılları arasındaki doğum sayısı ve toplam doğurganlık hızına yer verilmiştir.

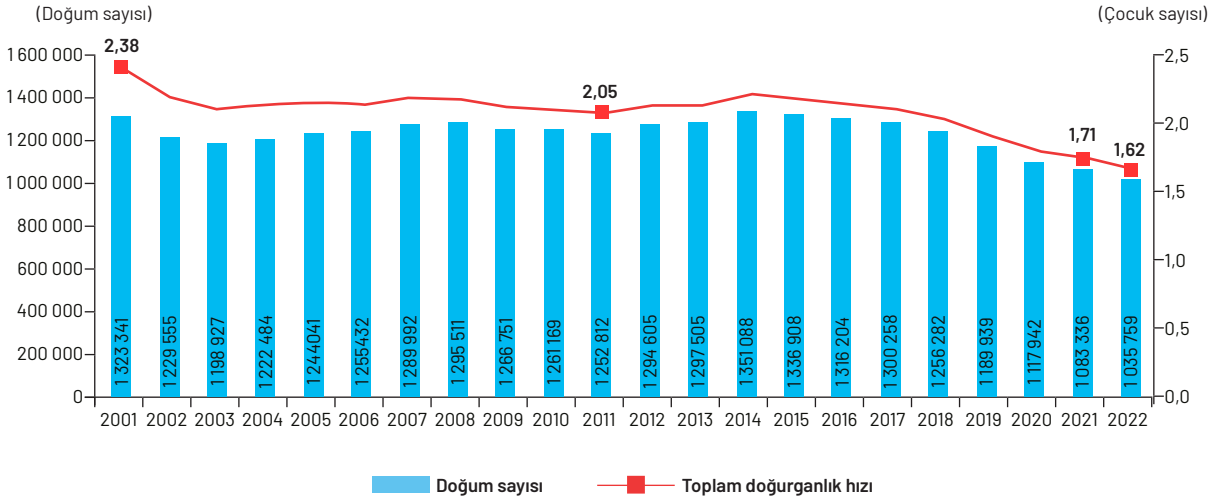

Grafik 4.1: *Doğum sayısı ve toplam doğurganlık hızı 2001-2022*

Türkiye'de hem kadınlarda hem de erkeklerde ilk evlenme yaşında artış söz konusudur. TÜİK verilerine göre ortalama ilk evlenme yaşı 2013 yılında kadınlarda 23,6 iken erkeklerde 26,8 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2023 yılında ise bu oran kadınlarda 25,7 erkeklerde ise 28,3 olmuştur. Kadın ile erkek arasındaki ortalama ilk evlenme yaş farkı 2,6 olarak gerçekleşmiştir. Bireylerin kadın ve erkek için uygun gördükleri ilk evlenme yaşları 25-29 yaş aralığı olarak belirtilmiştir. İlk evlenme yaşı aynı zamanda çocuk sayısını da etkilemektedir. İlk evlenme yaşı arttıkça çocuk sayısı azalmaktadır.

Modernleşme ve kentleşme ile kadınların iş hayatına hızla dâhil olduğu gözlemlenmektedir. Kadınların çalışma yaşamına katılımının çocukların eğitim ve sağlık seviyesinin yükselmesi, hane halkı tasarruflarının artması ve aile bireylerinin yaşam standartlarının iyileşmesi gibi olumlu etkileri olmuştur. Bu durum kadınların sosyal refahını, verimliliğini ve ailenin ekonomik büyümesini de olumlu etkilemiştir. Türkiye'de de kadınların çalışma hayatına katılım oranı son yıllarda artmıştır.

TÜİK Hane Halkı İşgücü Araştırması sonuçlarına göre 2013 yılında 15 yaş ve üzerindeki kadınların %29,9'u çalışıyorken bu oran 2023 yılında yüzde %35,7'ye yükselmiştir. Kadınların iş gücüne katılımında iyileşme olmasına rağmen bu oran diğer ülkelerle karşılaştırıldığında hâlâ istenen düzeyde değildir. Ayrıca kadın ve erkeğin iş gücüne katılım oranları karşılaştırıldığında farkın kadınların aleyhine olduğu görülmektedir. 2023 yılında kadınları %35,7'si iş gücüne katılırken bu oran erkeklerde %70,8'dir. Kadınların geçmiş yıllara göre çalışma hayatında daha aktif bir şekilde yer alması aile içerisinde geleneksel görev paylaşımında da değişimleri beraberinde getirmiştir. Geleneksel ailelerde erkeğin ailedeki en büyük rolü ailenin geçimini sağlamakken kadının rolü ev işleri ve çocukların bakımı ile ilgilenmektir. Özellikle kadının çalışma hayatına girmesiyle evin ekonomisi hem erkek hem de kadının eşit olarak paylaştığı bir sorumluluk olmuştur. Aile içi iş paylaşımı zamana, yaşam tarzına göre geleneksel yapıdan daha esnek ve demokratik bir şekle dönüşmüştür (Görsel 4.2). Örneğin çocuklarla ilgilenme, yemek ve temizlik yapma gibi görev ve sorumluluklar geleneksel ailenin tam tersine eşler tarafından dengeli biçimde paylaşılmaya başlanmıştır.

Görsel 4.2: *Günümüzde aile içi iş paylaşımı daha eşitlikçi bir yapıdadır.*

www.felsefeogretmeni.com

Günümüzde ailede çocuğun değeri ile ilgili bakış açısında da değişimler söz konusudur. Geçmişte ebeveynlerle çocuklar arasında genellikle otoriter bir yapı söz konusuyken günümüzde aileler çocuklarıyla daha fazla duygusal bağ kurmaya ve onların ihtiyaçlarını daha fazla dikkate almaya başlamıştır. Ebeveynler, çocuklarının iyi bir eğitim almasını desteklemekte ve çocukların bireysel ilgi ve yeteneklerine daha fazla saygı göstererek onların kendi potansiyellerini keşfetmelerini sağlamaktadır. Bu değişimler daha eğitimli ve bilinçli bir neslin yetişmesine ve çocukların daha sağlıklı ve mutlu bir şekilde gelişmelerine yardımcı olmaktadır.

Sıra Sizde

Aşağıda verilen ifadelerden doğru olanların karşısına "D", yanlış olanların karşısına "Y" yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin karşısına doğrularını yazınız.

İfadeler	D/Y	İfadenin Doğrusu
Kentleşme süreci, Türk aile yapısında geniş ailelerin çoğalmasına neden olmuştur.		
Türkiye'de aile yapısı Batı'daki gibi keskin bir şekilde birbirinden ayrılmıştır.		
Kadınların iş hayatına katılımı, aile bireylerinin yaşam standartlarını yükseltmiştir.		
Sahip olunan çocuk sayısı, ilk evlenme yaşına göre değişiklik gösterir.		
Türkiye'de çekirdek aile oranı artarken geniş aile oranı da artmıştır.		
Tek ebeveynli aileler genellikle boşanma sonucu oluşmaktadır.		
Ailede çocuğun değeri ile ilgili bakış açısında değişim söz konusudur.		

www.felsefeogretmeni.com

Çocukların ve Yaşlıların Bakımıyla İlgilenen Aile Dışı Kurumların Önemi

Kentleşmenin ve modernleşmenin etkisiyle her kurum değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Toplumun en küçük ve güçlü yapısı sayılan aile kurumu da bu değişim ve dönüşümden payını almıştır. Bu durum daha çok geniş ailenin çekirdek aileye dönüşmesiyle olmuştur. Sanayi Devrimi'nden sonra iş kollarının artmasıyla dünyada ve Türkiye'de kadın ve erkekler iş yaşamına daha fazla dâhil olup daha fazla mesai yapmaya başlamıştır. Bu durum; ailenin eğitim, bakım, güvenlik gibi temel işlevlerinin yerine getirilmesinde kreşler, anaokulları, bakım evleri vb. aile dışı kurumların da yer almasını gerekli kılmıştır.

Okul öncesi eğitim, çağımızda değişen yaşam koşulları sonucunda çocuğun eğitim ve gelişimi ile ilgili olarak ortaya çıkmıştır. Ailelerin, çocuklarının okul öncesinde iyi bir eğitim almasını istemeleri, değişen aile ve toplum yapısı okul öncesi kurumlarının önemini artırmıştır. Modern aile yapısının görünümü olan çekirdek aileler, okul öncesi eğitimin çocukların sosyal ve duygusal gelişimi için gerekli olduğunun farkındadır. Ortaya çıkan bu ihtiyacı karşılamak, iyi planlanmış bir eğitim sistemi ve okul öncesi eğitim yapıları ile mümkün olur. Özel kurumlar ile devlet bünyesindeki kurumlarda 0-6 yaş arası çocukların eğitimi için kreşler ve anaokulları faaliyet gösterir (Görsel 4.3). Okul öncesi eğitimde, sosyal bir varlık olmaya başlayan çocuğun gelişiminin her yönden sağlıklı olarak sürdürülmesi; çocukların sosyal-duygusal, bilişsel, dil gelişimlerinin, fiziksel gelişim ve sağlıklarının sağlanması ile ilköğretime hazırlanmaları amaçlanmıştır.

Görsel 4.3: *Okul öncesi, 0-6 yaş grubu çocukların eğitim gördüğü kurumdur.*

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de demografik yapı değişmekte ve yaşlı nüfus beklenmedik bir düzeyde artmaktadır. TÜİK verilerine göre 2012 yılında yaşlı nüfus olarak tabir edilen 65 yaş ve üzerindeki nüfus 5,7 milyon kişi, bunların toplam nüfusa oranı %7,5'tir. 2022 yılına gelindiğinde 8,4 milyon olan bu nüfusun toplam nüfusa oranı %9,9'a yükselmiştir. Nüfus projeksiyonlarına göre yaşlı nüfus oranının 2080 yılında %25,6 olacağı öngörülmektedir. Yaşlı nüfusun artması ve gelecekte bu oranın daha da artacağı öngörüsü yaşlıların bakımını önemli hâle getirmiştir. Geleneksel geniş aile yapılarında yaşlı bakımıyla aile bireyleri ilgilenir. Ancak günümüzde geniş aileden çekirdek aileye geçişin ve ekonomik gelişmelerin de etkisiyle kadın ve erkek iş yaşamına ortak bir şekilde katılmaya başlamış, böylece bakıma ihtiyacı olan yaşlıların insan onuruna yakışır şekilde hayatını sürdürmelerini sağlayacak kurumlar önem kazanmıştır. Yaşlı bakımına yönelik hizmetler, kurumsal bakım ve evde bakım şeklinde gerçekleşir. **Kurumsal bakım** *"korunmaya ve bakıma muhtaç yaşlıların sağlık, sosyo-ekonomik ve psikolojik gereksinimlerinin yetişmiş kimselerce karşılandığı, onların refah ve mutluluğunu temel alan bir hizmet türü"*nü ifade eder. Yaşlı bakımına yönelik kurumsal bakım hizmetleri; huzurevleri, huzurevi yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri, yaşlı dayanışma merkezleri tarafından yürütülür (Görsel 4.4). Yaşlı bakımına yönelik hizmetlerden bir diğeri olan **evde bakım** ise *"doktorların tavsiyeleri üzerine bireylere kendi yaşam alanlarında, sağlık ekibi tarafından tıbbi ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde sağlık ve bakım ile takip hizmetlerinin sunulması"*nı ifade eder. Evde bakım hizmetleri Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ile belediyeler tarafından verilir.

Görsel 4.4: *Huzurevleri yaşlılara bakım hizmeti vermektedir.*

Konu ile ilgili boşluk doldurma e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

Teknolojik Gelişmelerin Türk Ailesi Üzerindeki Etkileri

Sanayi Devrimi'yle teknolojideki gelişmeler çok hızlanmıştır. Teknolojinin hayatı kolaylaştırmasıyla hemen her alanda teknolojiye bağlı araç gereçler kullanılmış, iletişimde de devrim yaşanmıştır. Telefon ve internet insanların her yerde, hızlı ve etkili bir şekilde iletişim kurmasını sağlamıştır. İnternetin yaygınlaşmasıyla bilgiye hızlı ve kolay bir şekilde ulaşılmıştır. Teknoloji ile eğitim alanında büyük bir değişim ve gelişim sağlanmış, eğitim ve öğretim imkânları yaygınlaşmıştır. Teknoloji endüstriyel alanlarda ve seri üretim alanlarında da verimliliği artırmış; bunun dışında tıp, ulaşım, eğlence gibi alanların gelişiminde de önemli bir rol oynamıştır.

Teknolojinin faydalarıyla ilgili değinilen bu alanların haricinde daha birçok alanda teknolojiden yararlanılır. Ancak teknolojinin yanlış kullanımından kaynaklı olumsuzluklar da göz ardı edilmemelidir. Teknolojinin aşırı kullanımı bağımlılığa neden olur. **Bağımlılık** *"bir şeye veya bir kimseye bağlı olma durumu"*nu ifade eder. Günümüzde en yaygın bağımlılıklardan biri olan teknoloji bağımlılığı telefon, televizyon, bilgisayar oyunları, tablet, oyun konsolları ve sosyal medyanın yoğun olarak kullanımı şeklinde tanımlanabilir. Teknolojinin aşırı kullanımına bağlı olarak bireyler, kullandıkları bir nesne veya yaptıkları etkinlik sonrasında kontrolünü kaybederek onsuz yaşayamaz hâle gelebilir. Bu tür kullanım ve davranışlar, bireyin hayatının önemli bir bölümünü kaplar; tüm zamanını ve fiziksel enerjisini buna harcamasına yol açar. Teknolojinin gelişimi ve internetin yaygın kullanılmasıyla birlikte yeni bağımlılık türleri ortaya çıkmıştır. Sosyal ağlar üzerinden kullanıcılar arasında görsel ve işitsel paylaşımı, bilgi aktarımını ve haberleşmeyi sağlayan iletişim ortamını sunan **sosyal medya**ya bağımlılık en fazla karşılaşılan bağımlılık türleri arasında yer alır. Sosyal medya bağımlılığı günlük hayatta yerine getirilmesi gereken sorumlulukların ertelenmesine, gerçek arkadaşlıkların yerini sanal arkadaşlıkların almaya başlamasına, sürekli görsel/işitsel paylaşım yapma ihtiyacının duyulmasına neden olur.

Sosyal bir varlık olan insanın diğer insanlarla dengeli ve sağlıklı iletişim kurması hayati önem taşır. Bu yüzden aile içi iletişimin yeterli düzeyde ve sağlıklı bir şekilde olması bireyin sosyal ve duyuşsal gelişimi açısından son derece önemlidir. Ancak özellikle akıllı telefonlar ve tabletler gibi cihazların ailelerin bir araya gelip sohbet ettiği yemek masasında, oturma odasında ve diğer aile toplantılarında sıklıkla kullanılması aile içindeki yüz yüze iletişimi olumsuz etkiler ve aile içinde dinamik olması gereken iletişim sürecini durağan hâle getirir (Görsel 4.5). Tüm bunlar gerek aile bireylerinin birbirleriyle gerekse çevresiyle derin ilişki kurmasını engeller. Aile bireyleri arasındaki duygusal bağların zayıflamasına ve duygusal mesafenin artmasına yol açabilir. Bireylerin sosyal medyada vakit geçirmeyi tercih etmeleri, zamanlarını yönetmekte zorlanmalarına ve yalnızlaşmalarına neden olur.

Görsel 4.5: *Teknolojik cihazlar aile içi iletişimi olumsuz etkiler.*

Teknolojinin hızlı gelişimi ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla ailenin değer üretme ve aktarma işlevi zayıflayabilir. Sağlıklı iletişime sahip ailelerde aktif bir iletişim ve ortak değer üretme söz konusuyken zayıf veya sağlıksız iletişime sahip ailelerde ise sevgi, saygı, yardımlaşma, dayanışma gibi değerler üretilemez. Günümüzde kitle iletişim araçlarının yaygın kullanımı, aile bireylerinin birbirleriyle daha az vakit geçirmelerine dolayısıyla da ailenin çocuklar ve gençler üzerindeki etkisinin azalmasına yol açar. Bu durum gençlerin değerlerini aileden ziyade dijital kültürel ortamlardan almasına neden olur. Üretilemeyen ve öğretilemeyen birçok değer gelecek kuşaklara aktarılamadığından kendi kültürel kimliğine yabancılaşmış bireyler ortaya çıkabilir. İletişimin dijital kültürel ortamlara kayması bireyselleşmeyi kaçınılmaz hâle getirir. Bireylerin kendi akıllı cihazlarına odaklanmaları kendi dünyalarında yaşamalarına ve yalnızlaşmalarına neden olabilir. Bu sebeple aile içinde ortak etkinlikler ve paylaşılan deneyimler azalır. Dijitalleşme ve bireyselleşme, popüler kültürün de etkisiyle birleşerek geleneksel aile değerlerinin zayıflamasını ve kültürel yozlaşmayı ortaya çıkarır. Kitle iletişim araçları bireylerin büyük ölçüde popüler kültürün değerlerini benimsemesine yol açarak aile bireyleri arasındaki saygı, sadakat, yardımlaşma, dayanışma gibi değerleri önemsizleştirebilir.

www.felsefeogretmeni.com

Sıra Sizde

Aşağıda verilen metinden yararlanarak soruları cevaplayınız.

Gelişmeleri kaçırma korkusu [Fear of Missing Out (Fiyır of Missing Aut), FOMO]; bireyin, başkalarının sosyal yaşantılarında meydana gelen gelişmeler ve yeniliklerden yoksun kalacağı veya bunları kaçıracağı yönünde yoğun kaygı yaşaması demektir. Teknolojik gelişmelerin ve sosyal medya kullanımının artışı ile psikoloji literatürüne giren FOMO, henüz yeni bir kavramdır. Yapılan çalışmalarda FOMO'nun toplumda görülme yaygınlığı için %15,2-75 aralığında değişen değerler bildirilmiştir. FOMO etiyolojisindeyse demografik ve bireysel faktörlerin yanında düşünce özellikleri ve davranış kalıplarının etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca FOMO ile birlikte görülen durumlar içinde bireyin psikolojik sağlığını önemli ölçüde etkileyebilecek faktörler olduğu da aktarılmıştır. Yapılan çalışmanın konuyla ilgili diğer çalışmalardan ayrılan kısmı ise FOMO kavramının ele alınış biçimi, konu kapsamının genişliği ve güncel değerlendirmelere dayanmasıdır. (...)

E. Bahadır, M. U. Tohumcu ve B. Kalender, *Gelişmeleri Kaçırma Korkusu (FOMO) Üzerine Bir Gözden Geçirme*
(Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

1. Günümüzde gelişmeleri kaçırma korkusunun artmasında etkili olan faktörler nelerdir?

2. Gelişmeleri kaçırma korkusunun bireylerdeki psikolojik etkileri nelerdir?

3. Gelişmeleri kaçırma korkusunun aile içi iletişimdeki olumsuz etkileri neler olabilir? Açıklayınız.

www.felsefeogretmeni.com

Aile içi iletişimin artırılması ve teknoloji bağımlılığının önlenmesine yönelik öneriler Grafik Bilgi 4.1'de sunulmuştur.

Aile bireyleri teknolojinin kullanımıyla ilgili süre belirlemeli ve buna disiplinli bir şekilde uymalıdır. Teknolojinin kullanıldığı saatlerde ve mekânlarda değişiklik yapılmalıdır. Bu, iletişim araçlarının kullanım sürelerinin sınırlanması veya belirli odalarda kullanılması şeklinde olabilir.

Evde teknolojik bağımlılık yaratacak cihazların sayısı azaltılmalı, ortak kullanım saatleri belirlenerek teknolojik cihazlar ailece kullanılmalıdır. Örneğin akşam yemeği sırasında veya aile toplantılarında cihazların kullanılmaması aile içi iletişimin güçlenmesini sağlayacaktır.

İlgi ve yetenekler doğrultusunda düzenli olarak etkinlikler, eğlenceler, hobiler veya hedefler oluşturulmalıdır. Resim yapmak, müzik aleti çalmak, kitap okumak, spor yapmak, doğa yürüyüşlerine çıkmak gibi aile bireyleri ile yapılabilecek aktiviteler düzenlenebilir.

Aile içinde düzenli olarak sohbet zamanları oluşturulmalıdır. Tüm aile bireyleri bu sohbet zamanlarında duygularını, düşüncelerini, acılarını, deneyimlerini, korkularını, ihtiyaçlarını paylaşmalı; fikirler açık ve dürüst şekilde ifade edilmelidir. Aile bireyleri birbirlerine saygılı olmalı, kötü söz söylememeli, birbirlerini sabırlı ve dikkatli şekilde dinlemelidir. Böylece yaşanan sorunlar da hızlı ve etkili bir şekilde çözülecektir.

Teknolojinin aile içi iletişimi güçlendirmek için kullanılması noktasında aile bireyleri birlikte dijital fotoğraf albümleri oluşturmak veya aile sohbet grupları oluşturmak gibi yöntemler geliştirilebilir.

Ebeveynlerin zamanlarının büyük bir kısmını teknolojik cihazların başında geçirmesi çocukların da aynı davranışı sergileme eğilimine neden olabileceği için ebeveynler, teknoloji kullanımlarını dengelemeli ve bu konuda çocuklarına rol modeli olmalıdır.

Teknoloji bağımlılığının zararları akla getirilmelidir. Teknoloji bağımlılığı aile içi ilişkilere, sosyal hayata ve kişisel sağlığa zarar veriyorsa bu durum aileden ve yakın çevreden saklanmamalıdır. Bağımlılıktan kurtulmak için uzmanlardan yardım alınmalıdır.

Grafik Bilgi 4.1: *Aile içi iletişimin artırılmasını sağlayacak öneriler*

www.felsefeogretmeni.com

Sıra Sizde

Aşağıdaki görselde Yeşilay'ın "Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitim Programı" **kapsamında hazırlamış olduğu afişe yer verilmiştir. Afişten yararlanarak soruları cevaplayınız.**

1. "Cep telefonu bağımlısı mısın?" **testi altında verilen ifadelerden hangisini sıklıkla yaşadığınızı açıklayınız.**

2. **Teknoloji bağımlılığının kontrolü için önerilen ifadelerden hangilerinin daha etkili olabileceğini açıklayınız.**

3. **Teknoloji bağımlılığına ilişkin farkındalık yaratmak için başka hangi önlemler alınabilir? Açıklayınız.**

Konu ile ilgili infografik e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

www.felsefeogretmeni.com

4.2. DAĞILAN AİLELERDE ORTAYA ÇIKAN PROBLEMLER VE BU PROBLEMLERE YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Hazır mısınız?

1. Günümüzde sıklıkla tartışılan ve araştırılan konulardan biri boşanmadır. Yapılan araştırmalara göre dünyada her geçen gün boşanma oranlarının arttığı gözlemlenmektedir.
   Sizce boşanmalardaki artışın sebepleri neler olabilir?
2. **Boşanmış ailelerde öne çıkan problemler genel olarak neler olabilir?**

Boşanmaların Aile Bireylerine Etkileri

Kadın ile erkek arasında güvenli bir bağın kurulması evliliğin en önemli amacıdır. Ancak bazen bu bağ ve bütünlük sürdürülemeyebilir ve evlilik bozulabilir. Evliliğin sona ermesi anlamına gelen **boşanma**, yasal olarak kurulmuş bir evliliğin de sonu anlamına gelmektedir. TÜİK verilerine göre boşanma sayısı 2013 yılında 125.305 iken bu sayı 2023 yılında 171.881 olmuştur (Görsel 4.6). Günümüzde pek çok çift, aralarında sevgi bağı olmasına rağmen kişiliklerinin farklı olması nedeniyle sağlıklı bir ilişki kuramamaktadır. Farklı kültürel özelliklere, farklı eğitim tarzlarına ve eğitim geçmişlerine sahip olmalarının yol açtığı uyumsuzluk ve çatışmalardan dolayı da evliliklerinde problemler yaşayabilmektedir. Ayrıca duygusal olarak ihmal edilmek, haksız eleştirilere maruz kalmak, terk edilmek, şiddetli geçimsizlik vb. faktörler eskiden olduğu gibi günümüzde de boşanma nedenleri arasındadır.

Görsel 4.6: *Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de boşanmaların sayısı her geçen gün artmaktadır.*

Boşanmış çiftler için en önemli konulardan biri velayet durumudur. **Velayet** *"çocukların kendileri ve malları ile ilgili olarak ebeveynin sahip olduğu tüm hak ve yükümlülükleri"* ifade eder. Türk Medeni Hukuku'na göre boşanma meydana geldiğinde hâkim velayeti eşlerden birine verebilir (Görsel 4.7). Boşanma sonrasında velayeti alan ebeveynin bazı hak ve sorumlulukları bulunur. Bunlar çocuğun eğitimi, barınması, medeni hakları ve mülkiyetiyle ilgili konuları içerir. Velayet sahibi ebeveyn, bu sorumluluğu tek başına üstlendiği için mali ve sosyal açıdan zorluk yaşayabilir. Ayrıca günlük yaşamdaki sorunların çocuk ile ebeveyn arasındaki ilişkiye yansıma riski de vardır. Çocuğun velayetini alamayan ebeveyn, çocuğundan uzakta olduğu ve çocuğun hayatında çok az rol oynadığı için kendini suçlayabilir. Bu kısır döngü, ebeveynin öz güveninin kaybolmasına neden olabilmekte, bu durum doğrudan veya dolaylı olarak çocuğa da yansıyabilmektedir. Boşanma sürecine uyum sağlamakta zorluk çeken çocuklar ebeveynlerine tepki gösterebilir. Çocuğunun sorumluluğunu tek başına üstlenen bir ebeveyn için bu tepki çok sarsıcı ve üzücü olabilir. Bazen de tepki, çocuğun birlikte yaşamadığı ebeveyni özlemesinden kaynaklanabilir. Çocuğun ayrı kaldığı ebeveyne olan özlem duygusu, velayet sahibi ebeveynin duygusal yükünü daha da artırabilir.

Görsel 4.7: *Mahkeme, velayet kararında yetişkinlerin duygu ve düşünceleri ile "çocuğun yüksek yararı" ilkesini ön planda tutar.*

www.felsefeogretmeni.com

Ayrılma veya boşanma sonrasında çekirdek aile, tek ebeveynli aileye dönüşür. **Tek ebeveynli aile**, anne veya babanın tek ebeveyn olduğu ve çocukların bakımından tek ebeveynin sorumlu olduğu ailelerdir. Bu aileler, genellikle boşanmanın bir sonucu olarak ortaya çıkar. Ancak ayrılık veya eşlerden birinin ölümü ile de tek ebeveynlik ortaya çıkabilir. Bazı insanlar ise evlat edinme yoluyla tek ebeveynli bir aile kurarlar. Tek ebeveynli aileler ekonomik yetersizlik, sosyal yaşama katılamama, çocuğuma yetemiyorum duygusuna kapılma, evle ilgili sorumlulukların artması gibi bazı sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Tek ebeveynliğin olumsuz etkisine rağmen çocuklar mutlu, başarılı bir şekilde de büyüyebilirler (Görsel 4.8). Tek ebeveynli ailelerin sorunlarına ve bu sorunların çözümlerine yönelik stratejiler Grafik Bilgi 4.2'de sunulmuştur.

Görsel 4.8: *Tek ebeveynli aileler çocuklarına maddi ve manevi destek olmalıdır.*

- Ebeveynler çocuklarının desteklenmesinde tek başına sorumluluk almaya çalışmamalıdır. Ebeveyn çevresiyle iş birliği içerisinde olmalı, sorunları kabul edip karşılaşabilecek güçlüklerle başa çıkmayı istemelidir.
- Ortaya çıkabilecek maddi zorlukları önlemek için devlet destek programlarından veya yardım kuruluşlarından faydalanılabilir. Bu ailelerin kira yükü hafifletilmeli veya düşük faizlerle konut alımı kolaylaştırılmalıdır.
- Aileler, çocuklarıyla sağlıklı ilişkiler geliştirmek için sınırlar belirlemeli, demokratik ve tutarlı bir ebeveyn tutumu benimsemelidir. Çocuklara istikrarlı bir çevre sağlamak da davranış sorunlarının azalmasını ve aile içi ilişkilerin güçlenmesini sağlar.
- Ebeveynler çocuklarının duygularını anlamak ve onlara destek olmak için zaman ayırmalıdır. Düzenli olarak onlarla konuşmak ve onların duygusal ihtiyaçlarını karşılamak aile içi ilişkilerin de güçlenmesine yardımcı olur.
- Ebeveynler hem kendilerinin hem de çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak için zamanlarını etkili bir şekilde yönetmelidir. Ayrıca fiziksel ve psikolojik sağlığı korumak amacıyla düzenli spor yapılmalı, sağlıklı beslenilmeli ve etkinliklere katılınmalıdır.
- Tek ebeveynliğin zorlukları ve bu zorlukların çözümlerine destek olmak için "Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı Hizmeti" hakkında kişiler bilinçlendirilmelidir. Bu yönde sağlanan yardım ve destekler ailelerin yaşam kalitesini artıracaktır.

Grafik Bilgi 4.2: *Tek ebeveynli ailelerin karşılaştığı sorunlara yönelik çözüm önerileri*

www.felsefeogretmeni.com

Aile bireyleri tarafından terk ve ihmal edilmiş, ayrıca ebeveynlerinin vefatından veya farklı sebeplerden dolayı aile bağları kopmuş çocuklar **ebeveyn bakımından yoksun çocuklar**dır. Ebeveyn bakımından yoksunluk çocuklarda sevgi, güven, şefkat gibi duyguların yeterince kazanılamamasına neden olabilir. Bu durum genellikle çocuğun yaşına, kişiliğine ve yaşadığı çevreye göre değişiklik gösterebilir. Bazı çocuklar kaygı, yalnızlık gibi duyguların yanı sıra tutarsız davranışlar gösterme, önemli kararlar alırken hata yapma gibi durumlar yaşayabilir. Ebeveyn bakımından yoksun çocukların sorunlarına ve bu sorunların çözümlerine yönelik stratejiler Grafik Bilgi 4.3'te sunulmuştur.

- Çocuklar bu dönemde kendilerine güven veren öğretmen, akraba vb. bir yetişkinin desteğini alabilir ya da benzer deneyimler yaşayan diğer çocuklarla tanışabilecekleri destek gruplarına katılabilir.
- Çocukların rutinlerini oluşturabilecekleri, kendilerini güvende hissedebilecekleri ve duygusal ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri ortamlar oluşturmak önemlidir.
- Hobiler edinmek, ilgi duyduğu konuları keşfetmek ve ilgili aktivitelere katılmak çocuğun kendine güvenini artırabilir ve yeni arkadaşlar edinmesine yardımcı olabilir.
- Çocuğa psikolojik destek sağlamak önemlidir. Psikolojik destek, çocuğun yalnızlık duygularıyla başa çıkmasına yardımcı olup ona gerekli desteği de sunar.

Grafik Bilgi 4.3: *Ebeveyn bakımından yoksun çocukların karşılaştığı sorunlara yönelik çözüm önerileri*

Aile bireyleri ölüm, boşanma vb. olaylar sonucu mal veya miras paylaşımı yapmak durumunda kalabilir. Paylaşım sırasında aile bireyleri istenmeyen tartışmalar yaşayabilir. Bu durum, aile bireyleri arasındaki duygusal stres ve gerginliği tetikleyerek endişe, öfke, hüzün, hayal kırıklığı gibi duygusal tepkilere neden olabilir. Miras paylaşım sürecindeki sorunlar ailelerin birbirinden uzaklaşmasına, ilişkilerin zarar görmesine, aile içinde iletişim kopukluklarına ve çatışmaların devam etmesine yol açabilir. Adaletsiz bir miras paylaşımı veya miras bırakan kişinin isteklerine uygun olmayan bir paylaşım, aile bireyleri arasında güvensizlik hissi oluşturur. Ayrıca miras ve mal paylaşımı sürecindeki masraflar sonucu aile bireyleri arasında maddi zorluklar yaşanabilir. Miras ve mal paylaşımı sorunlarıyla başa çıkabilmek için aile bireyleri arasında açık ve dürüst iletişim, saygı, anlayış ve iş birliği çok önemlidir. Vasiyetnamenin net olması ve mirasla ilgili adil bir paylaşım planının yapılmasının yanı sıra bir avukattan veya finansal yetkinliğe sahip birinden destek almak sorunların çözümünde yardımcı olabilir. Aile içinde çözülemeyen anlaşmazlıklar durumunda mahkemeye gitmek yerine ara buluculuk gibi alternatif çözüm yolları da bulunmaktadır (Görsel 4.9).

Görsel 4.9: *Ölüm veya ayrılık durumlarında mal paylaşımı ve miras konuları genellikle hukuki süreçlere tabidir.*

www.felsefeogretmeni.com

Sıra Sizde

1. **Boşanma sürecinde ebeveynler duygusal ve sosyal açıdan nerelerden destek alabilirler?**

2. Tek ebeveynli aileler, çeşitli sebeplerle çocuklarını tek başına büyütme sorumluluğunu üstlenirler. Bu durum, bazı zorlukları da beraberinde getirir. Ancak tek ebeveynli aileler çeşitli yollarla bu zorlukların üstesinden gelebilir.

   Tek ebeveynli aileler günlük yaşamda zorlandıkları konuları aşmak için hangi adımları atabilirler? Bu konulara örnek vererek açıklayınız.

3. Ölüm veya ayrılık sonrasında ortaya çıkan miras ve mal paylaşımı sorunları, aile bireyleri arasında çeşitli duygusal ve psikolojik gerginliklere sebep olabilir. Bu etkiler, aile bireyleri arasındaki ilişkileri derinden etkileyebilir ve çözüm sürecini karmaşık hâle getirebilir. Bu nedenle, bu konunun aile bireyleri üzerindeki etkilerini anlamak ve bu etkilerle başa çıkmanın yollarını bulmak önemlidir.

   Miras ve mal paylaşımı sürecinde yaşanan bu anlaşmazlıkların, aile bireyleri arasındaki iletişimi olumsuz etkilememesi için nasıl iletişim kurulmalıdır?

Konu ile ilgili bilgi küpü e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

www.felsefeogretmeni.com

4.3. YALNIZLAŞAN YAŞLILAR VE AİLEDEKİ ENGELLİ BİREYLERİN DURUMU

Hazır mısınız?

1. Aileniz içerisindeki yaşlı bireylerle birlikte geçirdiğiniz zamanları düşünün. **Aile büyüklerinizin sizden yardım istedikleri konular nelerdir?**
2. **Sizce günlük yaşamda engelli bireylerin karşılaştıkları sorunlar neler olabilir?**

Yalnızlaşan Yaşlıların Durumu ve Bu Durumla İlgili Çözüm Önerileri

İnsan hayatı, anne karnında başlayan ve ölümle sona eren bir dizi gelişimsel dönemden oluşan bir süreçtir. Yaşlılık dönemi (65 yaş ve üzeri) bu döngünün içerisinde yer alan gelişimsel dönemlerin sonuncusudur. **Yaşlılık** bireyin fiziksel, zihinsel ve sosyal olarak yaşamının son dönemlerini ifade eder. Tıp, bilim ve teknoloji üçgenindeki gelişmelerin yanı sıra doğum oranlarındaki azalma ile dünyada ve Türkiye'de yaşlı sayısı günden güne artmış, toplumlar yaşlanmaya başlamıştır.

Geçmişten günümüze tüm Türk toplumlarında yaşlı bireylere ayrı bir önem verilmekte ve onlara saygı duyulmaktadır. Ailede, çevrede birleştirici bir kimliği temsil eden yaşlılar, birçok alanda karar verilirken akıl danışılan kimseler olarak kabul edilir. Anne ve babanın sözünü dinlemeyen kişinin işlerinin yolunda gitmeyeceğine, anne ve babanın sözünü dinleyen kişinin ise güzel bir hayat yaşayacağına inanılır. Anne ve babaya hayır denilecekse de bu kırıcı bir şekilde söylenmemelidir. Yaşlılara yardımcı olma ve yaşlı bakımı son derece önemli bir toplumsal sorumluluktur. İslam dini bu sorumluluğun yerine getirilmesinde son derece hassasiyet göstermiştir. Özellikle yaşlanan anne ve babaya nazik davranmak, onlara tatlı sözler söylemek ve "Öf!" bile dememek Kur'an-ı Kerim'de önemle vurgulanan hususlardır (bk. İsra suresi, 27. ayet.).

Yaşlılık dönemi, bireyin yaşamında çeşitli değişimlere neden olur. Bu değişimler; bireyin kişiliğine, deneyimlerine, içinde bulunduğu kültüre ve sosyal çevreye bağlı olarak olumlu ya da olumsuz şekilde gelişebilir. Yaşlılık; bireyin yaşam koşullarına, sağlık durumuna, psikolojik hazırlığına ve sosyal çevresine bağlı olarak farklı deneyimlenebilen bir dönemdir. Her bireyin yaşlılık deneyimi kendine özgüdür ve çeşitli zorluklar ile fırsatları içerebilir. Yaşlılık döneminde yaşlı bireylerin fiziksel ve zihinsel sağlık sorunları yaşaması, temel ihtiyaçlarını karşılamada başkalarına gereksinim duymaya başlaması, bireysel ve toplumsal hayatta, aile yaşamlarında rol ve statülerinde kayıpların ortaya çıkması gibi durumlar yalnızlık hissi yaşamalarına yol açabilir. Ancak yaşlıların çevresinde onlarla iletişim kurabilecek, onlara destek olabilecek bireylerin olması bu hissi azaltır (Görsel 4.10).

Görsel 4.10: *İleri yaştaki insanlar aile bireylerinin desteğine daha fazla ihtiyaç duyarlar.*

Bilgi Kutusu

Türkiye Yaşlı Profili Araştırması: Yaşlıları En Çok "Aile" Mutlu Ediyor.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen Türkiye Yaşlı Profili Araştırması'nın sonuçlarına göre yaşlıların yüzde 64,4'ünü kendilerini en çok mutlu eden şeyin aileleri olduğunu belirtti. (...) Araştırma sonuçlarına göre yaşlıların yüzde 64,4'ü torunlarıyla her gün ilgilenmektedir. Bu, aile bağlarının gücünü koruduğunu ve kuşaklar arası aktarımın sürdüğünü göstermektedir.

Genel ağdan alınmıştır.

www.felsefeogretmeni.com

Tablo 4.1'de yaşlı bireylerin yalnızlaşma nedenlerine yer verilmiştir.

Tablo 4.1: *Yaşlı Bireylerin Yalnızlaşma Nedenleri*

Sağlık Sorunları	Fiziksel kısıtlamalar ya da yaşanan ciddi sağlık sorunları, yaşlı bireylerin sosyal çevresinin daralmasına ve sosyal aktivitelerinin kısıtlanmasına neden olarak yalnızlığa yol açabilir.
Çocukların Uzakta Yaşaması	Çocukların evlilik, eğitim, iş vb. nedenlerden dolayı uzakta olması, yaşlı bireylerin diğer aile bireyleriyle fiziksel temasını azaltarak duygusal bağların zayıflamasına yol açabilir.
Emeklilik Sonrası Değişim	Yaşlı bireyler, emeklilik hayatına geçtiklerinde iş arkadaşlarıyla olan günlük etkileşimleri sona erer ve daha sonraki dönemlerde yeni sosyal bağlar kurmakta zorlanabilir.
Eş, Akraba ve Arkadaş Kaybı	Eş, akraba ve arkadaş kaybı yaşlı bireylerin sosyal çevresinin daralmasına yol açabilir.
Teknolojik Zorluklar	Yaşlı bireylerin teknolojide yaşanan hızlı gelişmelere ayak uyduramaması onların dijital çağı yakalamalarını zorlaştırabilir.

Yaşlılık, toplum için bir bilgi, deneyim ve değer kaynağıdır. Fakat yaşlı bireyler yalnızlaşma gibi problemlerle karşı karşıya kalabilmektedir. Yaşlı bireylerin yaşamlarına katkıda bulunacak, sosyal bağlarını güçlendirecek ve yalnızlık sorunlarını çözecek öneriler Grafik Bilgi 4.4'te sunulmuştur.

- Yaşlılar, yeni hobiler edinerek veya ilgi alanlarını genişleterek sosyal etkileşimi artırabilirler. Grup aktivitelerine katılmak, yeni arkadaşlıklar kurmalarına ve sosyal çevrelerini genişletmelerine yardımcı olabilir.
- Gönüllü destek programları oluşturularak yaşlı bireylere sık ve düzenli ziyaretlerin yapılması sağlanabilir. Ya da kendileri gönüllü çalışmalarda bulunarak sosyal etkileşimlerini artırabilir.
- Fiziksel ve ruhsal sağlıklarını korumak için düzenli egzersizler yapma ve sağlıklı beslenme gibi konularda yaşlı bireyler yakın çevresi veya devlet tarafından bilinçlendirilmedir.
- Yaşlıların çocukları, torunları, akrabaları veya komşuları tarafından düzenli ziyaret edilmesi önemlidir.
- Devlet tarafından yaşlıların teknoloji kullanımını teşvik edecek eğitim programları düzenlenebilir. Yaşlıların bu sayede uzakta olan aile bireyleri ile iletişime geçmeleri kolaylaşabilir.
- Devlet tarafından yaşlı bireyin ihtiyaçlarına ve tercihlerine göre kurumsal bakım, evde bakım gibi kamusal hizmetlerin yaygınlaştırılması önemlidir.

Grafik Bilgi 4.4: *Yaşlı bireylerin yaşam kalitesini güçlendirecek öneriler*

www.felsefeogretmeni.com

Sıra Sizde

Aşağıda verilen metinden yararlanarak soruları cevaplayınız.

(...) Torunlarının bakımını üstlenen yaşlı kişiler bu durumdan genellikle memnuniyet duymaktadır. Yaşlı kişilerin durgun dönemleri çocuk bakımı ile beraber hareketli bir evreye geçmektedir.

Torunlarıyla ilgilenmeyi seçen yaşlı kişiler, topluma yeniden alışma, ait olmaya başlamaktadır. Fiziksel fonksiyonları zayıflamış yaşlı kişiler, kendilerinin yaşama tutunmasını sağlayan yeni bir sorumluluğu üstlenmektedir. Torunlarına karşı hoşgörülü olan dede, babaanne, annanne tipindeki yaşlı kişiler çocuk ve torunları ile daha iyi iletişim kurmaktadır (...).

Yaşlı kişiler deneyimlerini torunlarına yansıtarak kültür aktarımını devam ettirmektedir. Geleneksel bilgi, yaşlı kişi vasıtasıyla küçük yaşta kişilere öğretilmektedir (...). Yetişkinler, sözlü anlatılar başta olmak üzere günlük hayatta çocukların uyması gereken davranışları da hoşgörü ile torunlarına yansıtmaktadır. Yaşlı kişilerin torun bakımı yoluyla gerçekleştirdiği bu eylemler, tutumlar ve yaklaşımlar geleneksel bilginin gelecek nesillere taşınmasında önemli rol üstlenmektedir. (...)

A. Öztürk Merdin, *Geleneksel Kültürde Yaşlı ve Yaşlılık: Kırşehir Örneklemi*
(Metnin aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

1. **Sizce genç nesiller olarak yaşlıların deneyimlerinden nasıl faydalanılabilir ve onlarla nasıl daha iyi bir bağ kurulabilir? Metinden örneklerle açıklayınız.**

2. **Büyüklerimizin günümüz toplumunu sosyokültürel ve ekonomik açıdan geçmişle kıyaslamasını nasıl yorumluyorsunuz? Kısaca açıklayınız.**

Araştır-Paylaş

Çevrenizdeki yaşlı bireylerin günlük yaşantılarında ne tür etkileşimlerde bulunduklarına ve hangi aktiviteleri yaptıklarına ilişkin bir araştırma yapınız. Araştırma konunuzla ilgili sunum hazırlayarak arkadaşlarınızla paylaşınız.

www.felsefeogretmeni.com

Ailedeki Engelli Bireylerin Durumu ve Bu Durumla İlgili Çözüm Önerileri

Engelli bireylerin aile içindeki durumu; engelin türüne, şiddetine, ailenin sosyoekonomik durumuna, kültürel faktörlere ve aile bireylerinin kişisel kaynaklarına bağlı olarak farklılık gösterir. Engelli bireyler aile içerisindeki sorunların yanı sıra günlük aktivitelerini gerçekleştirme ve sosyal hayata katılma konusunda da sorunlar yaşayabilmektedir. Bu doğrultuda engelli bireylerin haklarının toplumun vicdanına bırakılmadan yasalarla güvence altına alınması, ayrımcılıkla mücadele politikaları ve fırsat eşitliğini sağlayan tedbirlerle korunarak güçlendirilmesi yolunda önemli adımlar atılmalıdır. Engellilerin toplumsal hayata aktif katılımının sağlanması için eğitimden istihdama, sağlıktan bakım hizmetlerine, vergi indirimlerine kadar tüm alanlarda hak temelli anlayış benimsenmelidir. Tüm bunlar engelli bireylerin kültürel, sportif ve sanatsal becerilerini geliştirebilmelerine, hayatlarını bağımsız bir şekilde sürdürmelerine ve toplumsal hayata aktif katılımlarına destek olacaktır (Görsel 4.11).

Görsel 4.11: *Engelli bireyler toplumsal hayata daha fazla dâhil olmalıdır.*

Sıra Sizde

Aşağıda verilen metinden yararlanarak soruları cevaplayınız.

Büşra Fatma Ün, henüz altı buçuk aylıkken vücudunda nöroblastom tespit edilen ve kötü huylu tümörün sinirlerine verdiği hasardan dolayı belden aşağısı felçli olarak hayatını devam ettirmek durumunda kalan paralimpik tenisçimizdir. Eğitim görürken çektiği zorlukları farklı platformlarda gençlere motivasyon kaynağı olması açısından zaman zaman dile getirmektedir. Ün, bir gün annesiyle birlikte gezerken tesadüfen bir salona girdiğini ve orada tenisle tanıştığını söylemiştir. Salonda bulunanların şaşkın ve garipseyici tavırlarına aldırmadan tenis sporcusu olmayı hedeflediğini ve bunun için var gücüyle çalıştığını belirtmiştir. "İnsan isteyince, hakkını vererek çalışınca yapamayacağı bir şeyin olmadığını öğrendim." diyen Ün, Paralimpik Oyunları'na katılan ilk Türk kadın tenisçi ünvanına sahip olmuştur.

Büşra Fatma Ün

1. **Engelli bireylerin aile ve toplum içerisinde yaşadığı zorluklar neler olabilir? Tartışınız.**
2. **Engelli bireylerin topluma katılımını desteklemeye yönelik bir politika düzenleme görevi alsaydınız hangi alanlara odaklanırdınız ve bu politikanın başarı kriterleri neler olurdu? Tartışınız.**

Konu ile ilgili tanım eşleştirme e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

www.felsefeogretmeni.com

4.4. DEĞİŞEN DEĞERLER KARŞISINDA TÜRK AİLE YAPISI

Hazır mısınız?

1. **Ailenizdeki farklı kuşaklara kimleri örnek verirsiniz?**
2. **Hz. Ali'nin** "Çocuklarınızı kendi zamanınıza göre değil, onların yaşayacağı çağa göre yetiştirin." **sözünde vurgulanan sizce nedir?**

Değer, Anlayış ve Yaklaşım Farklılıklarından Kaynaklanan Kuşak Çatışmaları

Ülkemizde ve dünyada son zamanlarda yaşanan değişimler, teknolojik ve ekonomik değişimlerle sınırlı kalmayıp kültürel ve sosyal alanlarda da etkisini göstermektedir. Bu değişimlerden etkilenen kurumların başında aile kurumu gelmektedir. Yaşanan bu değişimlerin aile ortamına yansıması sonucu aile ilişkilerinde davranış kalıpları değişmekte ve yeni ilişkiler ortaya çıkmaktadır. Bu yeni ilişkiler sonucunda yetişkin ve genç bireyler arasında çeşitli anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. Farklı kuşaklardan gelen bireyler arasında yaşam tarzı, anlayış ve değer farklılıkları yaşanabilir. Kuşak çatışması; farklı nesillere ait kişilerin değerleri, tutumları, davranışları ve beklentileri arasındaki farklılıklardan kaynaklı ortaya çıkan anlaşmazlıkları ifade eder (Görsel 4.12). Çocuklar ve ebeveynler arasındaki farklı toplumsallaşma deneyimleri, onların toplumda meydana gelen değişimlere verdikleri tepkilerde ve uyum sürecinde farklılıkların oluşmasına neden olur. Bu durum da kuşaklar arası çatışmaların tetiklenmesine yol açmaktadır. Aşağıdaki Tablo 4.2'de kuşak çatışmasının nedenlerine yer verilmiştir.

Görsel 4.12: *Farklı dönemlerde toplumsallaşan insanlar arasında kuşak çatışmaları yaşanabilir.*

Tablo 4.2: *Kuşak Çatışmasının Nedenleri*

Farklı Yaşam Tarzı	Her kuşak doğduğu, büyüdüğü dönemdeki toplumsal, ekonomik, siyasi vb. koşullardan etkilenir. Örneğin ekonomik sıkıntılar veya savaş gibi zorluklar yaşamış yaşlı kuşakların deneyimleri onları tutumlu olmaya ve tasarruf etmeye sevk edebilir. Genç kuşaklar ise daha bolluk içinde büyüyerek tüketim odaklı bir yaşam tarzını benimsemiş olabilirler.
Farklı Çalışma Stilleri	Genç kuşaklar ile eski kuşakların çalışma stilleri birbirinden farklı olabilmektedir. Örneğin yaşlı kuşaklar iş yerinde daha fazla hiyerarşiye önem verirken genç kuşaklar daha esnek bir çalışma ortamı istemektedir.
Teknoloji Kullanımı	Yaşlı kuşaklar teknolojiyi hayatlarına entegre etmede zorluk yaşayabilirken genç kuşaklar teknolojiye kolaylıkla uyum sağlayabilmiştir. Örneğin genel ağın yaygın kullanımı daha genç kuşakların iletişim ve bilgi alışverişi tarzlarını değiştirmiştir.
Değerler	Farklı kuşaklar, farklı değerlere ve önceliklere sahip olabilmektedir. Örneğin yaşlı kuşak saygı, sadakat, yardımlaşma gibi değerlere önem verirken gençler daha çok kişisel özgürlük, bireysellik, kariyer odaklılık gibi değerlere önem verebilir.
İletişim	Farklı kuşaklar arasındaki iletişim farklılıkları, karşılıklı anlaşmazlıkları ve çatışmaları beraberinde getirebilir. Örneğin yaşlı kuşaklar yüz yüze iletişimi veya telefon görüşmelerini tercih ederken genç kuşaklar genellikle sosyal medya gibi dijital iletişim araçlarını tercih eder.
Eğitim	Her kuşağın farklı bir eğitim sistemi içinde yetişmesi kuşaklar arasındaki bilgi ve becerileri de farklı kılar. Öğrenme ortamlarında da farklı düşünebilirler. Örneğin yaşlı kuşaklar geleneksel sınıf ortamlarını tercih ederken daha genç kuşaklar çevrim içi öğrenme araçlarını tercih edebilir.

www.felsefeogretmeni.com

Ailelerin genç ve yetişkin bireyleri arasındaki bakış açılarının farklılığından kaynaklanan kuşak çatışmaları, tarihin tüm dönemlerinde yaşanmıştır. Ancak bu çatışmaların olumsuz etkilerini azaltmak mümkündür. Farklılıklara saygı duymak ve iletişimi güçlendirmek kuşaklar arasında uyumu ve iş birliğini artırmaya yardımcı olacaktır. Yetişkinlerin ailenin genç bireylerine karşı göstereceği ilgi ve sevgi kuşaklar arası çatışmayı yumuşatacaktır. Toplumsal yapının sağlıklı ve güçlü olması için genç, yetişkin ve yaşlı bireylerin birbirini anlaması ve doğru iletişim kurması önem taşımaktadır.

Sıra Sizde

Günümüzde kuşak çatışmasının nedenlerinden en önemlisi sizce hangisidir? Tartışınız.

Konu ile ilgili bilgi küpü eşleştirme e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

Aile Kurumu İle İlgili Çalışan Ulusal Kurum ve Kuruluşlar

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü gibi kurum ve kuruluşlar aile bütünlüğünün korunması ile sosyokültürel ve psikolojik yönden güçlendirilmesi için çeşitli faaliyetler yürütmektedir.

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak çalışan ve sosyal hizmetlerden, aile işlerinden sorumlu bakanlıktır (Görsel 4.13). Bakanlık; bu kapsamda aile eğitimi, aile içi şiddetle mücadele, aile danışmanlığı, aile hukuku ve aile ekonomisi konularında çalışmalar yürütmektedir. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü; aile danışmanlığı, kadın sığınma evleri, çocuk yuvaları, yaşlı bakım evleri, rehabilitasyon merkezleri gibi alanlarda faaliyetler yürütmektedir. Engelli bakım merkezleri, kreşler, gündüz bakım evleri, aile merkezleri, gençlik merkezleri, huzurevleri, engellileri iş ve meslek edindirme merkezleri de müdürlüğün faaliyet yürüttüğü diğer alanlardır. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Hizmetleri Bakanlığına bağlı genel müdürlük olarak hizmet vermektedir. Bu genel müdürlük, ailelere ve korunmaya muhtaç çocuklara sağlık, kültür, eğitim konularında hizmet sunmak amacıyla kurulmuştur.

Görsel 4.13: *T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı aile bütünlüğünü korumak, güçlendirmek ve sosyal refahın artmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur.*

Araştır-Paylaş

Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğünün gençlere yönelik sosyal hizmet projelerinin neler olduğunu araştırınız. Araştırma konunuzla ilgili sunum hazırlayınız ve bu projelerin gençlerin topluma daha etkin katılımını nasıl desteklediğine yönelik görüşlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Konu ile ilgili boşluk doldurma e-içerik uygulaması için karekodu akıllı cihazınıza okutunuz.

www.felsefeogretmeni.com

Bulmaca

Aşağıda verilen bulmacayı çözünüz.

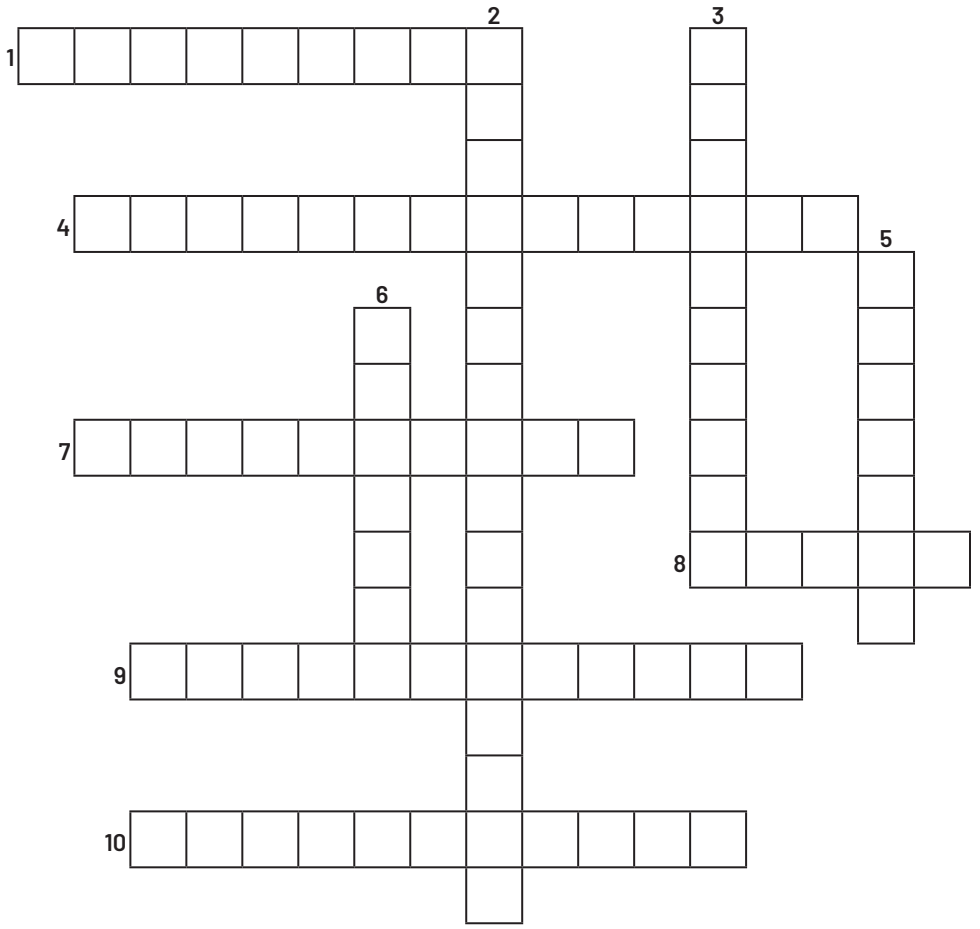

SOLDAN SAĞA

1. Bireyin sosyal ilişki ağında duygusal bağlantı ve yakınlığın eksikliği sonucu yaşanan duygu durumu.
4. Birbirini izleyen iki nesil arasında görülen, aralarındaki iletişimi engelleyen, görüş ve değerler ayrılığı.
7. Bir şeyi veya bir kimseyi bırakamama durumu.
8. Birine, ölen bir yakınından kalan mal mülk, para veya servet.
9. Bilgisayar, tablet, cep telefonu vb. elektronik aygıtlar aracılığıyla okunup yazılabilen her türlü bilgi için veri kaydı amacıyla kullanılan veri taşıyıcısı.
10. Genel ağda oluşturulan uygulamalar üzerinden kullanıcılar arasında görsel ve işitsel malzeme paylaşımını, bilgi aktarımını, haberleşmeyi sağlayan iletişim ortamı.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

2. Sahip olunan maddi ve manevi değerler bütününün kendine has olan özelliklerini kaybetmesi ve savunmasız bir duruma düşmesi.
3. İnsanların çevrim içi veya çevrim dışı kültür, sanat, eğitim, eğlence, bankacılık, haberleşme, iletişim vb.ni genel ağ, bilgisayar, tablet, cep telefonu aracılığıyla yaptığı etkileşimli platform.
5. Dünya üzerindeki tüm bilgisayarların birbirine bağlanmasını sağlayan genelleştirilmiş bilgi iletişim düzeni.
6. Veli olma durumu; velilik.

www.felsefeogretmeni.com

1. sorudaki tabloda verilen tanımları kavramlarla eşleştiriniz. Eşleşen harfleri yay ayracın içine yazınız.

1.

		Tanımlar	Kavramlar
( )	I.	Kentleşmeyle birlikte aile yapısının küçülmesi sonucu ortaya çıkan aile türüdür.	**A)** Çekirdek aile
( )	II.	Kişinin; çevrim içi alışveriş sitelerinde, sosyal medya uygulamalarında, oyunlarda takıntılı bir şekilde vakit geçirmesi ve buna bağlı olarak kendini sosyal hayattan soyutlamasıdır.	**B)** Geniş aile
( )	III.	Ayrılma veya boşanma sonrasında ortaya çıkan aile türüdür.	**C)** Kuşak çatışması
( )	IV.	Zaman akışına bağlı olarak bireylerin gelişen ve değişen çevreye uyum sağlama gücünün azaldığı dönemdir.	**Ç)** T. C. Aile ve Sosyal Hizmetler
( )	V.	Değişik yaş grupları arasındaki değer, tutum, davranış ve beklentilerin farklı olması nedeniyle ortaya çıkan anlaşmazlık durumudur.	**D)** Tek ebeveynli aile
( )	VI.	Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak çalışan, aile bütünlüğünü koruma ve sosyal refahın artmasını sağlama amacıyla çalışmalar yapan bakanlıktır.	**E)** Teknoloji bağımlılığı
			F) Teknolojik zorluklar
			G) Yaşlılık

2-6. soruların cevaplarını kutucuklardaki numaraları kullanarak yazınız. (Aynı kutucuğu birden fazla soru için kullanabilirsiniz.)

1 Konut krizi	2 Kentleşme	3 İletişim	4 Teknolojik zorluklar
5 Farklı yaşam tarzı	6 Sosyal statü kaybı	7 Eğitim	8 Sosyal uyum
9 Göç	10 Sağlık hizmetleri	11 Kimlik gelişimi	12 Farklı beklentiler

2. Sanayileşme sonucunda toplumsal yapıda ortaya çıkan yeni durumlara ait kavramlar hangileridir?

.....

3. Teknolojinin kullanıldığı alanlar hangileridir?

.....

4. Farklı nedenlerle bir arada yaşayamayan aile bireylerinin olumsuz etkilenebilecekleri durumlar hangileridir?

.....

5. Yaşlı bireylerin yalnızlaşma nedenleri hangileridir?

.....

6. Kuşak çatışmasına yol açan nedenler hangileridir?

.....

www.felsefeogretmeni.com

7-12. soruların cevaplarını altlarında yer alan boşluklara yazınız.

7. Türk ailesinin modernleşme ve kentleşme sürecinde karşılaştığı sorunlar oldukça çeşitlidir ve bu sorunlar genellikle toplumsal, ekonomik ve kültürel değişimlerle yakından ilişkilidir.

Buna göre Türk ailesinin modernleşme ve kentleşme sürecinde değişimlerle ilgili karşılaştığı sorunlar nelerdir? Birer örnekle açıklayınız.

8. Sağlıklı bir ailede aile bireyleri birbirleriyle zorluk yaşamadan iletişim kurabilir. Aile bireyleri sorunları tespit edebilir, konuşabilir, sorunlara çözüm önerebilir, çözüme ilişkin ortak kararlar alabilir ve çözüme uygun davranışlar sergileyebilir. Ancak günümüzde teknoloji bağımlılığı aile içi iletişimi ve etkileşimi etkilemektedir.

Buna göre teknolojik ilerlemeler, ailelerin iletişim ve etkileşim biçimlerini nasıl değiştirmiştir? Kısaca açıklayınız.

9. Boşanma, evliliğin yasal olarak sona erdirilmesini ifade eder. Çiftler farklı nedenlerden dolayı evliliklerini sonlandırma isteğinde bulunabilir. Boşanmanın hem çiftler hem de çocuklar üzerinde etkileri bulunmaktadır.

Buna göre boşanmanın aile bireyleri üzerindeki sosyal ve duygusal etkileri neler olabilir? Kısaca açıklayınız.

10. Toplumun önemli bir parçasını oluşturan yalnızlaşan yaşlıların ve engellilerin özel ihtiyaçlarına uygun bir şekilde destek verilmelidir. Bu destek bireylerin gündelik yaşamla bağını güçlendirmekle birlikte onların fiziksel ve psikolojik sağlıkları üzerinde olumlu etkiler meydana getirir.

Buna göre yalnızlaşan yaşlıların ve ailedeki engelli bireylerin fiziksel ve psikolojik sağlıklarını artırmak için ne tür etkinlikler düzenlenebilir?

11. Kuşak çatışmaları, çocuk ve ebeveynler arasında değer, tutum ve olaylara bakış açısındaki farklılıklardan kaynaklanan anlaşmazlıkları ifade eder. Çocuklar ve ebeveynler arasındaki farklı toplumsallaşma deneyimleri, onların toplumdaki değişimlere verdikleri tepkilerin farklılaşmasına neden olur.

Kuşak çatışmaları, aile içinde hangi konularda sık sık ortaya çıkar? Metinden yararlanarak örneklerle açıklayınız?

12. Birçok ulusal kurum ve kuruluş; ailelerin desteklenmesi, güçlendirilmesi ve korunması için faaliyet göstermektedir. Bu kurumlar, çeşitli hizmetler ve programlar aracılığıyla ailelerin ihtiyaçlarını karşılamaya ve yaşamlarını iyileştirmeye yönelik çalışmalar yürütür. Bu nedenle, bu kurum ve kuruluşların tanınması ve faaliyetlerinin anlaşılması ailelerin daha iyi bir yaşam sürmelerine yardımcı olabilir.

Ulusal kurum ve kuruluşların ülkenizde veya bölgenizde ailelerin desteklenmesi ve korunması için hangi faaliyetler gerçekleştirdiğini yukarıdaki metinden yararlanarak açıklayınız.

www.felsefeogretmeni.com

13-22. çoktan seçmeli soruların doğru cevabını işaretleyiniz.

13. Teknolojik gelişmelerin Türk ailesi üzerindeki etkileri oldukça çeşitlidir. Artan internet erişimi ve akıllı cihaz kullanımı bireylerin iletişim alışkanlıklarını, eğitim şekillerini ve sosyal ilişkilerini derinden etkilemektedir.

Teknolojik gelişmelerin Türk ailesi üzerindeki etkileri dikkate alındığında bu gelişmeler en çok hangi alanı etkilemektedir?

A) İş hayatı
B) Sosyal ilişkiler
C) Aile içi iletişim
D) Eğitim olanakları
E) Günlük yaşam aktiviteleri

14. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının kurulma amaçlarından biri olamaz?

A) Spor etkinlikleri düzenlemek
B) Aile içi şiddetle mücadele etmek
C) Yaşlılara yönelik bakım hizmetleri sunmak
D) Dezavantajlı gruplara yönelik sosyal destek programları oluşturmak
E) Engelli bireylere yönelik rehabilitasyon ve istihdam desteği sağlamak

15. Modernleşme ve kentleşme sürecinde Türk ailesinin karşılaştığı sorunlar arasında kuşak çatışması, doğru iletişim kuramama ve ekonomik sorunlar öne çıkmaktadır.

Buna göre modernleşme ve kentleşme sürecindeki Türk ailesinin yaşadığı sorunların çözümünde hangi faktör öncelikli olarak ele alınmalıdır?

A) Ailenin güvenliğinin güçlendirilmesi
B) Teknoloji kullanımının aile içinde azaltılması
C) Geleneksel ve modern yaşam tarzlarının dengelenmesi
D) İşsizlikle mücadele edilmesi ve iş olanaklarının artırılması
E) Yerel yönetimlerin ailelere yönelik destek programları geliştirmesi

16. Boşanmanın aile bireyleri üzerindeki etkileri incelendiğinde çocukların duygusal sağlığı üzerinde önemli etkileri olduğu görülmektedir. Bu süreç, çocukların güven duygusunu zedeler ve çocuklarda psikolojik sorunlara yol açabilir.

Boşanmaların aile bireyleri üzerindeki etkileri değerlendirildiğinde aşağıdakilerden hangisinin çocukların gelişimine en fazla etkilediği söylenebilir?

A) Sosyal çevrenin değişmesi
B) Finansal durumun değişmesi
C) Eğitim olanaklarının azalması
D) Duygusal zorlanmaların artması
E) Sosyal destek ağlarının zayıflaması

17. Modernleşme ve kentleşme sürecindeki Türk ailesi, geleneksel değerler ile modern yaşam tarzı arasında denge kurmada zorluklar yaşamaktadır. Kentleşme ile ailelerin yaşam alanları küçülmekte ve aile bireyleri arasındaki iletişimde zayıflamalar meydana gelmektedir. Bunun sonucunda çeşitli sosyal ve ekonomik sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Buna göre modernleşme ve kentleşme sürecindeki Türk ailesinin karşılaştığı sorunlar arasında aşağıdakilerden hangisi daha belirgindir?

A) İşsizlik ve gelir eşitsizliği
B) Aile içi iletişimdeki azalma
C) Teknoloji bağımlılığının artması
D) Kentleşme ile artan trafik sorunları
E) Geleneksel aile değerlerinin güçlenmesi

18. Teknolojik gelişmeler, Türk ailelerinin yaşam tarzlarını kökten değiştirmiştir. Artık aile bireyleri günlük yaşamda dijital araçlara daha fazla bağımlı hâle gelmiştir.

Buna göre teknolojik gelişmelerin Türk ailesinin yaşam tarzlarına etkisi incelendiğinde aşağıdaki alanlardan hangisi en belirgin şekilde değişmiştir?

A) Ailenin ekonomik durumu
B) Aile bireylerinin eğitim seviyesi
C) Aile bireylerinin sağlık durumları
D) Aile içi iletişim ve yüz yüze etkileşim
E) Aile içi karar alma süreçlerinde hızlı ve etkili iletişim

19. Yalnızlaşan yaşlılar zaman içerisinde yakın çevresindeki insanlardan kendilerini soyutlanmış hissedebilir. Bu durum, yaşlıların kendine güvenini ve sosyal becerilerini azaltmakla birlikte yaşamlarındaki anlamlı ilişkileri ve etkinlikleri de olumsuz yönde etkileyebilir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi yalnızlaşan yaşlı bireylerin sosyal çevresi ile iletişim ve etkileşim kaybına uğramasının yarattığı sıkıntılardan <u>değildir</u>?

A) Stres seviyesinde artışın gerçekleşmesi

B) Öz güven kaybında artışın gözlemlenmesi

C) Kendini ifade etmekte zorlanmaya başlanması

D) Sosyal izolasyon ile ortaya çıkan umutsuzluk hissi

E) Kişisel hedefler için harekete geçilmesi

20. Değer, anlayış ve yaklaşım farklılıklarından kaynaklanan kuşak çatışmaları, genellikle farklı yaş grupları arasında ortaya çıkar ve çeşitli sosyal, kültürel ve teknolojik gelişim ve değişimlerden etkilenir. Bu çatışmalar, aile içi ilişkilerden iş yaşamına kadar geniş bir yelpazede gözlemlenebilir.

Değer, anlayış ve yaklaşım farklılıklarından kaynaklanan kuşak çatışmaları örneklerine ilişkin aşağıdakilerden hangisi aile içi ilişkilerde ve iş yaşamında <u>gözlemlenemez</u>?

A) Eğitim ve kariyer tercihleri konusundaki anlaşmazlıklar

B) Siyasi görüş farklılıklarından dolayı yaşanan anlaşmazlıklar

C) Kültürel etkinliklere katılım tercihlerinden kaynaklanan tartışmalar

D) Düşük gelir ve işsizliğin aile içinde sorunlara sebep olabilmesi

E) Farklı yaş gruplarının birlikte çalışmasından kaynaklanan çatışmalar

21. Boşanmalar, aile bireyleri üzerinde çeşitli etkiler bırakabilir. Bu etkiler sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik alanlarda kendini gösterebilir.

Boşanmalarda hangi faktör aile bireyleri üzerinde <u>en belirgin</u> etkiye sahiptir?

A) Çocuklar genellikle boşanmadan olumsuz etkilenir ancak yetişkinler daha hızlı toparlanır.

B) Boşanma ekonomik sıkıntılara ve strese yol açabilir.

C) Boşanma genellikle eşler arasında daha iyi iletişimi teşvik eder.

D) Boşanma genellikle ailedeki bireyleri psikolojik olarak olumsuz etkiler.

E) Boşanma, genellikle ebeveynler arasında daha iyi bir iş bölümü ve çocuklarla daha iyi bir ilişki kurma şansı sunar.

22. Engelli bireyler çeşitli fiziksel, zihinsel veya duygusal engellerle karşılaşabilmekte ve bu engeller günlük yaşamlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Engelli bireylerin eğitim, istihdam, sağlık hizmetleri, sosyal katılım gibi alanlarda yaşadıkları zorlukların üzerinden gelinmesinde devletin engelli bireylere sağladığı destek ve fırsatlar mevcuttur.

Bu metne göre devletin engelli bireylere sağladığı destek ve fırsatlarla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

A) Sağlık hizmetleri alanında destek ve fırsat sunmaz.

B) Her toplumda destek ve fırsat sağlama düzeyi aynı değildir.

C) Engelli bireylerin yeteneklerini geliştirmelerine katkıda bulunmaz.

D) Engelli bireylerin eğitim ve istihdam haklarına erişimini sağlamaz.

E) Engelli bireylerin yaşamlarını istedikleri gibi sürdürmelerine yardımcı olmaz.

www.felsefeogretmeni.com

Notlarım

www.felsefeogretmeni.com

A

aile: Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik; ev, familya.

aile hukuku: Aileyi oluşturan kişilerin karşılıklı hak ve görevlerini düzenleyen hukuk dalı.

akrabalık: Birbirlerine karşı birtakım toplumsal, ekonomik, kültürel ilişki ya da yükümlülükleri olan akrabaların oluşturdukları düzen.

alafranga: Frenklerin töre, âdet ve hayatına uygun, Frenklerle ilgili; Batılıca, alaturka karşıtı.

alaturka: Eski Türk gelenek, görenek, töre ve hayatına uygun; Doğuluca, alafranga karşıtı.

anaerkil aile: Akrabalık ilişkilerinin anne soyuna göre düzenlendiği, dolayısıyla aile içi otoritenin annenin elinde bulunduğu aile biçimi.

anlayış: Anlamak işi; idrak, telakki.

anne: Çocuğu olan kadın; aba, ana, kocakarı, nene, valide, mader.

arnuvo: Zarif ve dekoratif süslemelerin ön plana çıktığı, kıvrımların ve bitkisel desenlerin sıklıkla kullanıldığı akım, art nouveau-yeni sanat akımı.

ataerkil aile: Babanın en son otorite, karar verici ve tek geçim sağlayıcı olduğu, annenin ise tam gün ev kadınlığı gibi tali ikincil bir rol aldığı aile yapısı.

B

baba: Çocuğu olan erkek; peder.

bağımlılık: Bir şeye veya bir kimseye bağlı olma durumu; tabiiyet.

boşanma: Eşlerden birinin boşanma ilamı almasıyla evlilik birliğinin son bulması.

boy: Ortak bir atadan türediklerine inanılan, toplumsal ve ekonomik ilişkilerinde anaerkil, ataerkil anlayışı uygulayan geleneksel topluluk; kabile, klan.

budun: Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu; millet, ulus.

C-Ç

caiz: Din, yasa, töre vb. bakımdan işlenmesinde, yapılmasında sakınca olmayan, yapılıp işlenmesine izin verilen.

çekirdek aile: Anne, baba ve henüz evlenmemiş çocuklardan oluşan aile.

çevre: Kişinin içinde bulunduğu toplumu oluşturan ortam; dünya, muhit.

çocuk: Soy bakımından oğul veya kız.

çocuk yuvası: Anne ve babaların çalışmakta olduğu saatlerde, çocukların bakım ve eğitimini sağlayan özel ya da kamusal kurum.

D

değer: Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi ögelerin bütünü.

destan: Bir kahramanlık hikâyesini veya bir olayı anlatan, koşma biçiminde, ölçüsü on bir hece olan halk şiiri.

devlet: Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık; ülke.

devletli: Mutluluk ve refah içinde olan kimse.

dijital: Bilgisayar, tablet, cep telefonu vb. kullanılarak genel ağ ortamında oluşturulan; sanal.

www.felsefeogretmeni.com

SÖZLÜK

dijital ortam: Bilgisayar, tablet, cep telefonu vb. elektronik aygıtlar aracılığıyla okunup yazılabilen her türlü bilgi için veri kaydı amacıyla kullanılan kayıt ortamı veya veri taşıyıcı.

dil: İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan, uzlaşmaya dayalı olarak oluşturulmuş sesli veya görsel işaretler sistemi; lisan, zeban.

dirhem: Bir tür gümüş para.

E-F

ebeveyn: Anne ve baba.

eğitim: Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme; terbiye.

engellilik: Bir yetersizlik veya özür nedeni ile yaşa, cinsiyete sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak kişiden beklenen rollerin kısıtlanması ya da yerine getirilememesi.

er: Yetişkin adam; bay, er.

evlilik: Evli olma durumu; dünyaevi, destiizdivaç.

fazilet: Ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı.

G-Ğ

gecekondu: İmar ve yapı kanunlarına aykırı olarak başkalarına veya kamuya ait arazi veya arsalar üzerinde toprak sahibinin bilgisi ve rızası olmaksızın acele yapılmış konut; kondu.

gelenek: Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar; anane, örf.

genel ağ: Dünya üzerindeki tüm bilgisayarların birbirine bağlanmasını sağlayan genelleştirilmiş bilgi iletişim ağı; siber uzay, siber âlem, internet.

geniş aile: Anne, baba, çocuklar ve evli çocuklarla onların eş ve çocuklarının bir çatı altında yaşadıkları aile biçimi; büyük aile.

göç: Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi; taşınma, hicret, muhaceret.

görenek: Bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı; âdet.

güvenç: Güvenme duygusu.

H

hısım: Evlilik yoluyla birbirine bağlı olan kimseler, yan soy.

hariciye: Bir devletin başka devletlerle ilgili işleri; dış işleri.

hilat: Çoğu ipekten yapılan, bir tür uzun, süslü üst giysisi; kaftan.

hovardalık: Zevki için para harcamaktan kaçınmama.

I-İ-J

ifrat: Herhangi bir konuda çok ileri gitme, ölçüyü aşma, aşırı davranma, taşkınlık, tefrit karşıtı.

il: Eski Türklerde devlet.

iletişim araçları: Toplumda sözlü veya yazılı haber alma imkânını sağlayan teknik araçlar; yayın organı, medya.

ikrar etmek: Açıkça söylemek, kabul etmek.

www.felsefeogretmeni.com

K-L

kadim: Çok eski zamanda var olmuş veya eskiden beri var olan; bayrı.

kâgir: Taş veya tuğladan yapılan (yapı); kârgir.

kargı: Silah olarak kullanılan, ucu sivri ve demirli uzun mızrak.

kalem: Resmî kuruluşlarda yazı işlerinin görüldüğü yer.

kentleşme: Özellikle sanayinin gelişmesi sonucu nüfusun şehirlerde toplanması ve şehir alanlarının genişlemesi süreci; şehirleşme.

kitabe: Bir kimse veya bir olayın anısını yaşatmak için bir şey üzerine kazılan yazı; yazıt.

komşuluk: Belirli bir yerde, bir mahallede yaşayan ailelerin doğum, evlenme, sünnet, yıkım ve ölüm sırasında; ev yapımında, ekip biçmede, araç gereç sağlanmasında, hakların korunmasında birbirlerine yardım etmeleri ve dayanışmaları.

konargöçer: Göçebe bir hayat süren, bir yere sürekli yerleşmeyen (aşiret, oba vb.); göçerkonar.

kurum: Evlilik, aile, ortaklık, mülkiyet gibi köklü bir yapıyı içeren, genellikle devletle ilişkisi olan yapı veya birlik; müessese.

kut: İlahi bir kaynaktan gelen rahmet, bereket.

kuşak çatışması: Birbirini izleyen iki kuşak arasında görülen, aralarındaki iletişimi engelleyen, görüş ve değerler ayrılığı.

külfet: Herhangi bir iş yaparken yaşanan sıkıntı, zorluk.

kültür: Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü; hars, ekin.

küreselleşme: Dünya milletlerini ekonomi, siyaset ve iletişim bakımlarından birbirine yaklaşmaya ve bir bütün olmaya götürme; globalleşme.

küstah: Saygısız, kaba, terbiyesiz kimse.

lala: Çocuğun bakım, eğitim ve öğretimiyle görevli kimse.

levanten: Özellikle Tanzimat sonrasında büyük liman kentlerinde yoğunlaşan ve ticaretle uğraşan Hristiyanlara verilen ad; tatlısu Frengi.

M-N

maddi kültür: Manevi kültürün dışa vurulmasında, biçimlenmesinde önemli yeri ve payı olan her türlü araç gereç, takılar, silahlar, av araçları, giyim kuşam gibi günlük yaşamda kullanılan maddeler.

manevi kültür: Fiziksel varlıkların dışında kalan, değer, inanç, gelenek, töre, dil, fikir, bilgi ve davranış gibi kültürün bütün bölümleri.

medeni kanun: Şahıs, aile, eşya ve miras hukukuyla ilgili ilişkileri düzenleyen kanun.

mecelle: Fıkıh hükümleriyle bu konudaki türlü içtihadı bir araya getiren, Tanzimat'tan sonra hazırlanmış olan, yasa yerine kullanılan eser.

meziyet: Bir kişiyi veya nesneyi benzerinden üstün gösteren nitelik.

mihr: Nikâh akdinin sonucu olarak kocanın karısına ödemek zorunda olduğu para veya mal.

millî değer: Bir ulusun kendine özgü saydığı ve sahip olmakla övündüğü toplumsal ve kültürel ögelerin bütünü; ulusal değer.

millî kültür: Bir milletin yüzyıllar boyunca oluşturduğu maddi ve manevi değerlerinin tümü.

minnet: Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu sayma; gönül borcu.

miras: Birine, ölen bir yakınından kalan mal mülk, para veya servet; kalıt, bırakıt, tereke.

modernleşme: Çağın tutumuna, anlayışına, gereklerine uyma, çağdaş duruma gelme; çağcıllaşma, modernleşme, asrileşme, muasırlaşma.

www.felsefeogretmeni.com

SÖZLÜK

müşrik: Allah'a ortak koşan kişi.

muhit: Bir kimsenin sürekli ilişkide bulunduğu insanlar topluluğu; çevre.

mürüvvet: Bir ailede çocukların doğumu, sünneti, evliliği, iyi bir göreve geçmeleri vb. olaylardan duyulan mutluluk, sevinç.

nişan: Bir erkekle bir kadının evlenmek üzere birbirine söz vermesi.

norm: Toplum veya belirli bir grup tarafından kural olarak benimsenen, olması gerekenlerin ifade edildiği ilkelerden her biri.

O-Ö

ocak: Ev, aile, soy.

okullaşma: Okul çağındaki çocuklara okuma olanağının sağlanmış olması.

otağ: Büyük ve süslü çadır; çerge.

örf: Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar; anane, gelenek, tradisyon.

P-R

popüler kültür: Belli bir dönem için geçerli olan, hızlı üretilen ve hızlı tüketilen kültürel ögelerin bütünü.

rokoko: XVIII. yüzyılın başında Fransa'da çok geçerli olan, kavisli çizgileri bol, gösterişli bir bezeme üslubu.

rol: Bireyin bir sosyal statüde göstermesi beklenen davranış örüntüsü.

rüşt: Kişinin mallarını uygun biçimde koruyup harcamasını sağlayan fikrî olgunluk anlamında fıkıh terimi.

S-Ş

sanayileşme: Üretimde makine, tezgâh vb. maddi üretim araçlarına giderek daha çok yer verme; endüstrileşme.

statü: Bir kimsenin, bir kurum veya bir toplum içindeki durumu.

seyahatname: Bir yazarın gezip gördüğü yerlerden edindiği bilgi ve izlenimlerini anlattığı eser.

seyir: Eğlenmek için bakma, hoşlanarak bakma; temaşa.

sorumluluk: Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi; sorum, mesuliyet, uhde.

sosyal medya: Genel ağda oluşturulan sosyal ağlar üzerinden kullanıcılar arasında görsel ve işitsel malzeme paylaşımını, bilgi aktarımını, haberleşmeyi sağlayan iletişim ortamı.

sanal ortam: İnsanların çevrim içi veya çevrim dışı kültür, sanat, eğitim, eğlence, bankacılık, haberleşme, iletişim vb.ni genel ağ, bilgisayar, tablet, cep telefonu aracılığıyla yaptığı etkileşimli ortam; interaktif ortam.

T

tanzim etmek: Düzenlemek, düzen vermek.

tefrit: Herhangi bir konuda çok geride kalma, yeterli ölçüde olmama durumu, ifrat karşıtı.

teknoloji: İnsanın maddi çevresini denetlemek ve değiştirmek amacıyla geliştirdiği araç gereçlerle bunlara ilişkin bilgilerin tümü.

toplumsal yapı: Bir topluluk içerisindeki çeşitli toplumsal gereksemeleri ve ilişkileri yoluna koyan; bu ilişkilere göre kurulan temel düzen, yapı.

www.felsefeogretmeni.com

toy: Eğlenmek veya bir olayı kutlamak amacıyla birçok kimsenin bir araya gelerek yedikleri yemek; şölen, ziyafet.

töre: Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü; âdet, ayin.

U-Ü-V

uruk: Bir atadan gelen kimselerin topluluğu; ev, asıl, cins, ırk, nesep, sülale, soy, kan.

üleştirmek: Herkese kendi payına düşeni vermek; bölüştürmek, paylaştırmak, taksim etmek, tevzi etmek.

velayet: Veli olma durumu; velilik.

Y-Z

yalnızlık: Bireyin sosyal ilişki ağında niceliksel ve niteliksel eksiklikler sonucu ortaya çıkan hoşlanılmayan ve sıkıntı verici duygudurum.

yaşlılık: Yaşlı olma durumu; ihtiyarlık.

yozlaşmak: Kişi, toplum vb. özündeki iyi niteliklerini, değer yargılarını, birtakım dış etkenlerle yitirerek bozulmak, kötüye gitmek.

zaviye: Dinî ve tasavvufi eğitim veren kurum, küçük tekke.

Cevap anahtarlarına bu karekoddan ulaşabilirsiniz.

www.felsefeogretmeni.com

KAYNAKÇA

Ahmet Mithat Efendi. (2008). *Felatun Bey ile Rakım Efendi*. K. Demiray (haz.). İstanbul: Lacivert.

Akçay, R. C. (2011). *Yaşlılık kavramlar ve kuramlar*. İstanbul: Kriter.

Akın, A. ve Demirel, S. (2003). Toplumsal cinsiyet kavramı ve sağlığa etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 73-82.

Altındiş, E. ve Üner, E. (2023). Yaşlı Bakım Modellerinin Karşılaştırılması. *Geriatrik Bilimler Dergisi*, 6(1), 60-71.

Altunay, Z. (2020). *Sosyo-kültürel değişme açısından yaşlı, yaşlılık ve yaşlı bakımı (Zonguldak örneği)*. Süleyman Demirel Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Aluş, Y. (2015). Kültürel ve toplumsal gerçekliğimiz açısından aile anlayışlarının ve Türk ailesinin değerlendirilmesi. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 15-24.

Anonim. (2005). *Türkiye Cumhuriyeti Medeni Kanunu*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi.

Arıkan, Ç. (1992). *Yoksulluk, evlilikte geçimsizlik ve boşanma*. Ankara: Şafak.

Arslan, A. ve Ulaş, A. H. (2021). Değer odaklı aile eğitim programına yönelik ebeveynlerin çocuklarının kazanmalarını istedikleri kök değerlerin belirlenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), 63-78.

Arslanel, M. N. (2021). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında kadınların siyasal hayata katılımı. *Enderun*, 5(2), 196-208.

Aslan, A. K. (2002). Değişen toplumda aile ve çocuk eğitiminde sorunlar. *Ege Eğitim Dergisi*, (1)2, 25-33.

Aydın, E. (2022). *Orhun Yazıtları Köl Tegin, Bilge Kağan, Tonyukuk, Ongi, Küli Çor*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Aydın, M. Â. (1989). Aile. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Cilt 2*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Aydın, O. (2009). *Boşanma sürecinde velayet ile ilgili anlaşmazlık yaşayan ebeveynlerin çocuklarına ilişkin düşünceleri ve çocukların boşanmaya uyum düzeylerinin incelenmesi*. İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Aydın, Ö. (2021). Kültürümüzde komşuluk ilişkileri. A. Duvarcı (Dan.). *TDE487-Araştırma Projesi*. Ankara: Başkent Üniversitesi.

Bahadır, E., Tohumcu, M. U. ve Kalender, B. (2022). Gelişmeleri kaçırma korkusu (FOMO) üzerine bir gözden geçirme. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2), 771-782.

Baktır, S. (2003). *Aile mahkemeleri*. İzmir: Yetkin.

Balcı Arvas, F. (2020). *Aile psikolojisi, din ve değerler*. Bursa: Emin.

Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk edebiyatı tarihi Cilt 1*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

www.felsefeogretmeni.com

KAYNAKÇA

Bang, W. ve Rahmeti G.R. (1936). *Oğuz Kağan Destanı*. İstanbul: Burhaneddin Basımevi.

Baran, M., Yılmaz, A. ve Yıldırım, M. (2007). Okul öncesi eğitimin önemi ve okul öncesi eğitim yapılarındaki kullanıcı gereksinimleri Diyarbakır Huzurevleri Anaokulu örneği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (8), 27-44.

Başaran A. R. (1984). Kırsal kesimde aile kurma çözme, aile içi etkileşim ve ilişkiler. *Türkiye'de Ailenin Değişimi Toplumbilimsel İncelemeler*. Ankara: Maya.

Başaran, S. (1994). *Hadislerin Türk atasözlerine tesiri*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.

Bayraktutan, F. (2005). *Aile içi ilişkiler açısından internet kullanımı*. İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Bilge Zafer, A. (2013). Cumhuriyet ile birlikte değişen Türk aile yapısı ve kadının durumu. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(24), 121-134.

Boylu, A. A. ve Öztop, H. (2013). Tek ebeveynli aileler: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Sosyoekonomi*, 19(19), 207-220.

Canatan, K. ve Yıldırım, E. (2011). *Aile sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.

Collange, C. (1996). *Boşanma salgını*. İstanbul: Doruk.

Coşkun, C. (2007). *Tüketim toplumu ve internet*. İnönü Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya.

Çanak, Ö. (2019). *İslâm öncesi Türk kültüründe insani değerler*. İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Çağan, K. (2003). *Popüler Kültür ve Sanat*. Ankara: Altınküre.

Çelik, A. (2021). Türk atasözlerinde soy ve akrabalık. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(4), 2212-2225.

Çobanoğlu, A. (2020). Türk aile yapısında ve kültüründe yakın gelecekte önem kazanacağı öngörülen değişimler. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 4(2), 68-80.

Demir, G. (1988). *Boşanma yoluyla parçalanmış ailede kadının rol ve statüsündeki değişmeler*. Ege Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Demirkan, S. (2006). Türk ailesinin korunması ve güçlendirilmesinde sivil toplum kuruluşları ile işbirliğinin önemi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 9(9), 91-96.

Demirli, E. (2024). Batı neresidir ve İslam nerelidir?. *Lacivert*, 108, 12-14.

Demirtaş, M. (2017) İslam düşüncesinde "ölçülü ve dengeli olmak" bir değer olarak nasıl ele alınmıştır?. *Tokat İlmiyat Dergisi*, V(2), 191-202.

Dolto, F. (1998). *Çocuk ve boşanma: Sorunlar, öneriler ve çözüm yolları*. İstanbul: Kontiki.

Döndüren, H. (2006). *Delilleriyle aile ilmihali*. İstanbul: Erkam.

www.felsefeogretmeni.com

KAYNAKÇA

Dursun, A. (2022). Aile kavramı, İslâm hukuku ve Türk hukukunda ailenin tanımı ve kapsamı. *İMHFD*. 7(13), 407-448.

Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî. (2004). *İbn Battûta Seyahatnâmesi Cilt 1*. İstanbul: Yapı Kredi.

Edîb Ahmed Yüknekî. (2019). *Atebetü'-l Hakâyık*. S. Çakmak (haz.). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Eraslan, L. ve Demirel, M. E. (2020). Aile kavramı ve sosyolojisi. L. Eraslan (Ed.). *Aile sosyolojisi içinde* (s. 2-33). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.

Erdem, A. R. (2015). Atatürk'ün kadına ve kadın eğitimine verdiği önem. *Belgi Dergisi*, 9, 1266-1277.

Ergin, M. (1969). *Dede Korkut kitabı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Ergin, M. (2011). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi.

Gladding, S.T. (2012). *Aile terapisi: Tarih kuram ve uygulamaları*. Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları.

Gökçe, B. (1976). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme, *Hacettepe Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, VIII/1-2, 46-47.

Görmez, M. ve Özafşar, M. E. (2014). *Hadislerle İslam*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Gündüz, M. ve Yıldız, M. C. (2008). Türk yazılı kültüründe komşuluk. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(25), 123-138.

Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi (2011). S. A. Kahraman (haz.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Haykır, Y. ve Haykır, H. (2004). Tarihsel süreç içerisinde Türk aile yapısına bir bakış. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 117(230), 87-106.

Hirik, E. (2017). Türkiye Türkçesi atasözlerinde akrabalık bildiren kelimeler ve duygu değerleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1726-1746.

Hoca Ahmed Yesevî. (2016). *Günümüzün aşk yolcusuna Divân-ı Hikmet*. H. Bice (haz.). İstanbul: H Yayınları.

İhsan, S. ve vd. (2023). *Sosyolojiye giriş*. Ankara: Martı.

İlmihal (İslâm ve toplum) (2. cilt). (1999). İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Kaçmazoğlu, H. B. (2017). Mübeccel Belik Kıray'ın Sosyolojik Görüşleri Üzerine, *Journal of Sociological Studies/Sosyoloji Konferansları*, (55).

Kafesoğlu, İ. (2021). *Türk millî kültürü. İstanbul*: Ötüken Neşriyat.

Kağıçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni insan ve insanlar*. İstanbul: Evrim.

www.felsefeogretmeni.com

Karabacak, A. (2006). *Eşlerin çocuk üzerinde velayet hakkı*. Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Karadeniz, Ü. (2022). Türk Evliya Çelebi'nin gözünden Osmanlı toplumunda çocuklar. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 130(256), 217-238.

Karaman, H. Özek, A. (1982). *Kur'ân-ı Kerim ve açıklamalı Meali*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Karaosmanoğlu, Y. K. (2018). *Kiralık Konak*. İstanbul: İletişim.

Kâşgarlı Mahmud. (1985). *Divanü Lûgat-it-Türk tercümesi*. B. Atalay (çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kepecioğlu, K. (2010). *Bursa kütüğü*. Bursa: Bursa Büyükşehir Yayınları.

Keskin, E. B. (2014). *Kentleşme sürecinde ailenin değişimi: Bursa'da bir alan araştırması*. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa.

Kınalizâde, A. Ç. (2016). *Ahlâk-i Alâî*. Ankara: Fecr Yayınları.

Kissman, K. ve Allen, J. A. (1993). *Single-Parent families*. California: Sage Publication.

Konan, B. (2016). Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde kadının hukuki durumu ile ilgili düzenlemeler. F. Gedikli (Ed.). *II. Türk Hukuk Tarihi İslam Hukuku Kongresi Bildirileri Cilt 1* içinde (s. 323-352). İstanbul: On İki Levha.

Kongar, E. (1995). *İmparatorluktan günümüze Türkiye'nin toplumsal yapısı Cilt 1-2*. İstanbul: Remzi.

Korkmaz, F. ve Tabaklar, Ö. (2020). *Orhun Yazıtları*. İstanbul: Kapı.

Köse, B. (2012). Geçmişten günümüze aile. N. Adak (Ed.). *Değişten toplumda değişen aile* içinde (s. 9-32). Ankara: Siyasal.

Kuşçu, A. D. (2016). Selçuklu devlet yönetiminde kadının yeri ve Altuncan Hatun örneği. *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 1, 173-191.

Mandaloğlu, M. (2022). Eski Türklerde aile ve evlilik anlayışı. *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4(8), 481-498.

McLuhan, M. (2001). *Global köy*. İstanbul: Scala.

McLuhan, M. (2014). *Gutenberg Galaksisi*. İstanbul: Yapı Kredi.

Mertol, H., Köksal, Ü. ve Yıldırım, M. (2021). Türk sinemasında iç göç: 1950-1960 döneminin coğrafi olarak okunması. *Kent Akademisi*, 14(3), 765- 776.

Oktay, A. (1990). Türkiye'de okul öncesi eğitim. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 151-160.

Onur, B. (1995). *Gelişim psikolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.

www.felsefeogretmeni.com

KAYNAKÇA

Ortaylı, İ. (1980). Anadolu'da XVI. yüzyılda evlilik ilişkileri üzerine bazı gözlemler. *Osmanlı Araştırmaları I*, 1(1), 33-40.

Ortaylı, İ. (2022). *Osmanlı toplumunda aile*. İstanbul: Kronik Kitap.

Ögel, B. (1984). *Türk ailesinde kadın. Tercüman Kadın Ansiklopedisi Cilt 1*. İstanbul.

Ögel, B. (1988). *Türk kültüründe gelişme çağları*. İstanbul.

Örsten Esirgen, S. (2011). Osmanlı Devleti'nde medeni kanun tartışmaları: Mecelle mi, Fransız Medeni Kanunu mu?. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 29(29), 31-48.

Özbay, F. (2014). Akrabalık ve komşuluk ilişkileri. *Türkiye Aile Yapısı Araştırması İleri Analiz Raporu* içinde (s. 56-87). Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

Özgüven, İ. E. (2000). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara: PDREM.

Özmete, E. ve vd. (2017). *Türkiye aktif ve sağlıklı yaşlanma zirvesi*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlığın Geliştirilmesi Genel Müdürlüğü.

Öztürk Merdin, A. *Geleneksel Kültürde Yaşlı ve Yaşlılık: Kırşehir Örneklemi*. Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Recaizade Mahmut Ekrem. (2016). *Araba Sevdası*. Ş. Gözsüz (haz.). İstanbul: Ottoman Kum Saati.

Sayın, Ö. (1990). *Aile sosyolojisi*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Şentürk, Ü. (2015). Türk aile tarihi. *Aile Yazıları/7* içinde (s. 13-28). Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları.

Şentürk, Ü. (2021). *Aile sosyolojisine bir katkı*. Bursa: Dora.

Şeşen, R. (2022). *İbni Fadlan Seyahatnamesi*. İstanbul: Yeditepe.

Taşağıl, A. (2021). *İlk Türkler bozkırdan dünyaya yayılanlar*. İstanbul: Kronik Kitap.

Taşağıl, A. (2023). *Eski Türk tarihi*. İstanbul: Kronik Kitap.

TAYA. (2018). *Türkiye aile yapısı ileri istatistik analizi*. Ankara: Aile ve Toplum hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Tekin Eğik, M., Çiçek, Ö. ve Altay, S. (2017). Bir sosyal politika aracı olarak tarihsel süreçte ailenin değişen/değişmeyen rolleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(38), 36-58.

Tekin, T. (1986). İslam öncesi Türk şiiri. *Türk Dili Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tekin, T. (2019). *Orhun Yazıtları Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk*. Ankara: BilgeSu Yayınları.

Temel İslam Ansiklopedisi. (2019). *Akraba*. T. Başoğlu (Ed.). 1/216-2/285. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi.

www.felsefeogretmeni.com

KAYNAKÇA

Townley, K. F. (1991). Tek ebeveynli aileler için kendi kendine yeterlilik: Bütünleşik bir yaklaşım. *Ev Ekonomisi Dergisi*, 83(2), 16-19.

TÜİK. (2022). *Yaşam memnuniyeti araştırması*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

Tüzün, O. ve Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39.

Uğurlu Şenel, N. (2003). Türk Batılılaşmasında Medeni Kanun'un önemi. *Atatürkçü Bakış*, 2(4), 73-92.

Uhlenberg, BM (1989). Yaşam becerileri: Bekar ebeveynler ne kadar ilgileniyor? *Ev Ekonomisi Dergisi*, 81(4), 4-9.

Ulusoy, A. ve Vural, T. (2001). Kentleşmenin sosyo ekonomik etkileri. *Belediye Dergisi*, 7(12), 8-14.

Usta, Ö. (2022). Aile hayatına saygı ve aile hayatının korunması hakkı bağlamında ele alınan birkaç kurum üzerine inceleme. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 30(3), 1561-1590.

Utma, S. (2019). Kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı ve cam tavan sendromu. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 11(1), 44-58.

Üskül Engin, Z. Ö. (2014). Medeni Kanun ve toplumsal dönüşüm. F. Gedikli (Ed.). *I. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri* içinde 31-43, İstanbul: XII Levha.

Walczak, Y. ve Burns, S. (2004). *Boşanma ve çocuk üzerine etkileri*. İstanbul: Özgür.

Yavuzer, H. (2004). *Çocuğu tanımak ve anlamak*. İstanbul: Remzi.

Yıldız Altın, K. (2022). Bir kültürel-yaratıcı endüstri modeli olarak Sümerbank Nazilli Basma Fabrikası. *Folklor Akademisi Dergisi*, 5(1), 169-183.

Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. İstanbul: Özgür.

Yûsuf Hâs Hâcip. (2019). *Kutadğu Bilig*. M. S. Kaçalin (haz.). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.

Yürüt, B. (2017). Tanzimat sonrası Osmanlı kadın hareketi ve hukuki talepleri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 0, 365-396.

Zeybekoğlu Dündar, Ö. (2012). Değişen ve değiş(e)meyen yönleriyle aile: Yapısı, türleri, işlevleri. N. Adak (Ed.). *Değişten toplumda değişen aile* içinde (s. 33-58). Ankara: Siyasal.

NOT: Kaynakça APA-6 formatına göre hazırlanmıştır.

Görsel, genel ağ ve elektronik içerik kaynakçasına bu karekoddan ulaşabilirsiniz.

www.felsefeogretmeni.com

TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI
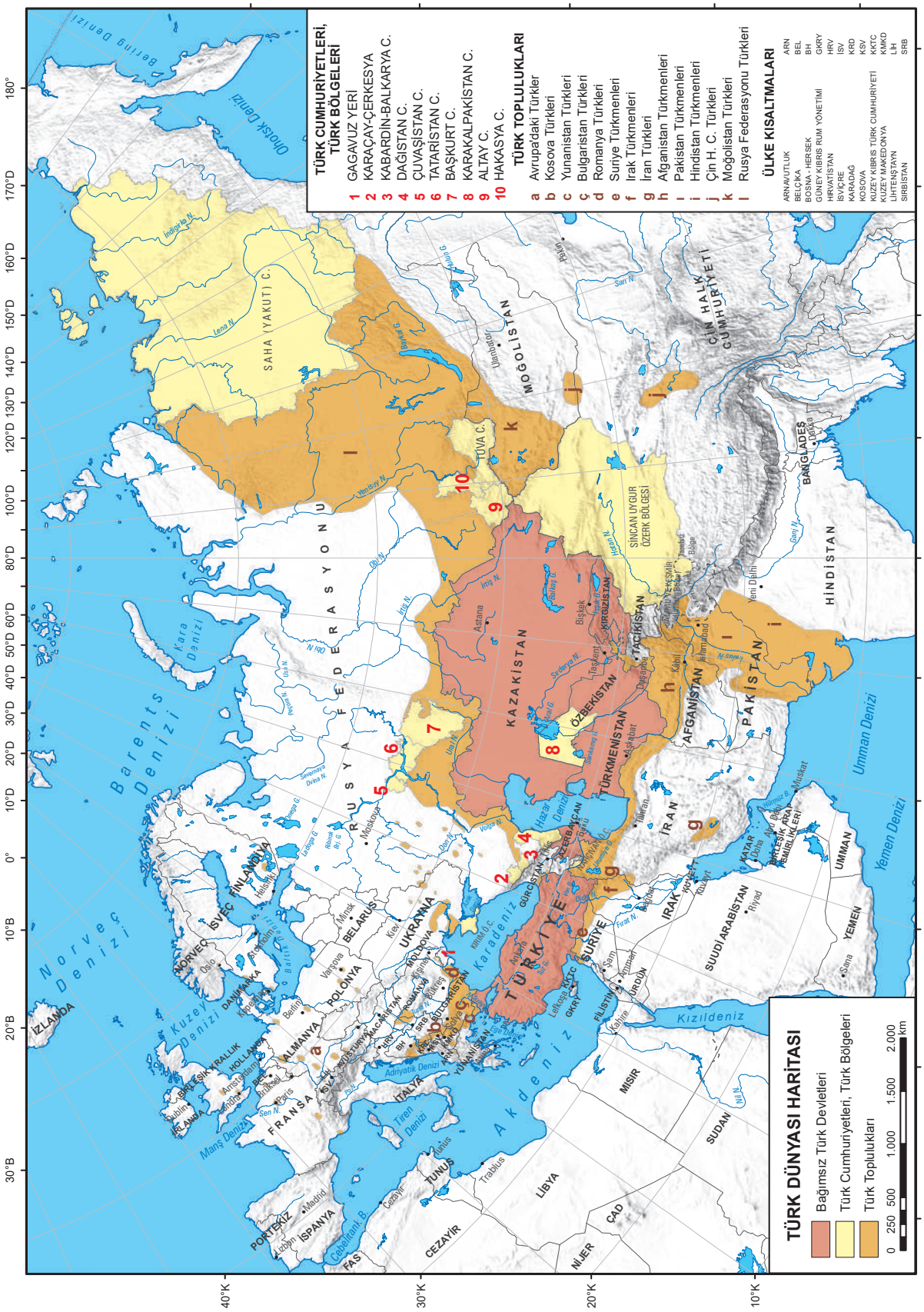
www.felsefeogretmeni.com